

హిం .

నారాయణాయ నమః

గణపతి

15/12-85

రామాయణము

సంపాదక

1677
RDP

274.2.144

GAN

గణపతిశాస్త్రి

Acno
5199

ఓం

నారాయణాయ నమః

గణపతి సామాయణము

సుందరకాండ

చర్మ గణపతిశాస్త్రి

వెల : రూ॥ 15-00

దుందుభి - సంక్రాంతి

మొదటి ముద్రణ : 1983

ప్రతులు : 1000

Aceno. 5199

సంకల్ప
దాన

దొరకు చోటు :

చర్ల గణపతిశాస్త్రి,
33, కర్లంపూడి బీచ్ క్వార్టర్సు,
ఆంధ్రా యూనివర్సిటీ,
వాల్తేరు - 3.

ముద్రణ :

లలితా ఆర్ట్స్ ప్రెస్, పి. శాఖపట్నం.

శీఁ

పరమాత్మ యగు

శ్రీమన్నారాయణునికి.

శ్రీ తిరుపతి దేవస్థానము వారిచే ప్రారంభించబడిన

ధార్మిక గ్రంథ ప్రచురణ సహాయ ప్రణాళికక్రింద

ఇయ్యబడిన విరాళముతో

ముద్రింపబడినది.

అడుగకుండ తమంత తాముగా ఉదారముగా ఇచ్చిన

/ వి రా శ ము లు /

చి॥ ఆకుండి రాధాకృష్ణమూర్తి

3000-00

తమ తల్లిదండ్రులు శ్రీమతి నాగవరపు సీతారామమ్మ,

శ్రీ నాగవరపు వెంకటరామయ్యగార్ల స్మృతిచిహ్నముగా

వారి కుమారులు శ్రీ నాగవరపు సూర్యనారాయణగారు 600-00

కీ॥ శే॥ శ్రీ సంఘారి రంగారావుగారి స్మృతిచిహ్నముగా

వారి ధర్మవత్ని వెంకటరమణమ్మగారు

558-00

(అర్ధ పేయినూట పదహార్లు)

సుందరకాండ

— సౌందర్యములతీరు —

సుందరే సుందరో రామః, సుందరే సుందరీ కథా
సుందరే సుందరీ సీతా, సుందరే సుందరం వసం
సుందరే సుందరం కావ్యం, సుందరే సుందరః కపిః
సుందరే సుందరం మంత్రం, సుందరే కిం న సుందరం.

సుందరకాండలోనఁ గవి చూపిన రాముఁడు సీత, సుందరుల్
సుందరకాండలోని కథ సొంపును, మారుతి సుందరుల్ గదా
సుందరకాండ కావ్యము నశోకవనంబును సుందరంబులే
సుందరకాండ మంత్రమును సుందర, మిందెవికావు సుందరాల్?

సుందరకాండను సర్వము
సుందరమై వఱలుచుంట సుందరకాండన్
సుందరకాండ యటంచును
నెందును సార్థకముగ వచ్చియుండు బుధేంద్రుల్.

పైని వ్రాసుఁబడిన శ్లోకమును బట్టి సుందరకాండలో వర్ణింపఁబడిన విషయము అన్నియు సుందరములై యుండుటచే సుందరకాండ యని పిలువఁబడె ననియు అందుచే సుందరకాండ యని వాల్మీకియును దానికి పేరు పెట్టె ననియు మాన మనుకొనవలెను.

వేద వేద్యవరే పుంసి జాతే దశరథాత్మజే
వేదః ప్రాచేతసా దాసీత్ సాక్షాద్రామాయణాత్మనా.

వేదములచేఁ తెలియఁ దగిన పరమ పురుషుఁడు దశరథునికి కొడుకై పుట్టఁగా వేదమే ప్రాచేతసునుండి అనఁగా వాల్మీకినుండి సాక్షాత్తు రామాయణ మైనది— అను దీని భావమునుబట్టి ఈ క్రింది భావము వచ్చుచున్నది.

తతో రావణ నీతాయాః సీతాయాః శత్రు కర్షణః
ఇయేష పద మన్వేష్టుం చారణాచరితే పథి.

సుందరకాండ 1-1

“రావణునిచేతఁ దీసికొనిపోఁబడిన సీత జాడను శత్రుదమనుడైన హనుమంతుఁడు చారణులు తిరుగు ఆ శముగుండఁబోయి వెదకఁగోరెను” అన్నది ప్రస్తుత కథకు సంబంధించిన చుర్రము. ఈ ప్రస్తుతార్థముతోపాటు “సత్పురుషుల నేడ్పించు (రావయతి) కామకోధ దేశతవే స్వస్థానమునుండి తీసికొని పోఁబడిన పరాశక్తిని (గాయత్రిని) చారణులు అనఁగా ఆచార్యులు నడచిన మార్గ మగు హృదయాకాశమున జిజ్ఞాసువు వెదకఁ గోరెను” అను అప్రస్తుతార్థము కూడ స్ఫురణకు వచ్చుచున్నది. అట్లు వెదకఁగోరి-

దుష్కరః నిష్ప్రతిద్వంద్వం చిక్రీర్షన్ కర్మ వాసః
సముద్రగశరోగ్రీవో గవాంపతి రివాబభాః.

సుందరకాండ 1-2

అను పద్యములోఁ జెప్పఁబడినట్లు దుష్కరము, నిష్ప్రతి ద్వంద్వము అనఁగా సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వములకు అతీతమైన కర్మను చేయుఁగోరి వాసరుడైన అనఁగా కించిద్జ్ఞుడైన నరుఁడు ధ్యానింపఁ గోరి వంచక నిదానముగా నుంచిన శిరస్సు మెడ కలవాఁ డయి గో (ఇంద్రియములకు) పతివలె జితేంద్రియుని వలెఁ బ్రకాశించెను - అనునర్థము భావనావీధికి వచ్చుచున్నది.

స సూర్యాయ మహేంద్రాయ, పవనాయ స్వయం భువే
భూతేభ్య శ్చాంజలిం కృత్వా, చకార గమనే మతిం.

సూర్యునితోఁ గూడిన మహేంద్రునికి వాయువునకు స్వయంభువునికి భూతములకు అంజలిపట్టి ఆ సీతను ఆ పరాశక్తిని పొందుటకై బుద్ధినుంచెను. లేక జితేంద్రియుడు అరిషడ్వర్గమును జయించిన సాధకుడు పరాశక్తిని (గాయత్రిని) పొంద గోరి సంసార సాగరమును దాటునట్లు - హనుమంతుడు సీత నన్వేషింప సముద్రమును దాటె నని యైనను మనము తలపవచ్చును. రామాయణము వేదమువంటి దైనపుడు సుందరకాండ మంత్రతుల్యము కనుక పవిత్రము. అందుచే దీనిని అర్థపూర్వకముగా పారాయణము చేసినచో పాప హరము పుణ్యప్రదము నగునని పూర్వుల తాత్పర్యము. కనుక పూర్వము నుండి పారాయణము చేయుచున్నారు.

ఇంక పై శోకములో 'సుందరే సుందరో రామః' ఈమొదలుగా చెప్పబడినది. రామాదులు సుందరులు అనగా నేమి ? సుందరకాండలో రామాదులు సౌందర్యము నీవిధముగాఁ జెప్పబడినది పరిశీలింతము.

సుందరుడనగా కేవల బాహ్యరూపముచేతనేగాక సుగుణములచేతఁ గూడ సుందరుడై నవాడే సరియైన సుందరుడగును. బాహ్యరూపమును చూచిన వెంటనే సుందరముగాఁ దోచినను మనస్సు గుణములు సుందరములుగా అనగా పవిత్రముగా సత్యముగా నుండనిచో అ బాహ్యరూపము వికృతముగా మారిపోవును,

రాముఁడు సుందరుఁడు రాముఁడు అవయవ సౌష్ఠవము గలసుందరుఁడే కాక సుగుణసుందరుఁడు కూడ.

“యాని లింగాని రామస్య లక్ష్మణస్య చవాసర” రామునివి లక్ష్మణునివి యగు చిహ్నము లెట్టివి’ అని హనుమంతుని సీత చూడుగును.

చూడఁగానే కనిపించునవి కనులు. కళ్ళతోనే జీవము ఉట్టిపడును. చిత్రకారుఁడు శరీరావయవము లన్నిటిని చిత్రించును. కళ్ళను ఆఖరున చిత్రించును. కళ్ళతోనే చిత్రము పూర్తియగును. కళ్ళతోనే అందము వచ్చును. అందుచేత కళ్ళనే అవి యెట్లున్నవో చూడుగవలయును. చెప్పవలసినవికూడ అజే. అందుకనియే రాముడు కమల పత్తాక్షుఁడు అని యనును. వెంటనే రాముని గుణములుతోచి సర్వసత్యమనోహరుడని, రూపదాక్షిణ్య సంపన్నుడని. తేజస్సులో సూర్యుని వంటివాఁడు ఓర్పులో భూమికి సమాఁడు బుద్ధిలో బృహస్పతియని. కీర్తిలో ఇంద్రుడు, జీవలోకరక్షకుఁడు, స్వజనరక్షకుఁడు స్వవృత్తరక్షకుఁడు, ధర్మరక్షకుఁడు అని యీమొదలగు గుణములను జెప్పి చివరకు అవయవ సన్నివేశములను హనుమంతునిచూచును. సుఖ్యముగా రామునిలోనిసద్గుణములే యతనికి సౌందర్యమును గూర్చెను. ఈ సుగుణములకు శరీరావయవ సన్నివేశములు, శరీరావయవ సన్నివేశములకు సుగుణములు పరస్పర పోష్ఠకములై యాతని సౌందర్యాతిశయమును వృద్ధి పఱచినవి. రాముఁడు పురుషులను గూడ సామాన్యులనేగాదు క్షిణులగు వారినే గాదు సర్వసంగ పరిత్యాగులగు ఋషులను గూడ మోహింపఁజేయునంతటి సౌందర్యము గల

వాడు. ఇంక హనుమ చెప్పిన యవయవ సన్నివేశాదులను జెప్పి యిక్కడ మనరుక్తి నాపాదించడంపలేదు.

ఇంక సీతదగ్గఱకు వత్తము. సీత మతినాంగియయి దుష్టుడై వావణుని వనములో రాక్షసస్త్రీల కాపలాలో ఉన్నది. ఉపవాసములతోఁ గృహిణియు నికి దూరమై దీనురాలై యున్నది. ఇట్టి స్థితిలో హనుమంతుఁడు సీతను చూచెను. ఆసీత-

దితిజకాంతల మధ్య అతికుళ్ళు చీరతో నుపవాసకృశత నిట్టూర్చుచు, ఇదె యదెయని గురుతిడఁదగి, పాడ్యమిని స్వచ్ఛ చంద్రునిరేఖ సాటి యెరుగుచు, మొగమున అశ్రువులుగాఱ మిగుల దీనురాలై యున్నది. కుక్కల మధ్యను బడిన లేడివలెనున్నది- జఘనమునంటు కొన్న ఒంటి జడతోఁ గనిపించినది. ఆమెను జూచి ఈమె సీతయైయుండునని హనుమంతుడూహించెను. ఈ దీన రూపుతోపాటు ఆమె కన్నీరు నిండిన క్రొన్నీలి వంకర కనురెప్ప తండ్రితోఁ జూచుచున్నట్లు ఉండెను. ఆ హనుమంతుఁడిట్లనెను.

శ్లో॥ “దుష్కరంకురుతే రామో య ఇమాంమత్తకాసినీం
సీతాంవినా మహాబాహుర్ముహూర్తమపి జీవతి”

ఇట్టి సీత లేకుండ రాముడంతటివాడు బ్రతికి యున్నాడంటే అది చాల దుష్కరమైన పని అని హనుమంతుడు అన్న వాక్యములు సీత సౌందర్యపరా కాష్టను తెలుపుచున్నవి.

“తై ౧లోక్య రాజ్యంసకలం, సీతాయానాప్పుయాత్ కళాం” సకలశ్రుతిలోక రాజ్యము కూడ సీత యొక్క యొక కళకైనను చాలదు అన్నాడు హనుమ. ఈచిన్న వాక్యమును బట్టి సీత యెందటి సుందరియో మనకు తెలియును. అట్టి సీతాన్వేషణ కథ, గాయత్రీయజ్ఞేషణ కథవలె, ఆత్మ శక్తియన్వేషణకథ వలె ఎంత ఘనమైనదో చూడుడు. ఎంత సుందరమైనదో కనుడు. సకల ఋతుఫలములతో నిండిన వనము సహజ శోభలచే సుందరము. శ్రుతిలోక ములలోని ఉత్తమ సౌందర్యముగల వృక్షము లేర్చి కూర్చినది. సరే. ఇంక ఇట్టికావ్యము సుందరము కాకుండ ఎట్లుండును.

ఇంక కపియా సుందరుడు ! కపిచేష్టలో సుందరము లెట్లు అగును ? అందులో సూర్యుని పండనుకొని ఎగిరి క్రిందపడిన వాడు. దవడ ఎముక విడిగి వికారి యగుట వలననే హను (దవడ) మాన్ (గలవాడు) అను సార్థక నాముడయ్యెను. కపి, ఇంక ఆకపికి సౌందర్యమెట్లు అని ప్రశ్న ? కాని హనుమ జీవితము పరార్థమైనది. సముద్రమును దాటి అందులో మ్రింగుటకు వచ్చిన రాక్షస స్త్రీలతో యుద్ధము చేసిన వాడు ప్రాణమునకు తెగించి ఒంట రిగా మూడు లోకములకు అధిపతియైన రావణుని లంకకు వెళ్ళినవాడు. వెళ్ళిన వాడు సీతను చూచి వచ్చిన సరిపోవునుగదా! దూతగా వెళ్ళినవాడు శూరుడై ధీరుడై, గూఢచారియై, మంత్రీగా, సేవకునిగా సర్వకార్యములను నెఱవేర్చి వచ్చెను. చనిపోవుటయైన మంచిదిగాని సీతను జూడక రావణుని సైన్యము సంగతి చూడక రాముని గొప్పదనము కనక వెనుదిరిగి వెళ్ళరాదని యన్ని పనులుచేసెను. అంతఃపురములో అడవాళ్ళ మధ్య తిరిగి స్త్రీలను ముఖముతో చూడరాదన్న నమ్మకమున్న వాడు. సీత అడది, అడదానిని అడవాళ్ళలో చూడకపోతే ఇంకెక్కడఁ జూచెదనని స్థితప్రజ్ఞుడుగా దైష్టిక బ్రహ్మచారిగా నుండి తిరిగి చూచెనే. ఇన్ని పనులు చేసిన హనుమ చూడదగిన వాడు కాక సుందరుడు కాకపోతే ఇంకెవడు సుందరుడగును.

ఇంక అశోక వనమా ? అన్ని లోకములు జయించి సుందరమైన వస్తువులన్ని ఒక ప్రోగుపెట్టి యుంచిన వనము ఇది ఎంత సుందరము.

ఇందులో గాయత్రీ మంత్రమును నిక్షిప్తము చేసి యుంచబడినది. గాయత్రీమంత్ర హృదయము సర్వమంత్రములలో శిరోభూషణమైనది. నగాయ త్రాః పరం మంత్రం అనిపించుకొన్న మంత్రము అత్యంత సుందరముకాదా.

ఇట్లు అన్ని సౌందర్యములతో నిండియున్న యీకాండము సుందరము ఎట్లు కాదు. ఇది అన్వర్థనామము గలది. రామాయణమును “సీతాయాశ్చరితం” అన్నాడు మహర్షి. సీత చరిత్రమును బట్టియే రామాయణమున కింత ప్రాధాన్యము వచ్చినది. రాముడు సత్యపరాక్రముడు. సీతపతియే దైవతముగా గలిగినది. హనుమ రాముని భక్తుడు, వీరుడు, శూరుడు. హనుమ లేనిదే సీతాన్వేషణయే లేదు. ఇట్లు అన్నియు సుందరములే.

రా మా య ణ సు థ - సు ం ద ర కా ం డ

/ వి ష య సూ చి క /

	పుట
1 మహేంద్రగిరిపై హనుమంతుని విహారము	1
2 వార్ధి మైనాకుని సాయము చేయుమనుట	10
3 మైనాకగిరి హనుమంతుని కాతిధ్యమిచ్చుట	12
4 హనుమంతుడు త్వరగా వెళ్ళవలె ననుట	14
5 హనుమంతుడు సురస దగ్గర తన మేను పెంచుట	16
6 హనుమంతుడు సింహికను వధించుట	18
7 హనుమంతుడు లంకను చూచుట	20
8 హనుమంతుని ఆలోచనము	22
9 హనుమంతుడు లంకను వ్రవేశించుట	24
10 హనుమంతుడు లంకిణిని జూచుట	28
11 హనుమంతుడు రాక్షసుల యిండ్లు చూచుట	20
12 చంద్ర వర్ణన	32
13 రావణు సౌధము చూచుట	38
14 హనుమంతుడు అనేక శాలలు చూచుట	40
15 రావణుని మందిర వర్ణన	42
16 పుష్పక విమానము	44
17 శాలావర్ణన	46
18 శాలలోని స్త్రీల వర్ణన	48
19 రావణాంతఃపురస్త్రీల వర్ణన	50
20 హనుమంతుడు రావణుని జూచుట	52
21 మండోదరిని ఇతర కాంతలను జూచుట	56
22 రావణుని భోజనశాల	58
23 సీతను చూడక హనుమంతుని చింత	60
24 హనుమంతుడు అశోకవనిఁ జూచ్చుట	61
25 అశోకవన వర్ణన	72
26 అశోకవనిలో సీత	74
27 హనుమంతుడు దుఃఖించు సీతను జూచుట	80
28 అశోకవనికి రావణుని రాక	84
29 దీన యుగు సీత వర్ణన	86

30	రావణుడు సీతతో తన్ను ప్రేమించు మనుట	88
31	రావణుడు సీతను లోభపెట్టుట	90
32	సీత రావణునికి బోధచేయుట	92
33	సీతకు రావణుడు రెండు నెలలు గడువిడుట	96
34	రావణుడు సీతను బెదరించుట	98
35	ధాన్యమాలిని రావణుడు తీసికొనిపోవుట	100
36	రాక్షసస్త్రీలు సీతను పరుషములాడుట	102
37	రాక్షసస్త్రీలు సీతను భయపెట్టుట	104
38	రాక్షసస్త్రీల మాటలకు సీత ఏడ్చుట	108
39	తిజట కల	112
40	సీతకు శుభనిమిత్తములు కనిపించుట	120
41	సీతను హనుమంతు డూరడింప దలచుట	120
42	హనుమంతుడు సీతతో మాటలాడ దలచుట	122
43	హనుమంతుడు రాముని స్మరించుట	124
44	కపిని జూచి సీతకు భయము	126
45	సీత హనుమంతునికి తన కథ చెప్పుట	128
46	సీత హనుమంతుని అనుమానించుట	130
47	హనుమంతుడు సీతకు హర్షము గూర్చుట	132
48	రామలక్ష్మణుల రూపమును సీత అడుగుట	136
49	హనుమంతుడు రాముని పర్ణించుట	138
50	హనుమంతుడు తన కథ చెప్పుట	140
51	సీత రామునిగూర్చి ప్రశ్నించుట	144
52	హనుమంతుడు రాముని స్థితి తెలుపుట	146
53	రాము డెప్పుడు తన్ను గాచునని సీత శోకము	148
54	హనుమంతుడు సీత నెత్తుకుపోదు ననుట	150
55	నేను నీ వీపునెక్కి రాలేనని సీత అనుట	152
56	సీత ఆనవాలుగా కాకి కథ చెప్పుట	154
57	రాముడు కాకి కన్ను కొట్టుట	156
58	సీత రామునికి సందేశ మంపుట	158
59	హనుమంతుడు సీత నోదార్చుట	162
60	హనుమంతుడు రావణుల మెరుగ గోరుట	166
61	హనుమంతునిగూర్చి రాక్షసస్త్రీలు రావణునకు తెలుపుట	170

62	హనుమంతుని రాక్షసు లెదుర్కొనుట	172
63	హనుమంతుడు రావణ కింకరులఁ జంపుట	174
64	రావణు బలముల వధ	176
65	రావణుడు జంబుమాలిని పంపుట	178
66	హనుమ మంత్రిసుతుల జంపుట	180
67	హనుమ దుర్ధరుని జంపుట	181
68	అక్షకుమారుని వధ	186
69	ఇంద్రజిత్తును రావణుడు పంపుట	188
70	ఇంద్రజిత్తు హనుమంతు నెదుర్కొనుట	190
71	హనుమ బ్రహ్మస్త్రమునకు లొంగుట	192
72	హనుమంతుడు రావణుఁ జూచుట	194
73	రావణుని బలమును మెచ్చుకొనుట	196
74	హనుమంతుడు తాను రాము దూత ననుట	198
75	రావణునికి బుద్ధిచెప్పుట	200
76	దూతను చంపరాదని విభీషణుడు చెప్పుట	202
77	హనుమంతుని తోక అంటించుట	204
78	హనుమంతుని తోక సీత మహిమవల్ల చల్లబడుట	206
79	హనుమంతుడు లంకఁ గాల్చుట	21
80	సీత కాలేనేమోయని విచారము	21
81	సీత మహిమను హనుమ మెచ్చుట	21
82	హనుమంతుడు వానరులఁ గలియుట	22
83	హనుమంతుని జూచి కపులు పొంగిపోవుట	22
84	హనుమంతుడు కపులకు సీతవార్త చెప్పుట	22
85	హనుమంతుడు లంకవార్తలు చెప్పుట	23
86	హనుమంతుడు తానేఅంతయుచేయ గలననుట	23
87	హనుమంతుడు సీతవార్త చెప్పుట	24
88	పొంగి కపులు సుగ్రీవువనమువిఱచుట	24
89	దధిముఖుడు కపులచేష్టలుచెప్పుట	24
90	హనుమ సీతనుజూచియుండునని సుగ్రీవుడనుట	24
91	హనుమ సీతనుజూచినట్లుచెప్పుట	25
92	సీతవార్త విని రాముడుచింతించుట	25
93	హనుమంతుడు సీత మాటలు చెప్పుట	25
94	సీత శాంతిపొందెనని హనుమయనుట	26

రామా యుగ సుధ

సుందరకాండ

—: మహేంద్రగిరిపైని హనుమంతుని విహారము :-

* తరువాత రావణునిచే

హరియింపం బడిన సీత నన్వేషింపన్

అరిదమనుఁడు హనుమంతుం

డరుగఁ దలఁచె చారణు లెపు డరిగెడి పదవిన్.

1

** అతికష్ట మద్వితీయము

నతులం బగు కర్మ చేయ నాశించెడి యా

వ్రతి హనుమంతుఁడు తల మెడ

నతి పైకిడి గోవతి వలె నట భాసిల్లెన్.

2

* ఇందు హనుమంతుని సౌందర్యము, సీతారాముల సౌందర్యము, లంకా సౌందర్యము సీతా స్వరూపశక్తి సౌందర్యములు వర్ణింపబడినవి కాన సుందరకాండ అని పేరు కలిగినది. సీత=దైవీశక్తి, రావణుఁడు=దుర్గుణములు గలవాడు, అరిదమనుఁడు= అరిషడ్వర్గమును జయించిన సాధకుడు హనుమంతుడు. చారణులు= ఆచార్యులుదేవతలు, పదవి=ఆకాశమార్గము మోక్షపదవి అనిగ్రహింపవలెను.

** గోవతి=ఎద్దు, వాక్పతిజ్ఞానియు.

62	హనుమంతుని రాక్షసు లెదుర్కొనుట	172
63	హనుమంతుడు రావణ కింకరులఁ జంపుట	174
64	రావణు బలముల వధ	176
65	రావణుడు జంబుమాలిని పంపుట	178
66	హనుమ మంత్రిసుతుల జంపుట	180
67	హనుమ దుర్ధరుని జంపుట	181
68	అక్షకుమారుని వధ	186
69	ఇంద్రజిత్తును రావణుడు పంపుట	188
70	ఇంద్రజిత్తు హనుమంతు నెదుర్కొనుట	190
71	హనుమ బ్రహ్మాస్త్రమునకు లొంగుట	192
72	హనుమంతుడు రావణుఁ జూచుట	194
73	రావణుని బలమును మెచ్చుకొనుట	196
74	హనుమంతుడు తాను రాము దూత ననుట	198
75	రావణునికి బుద్ధిచెప్పుట	200
76	దూతను చంపరాదని విభీషణుడు చెప్పుట	204
77	హనుమంతుని తోక అంటించుట	206
78	హనుమంతుని తోక సీత మహిమవల్ల చల్లబడుట	209
79	హనుమంతుడు లంకఁ గాల్చుట	210
80	సీత కాలేనేమోయని విచారము	214
81	సీత మహిమను హనుమ మెచ్చుట	218
82	హనుమంతుడు వానరులఁ గలియుట	220
83	హనుమంతుని జూచి కపులు పొంగిపోవుట	222
84	హనుమంతుడు కపులకు సీతవార్త చెప్పుట	226
85	హనుమంతుడు లంకవార్తలు చెప్పుట	236
86	హనుమంతుడు తానేఅంతయుచేయ గలననుట	238
87	హనుమంతుడు సీతవార్త చెప్పుట	240
88	పొంగి కపులు సుగ్రీవువనమువిఱచుట	242
89	దధిముఖుఁడు కపులచేష్టలుచెప్పుట	246
90	హనుమ సీతనుజూచియుండునని సుగ్రీవుడనుట	248
91	హనుమ సీతనుజూచినట్లుచెప్పుట	250
92	సీతవార్త విని రాముడుచింతించుట	254
93	హనుమంతుడు సీత మాటలు చెప్పుట	256
94	సీత శాంతిపొందెనని హనుమయనుట	260

రామా యుగ సుధ

సుందరకాండ

—: మహేంద్రగిరిపైని హనుమంతుని విహారము :—

* తరువాత రావణునిచే

హరియింపం బడిన సీత నన్వేషింపన్

అరిదమనుఁడు హనుమంతుం

డరుగఁ దలఁచె చారణు లెపు డరిగెడి పదవిన్.

** అతికష్ట మద్వితీయము

నతులం బగు కర్మ చేయ నాశించెడి యా

వ్రతి హనుమంతుఁడు తల మెడ

నతి పైకిడి గోపతి వలె నట భాసిల్లెన్.

2

* ఇందు హనుమంతుని సౌందర్యము, సీతారాముల సౌందర్యము, లంకా సౌందర్యము సీతా స్వరూపశక్తి సౌందర్యములు వర్ణింపబడినవి కాన సుందరకాండ అని పేరు కలిగినది. సీత=దైవీశక్తి, రావణుఁడు=దుర్గుణములు గలవాడు, అరిదమనుఁడు= అరిషడ్వర్గమును జయించిన సాధకుడు హనుమంతుడు. చారణులు= ఆచార్యులుదేవతలు, పదవి=ఆకాశమార్గము మోక్షపదవి అనిగ్రహింపవలెను.

** గోపతి=ఎద్దు, వాక్పతిజ్ఞానియు.

అటు వై ధూర్యము లుదకము
అటు భాసిలు పచ్చికల బయళ్ళను స్వేచ్ఛన్
అటు నిటు ఘనబలుడు హుటా
హుటి నాతోపమునఁ దిరిగె నుద్ధతి స్మృతితో.

3

మఱి ద్విజతతి భయ పెట్టుచు
నురమునఁ బాదపములఁ గడు నుద్ధతిఁ గొనుచున్
పొరిఁబొరి మృగములఁ గొట్టుచుఁ
దిరిగెడి సింహంబువోలె దిరిగెను వడిగా

4

నలుపై యెఱ్ఱని వొచుఁ బచ్చ వగుచున్ స్వచ్ఛంబులై నీలివై
పలుచిత్రా లగుచున్ స్వభావయుతమై భ్రాజిల్లు నాథాతువుల్
అలరన్, గామపురూపు గల్గి సుర తుల్యంబైన నాగళి యు
క్షులు గంధర్వులు కిన్నరుల్ గల గిరిన్ ఛోభిల్లె నాతం డాగిన్.

5

పదివేల యేనుఁగులు గల
హ్రదమున మదవారణంబొ యన నాతండున్
కుధర తల చిత్రధాతులఁ
బదెవదె నాగాది నడుమ భాసిలుచుండెన్.

6

అతఁ డాదిత్యునికిన్ మహేంద్రునికి దేవారాధ్యుఁడౌ బ్రహ్మకున్
అతిభక్తిన్ వడిఁ దూర్పుమోమయి కడున్ హస్తంబులన్ మోడ్చి యు
ద్ధతి నాదక్షిణదిక్కు కేగ నభిస్మక్తిం జెంది లంఘనంప నా
యితమై పర్వపు సంద్రమట్టులు విజృంభించెన్ ధృతిన్ రాముకై

7

మితియేలేని శరీర మూని జలధిం బెంపారి లంఘింప దీ
క్షితుఁడై బాహులతోడఁ బాదములతోఁ గ్రేళ్ళుబ్బి యాయద్రది ను
ద్ధతి దట్టించుచు నిట్టటుల్ త్రుటియె భాదల్ పెట్ట నాయద్రది సం
తత మెంతో యచలంబ యయ్యు చలమై తబ్బిబ్బు లయ్యెన్ గడున్.

8

గిరి రాలి వాసనల్ విఱఁజిమ్ము పువ్వులు
 క్రమ్మ గిరి సుమమయమ్మె యయ్యె
 వీరుండు మారుతి పీడింప నగ్గిరి
 మదహస్తి మద మట్లు వదలె జలము
 హనుమ త్రొక్కి తిరుగ నామహేంద్ర మహాద్రు
 పసిడి కాటుక వెండి పాలు జారెచ్చె

మధ్యమ జ్యోతి వహ్ని ధూమాశి నట్లు
 మణిశిలల నొప్పు శిలల రాలెచ్చెను మహాద్రు
 గిరిని విహరింప నణఁగిన దరుల నున్న
 ప్రౌఢులు పక్వత స్వరముల వడిగ నఱచె.

9

గిరిని హనుమ త్రొక్కి నఱచెడి జంతుల
 ధ్వనులతో దిశ లుపవనులు నిండె
 పడగలు గల విష్ణుపాదా లగపడఁ బా
 ములు విష ముమియుచు శిలల గఱచె
 అలిగి విషము గ్రక్కి శిలలఁ గఱవ శిలల్
 విప్పు లుమిసి పేయి యప్పుడయ్యె
 శైల స్థితౌషధ జాలము లణఁచు న
 వయ్యు సర్పవిషము నణఁచ వయ్యె

భూతములచేత నాగిరి ముక్కలయ్యె
 ననుచు ఋషులు వెడలిరి; విద్యాధరులును
 సతులతోఁ బానశాలల స్వర్ణపాత్ర
 అదరఁ బై పై కెగిరి యుద్రు వదలి చనిరి.

10

వెలగల పాత్రలన్ విడిచి, వీడియు జంగరు గొన్నె ద్దాసులన్
పలుగతి లేహ్యముల్ వివిధ భక్ష్యములన్ బల మాంస భోజనం
బులు విడి, యెడ్లచర్మములు పూన్చిన కాఫలము పైడి పిళ్ళ క
త్తులు త్యజియించి, పైకెగిరి తొందర తొందర చేసి రత్తతిన్. 11

సరముల్ వ్రేలఁ బ్రమత్తులై యరుణ పుష్ప రత్తతుల్ లేపముల్
వఱులన్, రత్తము తమ్మివంటి కనులన్ బ్రాబిల్లి విధ్యాధరుల్
తఱచై మింటను జేర స్త్రీల్ వలయుముల్ స్వస్థాంగద శ్రేణి, నూ
పుర కేయూరములన్ ధరించి నగుచున్ బోదుర్ మహాశ్చర్యలై. 12

ఋషి విద్యాధరు లాత్మసిద్ధులను నెన్నెఁ జూపుచున్ మింట సో
న్మిషులై యాగిరిఁ జూచుచున్ రా విమలవనౌ మిన్నందు భావింపు నా
ఋషులున్ సిద్ధులు చారణుల్ పలుకు నాయీ మాట లాలించి, రా
మిషతో మానుష లోక సంగతులు నెమ్మిన్ జూచు విద్యాధరుల్. 13

“ఇదిగో శైలమువంటి మారుతి మొస శ్శేపారి వేగాభ్యమౌ
నుదధిన్ దాటఁగఁ గోరె, రాముపనికై, సోత్సాహులౌ క్రోతులన్
బ్రదికింపన్, బొనరింప లేనిది యెనర్పంబూని, దుష్ప్రపమా
నుదధిన్ దాటెడు, నన్ నుడుల్ వినుచు దివ్యుల్ చూచి రా మారుతిన్. 14

గిరిబోల్ మారుతి రోమముల్ దులుపుచున్ క్రేళ్ళుబ్బి కంపించెఁ, జె
చ్చెఱ మేఘంబటు గొప్ప ధ్వానము లొనర్చెన్ పైకి లంఘింపఁ గ్ర
మ్మఱ వాంఛించుచుఁ ద్రాచుపామును గరుత్మంతుండటుల్, వా
లము నాడించఁగఁ బక్షిరాజ్ఞుఖమునన్ సర్పంబటుల్ రాజిలెన్. 15

పరిఘల్ పోలిన బాహులన్ మిగుల నిష్పందంబు గావించుచున్
చరణంబుల్ కడు సంకుచించి, కటిపైఁ జక్కంగ.వే గ్రుచ్చి య
త్తటి సంకోచము చేసి కేల్ మెడయు, సత్త్వం బొంది వీర్యాసఁ జె
చ్చెఱ దవ్వొ పధిఁ గాంచి మారుతియు దృష్టిన్ బైక్కినిలెన్ గడున్. 16

వడినాకాశముఁ జూచుచుండి హృదిలోఁ బ్రాణాల్ నిరోధించుటన్
అడుగుల్ గట్టిగ నిల్చి కర్ణముల నత్యంతంబు టిక్కించి యా
దృఢ వీర్యం డెగురం దలంచుచును నందే వానర క్రేష్టులన్
కడు వీక్షించుచు నివ్వధంబుగను వక్కిణించె వీర్యంబుతోఁ.

17

అనిల విక్రమ మొప్ప నారాము శరమట్లు
రావణు లంకను వ్రాలు దిపుడె

ఒకవేళ అంకలో నుర్విజన్ సీతను
గనకున్న దివికేగి కనెద వేగ

ఒకవేళ దివిఁగూడ నుర్విజన్ సీతను
గనకున్న రావణున్ గట్టి తెత్తు

అన్ని విధంబుల నాసీత నిటు తెత్తు
లేనిచో లంకనే వ్రీల్చి తెత్తు

అనుచుఁ గపులతో వచియించి యపుడు మదిని
ఏమియు గణింపక జవాన నెగిరి పైకి
తన్ను నాగరుత్మంతుఁగాఁ దలఁచి మిగుల
బలము కపికుంజరుం డట వెలయఁ జూపె.

18

హనుమ వడిసెగుర, నద్రి మొల్చిన చెట్లు
నెల్ల కొమ్మలఁ గొని యెగిరెఁ బైకి

వడి హనుమ యెగురు తొడల వడిని చెట్లు
నెల్ల కొంగలఁ బూల నెత్తి యెగిరి

తొడల వేగుబునఁ ద్రుటిమాత్ర చేట్టులు
నాపుల హతు లట్లు అనుసరించె

తొడలవడి విటిగి పడినట్టి పెనుచెట్లు
పైన్యా లధిపునట్లు చనియెఁ గూడ.

చివర విరిసిన చెట్టులు చెంత నుండ
హనుమ గిరి రూపుడై యయ్యె నద్భుతుడుగ
ఇంద్రు భనుముచే గిరులబ్ధి నెనసినట్లు
స్థిరము లగు చెట్లు అవణాబ్ధి జేరి మునిగె.

20

అలరు మొగ్గలు గ్రమ్మ జలధాభ మారుతి
మిణుగురులు గిరివోలెను దనరెచ్చి
హనుమ వేగాన రావిన పూలు పడినీళ్ళు
నరుగు సఖులకంటి యత్రు లయ్యె
కపి వేగమున వార్ధి గని రంగు రంగు పూల్
చుక్కలపథి నొప్పు చుక్కలయ్యె
పూలపంక్తులు క్రమ్మ బొలిచిన మారుతి
చదల మెటుపు లొప్పు జలద మయ్యె.

హనుమ వేగానఁ బడిన పూలను జలంబు
చక్కనొ చుక్కల దివంబు సరణి నొప్పె
హనుమ చావిన చేతులు నంబరమున
అద్రి వెడలు నై దుముఖాల యహులఁ బోలె.

21

కెరటముల సముద్రం, బ
త్తఱి గోలెడు నటులఁ గ్రింది తలమున నేగెన్
మఱి యాకాశమును న
త్తఱి గోలెడు నటుల నభ్రతలమున నెగిరెన్.

22

మెఱపుఁ గాంతులఁ బోలె మించి తన్ను యనము
లనిలపథి నగాగ్ను లటుల వెలిగె
పింగాక్ష ముఖ్యుని పింగాక్షు లుదిత ము
డలులగు సూర్య చంద్రులను మించె

తామ్ర నాసికచేత తామ్రమౌ తన్ముఖ
మాసంధ్య సోకిన యర్కు మీతె
మింటి కెగురు కపిమేటి తోక మిం
టిని తాక దివి నింద్ర ధనుసుఁ బోలె.

వాల చక్రాన శుక్ల దంతాలు గలుగు
హనుమ, పరివేష మలరిన యర్కు మించె
ఎఱ్ఱనౌ వాల మూలాన నెసఁగె హనుమ
వ్రీలు గై రిక ధాతువే శైల మట్లు.

23

కపివరుఁ డంబుధిన్ గడచుచుండ భుజాలఁ
గల గాలి మేఘంబు వలెనె యుఱిమె
ఈ త్తర దిశ నుండి యూడు నుల్క యటల
వాలానఁ గన్నడె ప్లపగ గజము
వడుచున్న రవివోలెఁ బొడుగయి కప్పి యొప్పె
కట్టు గొల్పున దీర్ఘ కరియుఁ బోలె
పై నుండి జలధిలోఁ బడు తనుచ్ఛాయచే
కపి గాలిలో నొక కరణి నొప్పె,

అబ్ధి నేయే స్థలి కరిగె నా కప్పింద్రు
డది యది తొడలవడి లేచునట్టులయ్యె
అద్రవంటి వారిధి తరంగావళులను
కొట్టుచును మహాకపి వడినిట్టె యెగిరె.

24

కపిగాలి మబ్బుగాలియు
నపు డురుమోష గల వార్ధి నట వడఁకించెన్.
అపుడె పెను కెరటముల వర
కపి లాగుచు మిన్ను భువియు కడువిడ నెగిరెన్.

25

మేరు మందర తుల్య వారిధి లహరులు

నెగుర నెక్కిడు నట్టు లెగిరె గపియు

కపివేగమున లేచు ఘనయుత నీరము

దీర్ఘశారద మేఘ దీప్తి నెసఁగె

తిమి నక్ర మకర మత్స్యములు కూర్మము లట

వగవడె నగ్నమౌ ప్రాణు లట్లు

మింట నెగురు కపి మేటిని గని సము

ద్రోరగాలు విహగ్రేంద్రుగఁ దలంచె

వెడలుపు పదియామడ, లింక పొడుగు ముప్ప

దామడగల తచ్చాయ స్వచ్ఛాభ్రమయ్యె

ఆమహాకాయఁ డత్యౌజః డాతఁ డాశ

యమొ గనని మింట తెక్కల యుద్ధి యయ్యె.

హనుమంతుండు బలుం డెటెట్లు చనునో యామార్గమందే తన

ర్చిన సంద్రంబు కటాహమో యనఁగఁ దోచెన్ బక్షిమార్గంబులో

వినతా పుత్తుఁ డటుల్ పయోద తతి వేవే లాగి యావాయు వ

ట్లును నొప్పెన్ వసు పెర్పు తెల్పు జలదాలున్ మీఱె నాకృష్టమై. 26

చిటు మేఘంబులఁ జొచ్చుచు

మఱి మఱి మేఘములనుండి మసలి వెడలుచున్

పొరిఁబొరిఁ గనఁ బడక మరల

నరయఁ బడుచుఁ జంద్రుఁడువలె నాతఁడుతోచెన్. 27

ఎగురు వానరు విలోకించి గంధర్వ దే

వు లసురుల్ కురిసిరి పుష్పవృష్టి

దాటు కపికి రవి తాపంబు గూర్చుడు

రామువనికి గాలి ప్లవగుఁ గొల్చె

ఈతఁ డిక్ష్వాకు వంశ్యుడె యెల్ల ముపుడు
మనకు నిక్ష్వాకు పంశ్యులు మాన్యులు గద
మనకు సాచివ్య మొనరింపు మనదు పనిని
దాటుచో నజ్ఞులకుఁ గ్రోధమ్ము కలుగు.

21

నీజినుండి మీదకు లెమ్ము నీదు పైని
హనుమ యుండు, నాతఁడొ నేడు మనకు నతిథి
స్వర్ణనాభ! గంధర్వ దేవార్చ్య : యతఁడు
నీపయిని విశ్రమించి చనియెడుఁ బదవ.

22

అకపియు నీదు మీదకు నరుగుదెంచె
అనఘ రాము కరుణయు సీతావహరణ
నూకపీంధ్రు పరిశ్రమ నరసి నీవు
పైకి లేవఁదగుదువు మైనాక శైల :

23

అపుడు మైనాకుఁ డబ్బి వల్కాలకించి
ఘనతరు లతాన్వితుఁ డయి శీఘ్రముగ నెగిరి
వారిదముఁ జీల్చుకొని రవి వచ్చి నట్లు
అద్రిజలధిఁ జీల్చుకొని యప్పు డెగిరె.

34

గొప్ప యాత్మ గలిగిన యాగొప్ప కొండ
నీటఁ దడియు శృంగములఁ గన్పింపుఁ జేసె
జారగ కిన్నరు లున్న బంగరు మహాద్రి
శృంగము లుదిత సూర్యుని నెంతో పోలె.

35

అవ్వి మింటి రాము నటుల నలర మిన్ను
పసిఁడి ద్యుతి శృంగముల శస్త్రవర్ణమయ్యె
అప్పు డెదుట లవణాంబుధి యందు లేచు
నద్రుఁ జూచి హనుమ విప్పు మని తలంచె.

36

అట్లు పైకి లేచిన యద్రది నరసి హనుమ
కడఁగి వచ్చు తుపాను మేఘమును వోతె
పొట్టతో దాని వడిఁ బడఁగొట్టి వేయ
హనుమ వడిఁ దెల్పి గిరి యలరి మెచ్చె.

37

మనుజ రూపునఁ దన శృంగముననె నిల్చి
ప్రీతుఁడై గిరి పొంగి యీరీతిఁ బలికె
కపివరా! చేసినావు దుష్కరపుఁ గర్మ
స్వేచ్ఛగా నాదు శృంగాల విశ్రమింపు.

38

రాము వంశీయు లీసముద్రమును పెంచి
రందుచే రాముపనికి నిన్నట్టి గొలుచు
చేసినఁ దిరిగిచేత ప్రాచీన ధర్మ
మీతఁ డాతిథ్య మిడును మన్నింపు మీతని.

39

ఈకపియొ వంద యామడ లెగురఁ బూసె
విశ్రమించి నీతటిఁ బైకి వెళ్ళఁగలఁడు
అనుచు నీయెడ బహుమానముననె నన్ను
నిటులఁ బ్రేరెచె నిట విశ్రమించి వెళ్ళు.

40

ఇదె యీగిరి తావి రుచియు
పదెపదె యిడు కందమూల ఫలములు గలదై
ముదమును గూర్చును గావున
పదపడి కడు విశ్రమించి బై న్నేరు మిటన్.

41

లోకముల గుణ గ్రహణా
ఖ్యాక సుసంబంధ మద్ది కల దిటు నీతో
వీకన్ వేగమె యెగిరెడి
యీకపులందు నిను ఘనుఁగ నెంతుఁ గపింద్రా :

42

మింటిపై కెగిరెడి మేల్ మహాజనుఁ గపిన్
 ఋషి దేవ గంధర్వు లెంతొ పొగడి
 కురగ యుక్త విబుధు లుత్తమకపి మెచ్చి
 రల దేవ గంధర్వు లవల పొడి

రపుడె గురు హనుమంతు నంబు నిధియుఁ
 గాంచి యిక్ష్వాకు కులు గొప్ప యెంచి తలఁచె
 నేనె గనుకఁ గపికి సాయ మేని నిపుడు
 చేయకున్న నింద్యుఁడ నని చెప్పు జగము.

28

జగతి నిక్ష్వాకు విభుఁడై న సగరు చేత
 వృద్ధిగంటి, నిక్ష్వాకుని యిట్టి మంత్రి
 యిందు నెట్టి కష్టము గూడఁ బొందరాదు
 ఇతఁడౌ రాముని కెంతయు హితుఁడు గూడ.

29

ఈకపింద్రు డెటుల విశ్రమించు, నటుల
 సలుపఁ దగు, మీఁద నావయి శ్రమను బాసి
 తక్కుగల మార్గమంతయు దాటు ననుచు
 నరసి బంగారు మైనాకగిరిని బలికె.

30

పాతాళమున నున్న దైతేయులకు నిన్ను
 ద్వారపు గడియగా వ్రజి యుంచె
 ఐలముతోఁ గ్రమ్మి బైకెగిరెడి వీరి
 ద్వారంబుగా నడ్డుపడియు నుంటి
 నడ్డంబుగాఁ బైని నత్రికిందుగఁ బెరుగఁ
 గలవు ప్రేరేచెదఁ గరము పెరుగు
 ఇదె వానరేంద్రుఁడు నేగు రాము పనికై
 వీనికి సాయము నేను జేతు

అతిథియై పామరు డై నను
మతి ధర్మజ్ఞుని కితఁడు మాన్యుఁడు సుమ్మి
క్షితి నిను బోటి యతిధి శంక
గతి నిఁక వచ్చియింపు వలెనె కను కపివర్యా :

43

నీవో మహాత్ముఁ డగు నా
దేవ వరిష్ఠుఁ డనిలునకు దివ్యసుత్తుఁడవే
ఆవాయువునకు వేగము
తో వానరవరః తగిన బలుండవు సుమ్మి.

44

నీవిఁకఁ బూజింపఁ బడిన
నావాగుువుఁ బూజితుఁ డగు నవనీతలిలో
కావున నీవును పూజ్యుఁడ
వీ విషయమున ని కొక్క హేతువు కలదున్.

45

మును కృతయుగమ్ములో నా
యనః పర్వతములకు టెక్క లయ్యువి యుండెన్ -
మునువవి గరుడానిలజవ
మున సకల దిగాంతములకుఁ బోయెడివిసుమీ.

46

అవి యపు డేగుచు నుండగ
దివిజ గణంబులు బుమలును ధృతి విడి మదిలో
అవి యెప్పుడు పడునో యని
మిపులభయంబును గని కడు మెలఁగిరి జింతన్.

47

అది గని వజ్రాయుధుఁడును
పదపడి యా పర్వతముల పక్షంబుల వే
విధములు పటసట వజ్ర
యుధమున ఛేదించి వైచె నురుకోపముచే.

48

అతఁడో ననుగని యలుగుచు
శతధారల వజ్ర మెత్తి చటుకున రాఁగా
అతివడిగ మహ్మతుడు నీ
పిత వాయువె యీజలధిని వేసియుఁ గాచెన్.

49

కనుకన్ నాటెక్కలతో
డనె దాగియు యుంటి నిచ్చటనె యీకతనన్
నిను మన్నించుచు నుంటిని
కనుమీ నీతండ్రి నాకుఁ గడు మాన్యుండె.

50

లోకముల మహా సుగుణా
భ్యాక సుసంబంధ ముద్ది కల దిటు నీతో
ఓకపివర! కనుకనె యిక
నాకున్ జలధికి ప్రేయ మొనర్చుమి యిపుడున్

51

శ్రమఁ బాపికొనుమి గ్రహిం
పుము మాయాతిథ్య పూజ ముందుగఁ గపిస
త్తమ! నీధర్మనమునఁ దృ
ప్తిని బొందితి గారవింపు వెస మాప్రీతిన్.

52

అని మైనాకుఁడు పల్కఁగ
విని కపివరుఁడు గిరివరుని వేగమె పలికెన్
కనితిని ప్రీతి, నతిధిపూ
జ గొనితిని, ఈయలుకను జనఁబో విడుమి.

53

త్వరపెట్టుఁ గార్యకాలము
మరి పగలు నతిక్రమించు, మసలఁగరా, ద
త్తతిని బ్రతిష్ఠ నొనర్చితి,
మఱి మధ్యగ తడయరాదు మన్నింపు మీకన్.

54

అని పల్కి చేతిలో గిరి

ననువుగఁ దట్టుచు ప్రసన్న మగు మోమున మిం

టి నట ప్రవేశించి బలం

బునఁ దనరుచుఁ గపివరుండు పోవం దొడఁగెన్.

55

నగ సముద్రాల సబహుమానముగఁ జూడఁ

బడిన వాడయి యాశీస్సు వచనములను

గొల్వఁబడి క్రిందఁ బై దవ్వు గూడ నెగిరి

జనకు పథి మింటఁ జనె గిరిన్ జలధి విడచి.

56

మఱియుఁ బై దారి పట్టి యాగిరిని గనుచు

పవన సుతుఁడు స్వచ్ఛమగు వ్రభమున చనియె

అద్వితీయ దుష్కర కర్మ నరసి సురలు

నెల్లి ఋషులు సిద్ధులు ప్రశంసించినారు.

57

అపుడు స్వర్ణమైనాకాద్రి యాచరించి

నట్టి వని కచ్చటి సురల్ సురాధిపతియు

మెచ్చి రట సంతసంబున మెచ్చి వ్రజి

స్వయముగాఁ బల్కె మైనాకశైల మరసి.

58

స్వర్ణనాభ! మైనాక! నీపనికి మిగుల

సంతసిలితి నుండు మభయసౌఖ్య మొంది

వందయామడ లెగురుదు భయము పడెడి

స్థలి భయపడ కేర్చు కపికి సాయపడితి!

59

రామునికి దూతఁ గపి రయమ యేగ

నాతనికి సాయపడితివి ప్రీతి గంటి

ననఁగ సురవతిఁ గని యద్ర హర్ష మొంది

శక్రుచే వరమొంది స్వాస్థ్యంబు నొందె.

60

హనుమంతుండు ముహూర్త మాత్రమున నీయంబోధి లంఘింప తా
విని గంధర్వ మహర్షి సింధు సురలున్ వీక్షించి యాదిత్యు ణ్
భను నేపాలెడి నాగమాత సురసన్ వాక్రుచ్చి రీ శ్రీయుతున్
హనుమంతున్ గను మల్లి దాటు త్రుటి చేయంబూనుమీ విఘ్నమున్.

61

గిరివోలెన్ గడు ఘోరమై యసుర మాడ్కిన్ మీఱు రూపాని, భీ
కర దంష్ట్రుల్ గొని పింగనేత్రముల నుగ్రంబౌ ముఖం బొప్ప నం
బరమోయన్నటు నోరు విప్పు: కపి సామర్థ్యం బదే పాటిదో
యరయం బోదుము, యుక్తిఁ గెల్చునొ విషాదాంభోధిలో ముగ్ధున్.

62

అని దేవుల్ కడు సత్కరించి యనఁగా నంభోధి మధ్యంబునన్
గన దై త్యాకృతి దేవి యాసురస లోకంబుల్ భయంపెట్టు నా
హనుమంతున్ వికృతున్ విరూపు ఘను నామంబోధి లంఘించువా
నిని వీక్షించుచు దారి కడ్డముగనే నిల్చుండి యీలా గనెన్.

63

ఇటు లాహారముగా మహేశ్వరులు నాకివేళ నిన్ జూపినా
రిట నిన్నున్ భుజియింతు నాముఖము నిటిస్థి ప్రవేశింపుమం
చిటు వాక్రుచ్చెడి దేవినాసురసనే వీక్షించి శ్రీమంతుడై
పటువౌమారుతి యంతఁ గేల్మొగుచుచున్ వాక్రుచ్చె హృష్టాత్ముడై

64

దశరథసుతుండు రాముండు దండకలకు
బ్రాత లక్ష్మణుతో సీత భార్యతోడ
నరుగ నన్యకార్యాసక్తుడై న యతని
యతివ సీతను రావణుం డపహరించె.

65

సీతదరికి రామాజ్ఞచే దూత నగుచు
వెళ్లుదును, రామునికిని గావింపు సాయ,
మోసి రాజ్యవాసిని! యెట్టి గాసి యిడని
రామ, సతిఁ గాంచి చొత్తు నీమోము, నిజము.

66

అనుచు హనుమంతు డన నప్పు డనియె సురస
వేఁడు నను దాటరాదిది విధి వరము
అనిముఖము తెలువ నుబుద్ధి యనిల సుతుఁడు
స్వాంగముల ముడిచి బొటన వేలంత యయ్యె.

67

అతఁడు త్వరగ నామె ముఖమ్మునందుఁ జొచ్చి
మనుఁ డయి వెడలి యంతరిక్షమున నిల్చి
శ్రీయుతుం డయి యనియె దాక్షాయణి! యిదె
నీకు నమసు నేఁ జొచ్చితి నీదు నోరు.

68

జనక సుత యున్న చోటుకిఁ జనెదవేగ
నీదు వరమును సత్యమై నెగడెఁ జమ్ము
అనఁగ రాహుముఖమునుండి చనిన చంద్రు
నటు స్వముఖమునుండి వెడలు హనుమఁ జూచి

69

తనదు నిజరూపమును దాల్చి యనియె సురస
శ్రేష్ఠకపి; సౌమ్య! నీకార్య సిద్ధి కరుగు
ఆమహాత్ముఁడై వెలసిన రాముతోడ
జానకిని వేగ కలుపుము చనుము వేగ.

70

కపివరు తృతీయ దుష్కర కర్మఁ జూచి
మేలు మేలని భూతముల్ మెచ్చెఁ గపిని
దాటరాని సంధ్రంబు దాటె హనుమ
హెచ్చి గరుడునివలె మిన్ను చొచ్చె నపుడు.

71

వారిధారల నొప్పి పక్షితతు లెగుర
నర్త కై రావత నాదమలర
శారూల సింహ కుంజర పతగోరగ
వాహనాలు విమాన వార మెగుర

వజ్రాశని సమ శబ్దము లొప్పు నగ్నులున్
పుణ్యాన దివ మొందు పూజ్య లొప్పు
హవ్యము గొను నగ్నిబాగుగ సేవింప
రవి చంద్ర నక్షత్ర గ్రహము లమర.

యక్ష గంధర్వ ఋషి నాగు లలరి తిరుగ
దేవరా జేభ విద్యాధరావృత మయి
కమలభవుడు నిర్మింపఁగ నమరి యున్న
యాకసమున గరుడివోలె హనుమ యేగి.

72

అన్ని యెడలఁ జూడఁబడిన హనుమ యపుడు
లంబ పక్షా ద్రివలె-నిరాలంబమైన
యంబరంబునఁ జనః గపి నరసి వృద్ధ
కామరూప సింహిక రాక్షసి తలంచె.

73

ఇంత కాలంబునకు నే భుజింప నయ్యె
ఈ మహాసత్త్వ మీ నాటి కిట్లు దొరకె
అని మదిఁ దలంచి దాని ఛాయను గ్రహింప
అపుడు హనుమంతుఁ డిట్లని యాత్మఁ దలచె.

74

ఎదురు గాలిలో ఘన నౌక యెట్లు పడునొ
నే నలులె పడి పోయితిన్ వీర్య మేగె
అనుచుఁ బైని క్రిందఁ గనుచు హనుమ యపుడు
జలధిపైకి లేచిన మహా సత్త్వ మరసె.

75

ఆ వికార ముఖము గల యట్టి సత్త్వ
మరసి కపిరాజు సుగ్రీవుఁ డనిన యట్టి
భాయ గ్రహించు నట్టి యా సత్త్వ మిదియె
తప్పకుండఁ గావలె నని తలంచె హనుమ.

76

ఆతఁ డా సింహికఁ గని తత్త్వార్థ మెఱిఁగి
పర్షకాలానఁ బెరుగు నబ్ధంబు వోలె
గొప్ప కాసు మూని హనుమ యుప్పు డెడుగ
నామె పాతాళ మధ్యఁ బోల్ మోము తెఱచె.

77

అట్లు తెఱచి గర్జించుచు హనుమ పైని
పడఁగ నామె మహస్యము నొడలు మర్మ
లరసి వజ్రము వంటి దేహంబు గలుగు
హనుమ మేను కుంచింది యాస్యమునఁ బడియె.

78

ఆమెనోటను బడుచున్న హనుమ సపుడు
సిద్ధ చారణు లచట వీక్షించినారు
పర్వముల రాహుచే మ్రింగఁ బడుచు నున్న
పూర్ణశశివోలె నాకాలమునఁ గరంబు.

79

పిదప నామె మర్మంబులు వీరుఁ డపుడు
వాఁడి గోళ్ళతో జీల్చియె వడిగఁ బైకి
నెగిరి దృష్టిచే ధృతిచేత నెంతొక క్షి
బడగ వై చి వర్ధిల్లెను వడిగ మరల.

80

హనుమ గుండెఁ జీల్చగ నార్తురాలె యగుచు
నీళ్ళఁ బడఁగ సింహికఁ జూచి నింగిఁ దిరుగు
భూతములు పల్కె “భీషు మద్భుతపుఁ గర్మ
జరిపితివి స్వేచ్ఛ శుభమొంద నతిగి రమ్ము.

81

ధృతియు మతిదృష్టి దక్షత యెవరిదరిని
నీదరివలె నుండునొ వాఁడు నిరత మెటను
తనదు కర్మల సిద్ధిపొందకయె పోడు
అన గరుడివలె సతఁ డేగె నర్చ లంది.

82

చాలవఱ కేగి యెల్లెదఁ జక్షు లులచి
వందయామడ తుద వనపంక్తిఁ జూచి
అరసె మల యోవవనుల సాగరము తత్ప్ర
* దేశములఁ దరుల్ జలధి పత్నీ ముఖాలు.

83

అత్మవంతుఁ డతఁడు మహాబ్జ మట్టు
లలరు తనుఁ జూచి మిన్నును నడ్డు నట్లు
తను దలంచి యాఘనకాయమును జవంబు
కొంచి రాక్షసుల్ నన్ గాంతు కొతుకమున.

84

అని తలఁచి కొండవంటి స్వతనువు ముడిచి
వీతమోహుఁ డాత్మయుతుఁ డట్లింక మరల
ప్రకృతి గని రూపు సంకోచ పఱచె మూఁడు
అడుగుల బలి నడఁచి యాగు హరినిబోలి.

85

వివిధ రమ్య రూపులఁ దాల్చి యవల చివర
జలధితటిఁ జేరి యెసరి కశక్యమైన
రూపు గొని, గొప్పదౌ తగురూపు చూచి
కొనుచు వ్రేలాడు నటులున్న కొండఁ జేరె.

86

వివిధ మగు నద్భుతముల సంపెంగ కొండ
గోగు కొబ్బరి చెట్లతోఁ గూడియున్న
యద్రి శృంగాల వ్రాల్చి మహాద్రి సముండు
లంకగనెఁ గొండ తుది నమరావతి నటు.

87

దాటఁగ రాని సంద్రమును దాటి మహాబలుఁ డాంజనేయు డ
 చోటఁ ద్రికూట శైలమున శోభిలి స్వస్థత లంకఁ గాంచి యా
 చోట లతాతరుల్ కురియు చొక్కపుఁ దావులఁ బుష్పవృష్టితో
 దీటుగ నిండి వుష్పమయ దేహముతో హనుమంతుఁ డేర్పడెన్. 88

అటు నూకామడ వాటి యుత్తమబలుండై మీఱి శ్రీమంతుఁడై
 ఘటికుండౌ హనుమంతుఁ డుస్సురని యేగ్లానిస్ మదిన్ బొందకే
 “యిటె నూకామడ వార్ధి దాఁక నొక లెక్కె మింక పేయామడల్
 త్రుటి లంఘించెద” నంచు నెంచుచు సముద్రున్ దాటి లంకన్ గనెన్. 89

నీలి పచ్చిక బయల్లోలిఁ దావుల వనుల్
 మధ్య బండ లగు ద్రుమాలు నాటి

తరువు లాచ్ఛాదించు గిరి శృంగములు చూచి
 పుష్పించు వనరాజిభువులఁ గడచి

వనులఁ బూదోటల ననలెత్తు ఖర్జూర
 * కర్ణికా రాది వృక్షముల మెలఁగి

విచ్చు సరళ కరవీర సప్తచ్ఛద
 ముచుళింద కేతకంబులను తాకి

నీప కోవి దారాసన నీలఫలుల
 అప్రియంగు ప్రియాళు రమ్యద్రుమాలు
 హంస కారండ వాఙ్య జలాశయముల
 సరసి జోత్పల సరసుల నరసె హనుమ. 90

* కర్ణికార = కొండగోగు, సరళ = తెల్ల తెగడ చెట్టు, కరవీర = గన్నేరు,
 సప్తచ్ఛద = ఏడాకులరఁజి, ముచుళింద = నిమ్మ, కేతక = మొగలి, నీప =
 కడిమి, కోవిదార = రక్త కాంచనము, అసన = వేగిస, ప్రియాళు =
 మోరటి చెట్టు.

పంకజోత్పలముల పరిఖలతోడుత
 వలగొన్న బంగారు ప్రహరితోడ
 సీతాపహరణ సుస్థిరుఁడు రావణు నాజ్ఞ
 ధ్వనులొప్పఁ గాచు దైత్యాళితోడ
 గ్రహములఁ బోలి శరన్నేఘ నిభ హైమ
 భవనాల శ్వేతోర్ధ్వ వఘలతోడ
 కోటపెన్ బురుజుల నూటితో ధ్వజవతా *
 కాళి బంగరు తోరణాళితోడ

దేవపురిఁ బోలి గిరిపై ని దీప్తులొలుక
 మింటిసంటి మింటఁ దేలు మేటి పురము
 కరణి, లంకాపురము విశ్వకర్మ రచిత
 మధిక రమణీయ శోభల నలరు చుండె,

91

కోట ప్రాకారము మేటి నితంబము
 పరిభాచ్ఛనీరము పట్టుబట్ట
 శూలశతఘ్నులు శోభిలు పాపిడుల్
 కోటపెన్ బురుజులు కుండలములు,
 కైలాస శిఖరము వీలైన పోలిక
 విశ్వకర్మ మనస్సు విజ్ఞ శిల్పి
 మిన్నంటు బై కేగు మేటి ప్రాసాదముల్
 మింటఁ దేలెడి మబ్బు మేలిమాల

గాగ నాగులతోడ భోగవతి కరణి
రాక్షసులతోడనిండి పూర్వము కుబేర
వాసమున చింత్యమయి గుహన్ బాహులట్లు
శూల పట్టిన ధరు లొప్ప గ్రాలె లంక.

92

వ. అప్పుడు హనుమంతుడు లంక యుత్తర ద్వారము చేరె.

ఇంతటి లంకా రక్షణ
యంతటి విపులాంబునిధిని అంతటి రిపు ఘో
రాంతః కరణుని రావణు
స్వాంతమునన్ జింత చేసె హనుమంతుఁ డటన్.

93

ఇటుకును వచ్చియు రాముఁడు
వటు బాహులుఁ డేమిపని గావించున్
ఇటు సామ దాన భేదము
లెటులన్ బనిరావు రణమొ యేపని చేయున్.

94

ఇందు మహాత్ములు వాలిజుఁ
డందలి యానీలుఁ డేను నాసుగ్రీవుం
డిందుఁ బ్రవేశింపఁ గల మీఁ
కిందెవరును నడుగు పెట్ట నెటు శక్యంబౌ.

95

సరె పోనీ సీతఁ గనిన
తరువాతనె యామె బ్రదికి తన జీవముతో
వరలెనో లేదో తెలిసివ
తరువాతనె యటనె యెల్ల దగఁ జింతింతున్.

96

అని కపివరుఁడు ముహూర్తము
మనసునఁ జింతించి రాము మైథిలి క్షేమం
బును తలపోయుచు గిరి శృం
గమునం దాలోచనమును గావించె మదిన్.

97

బలవీర్యాన్వితం లై న రాక్షసులిటుల్ పొలిండు నీలంక నీ
ట్టుల నీరాపముతోడఁ బోవుటకు నెట్లున్ శక్యమే గాదు దై
త్యులు నుగ్రాజసులౌ మహాబలులు నెంతో వీరులుం గాన సం
ధిల వంచింపవలెన్ విదేహసుత నన్వేషించు కార్యంబులో.

98

కనిపించియుఁ గనిపింపని
యనువున నే రాత్రివేళ నమరులు ననురుల్
చనరాని లంకఁ గృత్యం
బును సాధింప పలయు నని పౌరిఁబౌరిఁ దలఁచెన్.

99

ఎటులే నెట్టి యుపాయమేన్ జలిపి దై త్యేంద్రుండు దుష్టుండు ను
ద్భటుఁడౌ రావణు కన్నులం బడక సీతన్ జూతునో యొంటిగా
ఎటులన్ రాముని కార్యమున్ జెడని ముగ్ధ సిద్ధి కాఁబోవు ను
త్కట కార్యంబులు పూర్తిచేయుచునొగాదా నేను జాగ్రత్తగా.

100

క్రమతన్ జేయని దూతఁబట్టి నెఱవేఱన్ సిద్ధమై యున్న కా
ర్యము లెందున్ తగ దేశకాలములు వీలై యుండమిం జేసి స
ర్వము సూర్యోదయవేళఁ జీకటులటుల్ భ్రష్టంబులై పోవుఁ గా
ర్య మకార్యంబుల మధ్య బుద్ధి స్థిరమే యయ్యున్ ప్రకాశింపదున్.

101

ఇటు మేమే తెలివై న వార మని యెంతే మూర్ఖులై యెంచు చె
న్నటి దూతల్ పడిఁ గార్యముల్ చెఱుపుదుర్ నై పుణ్య మేపార ముం
దటఁ గావించిన కార్యమెట్లు చెడదో తత్కాల వైక్లబ్య మిం
దెటు కాకుండనొ వార్ధిదాటుట పృథాయే కాదొ యట్లెంచనొ.

102

ఇట నేనే గనుకన్ గనంబడినచో నీరావణా నర్థమే
యిటు వాంఛించు కృతాత్మరాసునిదియౌ యీకార్యమున్ వ్యర్థమౌ
ఇట నాదై త్యు లెఱుంగకుండు నటు లెట్లే నిందు నిల్చుండఁగా
నెఱులన్ గష్టమే, దై త్యు రాపముడఁ గాని యింక నేదేననేన్.

103

గాలియుఁ గూడఁ జూడబడకన్ జరియింపఁగ జాల దిందు నే
మూలయుఁ గాని శక్తులగు ముష్కర దైత్యు లెఱుంగరాని దీ
వేశను నిందులే, దిటను స్వీయపు రూపున దాగి యున్న నే
లీలనొ నష్టుఁడౌదు నవలీలఁగ నాప్రభు కార్యమే చెడున్.

104

కనుకన్ నేనిటు నాదురూపమున నింకన్ రాత్రియే పొట్టివాఁ
డను నై రాముని కార్యసిద్ధి కయి యల్లల్లన్ బ్రవేశింతు, నె
ట్లును వేరున్ జొరరాని రావణుని యీప్రోలిన్ తగన్ రాత్రివే
ళనె చొత్తున్ భవనంబులున్ వెదకుచున్ రాట్పుత్రి నీక్షించెదన్.

105

అని యాశోచన చేసి యు నె సూర్యాస్తంబుకై వేచి యా
హనుమంతుండట సీతఁ గన్గొనుట కత్యంతోత్సుకుండౌచు నం
తనె సూర్యాస్తమయంబు కాఁగఁ దనువున్ నంకోచముం జేయుచున్
తన యాకారము పిల్లియంతగనె వింతన్ గూర్చె మూర్తంబులో.

106

హనుమంతుండు ప్రదోషమందెగిరి వీర్యంబారఁ దూర్జంబ వ
త్తనముం జొచ్చియుఁ జక్కదిద్దు సువిభక్తం బైన యారాజ వీ
ధిని, ప్రాసాదపు మూలలన్, బసిడిపై దీపించు స్తంభాలఁ జ
క్కని గంధర్వపురాభఁ గాంచన గవాక్షన్ లంకఁ గాంచెన్ వడిన్.

107

స్పటికముల్ దాపిన బంగారు పూసిన

యేడెన్ని దంతస్తు లెసగు మేడ

లమల సుధాదౌత ప్రకట నిమ్నొన్నత

స్థల విమానాధ్యమౌ సౌధతతుల

అణిముత్యపు సరు లందమై వ్రేలాడు

వైడూర్య మణి చిత్ర భవనములను

కాంచనమయుములై క్రమజాలంబులు

మీఱు రక్షోగ్రహ తోరణములును

అలర నదృతాకారమై తలవ రాని
భీమ రాక్షస రక్షణన్ వెలయు చున్న
రావణ భుజ పాలితమైన లంకఁ జూచి
హనుమ సీతఁ జూడఁగఁ గోరె నలతె స్రుక్కెః

108

అపుడు చంద్రుఁ డీతని స్నేహమందివోలె
లలిత నక్షత్రముల మధ్య నలరుచుండె
వెన్నెలల గమి లోకాన విస్తరించి
వేల కిరణాల నావిర్భవించు చుండె.

109

శంఖ సితము క్షీర మృణాళ సరస మగుచు
నుదితమై వ్రకాశించుచు నొప్పుచున్న
శశిని హనుమంతుఁ డంతట సరిగఁ జూచె
నరసిలోఁ దేలియాడు హంసమును బోలె.

110

కని శృంగములుతేలఁ దేలి తగు మేఘం బట్టు లందాలు గ్రు
మ్మిన లంబం బను నదీ నిల్చి ధృతితో మేధావి యైనట్టి యా
హనుమంతుం డట రాత్రివేళ రమణీయం బైన నీరాలు కా
నసముల్ గల్గిన లంకఁ జొచ్చెను వినూత్నంబైన సత్త్వంబుతో.

111

జలధి సమధ్వనులె గల శరద్రభాభ
భవసముల నబ్ధి వాయువులు గొల్చు

వరహ స్తి చిత్రిత ద్వారతోరణ లంక
సలకను బోలె సైన్యములు గాచు

బోగి రక్షిత గుహ భోగవతివలె లం
క మెఱపు మబ్బు మార్గముల వెలయు

వసిఁడి ప్రాకారము వఱలు లంకను నిండ్రు
సమరావతి సటు వాతములువీచు

స్వర్ణ కింకిణీ జాల ఘోషలు తనర్చు
జహు పతాకలు తల లూపుచుట్టనంబు
లంక హనుమంతుడ రసికరంబు మనసి
నద్భుతములోన నెంతయెనా హర్ష మొందె.

112

బంగారు ద్వారాల వైడూర్యవేదుల
వజ్ర స్ఫటి కహర పంక్తితోడ
మదకుట్టిమంబులం బసిండి వెండిగజాల
మెఱయు వైడూర్యపు మెట్లతోడ
* స్పటిక మయాంగణ పాంసుల మినుచేరు
నటులున్న సాల్గిండ్ల తటులతోడ *
క్రౌంచ బర్హిణ కూజితాంచిత రాజహం
సల మృదుమధుర స్వనముతోడ

నాద్య భూషణ నిర్భోష ఫణితోడ
పరలివస్త్వాక సార యన్ వజ్రపురిని
జోలి మెంటిపై శైగురంగం బోవు నటుల
నలరు లంక చంక హనుమ యరసి మెచ్చె.

113

అటు లారాక్షస రాజు పట్టనపుర గళ్యాణరేపు శ్రేష్ఠంబునా
పటువృద్ధిన్ గమనించి మారుతి యిటుల్ స్వాంతంబునం దెంచె ను
ద్భయం దారావణుచేత నాయుధతతిన్ బాలింపగొఱుడ యీ
పటులంకన్ మఱి యెవ్వరేని నెదురింప జాల రేరితిగన్

114

కుసుమం దంగదుఁడున్ నుషేణుఁడు నెదుర్కోరాని మైందుండు ను
త్తమ సుగ్రీవుఁడు నేను నాద్వివిదుఁడున్ తత్కేతుమాలుండు వి
క్రమ వంశుల్ రుశవర్షయుక్తులును తక్కన్ వేరు దీనిన్ ప్రవే
శము గావింపగలేరు గాదె యెటులన్ చక్కంగ వీక్షించినన్. 115

రాము నవక్రవిక్రమము లక్ష్యణు బాహుబలంబు నెంచుచున్.
ఆమహానీయు బాహువు బలాఘ్నుఁడు నౌ కపియెంతో ప్రీతుడై
క్షౌమమణి ప్రబాఘను, అనద్దన కోశవతంస; యంతన
ద్ధాను కుచన్ సమృద్ధఁ బ్రమదన్బలెఁ గన్గొని మెచ్చె నెమ్మదిన్. 116

అటులన్ భాసిలు మందిరాల గత గాఢాంధాత్మయౌ పట్టనం
బట వీకన్ హనుమంతుఁడున్ జొర స్వకీయంబైన రూపూని యు
త్కట పక్రాననయై కపింద్రు నెదుటన్ తత్కాలమే లేచి పెన్
*కటు ఘోరంబుగ నార్చి లంక యిటు వక్కాణించె నాక్రోతితో. 117

ఎవ్వఁడ వీవా యేమి పని కిచ్చటకిన్ జనుదెంచినావా నీ
వివ్వీధిఁ బ్రాణముల్ మెయి ధరించిన లోపున వాస్తవంబు వా
క్రతువుము, నీవు రావణు బలోద్ధతి రక్షిత యైన లంక నీ
వెవ్వీధి నేని యిట్లు చొర నెప్పు డశక్యమె యెట్లు చొచ్చితో. 118

అపుడట్టుల్ వచియించి యెట్ట యెదురై యట్లున్న యాలంకిణిన్
విపులాకార, విరూపనేత్ర దనుజన్ వే యాతఁడుం బల్కె నిం
దె పురద్వారము గాయు నీవెవతవో నీవిట్లు నన్నాపి యిం
దిపుడేలా బెదరింతు దారుణ మనం జేపారఁ బాపాత్మవై. 119

వ, అని హనుమంతుఁడు వల్కలగా విని యాకామరూపి యైన లంకిణి కోపముతో నిట్లు పరుషముగాఁ బలికెను నే నామహాత్ముఁడైన రాక్షస రాజు రావణుని యాజ్ఞాను వర్తినిని. ఈ లంకా పురమును రక్షించుదానను నీవు నన్ను తిరస్కరించి నగరముఁ బ్రవేశింపలేవు. ఇప్పుడే నాచేఁ జంపఁబడె ప్రాణములు పోవ నిద్రింతువు. నేను లంకానగరికి అధిదేవతను అన్నివైపుల రక్షించుచున్నాను. ఇది నా సంగతి" అని యాలంకిణి చెప్పఁగా విని ఇంకొక పర్యవసాయమువలెఁ జలింపక స్థిరుండై యుండి మేధావియు సత్త్వవంతుఁడు నయిన హనుమంతుఁడు ఆవికృత ముఖిని జూచి యిట్లునియె. కోట బురుజులు ప్రాకార తోరణములు గల యాలంకానగరము చూత మని వచ్చితిని ఇచ్చటి వనములు ఉపవనములు అన్నియెడల నున్న ముఖ్యగృహములనుజూచుటకై నాయీ రాక" అని యాతం డనఁగా మరల నాలంకిణి యిట్లు చెప్పెను. ఓరీ ముప్పద్దీ! వానరాధమ! రాక్షసేశ్వరుండు పాలించెడి యీపురమును నన్ను జయింపక చూడ శక్యముగాదు అని యామె పలుకఁగా ఆకపిశార్థులుండు ఆరాక్షసిని జూచి ఓసీ! భద్రురాలా, నేనీ పురిని చూచి మరల వెళ్ళి నట్లే వచ్చె వను అని హనుమంతుఁ డనఁగా నామె మహాభయంకర నాదము చేసి కొట్టఁగా నతఁడును క్రోధ మూర్ఛితుఁడై ఎడమ చేతివ్రేళ్ళను సంకోచ పఱచి గుప్పి టిలో నామెను కొట్టి ఈమె యాడది అని తలచి యెక్కువ కోప మూనకుండ నామెయు అదెబ్బతోనె విహ్వలాంగియై తన వికృతముఖమును జూపుచు నెంటనే భూమిపైని పడఁగా ఆమెను చూచి స్త్రీయని యామె యెడ దయ పడఁచి యుండ ఆరాక్షసి గద్గద స్వరముతో నెక్కువ యుద్వేగముతో గర్వము వీడి హనుమంతునితో నిట్లనియె.

ఓ మథాబాహూ! వానరశ్రేష్ఠా! సౌమ్య! రక్షింపుము. సత్త్వముగల మహాబలులు ఒక నిమిషమున నుందురు. నేను లంకానగరిని. నీవు విక్ర మముతో నన్ను రక్షితివి. ఈ సత్త్వ వాక్యమును వినుము నాకుమున్ను ద్వైయంధువు వరమిచ్చెను. "ఎప్పుడైతే ఒకానొక వానరుఁడు విక్రమమున నిన్ను పరవరచుకొనునో అప్పుడు రాక్షసులకు భయము సంప్రాప్తమైనదని తెలిసికొనుము. నిన్నుజూచుటనల్ల ఆ స్వయంభు వేర్పఱచిన సమయము గల్గిమైనది. అది మరియొకరీతిగా జరుగదు. దురాత్ముఁడైన రాక్షసరాజు

రావణునిది సర్వరాక్షసులకు సీతానిమిత్తమున నాశము సంప్రాప్తించినది. కనుక నీవు రావణదొరికమగు సేనగరిని ప్రవేశించి నీకిష్టమైన సర్వ కార్యములు నెఱవేర్చుము. శాపముచే నుపహతమైన యీ శుభపురమును ప్రవేశించి నీయిచ్చప్రకారముగ సాధ్యయగు సీతను అంతటను హాయిగా అన్వేషింపుము అని”

* సత మారీతిగఁ గామ యావ యయి రక్షాదక్షయౌ లంకిణీన్
అతి తేజుండయి వాయుజుండు భుజవీర్యం బొప్ప నోడించి స
న్మతితో ద్వారము గుండఁగాక విలసత్త్వాకారమున్ దాటుచున్
జతురుండై రిపు ముత్తిపై నెడమ కాల్ చల్లంగ నుంచెన్ వడిన్. 141

నిశచుం దాపురిఁ జొచ్చి సత్త్వమున, నెంతే పూవులున్ ముత్తియం
పు సరుల్ దిద్దిన రాజవీధి నరసెన్; బొల్పైన యాలంకలో
హసి తోతకృష్ణ నినాదముల్ విపుల తూర్యధ్వానముల్ భీకరాం
కుశ వజ్ర ధ్వని శ్రేష్ఠ గేహములు చెల్లున్ మింటి మేఘాలటుల్. 142

* కమల స్వస్తిక వర్ధమాన దను జాగా రావళుల్ శారదా
భ్రములో యన్నటు చిత్రమాల్యములఁ జిత్రం బొచుఁ గన్నట్టు స్వాం
తమునం దచ్చెరు వొందుచున్ హనుమ, సీతాన్వేషణోత్సాహియై
స్వనునంబందుఁ ప్రహర్ష మొంది కనె నిశ్శంకన్ లంక శ్రీమంతుఁడై .
143

ఒకభవనమునుండి మణిం
కొక భవనమునకు నరుగుచు నొక్కొక్కచోఁ బల్
రకముల రూపంబులు గల
రకరకపు భవనము లాస్థలంబులఁ గనియెన్. 144

* పద్యములో ‘స’ బీజాక్షరము. శత్రు సగరమును ద్వారముగుండ ప్రవేశింపరాదు అని నీతి. శత్రు సగరిని ఎడమ కాలుంచి ప్రవేశింపవలె నని బృహస్పతి. కమలాద్యాకార గృహములు.

ఉరము కడకము శిరసులనుండి యొరపు
మండ్ర మధ్య తార స్వర మధుర గీతు
లవ్వరసల ముఖమునుండి యట్టు లచటి
ఘన మద స్త్రీలనుండియు వినియె హనుమ.

145

ఒకెడ హనుమ వినె నురుకాంచి నూపుర
ధ్వని యాధ్యుల గృహ బోసాన రవము
ఒకెడ రాక్షసు లిండ్ల నురుజాహుల చుట్టన్
ఘన దైత్య సింహగర్జనలు వినియె
ఒకెడ రాక్షసు లిండ్ల నుండి జపించు మం
త్రములు స్వాధ్యాయ ఘోషములు వినియె
ఒకెడ రావణ మెచ్చి యురు గర్జనలు చేయు
దైత్యుల భీకర ధ్వనులు వినియె

రాజపథ మావరించిన రాక్షసాళి
నగర మధ్యస్థ సేనల నడుమ నున్న
గూడ చారుల సందఱఁ గూడ నొకెడఁ
జూచె హనుమంతు డాలంకఁ జూచువేళ.

146

దీక్షతో జటిలులై తిన్నగ బోడులై
వృషభ చర్మము దాల్చి వెలయు వారి
కుశల గుప్పిడు లగ్ని కుండము లాయుధ
ములు ధరించియు పొలుచువారి
దండ ముగ్గర కూట ధరులైన వారిని
ఒంటి కన్నొక చెవె యున్నవారి
వ్రేలాడు పొట్టలున్ బాలిండ్లుఁ గలవారి
వికట కరాళుల వింతవారి.

బిట్టవంగు ఘోములవారి, పొట్టివారి
అసిధరుల, ధన్వాల శతఘ్ని ముసలధరుల,
పరిఘ హస్త్రులను కవచధరుల ధ్వజుల
ఘన పతాకా ధరులఁ జూచె హనుమ యపుడు.

14,

అతి లావులేని వారల
అతి చిక్కక యున్నవారి, నతి మరుగుజ్జున్
అతి పొడు గతిపొట్టి పొడుగు
నతి దెలుపతి నల్పు కాని యసురులఁ గాంచెన్.

148

వికృతాకారుల రమ్యరూపులను పల్వితై న యాకారులన్
ఇక సద్వర్చనులన్ మహంగుల మహావృక్షాశని క్షేపణీ
వికిర తృట్టిన శక్తిపాశులను స్వగ్విశ్రేష్ఠ భూతాంగులన్
ప్రకృత స్వైర గతి ప్రకాశులఁ గనెన్ నానావేష లేపాంగులన్.

149

వరశూలంబులు వజ్రముల్ కరములం బాటించి నేల్వందలై
పురిలో నంతిపురంబు చుట్టును గరంబున్ శ్రద్ధతో రాక్షసే
శ్వరునాజ్ఞన్ శిరసావహించి పహరా జాగ్రత్తగా వేయు దు
ష్కర దైత్యాశులఁ దేజిపాటఁగనె శీఘ్రం బాంజనేయుఁ డటన్.

121

గిరిపై ని సౌవర్ణ వర తోరణములతో
వరలు రావణు భ్యాత భవన మరసి

తామర పూవులఁ దనరు పరిఖలతో
మీఱు రావణుని ప్రాకార మేగి

దివ్య నాకముబోలి భవ్య నాదములతోఁ
దగి హయ కరు లొప్పు ద్వారమేగి

పొండుర స్వచ్ఛ మేఘాల వటలి వంటి
ద్విరదములతోఁ జతుర్దంత కరుల మించి
మత్త మృగవక్షి చిత్రమై మహిత వీర
రాక్షసులు గాచు రావణాలయముఁ జొచ్చె.

122

గనుల జంఘానదిని బుట్టు కాంచనంపుఁ
బ్రహ్మరి వటలి యమూల్య హారములతోడ
సరిగఁ దీర్చికాలాగురు చందనములఁ
ఋయఁబడిన రావణనంతిపురముఁ జొచ్చె.

123

—: చంద్ర వర్ణ న :-

విమలాకాశము నడుమన్
అమలపు వెన్నెలలఁగ్రక్కు నా శశి నడుమన్
అమలిన గోళాల నడుమ
ప్రమత్త వృషభము నటుగనెఁ బావని నడుమన్, *

124

జనముల పాప మణఁచుచున్
వనధి తరంగములు పొంగి వడునటు గనుచున్
ఘన భూతములఁ దెలుపుచున్
తనయెదుటను నగవడె శశి దివిఁజనుచున్.

125

భువి-శ్రీ-మందర మందున్
అవలఁ బ్రదోషంపువేళ నంబుధి యందున్
అవిరళ జలాబ్జ మందున్
దివిపై నొప్పారఁ జూచెఁ దెలిశశి యందున్.

126

మెఱయు హంసము వెండి పంజరమునందు
మెఱయు హరి మందరగిరి కందరమునందు
మెఱయు వీరుఁడు మత్తకుంజరమునందు
మెఱసెఁ జంద్రుఁడు నీలి చుంబరమునందు.

127

వఱలు వృషము శృంగములన్
వఱలును శ్వేతాద్రి యుచ్చ వరశృంగములన్
వఱలుఁ గరి పొను శృంగములన్
వఱలెఁ జంద్రుఁడు పూర్ణ పదశృంగములన్.

128

భ్రష్ట శీతజల తుషార పంకుఁ డగుచు
భానుకిరణ గ్రహణ నష్ట పంకుఁ డగుచు
అమల తేజోద్యుతిని నిర్మలాంకుఁ డగుచు
అయి శశాంకుఁడు మెఱసె శుద్ధాంకుఁ డగుచు.

129

ఎంతో గొప్ప శిలఁగని మృగేంద్రుఁ డట్లు
ఎం తొగొప్ప వనిఁగని గజేంద్రుఁ డట్లు
ఎంతో గొప్ప రాజ్యమున రాజేంద్రుఁ డట్లు
ఎంతో గొప్పగ తగె నోషదీంద్రు, డట్లు.

130

వివ:- హరి=సింహము, శృంగము=శిఖరము, దంతము రశ్మి
పొను=పొన్నుబంగారము.

తొరగ శశిరాగఁ జీఁకటి దోషమరిగె
 దుష్ట దై త్యుల సంచార దోషమరిగె
 తొయ్యలుల విభుల్ విడఁ జిత్తదోష మరిగె
 తొరగ శ్రీల స్వర్గమయి ప్రదోష మరిగె.

131

వీణరవము శ్రావ్యముగఁ బ్రవృత్తమయ్యె
 విభుల యింతుల నిద్ర ప్రవృత్తమయ్యె
 పేగ దనుజ రక్షణలు ప్రవృత్తమయ్యె
 విస్మయంబు రౌద్రంబు ప్రవృత్తమయ్యె.

132

కూడి కపి కస నిటు దైత్యకులములయ్యె
 అలరి మత్తప్రమత్త సంకులములయ్యె
 వెలయు రథ హయ పీఠ సంకులములయ్యె
 వీరలక్ష్మి వేడుకల వ్యాకులములయ్యె.

133

వ. అపుడు రాక్షసులు

అతిగా నొండొరు నాక్షేపింతురు
 ప్రతి బలియు భుజము ప్రక్షేపింతురు
 వృత మత్తోక్తుల విక్షేపింతురు
 ధృత మదులొండ్ల నధిక్షేపింతురు.

134

ప్రక్షేప పఱచెదరు రాక్షసులు పక్షముల
 విక్షేపపఱచెదరు వెస నొడలు సతులపై
 విక్షేపపఱచెదరు వివిధ రూపంబుల
 ప్రక్షేపపఱచెదరు ప్రకటమౌ చాపముల.

135

గంధ మలఁదికొను కాంతలఁ గొందఱు
అందును నిద్దుర నందెడి కొందఱు
నందపు మోముల నవ్వెడి కొందఱు
అందెగనె నలుక నారెచ్చెడి కొందఱు.

136

ఎలరారె నచ్చోటు లేపారు కరులతో
ఎలరారె నచ్చోట నిఁక బూజ్య ఘనులతో
ఎలరారె నచ్చోట నిలనూర్చు బలులతో
ఎలరారె నట హ్రదము నిట గొప్ప ఘనులతో.

137

మతిన్ బ్రధానులన్ మధురాభిధానులన్
అతి ప్రధానులన్ నవతా ప్రధానులన్
మతిన్ విధానులన్ మహితాభిధానులన్
గతిన్ ప్రధానులన్ కనె యాతుధానులన్.

138

కనెన్ సురూపులన్ కరుణ స్వరూపులన్
ఘన స్వరూపులన్ కఠిన స్వరూపులన్
కనెన్ విరూపులన్ కటుతానురూపులన్
మనోనురూపులన్ మహితానురూపులన్.

139

హనుమంతుఁడు గనె నర్హ సుభావల
దనుజుల కాంతలఁ దళదను భావల
ఘనపాన నిరత కనదురు భావల
వినమిత తారా విమల విభావల.

140

వివ: నందము=సుఖము.

వివ: యాతుధానుల=రాక్షసులను.

లలిత త్రీయుత లజ్జా శిష్టల
లలిత నిశీధిని రమణాశిష్టల
లలితగనె చూరుతి ప్రమదాశిష్టల
అలదులు గ్రమ్మ విహగులటు శిష్టల.

141

చనెన్ గనెన్ నిశన్ స్వగృహోపవిష్టలన్
మనోహరియోరులన్ మదనాభివిష్టలన్
వినమ్ర మూర్తులన్ వినయోపవిష్టలన్
వనప్రవిష్టలన్ స్వసుఖోపవిష్టలన్.

142

అమరరొడ్డిత హైమ సువర్ణల
ప్రదిమల వేహల స్వర్ణ సువర్ణల
గృహిరహతస్తల శరీ సమవర్ణల
అమల గనె గపి మనోహర వర్ణల.

143

జచి ప్రియార్థులన్ సుమనోభిరామలన్ .
జచోభిరామలన్ వరదేహరామలన్
కచాభిరామలన్ కనకాభిరామలన్
జచా కపి కనెన్ సుశుభాభి రామలన్.

144

శరీ ప్రకాశలన్ గరసాస్య మాలలన్
అసమాక్షి పక్షుల న్నవలోక మాలలన్
నెనన్ సుభూషలన్ విధి రమ్య శీలలన్
రసన్ గనెన్ శత్రహదతుల్య మాలలన్.

145

కనండబన్ పురిన్ ఘనవంశ జాతన్
మనోభి సంస్కృతం జరమాభిజాతన్
తనూ వికాసితన్ లతికా సుజాతన్
సునవ్యభావితన్ శుభశీల సీతన్.

146

ప్రపాచీన పంథలోఁ జరమ ప్రవిష్టను
రామదర్శన మహాకామహృష్టఁ
ఐతిమనశ్శ్రీకర భావప్రవిష్టను
సర్వ సాధ్వలలోను సద్విశిష్ట
నురుదుఃఖయుత సంతతోష్ణాశ్రు కంఠిని
నమలోత్త మానర్హహార కంఠి
నతి సక్ర పక్షను సభిరక్త కంఠిని
నిజన్మత్త నూతన నీలకంఠి

సంతతావ్యక్తరేఖను చంద్రరేఖఁ
బృథివి పాంసూప్త రేఖను హేమరేఖఁ
క్షతనిరూఢాస్త్ర రేఖను గంధరేఖ
రాము సఖిఁ జూడఁ డనిలచలాభరేఖ.

147

కనక హనుమంతుఁ డా సీత జనక తనయ
రామజనపతి ప్రియ సశ్రాంత వినయ
నన్నియెడల వెదకుచు నధిక సునయ
నెంతో మనసున దుఃఖించెఁ జింత యెనయ.

148

అతఁడా వేశ్మలలో విమానములలో నాసీత నీక్షింపమిన్
మతి శోకించుచుఁ గామరూపధరుడై మౌనంబుతో సుల్కుగా
మతి పుంతుండయి లక్ష్మీవంతుఁడు హనూమంతుండు దై త్యేంద్రు క
చ్రుతరాగారముఁ జొచ్చె సూర్యరుచిరప్రపాకార దుర్వారమున్.

149

చెంత నడచిగాచు సిహంబులోయనఁ
 గడు ఘోరరాక్షసుల్ గాచుచుండ
 రజత నిర్మిత హేమరచిత తోరణములఁ
 జితకక్ష్యల ద్వారసీమ లలర
 కరులెక్కి మంత్రులు ఘనశూరులును చేర
 రథముల లాగు గుఱ్ఱాలు పఱల
 పులుల సింహములతోళ్ళలర దంతపు వెండి
 జంగారు రథములు వారి తిరుగ

జహాళ రత్న సంకీర్ణమై భాజనముల
 నుత్తమాసనములఁ జూడ నొప్పియున్న
 వేలకొలది పక్షిమృగాల వినుతి కెక్కు
 రావణ భవన మరసె నాప్ల వగవరుఁడు

150

ఒకచో రక్షకులైన రాక్షసులు నెంతో శ్రద్ధ రక్షింతు వే
 కొకచో నుత్తమ ముఖ్య కాంతలు కరంబుత్సాహలై కొల్లు రిం
 కొకచో భూషణ ఘోషలన్ జలధుల ట్లొప్పొరిమాఁర్రోగు వే
 కొకచోఁ జందనధూపితా గురులచే నుప్పొంగుఁ బ్రాసాదముల్. 151

ప. ఇట్లు సింహంబులచే మహావనంబువలె మహాజనులచే సంకీర్ణమయి
 భీతిమృదంగ శంఖ భూషణతోడనిండి, సంతతము రాక్షసులచే నర్చితమై
 పచ్చదినములందు హోమములు చేయఁబడుచు పూజితమై సముద్రమువోలె
 సంభరము నిశ్శబ్దమునయి మహారత్నములచేఁ గప్పంబడి యున్న యొక
 మహావిభుని భవనంబును హనుమంతుఁడు చూచెను. అది గజాశ్వరథములచే
 సంకులంబయి శరీరము దాల్చి విరాజిల్లుచుండెను. అది లంకకే యాభరణమని
 హనుమంతుఁడు తలచెను. అట్టి రావణుని గృహ సమీంబునఁ గల గృహము
 నుండి గృహంబునకును ఉద్యానములకుం జని నిర్భయముగా వీక్షించుచు
 నడచి ప్రాసాదములందును సంచరించెను. పిదప మహావేగుడయి యెగిరి

హస్తుని నివేశమును అటనుండి మహాపార్శ్వనివేశమును పరికించి, అట
 ండి మేఘము వంటి కుంభకర్ణుని భవనంబును, విభీషణుని గృహమును అట
 ండి మహాదరవిరూపాక్షుల గృహంబులం జూచి అవల విద్యుజ్జిహ్వా విద్యు
 ంలి వజ్రదంష్ట్రుల గృహంబులం బరిక్షించి పిదప మహాతేజఃడయి శకుని
 గృహమును భీనుంతుడైన సాళణుని గృహమును తరువాత నింద్రజిత్తు భవన
 ంను వీక్షించెను. అట నుండి బంబుమాలి సుమాలిరశ్మికేతు సూర్యశత్రుల
 గృహంబులం గతుగొని నుటకుండి యెగిరి వజ్రకాయుని, ధూమాక్షుని,
 సపాతి భవనములను సూర్యుని చూచెను. తరువాత విద్యుద్రూప భీనుఘన
 ఘన శుక నాస వజ్రశర వికటబ్రహ్మాకర్ణ దంష్ట్రరోమశుల గృహంబులును,
 యుద్ధోన్మతశుత్త ధ్వజగ్రీవనాది విద్యుజ్జిహ్వాంద్రజిహ్వుల గేహంబులును,
 స్తిముఖ సరాశపిశాచ శోణితాక్షుల గృహములను జూచి దాటుచు ఆయా
 హర్షంబులయిన గృహంబులందలి సంపదలను జూచుచు లక్ష్మీవంతుడైన
 నుమంతుడు వానినిన్నిటికిని అతిత్రమించి రాక్షసేంద్రుని నివాసంబునకు
 వచ్చి రావణుని పిదప పరుగగా నిద్రించు వికృతేక్షణలగు రాక్షస స్త్రీలు
 లముద్గరములను శక్తి తోమరములను ధరించి యుండఁజూచెను. 152

అటఁ దెల్పె యెటుపై మహానవముతో నల్లాడు గుఱ్ఱంబులం
 బలు సూర్యంబున నభ్యహస్తి జయులౌ మత్తేభముల్, మప్ప ముం
 దులై లాసరదా మనస్ రణములో దర్పించి విద్వేషి యు
 త్కట ప్రైస్యంబులం జంపు వారణములన్ గాంచెం గరం బచ్చటన్. 153

కురిగిం బొచ్చెడి ముప్పిలో యసఁ గడున్ ఘోషాలఁ జాతించు నా
 గిరులో నా, జలదంబుల ట్లుముచున్ గ్రేశ్శుబ్బి యుద్ధంబులన్
 బర ప్రైస్యంబులం బిత్తుచే యుకరులన్, బంగారు జాలాల భా
 స్వరమౌచున్ దరుజార్కుఁబోల్ దనుజరా ప్రైస్యంబులన్ గన్గానెన్. 154

వివి ధారములైన పల్లవినికలన్ బెంపౌ లతా గేహముల్
 వివి ధారాముములన్ విలాస గృహముల్ క్రిడాగృహంబుల్ రతీ
 భవనంబుల్ ధ్వజ ముష్టులన్ శిఖుల యావాసంబున్ చాలఁ ద
 మ్భువిఁ గాంచెన్ మతి వీర్ణమైన నిధులన్ భూతేకు వేశ్మన్ బలెన్. 155

ప్రహస్తుని నివేశమును అటనుండి మహాపార్శ్వనివేశమును పరికించి, అట నుండి మేఘము వంటి కుంభకర్ణుని భవనమును, విభీషణుని గృహమును అట నుండి మహాదరవిరూపాక్షుల గృహంబులం జూచి అవల విద్యుజ్జిహ్వా విద్యు న్మాలి వజ్రదండ్లుల గృహంబులం బరిక్షించి పిదప మహాతేజుడయి శకుని గృహమును దీనుంతుడైన పాఠణుని గృహమును తరువాత నింద్రజిత్తు భవన మును వీక్షించెను. అట నుండి బంబుమాలి సుమాలిరశ్మికేతు సూర్యశత్రుల గృహములం గడుగొని నటనుండి యెగిరి వజ్రకాయుని, ధూమాక్షుని, సంపాతి భవనములను పూరుతి చూచెను. తరువాత విద్యుద్రూప భీనుఘన విఘన శుక నాస వక్రశత వికటబ్రహ్మకర్ణ దంష్ట్రరోమశుల గృహంబులును, యుద్ధోన్మతగుత్త ధ్వజగ్రీవనాది విద్యుజ్జిహ్వాంద్రజిహ్వుల గేహంబులును, హస్తిముఖ సరాశపిశాచ శోణితాక్షుల గృహములను జూచి దాటుచు ఆయా మహార్థంబులయిన గృహంబులందలి సంపదలను జూచుచు లక్ష్మీవంతుడైన హనుమంతుడు వానిఁన్నిటికిని అతిక్రమించి రాక్షసేంద్రుని నివాసంబునకు వచ్చి రావణుని పిదప వరుసగా నిద్రించు వికృతేక్షణలగు రాక్షస స్త్రీలు శూలముద్గరములను శక్తి తోమరములను ధరించి యుండఁజూచెను. 152

అటఁ దెల్పె యెఱుపై మహాజవముతో నల్లాడు గుఱ్ఱంబులం బటు రూపంబున నన్యహస్తి జయులౌ మత్తేభముల్, మప్ప ముం దట పైరావతమో యునన్ రణములో దర్పించి విద్వేషి యు త్కట పైన్యంబులం జంపు వారణములన్ గాంచెం గరం బచ్చటన్. 153

కురి నుం బొచ్చెడి నుబ్బలో యునఁ గడున్ ఘోషాలం బాటించు నా గిరులో నా, జలదంబుల ట్లుముచున్ గ్రేళ్ళుబ్బి యుద్ధంబులన్ బర పైన్యంబులం జిత్తుచేయుకరులన్, బంగారు జాలాల భా స్వరమౌచున్ దరుణార్కుఁబోల్ దనుజరా ట్సైన్యంబులన్ గణ్ణనెన్. 154

వివి ధారాములై న పల్శిలికలన్ బెంపౌ లతా గేహముల్ వివి ధారామములన్ విలాస గృహముల్ క్రిడాగృహంబుల్ రతి భవనంబుల్ ధ్వజ ముష్టులన్ శిఖుల యావాసంబున్ చాలఁ ద ద్భువిఁ గాంచెన్ మఱి నీర్ణమైన నిధులన్ భూతేశు వేళ్ళన్ జలెన్. 155

రావణు తేజుచే రత్నాల ద్యుతులచే
కిరణాల సూర్యుని కరణిఁ దనరి

జంగారు పొన్నులన్ భాజనంబులచేత
నాసనంబులచేత నలరుచుండి

మఘ మద్యములఁ దడ్చి మణి భోజనము లొప్ప
వర కుబేర గృహమే కరణి వరలి

కొంచి నూపుర మృదంగముల మహాఘోష
ములచేతఁ గడు మారు మ్రోగుచుండి

పెక్కు ప్రాసాదములచేత వెలయు చుండి
భామిని రత్న శతములన్ వ్యాప్త మగుచు
కక్ష్యలను నిండు రావణాగార మెల్ల
చూచి హనుమంతుఁడును దానిఁ జొచ్చి వడిగ.

156

కపియుం గాంచెను గేహజాలము గరుడపచ్చల స్వర్ణ జాలము
వర్ష కాలపు మేఘజాలము వలెను వైద్యుత విహగ జాలము
వివిధ వాస పురమృశాలలు విశద శంక సుశస్త్ర శాలలు
రమ్య చిత్ర మహావిశాలలు ప్రథిత మందిర చంద్ర శాలలు.

157

తర్వాతఁ గపి చూచె ధన విరాజితములు
పుణ్య దేవాసుర పూజితములు
సకలదోషములచే సతత వర్జితములు
నావాసములు స్వబలార్జితములు
అవ్వల కపికనె నతి సమాహితములు
నెఱి మయుచేబలె నిర్మితములు
ధరలోపల సమస్త వర గుణోచితములు
రావణ పరివార రాజితములు

అవగిదిఁ జూచె ఘన మేఘ రూపహితము
లోక దృశ్య కాంచన చారు రూప కృతము
రుచిరము రాక్షస బలానురూప సుతము
త్రుత భవనము ప్రతి రూప రూప సితము.

158

వివ:- భవనము=పుష్పకవిమానమని వ్యాఖ్య.

క్షితిని స్వర్ణమువలెఁ బ్రకీర్ణ మగుచు
కేవలము శ్రీలచే రత్న కీర్ణ మగుచు
క్షితి రుహల పూలను నవకీర్ణ మగుచు
గిరితుద వలె నుండె రజోవకీర్ణ మగుచు:

159

మానీనులచేతవలె దీప్యమాన మగుచు
మబ్బు మెఱుపులచేతవలె నర్చ్యమాన మగుచు
మహిత హంసలబలె వాహ్య మాన మగుచు
తాను మింటను నొప్పె విమాన మగుచు

160

చెలఁగి గిరి తుద బహుధాతు చిత్ర మట్లు
చెంది నభమును గ్రహచంద్ర చిత్ర మట్లు
చేరి కనె రాశి యగు మేఘచిత్ర మట్లు
చెలఁగెను విమాన మతిరత్న చిత్ర మట్లు.

161

భువులు వర్షత రాజిచేఁ బూర్ణ మయ్యె
భూధరములు వృక్ష వితాన పూర్ణ మయ్యె
భూగుహములు పుష్ప విమాన పూర్ణ మయ్యె
పుష్పములును సుకేస రంబు లయ్యె.

162

రచిత వేశ్మముల్ కడుఁ బాండురంబు లయ్యె
ప్రకట పుష్పాలు రస పుష్కలంబులయ్యె
ఘన సరోజములు సుకేసరంబులయ్యె
రమ్యవనములు కడు భాసురంబులయ్యె.

163

మహిత'పుష్పక' మని భ్రాజ మాన మగుచు
మాన్య పత్న ప్రభా వివర్ధ మాన మగుచు
మహిత స్పృహములతో నుచ్చ మాన మగుచు
మనల కననొప్పెను మహా విమాన మగుచు

164

అలరై కై డూర్య మయమై విహంగమములు
అమరై రిజక ప్రవాళ విహంగమములు
జరగై నేత్ర వసువుల భుజంగమములు
క్రొత్త సరిగ శుభాంగ తురంగ మములు.

165

పసిడి పగడపు పుష్పాల పుష్పములుగ
బాగుగా వంచి వంకర పక్షములుగ
ప్రకట కాముని ప్రత్యక్ష పక్షములుగ
పక్షులు సుముఖ మయ్యె సత్పక్షములుగ.

166

అమరుపంబడె గరేణువు అమలహస్త
అమరై గేసరో త్పల పత్ర విమలహస్త
అమరుపంబడె దేవియు అక్షి యభయహస్త
అందముగ నుండె సరసుల నబ్జహస్త

167

మరల నిటుచేరి రావణమందిరంబు
క్షితిధరమది సుందర కందరంబు
హీల్చె సురభిళ రుచి యుత సుందరంబు
ప్రకట చిత్ర విచిత్రతా బంధురంబు.

168

అంకను గన్గొని రావణ పాలిత
అంకను వెదకి గుం ధృతి జన పూజిత
గొంకక చని గనుగొనక సమర్చిత
శంకను వగచెను జనకజ దుఃఖిత.

169

అతఁ డామందిర మధ్యమందు మణి వజ్రాలంకృతం బై సుని
ర్మిత జాంబూనద జాల కృత్రిమ వశు శ్రేణీవిహంగాది చి
త్రితమౌ నొక్క విమానమున్ రవిపథిన్ శ్రీవిశ్వ నిర్మాత చేఁ
గృతమై యుప్రతియైన దాని దివియందే చూచె సల్లక్షగా. 170

అటఁ జేయుంబడ నట్టి దేదియును లేదందున్ మహారత్న సం
ఘటితంబై రచితంబుగాని దేదియున్ గాన్పింప, దందున్న యు
త్కట మైనట్టి విశేషముల్ దివమునందై నన్ గనన్ రావ, యందున్నవో
పటువై గొప్పవి కాని వెవ్వియయినన్ బ్రాప్తింప వెందెంచినన్. 171

అది తపోవీర్యాల నార్జితం బైనదై
చిత్ర సంకల్పిత స్థితులఁ దిరుగు
బహు సన్నివేశ విభాగ నిర్మిత మౌచు
సవిశేష తుల్య దర్శనము గలది
మనసు చెప్పిన రీతి ఘన వేగమునఁ బోవు
కవియ రానట్టి వాయుజవము గలది
ఘన సంపదలఁ గూర్చుకర్మలు గావించు
ప్రథిత మతుల మహాత్ముల వాస భూమి

అఖిల సంస్థా విశేష సమంచితంబు
వివిధ చిత్ర శృంగాలచే విఫల గిరియ
పోలె వివిధ సీమల చేతఁ బూజితంబు
శార దేండు నిర్మలము సుస్వాంత హితము 172

మోములందుఁ గుండలములు పొలుపు లీన
వ్యోమ చర నిశాచరుల ప్రపుష్ట తనులు
సమర నణఁగు గుండ్రని కండ్ల నలరి జనము
తనరు వేల భూతాల్ మీటి దాని మోయు. 173

౧. మనం పుష్పపు రాజివలె వెలింగి
 ౨. మనం రమ్య కంఠ సుందరము నగుచు
 ౩. మనం మత్తమంటైన పుష్పక విమాన
 ౪. మనం మనమంటుం డపు డచ్చెరువు తోడ.

174

చ. అభవన శ్రేణింబయిన పుష్పక విమానమునకు మధ్య ఒక విశాల
 ప్రాంతమును కలదు. అది అజ యామడ వెడల్పై ఒక యామడపొడుగుగల్గి
 నున్నది. అందు చాల ప్రాసాదములు ఉన్నవి. ఆయత లోచన యగు
 పరశ్వేషింబునున్న శ్రుతి సూత్రముఁడైన హనుమంతు డక్కడ అన్ని
 విధములందు తోడుగొను రాక్షసేంద్రుని నివేశమును చేరెను.

175

కేవలం సువాణ్మును నాల్గు చండ దంతము లొప్పు
 గజము లాయుధ ధరుల్ గాచుచున్న
 పట్టుకా కాక్షస ప్రమదలున్, బల్మిఁ దేఁ
 బడిన రాట్యన్యలున్ వఱలి యున్న
 ముగ్ధుల మింగల మత్స్య నక్రొరగ
 ప్రతతి నిండిన వార్ధి వలెను నున్న
 ప్రేమల సురేంద్ర బహువైభము లక్ష్మి
 యమ వరుణుల లక్ష్మి యమరియున్న

మనది మంత్ర రాక్షస తిండ్ల మించియుండి
 బోర్ల బూర్లు హర్షము మధ్య సలువఁ బడిన
 మనము నేనునటు నిటునటు మసలుచున్న
 మనము ప్రరాక్షు భవనంబు హనుమ యురసె

176

విశ్వకర్మ విశ్వ ప్రయత్న
 విశ్వకర్మ సమస్త రత్నాదికముల
 విశ్వకర్మ శక్తిక విమాన మా కుజేరు
 విశ్వకర్మ తనము చేయగ మెచ్చి యిచ్చె విధాత.

127

తన యోజను చేతఁ గుబే
రుని గెలిచియె రావణుండు లోఁగొనె దానిన్
నును వెండి బంగరు వృకము
లను దగి రావణుని సౌధరాజము వెలసెన్.

178

ప. ఆ సౌధము జ్వల నార్కుని బోలినదై విశ్వ కర్మచే హేమ సోపా
నముల తోడను బంగరు లేడుల తోడను రచితమైన కనక స్పటిక జాల వాతా
యనము గలిగి ఇంద్ర నీల మహానీల మణుల చురగులు గలిగి రంగురంగుల
పగడములు విలువైన మణులు దాపించి ముత్యాల జాలరులుకట్టి బంగారువంటి
ఎఱ్ఱ చందనంబు పూసి కూర్చబడియుండెను.

అప్పుడు వివిధాకారములు గల కూటాగారములచేత నలంకృతమై
యున్న ఆ పుష్పక విమానమును ఆ హనుమంతుఁడెక్కి యందున్న పాన
భక్ష్యాన్నముల నుండి వెడలు సుగంధమును మూర్తిదాల్చిన మారుతము వలె
ఆఘ్రాణిఁచెను. ఉత్తమబంధువువలె ఆగంధము రావణునిదరికిరమ్మని పిలుచు
చున్నట్లుండెను. సిదప ఆతడు బయలు వెడలి రావణుని మనస్సున కిట్టమైన
పరకాంతను బలె నున్న యొకశాలను జూచెను.

179

మణుల మెట్టులను హైమపు జాలములచేత
స్పటిక దంతముల చష్టాలఁ దనరి
పవడాల ముత్యాల బంగారు వెండివౌ
మణుల స్తంభంబుల మహిత మగుచు
ఋజువైన తిన్నని యెత్తైన స్తంభాల
తెక్కల నెగిరెడి చక్కిఁదనరి
గిరి వార్ధి నది ముఖ స్థితి లక్షణాంకయౌ
కెంపుఁ గంబళిచే వికీర్ణ మగుచు

సరస పక్షి ధ్వనుల ధూప సౌరభముల
 పిలువ గల యాస్తరణముల వెలయుచుండి
 సుమ విచిత్రమై హంసలన్ శుక్ల మగుచు
 సురల గవి వోలె శ్రీలను గురిసె శాల.

180

ఈలాగున రావణుచే
 పాలిత మగునట్టి శాల పంచేంద్రియముల్
 ఈ లోకులఁ దృప్తి పఱచె
 నేలాగున తల్లి సుతుని తృప్తు నొనర్చున్.

181

మది కాష్ఠాదము గూర్చుచున్ రకరకంబౌ రంగు లేర్పర్చుచున్
 వ్యథ పోఁగొట్టుచు శ్రీలఁ దీర్చునదియో యన్నట్టు లింపారె; ని
 య్యది స్వర్లోలోకము స్వర్గమో మఘవు రమ్యంబై న పట్నంబౌ యి
 య్యది సిద్ధాత్ముల సిద్ధియో యని మనంబు దెంచె నాతం డటన్.

182

పెద్ద జూదర్ల వల్లను పెద్దజూద
 మందు నోడింపఁబడి చేష్ట లడఁగి యున్న
 జూదరులువోలె నచ్చోటఁ జొచ్చి పసిఁడి
 దీపములు ధ్యానమందున్న తీరు తోచె.

183

దీపకాంతిచే రావణు తేజు వేత
 నగల యర్చిచే శాల దగ్ధగఁ దలంచె
 బహు విధాంబరములను గంబకులనుండి
 వివిధ భూషణు గల స్త్రీల వేలఁ జూచె.

184

వ. అప్పు డా పమదలు

నిశఁ ద్రాగి విహరించి నిద్రకు వశమయి

యర్ధరాత్రిని బల్మి నడఁగి పడిరి

పడి సోల భూషణ ధ్వనిలేక- కూయుని

భ్రమర హంసల పద్మవనమె యయిరి

మురువు పండ్లును కండ్లు మూతలు వడిపోవఁ
దరుణీ ముఖా లబ్ధసురభిఁ జిమ్ము
పగటి పద్మాలఁ బోల్ వారి మోములు రాత్రి
మొగిడిన పద్మాల పొలుపు దాల్చి

విడిసె తామర పువ్వుల వేడు భ్రమరు
లట్లు మత్తాళి ముఖ వంకజాళి వేడు
వీరి ముఖములు పద్మాల మీఁతె ననుచు
చూచు హనుమంతు మనసునఁ దోచె నపుడు.

185

అస్త్రీలచే శాల యల తారకలచేఁ బ్ర
సన్నమౌ శర ద్రభ సరణిఁ దనరె
నక్షతముల నుడునాథుఁ డట్టుల దై త్య
రాజు భామినులతో రాత్రి మసలె
పుణ్యమై పోవఁగ వ్యోమ నుండియు రాలు
నల తార లటు స్త్రీలఁ దలచె హనుమ
శుభకాంతి వెలిగెడి చుక్కల ద్యుతు లట్లు
సతుల ద్యుతి ప్రభల్ వెలిగె మిగుల

లీలఁ బాన విహారాల కాలమందు
నిద్రలకు లొంగి చిత్తాలు ముద్ర పడఁగ
చెల్ల చెదరిన నగలతోఁ బెల్లు వాడు
మాలికలతోడఁ బ్రమదలు సోలి రచట.

186

కొందఱ బొట్టులు కొంత చెఱిగి పోయె
కొందఱ నూపురాల్ కొలఁది సడలె
కొందఱ మోడసరుల్ కొంకక తెగిపోయె
కొందఱ చేలముల్ కొసకుఁ బాఱె

కొందఱు చిఱుతలౌ గుఱ్ఱంబులటు మొల
 త్రాళ్ళు త్రెంపియ వైచి ధరణిఁబడిరి
 కొందఱు మాలికల్ కుండలల్ తెగి పడ
 ద్విపము త్రెంపి విరియు శీవ లై రి

కొందఱు ప్రమదల స్తనాలయందుఁ జంద్రు
 కిరణములఁ బోలు హారముల్ కెరలి ప్రోగు
 పడఁగ హంసలువోలె మఱు మిగుల
 చూచువారి కన్నులకును జోద్యమయ్యె.

187

కొందఱి వైడూర్య గుణ హేమ సూత్రాలు
 కాదంబ చక్రవాకముల మీఱు
 కొందఱు అంచల సరుల్ గురుకోక కుచముల
 పులిన జఘనల నేఱులను మింత్తు
 కొందఱు యంగాల కుచములయ్యుగాల
 మేల్పుగన్ తమ్మి తుమ్మెదల మీఱు
 కొందఱు యూపిరికిం దగ నల్లాడు
 వసనాంతములు కడు మెసలి యాడు

కొందఱు కింకిణీజాల కోశములును
 స్వర్ణభూషణ పద్మాలు భావనక్ర
 ములను కీర్తి తీరంబులు గలిగి నిద్ర
 చెందు నదులవలె భాసిల్లినారు.

188

వివిధ వర్ణ సువర్ణ కువల యాక్షుల కంఠ
 మూలాల ప్రభలు ధ్వజాలఁ బోలు
 శుభకాంతి కల స్త్రీల శుభకుండలంబులు
 నాస్య వాయువులచే నల్లలాడు

శక్తిరాసవ గంధ సౌరభంబులు స్త్రీల
వక్రము వెడలి రావణుని గొల్చు
రావణాస్యమె యని రావణు కొందఱు
ముదితలు సవతుల ముద్దు గొంద్రు

రావణు ప్రేయసు పాననిద్రా వశలయి
సవతులను ముద్దుగాని ప్రీతి సలుపు చుంద్రు
స్వర్ణ కంకణములఁ దాల్చు బాహువులును
వలువలు తరిగడలుగ నిద్రలను గాంతు.

189

ఒక తింకొక్కతె వక్షమం, దొకతె యాయొప్పారు తద్బాహుపై
నొక తింకొక్కతె చుంకమం, దొకతె యింకొక్కరై బాహున్ తొడన్
ఒక తింకొక్కర్తుక వీపు ప్రక్క నడు మన్యోన్యంపు టంగంబులన్
ఒక తింకొక్కళ్ళులు మత్తు మైత్రిఁ బడి యొళ్ళొళ్ళుంచి నిద్రింతటన్.

190

ఒక రింకొక్కరి బాహు సూత్రముల నన్యోన్యంబుగా స్త్రీల మా
లికగా నేర్పడి మత్త షట్పదములన్ ప్రేలాడు పూమాలయౌ
ఒక పూవింకొక పూవు గాలి కలువన్ నొండొండులన్ గల్పి మా
లిక యట్లొను వసంతమందు; సతు లిట్లే గల్పినన్ మాలయౌ.

191

అట నారావణు స్త్రీవసం బఖిల మన్యోన్యంబు సంసక్తమై
పటువౌ స్కంధము లంగముల్ వలగొనన్ పొరస్పరం బైన సం
ఘటనన్ తుమ్మెదలున్ కురుల్ గలసి పోఁగా నొక్కటి యొచు నం
తట నాభూషణ గాత్ర వస్త్ర సుమ భేదంబేమి లేకుండెడిన్.

192

రావణుఁడు నిద్రపోవ నానా విధంపు
ప్రభలుగల స్త్రీలఁ గనక దీపములు చూచి
తగె ననిమిష లటు; పితృ గంధర్వ దైత్య
రాజు ఋషి సుతుల్ వశ తైరి రావణునికి.

193

రణకాషుఁడె యుయిన రా

వణుచేఁ గొందఱు హృత లయి బడసిరి యటఁగి

వనితలు కొందఱు స్మరుచే

తను మోహిత లగుచు వచ్చి తనరిరి యిచటన్.

194

వనితయొ యెవతెయు నట గుణ

ముననే కాని బలాత్కరించి పొందఁగఁ బడలే

దు, నితర కామయుఁ గాదును

జనకజ తక్కు నెవ, రితర సక్తయుఁ గాదున్.

195

హీనయు, ననమర్థయు, నకు

లీనయుఁ గాని యుపచార రిక్తయుఁ గానీ

హీనబలయుఁ గాని, ప్రేయయె

కానిది కాని, యతని సతి కానంబడదే.

196

ఇట నీదైత్య పతి సతులు

పటు పగు తమ భర్తతోడ బహుసుఖముగ ను

న్నటు రాము ధర్మపత్ని, య

చట సుఖముగ నున్న దైత్యు జన్మయు పుభవౌ."

197

అని సుబుద్ధియౌ హనుమకు మనసు కలిగె

మఱియు నిటు లార్తితో నెంచె మాన్య సీత

గుణముచే గొప్పది ద్రువ మీయనఘ యెడ మ

హాబలుడు లంకపతి చెడు గాచరించె.

198

అట దంతాలవి పైఁడివై వివిధవౌ నంగాలు, వై ధూర్యపుం

బటు పీఠంబులు, గొప్ప యాస్తరణముల్, భద్రదాసనశ్రేణి,యు

త్కటమై, రత్న విభూషితం బగుచు ముఖ్యంబౌచు దివ్యాంగ సం

ఘటితంబౌ శయనాసనం బతుల మొక్కండం దతం డారసెన్.

199

కనక చాఢ్యుల మీటి సూర్య సుందరౌ కాంతిన్ విరాజిల్లి వి
చ్చిన బాగైన యశోక మాలికలతోఁ జిత్తించు శ్రేష్ఠాసనం
బునఁ గొండొక్క ప్రదేశమందు రుచిరంపున్ మాలలన్ దీర్చు చ
క్కని శీతాంశుని బోలు వెల్లె గొడుగున్ గాంచెన్ హనుమంతుఁడటన్.

200

వ. మణియు నతండు

బొమ్మలు వింజామ రమ్మలు పిసరంగ

పర గంధ ధూపముల్ వఱలు చుండ

పర మాస్తరణముల మురువు గొట్టెల చర్మ

కప్పుఁ బూమాలిక లొప్పు చూప

శయ్యపై మేఘంబు సరణిఁ బరుండియు

నుజ్జ్వల కుండలాల్ ప్రజ్వలింప

అరుణాక్షు ఘనభుజానవరంజిప్పుము

నూని యెఱ్ఱని గంధ మూను వాని

మింట మెఱుపు సంజల మబ్బు మేని వాని

దివ్య భూషలు దాల్చిన దివ్య రూపు

కామగుని సుప్తి మందర గ్రాప సముని

కేళి విరతు రావణు సతీలోలుఁ గాంచె.

201

త్రాగి త్రాగియు మాని తగనిద్ర గొనువాని

రాక్షస భామినీ ప్రమద కరుని

రాక్షస శార్దూలు రమ్య స్వరూపుని

సఖిల దైత్యవతి లంకాధిపతిని

నిశఝండు విహరించి నిద్రించు వానిని

రాక్షసీ ప్రియు నాభరణ శరీరు

భాస్వర శయన సుప్తాంగుని వీరుని

సురగంబువోలె నిట్టార్చువాని

వెడలి రావణుని జేరి యుద్వేగమొంది
తత్ఫలినె భీతుని యటలఁ దప్పుకొనుచు
మహాక మెట్టెక్క చూడగా మరలి, మ...పు
దేన్నువె సెలయే అట్టు లెసఁగె హనుమ.

202

వ. అట్లు హనుమంతుడు ఉండి కాంచనాంగదములు ధరించిన యతని
జాహువులు నిండ్రధ్వజమువలె నుండ వీక్షించెను.

203

ఎవ్వి యైరావత పృథువిషాణాలచే
వ్రజ చక్రాలచే వ్రణిత మయ్యె
ఎవ్వి జల్సి సరిగ నేర్పడి యంసాల
లక్షణాంగుళి నఖ లక్షితములొ
ఎవ్వి పరిఘలటు వృత్తమై తొండంబు
లటు, పంచశీర్షాహు లటు వలె
ఎవ్వి చెవులపిల్లి యెఱుపు రక్తమువంటి
శీతచందనముల పూత లందె.

ఎవ్వి యుత్తమ స్త్రీలచే మృదితమయ్యె
ఎవ్వి యుక్త గంధర్వ ప్రభృతి సురాసు
రాదులను నేడిపించెనొ యవ్వి యివియె
అనుచు రావణబాహుల సరసె హనుమ.

204

అవ్వి మందరగిరి మధ్య నలసిపోయి
యలుక పూనిన పాములయటల నుండె
* ఆభుజముల రెంటును రాక్షసాధిపుఁడును
శృంగములచేత గిరివోలె చెలగె నపుడు.

205

* యుద్ధములోఁదక్క మిగిలినచోట్ల రావణునికి రెండుభుజములె వర్జింపఁ
బడెను.

అతఁడు మృష్టాన్న రసముల యుతుఁడె యగుచు
పాన గంధాలచే యుక్తుఁడైన యట్టు
లఁ దగిచూత పున్నాగ సౌరభము లొప్ప
అమల వకుళ సహిత మందరాడిఁబోలు.

206

పండి యున్న రాక్షససింహు వదనమందు
నుండి గృహము నిండించు గుఱ్ఱాదవె నెంతో
ముత్తెములు దాపిన పసిండి ముకుట మపుడు
కుండలంబుల మోముతోఁ గూడఁ గదలె.

207

అతఁ డందమయిన హరాళిని నెఱుగఁ
దము పూయువెడఁద వక్షమునఁ దనరి
తెలుపైన చెదరిన వెలగల కండువా
దనరఁగ నెఱుగి కనుల వెలిఁగి
మినుప రాశివలెనై పెనుపామ టార్చుచు
గాంగాంబులఁ బరున్న గజముఁ బోలి
మెఱుపుల ప్రోగుల మెఱయు మబ్బయి నల్లి
శను మించు దీపాలఁ దనువుమెఱయఁ

బాన్పునఁ బరున్న రాక్షసేశ్వరుని
నామహాబలు ప్రేమభార్య నడుగులందు
చారు కుండల భాసలై సరస భూష
లచుర నృత్తజలగు బుధాస్యలను గనియె.

208

అటఁ గూర్చుండిన వాద్య నృత్త విదలౌ నారావణాంకస్త లౌ
పటుగాత్రల్ చెవులన్ ధరించిన అస్తద్వైడూర్య గర్భంబులై
యిటు లట్లుగు పసిండి కుండలము, లెన్నే సంగదంబుల్ హుటా
హుటేఁ గాంతుల్ వెదజల్లఁ గండ్లు మిఱుమిట్లాప్పన్ గనెన్ మారుతే. 209

వ. మణియు నాహనుమంతుండు.

మురుగౌ కుండముల్ ధరించిన కళాపూర్ణాస్యలన్ మిన్నునుం
దర తా రావతి నట్లు-పుష్పక విమానంబున్ ప్రకాశింప న
త్తజ్జిఁ గ్రీడాకృతి కిన్నతై దనుజరాత్తస్వంగు లందందు ని
మ్మరకున్ లొంగియు సోలి చెల్లచెదరై తూగాడి యుండన్ గనెన్. 210

స్మృతకాలిని యోర్తు నృత్యాల మృదులాంగ
హారాల నొడలెల్ల నలయ సోలె
నదిఁగొట్టుకొని పోవు నశిని తెప్పను బోలె
యొకతె వీణియుఁ బట్టి యొరిగి వ్రాలె
శ్యామలక్షణ యోర్తు చంకఁ గంజిర నుంచి
బాలుఁ డాల్చిన తల్లివలెఁబరుండె
ఒకసుందరి పటహం బొకటి గ్రుచ్చి పరుండె
చిరలబ్ధ ప్రియు గ్రుచ్చు చెలియ వోలె

ఒంటిగామిఁ గొగిట గ్రుచ్చు నువిద వోలె
నొకతెఁ బిల్లన గోవిని నూని సోలె
ఒకతె బంగరువంటిదై యుబ్బి పొలుపు
లీను నొడల మద్దెలఁ గొగిలించుకొనియె.

211

భుజ పార్శ్వముల మధ్య జంకఁ బొడివి యున్న
పణవంబుతో సోలె బ్రమద యొకతె
పింపత్పఁ గొగింట గొనిన భామిని వోలె
డిండిమంబును గ్రుచ్చి పండె నొకతె
భుజముల చేగొట్టి భుజముల మధ్య వా
ద్యము గ్రుచ్చి పండెఁ బద్మాక్షి యొకతె
లలి వసంతానఁ బువ్వులఁ జిత్రమౌ మాల
వలెఁ బెట్టె బోర్లించి పండె నొకతె

వసిడి గిండి వంటి పొలిండ్లు భుజములఁ

గొగిలించి నిద్రఁదూగె నొకతె

ఒంటి ఘన నితంబ నొగి గొగిటను గ్రుచ్చి

యొక్క విహ్వలాంగి యొరిగి యుండె.

213

ఇటు చిత్రంబగు వాద్యముల్ ప్రమద లెంతే గుబ్బలం జేర్చి ము

చ్చటఁ గానూత్ములఁ గామినిన్ వలెనె స్వేచ్ఛా లింగనంబిచ్చి వి

క్కుటమౌ మోహముచేఁ బరుండి నటులన్ గ్రుచ్చంగ వీక్షించె ముం

దట నేకాంతపుఁ జోట బానువున నిద్రఁగొన్న ఓ రూపసిన్, 214

మణిముత్యంబులఁ గూర్చి యున్న సగలన్ భాసిల్లి స్వశీలచే

ఘనమౌ నాభవనంబు నంతటను సింగారించి వెల్గించెనో

యనునట్టుల్ తగుగౌరిఁ గాంచన సువర్ణాంగిన్ మహాంతఃపురీ

శను మందోదరి రూపిణిన్ హనుమ యాశ్చర్యాన్వితుండై గనెన్. 215

ఇటు లాకాంతను రూపయౌవనయుతన్ వీక్షించి యాసీతగా

చటులాత్మన్ దలపోసి లోనఁ బరమాహ్లాదంబుతో వాయుజం

డట వేసెన్ జిటికల్, స్వవాలమును నెల్లన్ ముద్దిడెన్, బాడె ముం

దటి స్తంబంబుల నెక్కి దూకె గపిదౌ నై జంబు చూపించుచున్. 216

అని హర్షించుచు నింతలో నితరమౌ నాలోచనల్ తట్ట దా

నిని వెన్నెంటనె త్రోసివైచి యిటుచింతించెన్ మదిన్, రాముఁగాం

చని యాసీత యిటుల్ పరున్నె తినునే సంతుష్టయై భూషణన్

గొనునే త్రాగునె యన్యుఁ గాదఁ యింక శక్రుంగాని లోనెంచునే. 217

సురలం దై నను రాముతోడ సమునిన్ శూడంగ లేడిమె యె

వ్వరౌ యుంచున్ గపి నిశ్చయించి విదపన్ బానంపుశాఖన్ గనన్

దిరిగెన్, గొందఱు క్రీడలందు కడు గ్లాంతిం గాంతు గీతాలఁ గొం

దఱు స్మృత్తంబులఁ బానశాలల నలంతన్ గాంచి రవ్వేశలో. 218

* కొందఱు మురవంబుల యెడఁ

గొందఱును మృదంగములెడఁ గొందఱు దరిగా

కొందఱు నాస్తరణంబులఁ

గొందఱు నాసనములందుఁ గూర్చుండె రటన్.

219

కొందఱతో సంభాషణఁ

గొందఱతో దేశకాల గుణవిషయాత్

గొందఱతో రతిఁ దేలుచు

విందులఁ గొని కునుకు దీతిజవిభుఁ గపి కనియెన్.

220

కరిణులతోఁ గాననమునఁ

జరియించు మహాగజమటు- సరసాక్షులతో

తిరిగెడి యాదై త్యాధీ

శ్మరు వేశ్మను పానశాల వర కపి దరిసెన్.

221

ఒకచోట మహిషాల మెకముల వందుల

మాంసంపు రాసులం బ్లవగుఁ డరసె

ఒకచో సగము తిన్న యురు హేమ పాత్ర స్థ

మాయూర కుక్కుట మాంస మరసె

ఒకచోట పెరుగులు నుప్పు వేసిన మేష

శల్య వరాహ మాంసములు గాంచె

ఒకచో సగము తిన్న క్రకర మత్స్య చకోర

మహిష భాగంబుల మాంస మరసె

ఒక్కచో లేహ్య పేయ భోజ్యోరు వివిధ
 అవణ మధు రామ్ల శుక్ల సర్వవము లింక
 ప్తడసాన్విత మైన భోజ్యముల నరసి
 హరివరేణ్యుఁడు హనుమంతుఁ డరసె, మిగుల.

222

తలక్రిందులై యున్న వెలగల యందెలు
 హారాలు వరనూపురాశితోడ
 రసములు తీసి తర్వాతఁ బానపుఁ బాత్ర
 లందుంచు వివిధ ఫలాలతోడ
 అటనట నుంచీయు నగ్ని లేకుండనే
 యట వెల్లు శయనాసనాశితోడ
 సంస్కార సంస్కృత సరస కుశలయుక్త
 వివిధ రుచిరమాంస వితతితోడ

శర్కరాసవ మాధ్వీక సరస పుష్ప
 ఫల రసాసవములతోడ వ్రకృతి సిద్ధ
 సురలతోడుత గృతిమ సురలతోడ
 పాన భూమి యలంకృత స్థానమయ్యె.

223

వివిధ పటు వాస చూర్ణముల్ వివిధ మాల్య
 రాజి భూమి నొప్పె, స్ఫటిక రజత హైమ
 భాజనములతోడ సందున్న పానకముల
 సీధువుల నిండియుండియా క్షితి తనర్చె.

224

ఒకచో సగమ్ము మిగిలిన
 నొకచోఁ ద్రాగఁబడి, త్రాగకొకచో నొప్పెన్
 ఒకచో నానా భక్ష్యము
 లొకచోఁ గొంతకును కొంత యురుపానములే.

225

ఒకచో మిగిలిన యన్నము
 లొకచో గదపిన ఘటమ్ము లొకచో జలముల్
 ఒకచో భిన్నపుఁ గరకము
 లొకచో మాంసములు కనియె నొకచో ఫలముల్. 226

అచట పనితల శుభ్రశయ్యలును తనరె
 వార లోండోండఁ గొఁగిటఁబట్టి యుండ్రు
 వారు నిద్రించు నితరల వస్త్రమూని
 లాగుకొనియు నబలత నిద్రలను గొండ్రు. 227

వారి యుచ్చాస్యములఁ బుట్టు మారుతంబు
 గాత్రములయందు నున్నట్టి క్రమవస్త్ర
 ములను మాంసములనుగూడఁ గొలఁది చిత్ర
 ములఁ గదపు మందవాయువుఁ బొందివోలె. 228

అట శీతంబగు వాయువున్, మధురమౌ నాసీధు పానంబులున్
 బటు మాంసంబులు నైక ధూపములు నానారీతిగాఁ గొంచు ని
 ట్లటు ప్రాంతంబులఁ జేరి పుష్పక విమానా భ్యాంతరంబందు ము
 చ్చటగా వీచె సుగంధముల్ విసరుచున్ సర్వత్ర వ్యాపించుచున్. 229

కొందఱు శ్యామలు శ్వేతలు
 కొందఱు కృష్ణలు మఱియింకఁ గొందఱు మిగులన్
 గుందనపుం బొమ్మలు నయి
 యుందురు రాక్షస గృహముల నున్న లతాంగుల్. 230

నీదురించిన పద్మిను లగు
 మదవతుల సురూపము గడు మదనునిచేతన్
 గదలింపఁగఁ బడి వెడలియు
 మదయుతముగ నందములను మఱగెను మిగులన్. 231

ఇటులన్ రావణు నెల్లయంతి పురమున్ వీక్షించి తేజస్వియై
వటు వీర్యుం డగు వాయుజుం డచటి యాప ద్మాక్షులన్ జూచుచున్
ఇట ధర్మంబున లోపమయ్యె నని యెంతే శంకఁ జింతించె నే
నిటు నిద్రించిన యన్యభార్యలఁ గడున్ వీక్షించు టన్యాయమే. 231

ఇది ధర్మం బెటులై నఁ గా, దయిన నాయీచూపు గామంబుతో
డిది క్లాదే, పర దార సంగ్రహణమే లేదందు నై నన్ గడున్.
మదిలోనన్ బగదార ధర్మనమే సంప్రాప్తించె నంచున్ గడున్.
మదిఁ జింతింపఁగ నన్యచింత కలిగెన్ మాన్యుండయౌ వానికిన్. 232

ఇటులన్ స్వేచ్ఛగ నిద్ర చెందు నసురాధీశాంతఃపురం బెల్లఁ జూ
చుటయీలాగున సంభవించె నయినన్ శుద్ధంబయౌ నామదిన్
ఎటులం గాని వికారమే గలుగ లేదీ యన్నిటం జిత్తమే
వటువౌ హేతువు మంచిచెడ్డలకు నాభావంబౌ స్వస్థంబెయౌ. 234

ఇఁక నారాముని సీత నెందయిన నన్వేషింప వాంఛించుచో
నొక యాశ్రీలసె గాక యెం దరయఁగా నొప్పున్, మఱిన్ స్త్రీలతో
నిఁక స్త్రీలన్ వెదుకన్ వలెన్, మృగుల నన్వేషింప వీలొనఁ యిం
తకు నేజాతిని నట్టి జాతి యెడఁ గానం జెల్లుఁ; గాదొండుచో. 235

ఇట శుద్ధంపు మనస్సుతోనె యిట నన్వేషించుచున్ నేనౌ ముం
గట నీరావణు సర్వ మంతపురమున్ గాలించితిన్ సీతనో
యిటఁ జూడం గద “యః చ నాహనుమ యెంతే స్వచ్ఛచిత్తంబుతో
నట గంధర్వ సురాహి కన్యలగనె, నై నం గనఁ డాసతిన్. 236

ఇటు లాసీతను గాంచ కన్యసతులన్ వీక్షించుచుం బోయి యం
తట నాచోటను చాటి ధ్యానమునఁ గాసన్ సాగె నావాఁయుజుం
డెటు లై నన్ గని తీరగా వలయు నంచెంతేని యత్నించు చ
చ్చటి యాపాఁపు భూమి వీడి వెదుకన్ సాగెన్ ముఱన్యస్థులున్. 237

హనుమంతుం డపుడామహాభవనమధ్యన్ జీత గేహంబులున్.
నును వీచెత్ పొదరిండ్లు రేగృహము లెన్నో చూచెఁ గాని యుటన్
జనక క్షాపతి కూతుఁ జూడఁ డపుడీ చందానఁ జింతించె నె
ల్లను వీక్షించితి సీతఁ జూడ, నిజ మారమ్యాంగి చావొందెనా. 218

తనశీలంబును గాచు తత్పరత శుద్ధంబైన మార్గాన నుల
డినదై దుష్టుఁడ యైన రావణుడు జాలేలేక చంపన్ గటా
చనిపోలేదుగదా, విరూపలయి దుష్టాచారతై దుష్టద
ర్శనలౌ రాక్షస కారతలన్ గని భయాలన్ జచ్చి పోలేడుగా. 219

జ్ఞానకి, జూడకుండఁ ఘనశౌర్యమునన్ విహరింపకుండ నెం
తేనియుఁ గాలముం గడిపి యాకపి బృందముతోడఁ బోయి యా
వానరరాజుఁ జూచు టెటు, వానర రా జతఁ డుగ్రదండుఁ డెం
తేనిబలంబు గల్గు ఘనుఁ డేమొనరించెద నిప్పు డక్కటా! 240

సకలాంతఃపురమున్ గనుంగొనితి రక్షఃకాంతలన్ గంటి జా
నకి మాత్రం బగపించ దిట్లు వృధగా నాకష్ట మెల్లన్ జనెన్
సకలజ్ఞుల్ కపు లేమిపల్కుదురొ యిచ్చన్ బోయి నీవేమి యిం
తఱు సాధించితి చెప్పనన్ జనకజన్ గన్గోక యేమాడెదన్. 241

వననిధి దాటక యిట నే
నొనరినఁ బ్రాయోప వేశ ముందుర్ కపులున్
వననిధి దాటి నను నెదొ
యను సంగదజాంబవంతుఁ డాదిగ జనమున్. 242

ఉత్సాహం బదె శ్రీల కాది, యదియే యుత్కృష్ట సౌఖ్యం బగున్
ఉత్సాహం బిదె సంతతంబు సకలార్థోత్పత్తి గావించుఁగా
ఉత్సాహంబునఁ జీయు కర్మ యదె జన్మోత్కృష్ట సౌఖ్యమౌ
ఉత్సాహంబున నిందుకే పొనరుతున్ యోగ్య ప్రయత్నం బిఁకన్. 243

అన్వేషించెద నింక రావణునిచే నారక్షిత ప్రాంతముల్
అన్వేషించితిఁ జానకాలలను పుష్పారామముల్ గేహముల్
అన్వేషించితిఁ జిత్రకాలలను గ్రీడారామముల్ పెక్కులన్
అన్వేషించితి మందిరోపవను లామభ్యంత రాధ్వంబులన్.

244

అని యాలోచన చేసి మారుతియుఁ జైత్యంబుల్ ధరాగేహముల్
వనముల్ పట్టన బాహ్య నిర్మిత గృహవాతంబు నన్వేషణల్
పొనరించు , దుముకున్ బడున్ బోవున్ గృహద్వారముల్
ఘన వాటాలు కవాటముల్ తెఱచు, నింకన్ జొచ్చువచ్చున్ జనున్

245

ఇటు సర్వం బసకాశ మున్నవఱ కన్వేషించుచుండున్ హుటా
హుటిపోవున్ దనుకేశునంతిపురిలో నుండుండి వీక్షింపకు
న్నటువంటేస్థలి నాలు గంగుళములై నన్ గానఁగారాద, యు
త్కటనౌ వేదులఁ జైత్యదీర్ఘికలఁ బ్రాకారాంత రాధ్వాదులన్.

246

చూచున్ మారుతి రాక్షసాంగనల నచ్చొఁ బల్వికారాంగులన్
వేచూచున్ గపి మేన నప్రతిమలన్ విద్యా ధరాజ్ఞాక్షులన్
చూచున్ జంద్ర నిభాస్యలన్ హృతల నచ్చొ నాగకన్యావళిన్
చూచున్ సర్వము, చూడఁ డాజసకజన్ శోధించి వీక్షించియున్.

247

ఇటు లాపావని చూడకే వదలు స్త్రీలే లేర, యారీతి ని
ట్లటు వీక్షించిన వారినే గనుచుఁ దానాసీత నీక్షింపకే”
పటువౌ వానరనాథ యత్ను మటు లాపాధోధి లంఘించుటల్
ఇటు వ్యర్థంబనుచున్ విమానము దిగె న్నెంతో వివష్టాత్ముఁడౌ.

248

కని యాపుష్పక మందునుండి దిగి ప్రాకారంబుపై కెక్కి మ
బ్బుననుండిన్ దిగి మబ్బుచేరు మెఱుపుంబోలెన్ హనుమంతుఁ డా
జసకక్షాపతి పుత్రిఁ జూడక మదిన్ సంతాప మేపారఁగా
తన చిత్తంబున నిట్టులన్ దలఁచె సీతాన్వేషణాసక్తుఁడై.

249

రాము ప్రేయంబు చేయఁగఁ దలంచెడి నీ పాపంకలోపలన్
 ఆమిథిలాత్మజాతకయి యింతటఁ గాల్వలె నీ హర్షవుం
 భూములఁ గొండలన్ వెదకి పూర్తిగ దాల్చి జూచితిన్
 ఏమియు సీతజాడ గనిపింపద యిం కిప్పు యెందున్. 250

జనకజ్ఞాపతి పుత్త్రి రావణుని వేశ్మన్ లోనుండె నం
 చును సంపాతియొ గృధ్రరాజు కనియున్ పుంబుగాఁ జెప్ప విం
 తిని, నేఁ డాజనకాత్మజాతఁ దెలియన్ లే, న్నిహమస్తు రా
 వణు నాసీతయు దిక్కులేని దయి కొల్వన్ నీ దే కటా ! 251

రాము శరంబులున్నఁ గడు త్రాసము పొందుచు సీతఁ గాంచు నా
 వ్యోమముగుండ తీసికొని పోవుచు నుండఁ నంతభీతయై
 యామిథిలేచుపుత్త్రి పథియందు వడిన్ బడియెనేమొ లే
 కామెను తీసికొంచుఁ జనునప్పుడు భీతిలి ముట్టెఁగూలెనా. 252

రావణు నూరుల రయమున భుజమధ్యఁ
 బడి తనజీవముల్ విడెనా యేమొ
 పైపైకి నెగురుచు వార్ధి దాటెడి వేళ
 దొర్లుచు వార్ధిలో దొర్లెనేమొ
 నిజ శీలమును గాచి నిర్బంధు వగు దీన
 ఘననీచు దై త్యుచేఁ దినఁగఁ బడెనా
 దుష్ట సతులచే నదుష్టయౌ యసితాక్షి
 భక్షింపఁబడి భువి వ్రాలెనేమొ

ప్రకట పూర్ణేందునిభుఁ బద్మపత్రనేత్రు
 రాము ధ్యానించుచు విడెనో ప్రాణములను
 అయ్యో ! రామ ! హా లక్ష్మణా ! హా యయోధ్య !
 అనుచు విలపించి సీత దేహమును విడెనా. 253

ఒకవేళన్ సతి సీత దైత్యుఁగృహమందో, పంజరస్థాపి శా
రికవోలెన్ విలపించుచున్నదియె; ముక్కుతుండయౌ గావణాం
తిక గేహంబున రాముపత్ని సతి యానీలోత్పలాభాక్షి జా
నకి యారావణభూతి కెట్లు వశమౌ, నన్ముంగలేన్ దేనినిన్.

254

జనకక్షాపతి పుత్తి నష్ట యనియె చావొంది బ్రహ్మాత్మయౌ
ననియె భక్తితయె వ్రణష్ట యనియె మారాముతో నిష్టభా
ర్యునితోఁ జెప్పఁగ నొప్పుఁ జెప్పినను నెంతో దోషమే చెప్ప మ
న్నను దోషంబె యగున్ మఱేమొ నరుతున్ గర్తవ్యమే తోచదే.

255

ఇటు లీకార్యమె యిట్లు కాఁగ నిపుడే దీప్రాప్తకాలంబు, యక్కట !
యంచున్ నుతీయున్ గపింద్రుఁ డిటులన్ శాంచందొడంగెన్ మదిన్
ఇటు లీసీతను జూడకుండ పురికె యేనిప్పుడే పోయితే
నెటులౌ నీపురుషార్థసిద్ధి యతరా లీమన్ని వృద్ధంబెకా.

256

కని సుగ్రీవుఁడు వానరుల్ దశరథక్షాధీశుపుత్రుల్ కటా !
నను కిష్కింధను జేర, నేమనుదురో, నన్మాడ నే వెళ్లి రా
మునితో 'చూడఁగ లేదు సీత' ననుచో ముదిదే విడున్ ప్రాణముల్
మనసున్ క్లేశము పెట్టి సీతవిషయం బాలించి జీవింపఁడున్.

257

అతఁడున్ స్రుక్కఁగఁ బంచతన్ తనువు సంప్రాప్తింపఁ ద
గ్గతచిత్తుఁ డగులక్ష్మణుండును చనున్ తర్వాతఁ దద్రాతలున్
మృతులై పోవఁగ వారి తల్లులును వారింబట్టి సుగ్రీవుఁడున్
సతియౌ నారుమ పైని తారయును తత్సత్పుత్రుఁడే నుందురే.

258

వరకపి రాజు నిట్లు తన ప్రాణములన్ విడఁగోరఁ గ్రోతు లా
తురులయి తాము గుప్పిడులతో నఱచేతులతో శిరస్సులన్
కర మట మొత్తుకొంద్రు పతి కన్గొని యూరడఁజేయు మున్ను చె
చ్చెఱ దయ గన్నవారలు త్యజింపరె దేహముఁ వానరుల్ కటా!

259

వనములఁ గొండలన్ గుడుల వానరకుఁజరులేమి క్రిడలన్
మునుగక మంత్రి దార జనముల్ చనుదేర నగంబులెక్కి క్రిం
దను బడిపోదురే విషముత్రాగియొ తా మురిపోసి కొంచు న
గ్నినిబడి కంఠముల్ నరికి నిట్రుసవాసమ యుండి చత్తురే. 260

ఇక ఘోరంబుగ రోదనంబులవి వ్యాపించున్, వరేళ్ళకు న
ర్వకులంబున్ గపివంశముల్ క్షయ మగున్ లంకన్ విసర్జించి ప్రో
లికిఁ గిష్కింధకుఁ బోను పోయి యట సుగ్రీవున్ ప్లవంగేశు- జా
నకి లేకుండఁగఁ- జూడలేను నెటులై నం గాని యిందుండెదన్. 261

వ్యధచే నేజన కియ్యెడన్ నిలచి పోవన్ ధర్మమూర్తుల్ మహా
రథు లోజస్వులు రామలక్ష్మణులు దై ర్యంబూని యాసీత నె
వ్విధిలో చూడఁగ వచ్చు నంచు మదిలోఁ బేరాశతో నుండుచుం
బ్రమకుల్ దాల్తురు గాన నిద్దె సరియౌ మార్గం బటం చెంచెదన్. 262

ఇక సీతం గనకున్న హస్తములయందే పడ్డ దానిన్ ముఖా
నకు లబ్ధం బగుదానినో తినుచు వానప్రస్థుఁడై యుండెదన్
ఇక లేదా ఫలమూల నీరములతో నేపారు నీవార్ధకిన్
నికటంబం వె చితన్ రగుల్చుకొని యందే నేఁ బ్రవేశించెదన్, 263

మఱిపోనీ మెయి శుద్ధి చేసెడి మతిం బ్రాచ్యోపవేశంబునన్
వఱలన్ గ్రగ్దలౌ కాకులేని పులులో భక్షించుఁబో సీతనే
యరయంజాలనిచో జలాలఁబడి దేహంబిద్దిచాలింతు నీ
వరమార్గంబు మహర్షులొప్పిరి వరంబౌ నిట్టి నిర్యాణమున్. 264

ఇటు సీతం గనకుండనే యిట శుభంబేయాదిగా చంద్రురా
కటచే బాగయి నాకుఁ గీర్తినిడు నీకళ్యాణమౌ రాత్రి యి
చ్చటనే యిట్లు సమాప్త మయ్యెను తవస్సుం బూని వృక్షాలనే
యిట నాధారము చేసికొంచు నిలుతు న్నే సీతలేకేగఁ జూ 265

జనక క్షౌపతిపుత్రిః బౌందకయో జల్లంగ నట్లేగుచోఁ
గని యాయంగదుడో ప్లవంగయుతుడై కాలంబు చేయున్, మృతిసే
గనుచో దోషము లెన్నొయౌ బ్రదికినన్ భద్రంబులన్ గాంచుఁగా
వున బాణాలుధరింతుఁ జావను ద్రువంబుల్ శ్రేయసుల్ నిత్యమున్

266

ఇటు లెన్నో గతులన్ మదిన్ గలుగు నెన్నేన్ దుఃఖముల్ చాల్చుచున్
కట! కష్టాలకుఁ బారమున్ హనుమ తాఁ గాంచండో యిం కప్పుడున్
ఇటు లెంచెన్ దశకంతు రావణుని నిష్ఠే చంప నే చంపెదన్
అటు సీతన్ గొనిపోవ నీబదులుగా నత్యంత మిట్లయ్యెడున్.

267

పోనీలే యిఁక నేఁ బశుపతిన్ బొందించు నట్లబ్ధిపై
కేసెత్తియు, నెత్తి రాముకడకు న్నిరావణుం జేర్చెదన్
కాని మ్మంచును జింత పొంది జనక క్షౌపుత్రి నీక్షింపకే
క్షీణాత్ముం డయి ధ్యానియై మరల యోచించెన్ వ్యధామగ్నుడై .

268

ఎందఁకన్ జనకాత్మజాతఁ గననో యేనంత దాకన్ గరం
బిందే సీతఁ బొరింబొరిన్ వెదకుదు న్నింకిట్లు సంపాతి ప
ల్కందే శ్రద్ధ వహించి రాము నిటకున్ రప్పింతునేన్, రాముఁడో
యిందున్ సీతను జూడ కీకపుల నెంతే దగ్గులం జేయునే.

269

ఇట నాహారము సంయమించుకొని నేనీ యింద్రియ వ్రాతముల్
త్రుటిలోనన్ నియమించుకొంచు వసియింతున్ గాన నిజైన న
చ్చటి యావానరులున్ నశింప, రిదె పార్శ్వం బందె వృక్షాలతో
నటు శోభిల్లెడి యాయుశోకవని, యం దన్వేషణన్ జేసెదన్.

270

వసుల నాదిత్య రుద్ర దేవాశ్వినులను
మ్రొక్కి రాక్షసులకు శోకమును జనింప
వెడలి సర్వదైత్యుల గెల్చి వేగ సిద్ధి
నటు తవసి రామునకు సీతను నప్పగింతు

271

అనుచు నొక ముహూర్తముపొయ్యి
నెసఁగివలెఁ జింతచే వికలమౌ నిలిచి
ఆమహాత్ముఁడు హనుమంతుఁ డెసఁగి
మీఁకీయపుడె తా బయలుదేరి వెళ్ళెన్.

272

ప్రణతులు సీతాదేవికి
ప్రణతులు రఘురామునికి లక్ష్మణవతికి
ప్రణతులు రుద్రేంద్ర యముల
కనిలార్కెందు దేవతాళికిఁ బ్రణతుల్.

273

అని వారికి సుగ్రీవుని
కొనరిచి ప్రణతు, లఖిల దిశ వొగిఁ జూచుచు
కను పిదప నొనర్చుఁ దగిన
వని ఏది యని తలచె హనుమ స్వాంతములోనన్.

274

ద్రువముగ నశోకవని దా
నవ రక్షక భట బహుళము నప సంస్కృతన్
ప్రవినుతము ద్రుమావృత మయి
మివులగ నన్వేషణీయమే యయి యుండున్.

275

ఇట రక్షకులును తరువుల
నిటులన్ రక్షించుచుందు రెప్పుడు మివులన్
పటు మారుతంబు గూడను
నిటను నతి క్షోభ పెట్ట కెసఁగుచు నుండున్.

276

ఆరాముని కార్యమునకు
నీరావణు కనులఁ బడక యిటు నటు చన, నా
కారము చిన్నది చేయుదు
మారుతము ఋషులును సిద్ధి మనుపుత నన్నున్.

277

సురలున్ బ్రహ్మయు విష్ణు వాయునలుడున్ సోముండు నాదిత్యుడున్
వరుణుం డశ్విను లీశుండున్ మరుతులున్ ప్రాణి ప్రభుండు నిం
దరయన్ దృష్టికి రాని వారు నితరుల్ ప్రాజ్ఞుల్ మహాత్ముల్ నిరం
తరమున్ నాకిట సిద్ధిగల్గునటులన్ నన్నొముతన్ శీఘ్రమే. 278

తెలి దంతంబులు నెత్తు ముక్కు తనరన్ దీపించి పద్మాభ చ
క్షుల రమ్యంబయి శుభ్రమౌ స్మితముతోఁ జోద్యంబుగా నొప్పు మై
థిలి మోమెప్పుడు చూతునొక్కొ ఖలుండై తీవ్రాంగుండై దుష్ట క
ర్మలఁ గావించెడి క్రూరుచే హృతను నార్తన్ జూచు డెన్నండొకో. 279

అని మూర్తంబట ధ్యానముండి త్వరగా నంతన్ ఖలుండై న రా
వణు వేశ్మన్ విడి యా యశోక వనికా ప్రాకారముం జేరి మే
నునఁ బుల్కల్ జనియింప మారుతి వసంతున్ గొల్ప మైనిండ వి
చ్చిన యుద్ధాలక నాగ చూతములు చూచెన్ జంప కాశోకముల్. 280

* అటు లాచూత వని అతా వృతపు రమ్యాశోక వాటిన హుటా
హుటి నారిన్ విడు బాణమో యనఁగ నెంతో వేగమే చేరి య
చ్చట బంగారము వెండివోలెఁ దగు వృక్షాలన్ విహంగాల మి
క్కుటమై పొల్చు మృగాళి నందు నుదితార్కుం బోలు వాటిన్ గనెన్. 281

ఫల పుష్పంబుల నిండియున్న తరులన్ బాగొప్పఁ బై కెక్కి కో
యిల లాలాపము చేయుఁ దుమ్మెదల బార్లింకన్ శ్రుతుల్ వేయ, రా
జిలి పొల్పారు వసంతు నిండు సభలో సింగార మొల్కన్ నెమి
శ్శులు న్యత్యంబులు చేయుఁ బక్షుల గణాలున్ చేయు భద్రధ్వనుల్. 282

ఇదియేమీ గనఁ దొక్క జానకినె చున్నేమియు యత్నంబులో
నదనన్ మారుతి హాయి నిద్రగొను వక్ష్యాళిన్ బ్రబోధింపఁగన్
నిదురల్ వీడుచు దుల్బి పైకెగిరి శ్రేణీ భూత వక్ష్యాళి చె
ట్ల దరిన్ నిల్చు కపింద్రుపై పువుల నర్జున్ కుర్చె భద్రంబుగన్. 283

విరులన్ గ్రమ్మ నతం డశోకవని నొప్పెన్ పూలప్రోగైన భూ
ధర మేమోచునః సంత వృక్షములపైఁ నచ్చాడు నాక్రోతి న
త్తటి వీక్షించిరి సర్వ దిక్పతులు నీతండున్ వసంతుఁడౌ నా
సరిగన్ పూవులు రాల భూమి తగె భూషాంకృత స్త్రీ వలెన్. 284

హనుమంతుం డట సీతఁ జూచు వడి కాచూచెట్లు కంపింపఁ బూ
లును నాకుల్ పడఁ బక్షులేగఁగ మొదళ్ళున్ మాత్రమే యుండి; యా
టను పూర్ణంబుగ సొమ్ము లోడి పయిబట్టల్ లాగివేయంగ నొ
ప్పిన పెన్జూదరు లట్లు లత్తటిని గన్పించెన్ తరుల్ మ్రోడులై. 285

అల వాతాత్మజుఁ డంఘ్రివాలములచే హస్తాలచేఁ జెట్లు శా
ఖలు త్రొక్కన్ కడు నాచుశోకవనియున్ స్కంధావశిష్టాత్మయై
నలఁగన్ పూత నఖాలఁ బండ్ల క్షతయై సత్త్వైవ యోష్ఠంబు ని
చ్చట గ్రోలంబడి చిక్కు లొకురుల హెచ్చొ జవ్వనిం బోలెడిన్. 286

వ. వర్ష కాలమున వింధ్య పర్వత మేఘజాలములనువలె పెను తీవియల
త్రాళ్ళను హనుమంతుఁడె తెంపివైచెను. అక్కడ నందము లీను వెండివి
కెంపులవి యగు భూములను బంగారు పూతల చోటులను తిరుగుచు వివిధము
లయి యెక్కువ జలంబులతో నిండి మణి సోపానములు గల దిగుడు బావులను
కందందు చూచెను. అవి ముత్యాలు పవడములు యిసుక తిన్నెలతోను స్ఫటి
కంబుల చప్టాలతోను తన తటంబుల మొలచిన కాంచనవర్ణపు ద్రుమములతోను
పుల్ల వద్మోత్పల వనములతోను చక్రవాక కూజితములతోను వారణంబుల
ఘంకారములతోను హంస సారసంబుల నాదములతోను చెట్లచే నావరించం
బడిన అమలానుకూలములగు జలములు గల నదులతోను లతాశతమాలలతోను

కల్పవృక్షములతోను నానావిధ గుల్మములతోను కరవీర తరులతోను నిండి
యుండెను. అచట కూటములతో విచిత్ర కూటమై శిలా గృహములతో వంగి
నానావృక్షంబులచే నాచ్ఛాదింపబడి మేఘునిబోలె ప్రవృద్ధమైన శిఖరంబులు
గలిగి జగత్తునందే రమ్య యయిన యొకపర్వతము నావానర శార్దూలుం డగు
హనుమంతుఁడు చూచెను- మఱియు

287

ప్రియ నొడినుండియు వెసఁబడు ప్రియవోలె
పర్వత తటినుండి వడిగఁ బడుచు
అలుగ నాప్తులు నాప నాగిన ప్రియవోలె
నంబులఁబడు చెట్టు లాపఁ దనరి
ప్రణయఁడు బ్రతిమాల వెనుదిర్గు ప్రియవోలె
మరలి పొలుచు వెన్క కరుగుచుండి
దరిసి ప్రియము లాడు దయిత వోలెను హంస
కూతలచేతను గొనబు మీఱి

వఱులు నొకనది హనుమంతుఁ డరసి యచట
దాని దరి పక్షిగణములు తరులు నశినిఁ
బొలుపు జలములు మణిమెట్లు ముత్తియమయిఁ
బరఁగు నిసుక తిన్నె దిగుడు బావిఁ గనియె.

288

మృగ సంఘాల వనాల రమ్యమయి, త్వష్టస్వాంత నమ్య క్కృతం
బగు ప్రాసాదములన్ విచిత్రమయి, యత్యాశ్చర్యమై కృత్రిమం
బగు నాకానన పాళి చుట్టుకొనఁగా, నందాలు చిందించి సౌ
భగమై యుండి విశాలమైన దిగుడు బావెంతో సౌఖ్యం బిడున్.

289

అటఁ బెంపారెడి చెట్లు పుష్ప ఫలరమ్యంబౌ వితానాలతో
పటు సౌవర్ణపు మెట్లు వేదికల నిండా; పూవు టీరాలతో
చటులంబై యట సాంద్ర పర్ణములతో సౌవర్ణ వేద్యాళి ము
చ్చటలన్ గొల్పెడి శింశుపా తరువు నాసన్ వాయుజుం డారసెన్.

290

అటు లచ్చో హనుమంతుఁ డుర్వితలముల్ ప్రాంతస్థ గర్తంబులన్
చటులంబౌ గిరి నిర్ణయ ప్రజములన్ జాజ్వల్యమా నాగ్ను ల
న్నటు సౌవర్ణపుఁ జెట్లుఁ జూచియు నువర్ణాన్రిప్రభన్ నీర జో
త్కట బంధుం డటుఁ జెట్ల కాంతిని లసత్సప్తాత్ము నెంచెన్ దనున్.

291

కనకంబౌ తరులున్ సమానిలములున్ గంపింప నల్లాడు కిం
కిణి జాలంబులు ఘోషలం దనరుచున్ గ్రేశ్శుబ్బు నాశింశుపన్
గని యాశ్చర్యము పొంది, పూచి చివురుల్ గన్నట్టి పద్మాల మిం
చిన యా శింశుప నెక్కి మారుతి యిటుల్ చింతించె స్వాంతంబునన్.

292

ఇటు రామున్ గనఁ గోరి సీత యిపుడె యీవైపు దుఃఖార్తయై
యిటులే యిట్లనుకోక సంభ్రమముగా నేతేర వచ్చున్ గదో
ఇట నాదుష్టుని యీయకోక వన మెంతే రమ్యమై చంపకో
త్కట మైచందన వాసనల్ వకుళ సద్గంధాల రాజిల్లెఁగా.

293

వన సంచారమునన్ ప్రియంబు చతురత్వంబున్న యా యేజలో
చన శ్రీరాముని పత్ని ప్రేయసి యవశ్యం బారాముపై బెంగఁ జి
క్కినదై సంధ్యను గొల్ప నాత్మత నిరీక్షింపంగ నేతేర వ
చ్చును రమ్య ద్విజ రాజి హృద్యరుతయై శోభిల్లు నీయేటికిన్.

294

ఇది యాసీతకు నీయకోకవన మెంతే నానుకూల్యంబుగా
మదికిన్ సమ్మతి గూర్చవచ్చు నిది సమ్మాన్యంబు గావచ్చు, నీ
యదనన్ చంద్రనిభాస్య సీత యెటులేన్ ప్రాణాలతో నున్న నీ
నదికిన్ దప్పక యర్చ చేయ నెటులై నన్ వచ్చు రావచ్చుఁ బో.

295

అని తన స్వాంతములోనన్
హనుమంతుఁడు తలఁచి సీత కయి యటులాగన్
గనుచుఁ బువులు నాకులు నిం
డిన రమ్యాశోకవని నిల్చియు డాగెన్.

296

వ. అట్లు ఆసుకోకవనమున బాగి హనుమంతుఁ డంక

కల్పలతలతోడఁ గడు చెట్లతో మీఱి

ఉవ్వగంధరసాల దీప్తి చెంది

ప్రాసాదహర్యాలఁ బరభృతరుతముల

సందన మటు పక్షులం డనర్చి

కాంచనోత్పల సగ్గ బహుళమౌ నాపులు

పీఠికంబశభూమి వేళ్ళ లలర

సర్వర్తు సుమకోభఫలయుత వృక్షాలు

పుష్పితాశోకాలు పొలుపు నింప

విచ్చు పలుపూలు తలలపై వింత చూప

శోకనాశ కాశోకములు చొప్పు నెఱప

మొదలు లందుండిపూయఁగాఁ బూలవంటి

కొండగోగు మోదుగ లుర్వినిండఁ జూచె.

297

చంపక పున్నాగ సప్త పద్ధోద్దాల

కాదుల్ పెరిగి పూవు లలరఁబూచె

మేలిబంగరుఁ గొన్ని నీలికాటుకఁ గొన్ని

జ్వాలఁ గొన్నియ సశోకాలు వోలె

దైత్రధంబును చారుసందనమును

బలె నశోకవనంబు పొలుపు లీనె

పూలజ్యోతులచేత నీలాభ్రమును బోలి

సుమరత్నముల సముద్రమును బోలి

సర్వములు పుష్పముల చెట్లు సౌరభములు
మృగగణముల బక్షుల మిగులఁ దనరి
సురభియుత గంధమాదన గిరిని బోలి
అయశోకవనము మహాహ్లాద మొసఁగు.

200

ఇటు రమ్యంబగు నాయశోకవనిలో నెత్తై, సమీపాన ము
చ్చటగా శోభిలి, చైత్యము ట్లులరుప్రాసాదం బొకం డచ్చటన్
పటువై స్తంభ సహస్ర యుక్తమయి కుభ్రంబై న కైలాస ము
స్ఫుటులింపౌ పవడంపు మెట్లు నరఁగుల్ స్వర్ణంబులై యొప్పెడిన్. 200

అది కండ్ల దొంగిలించును
అదియు మిగుల శ్రీలచేత నలరెడి యటులౌ
అది యెత్తయి యుండుటచే
సదమల మగు నాకసమును సరిగాఁ దాఁకున్.

201

దితిజ కౌంతల మధ్య నతి కుశ్మ చీరతో
నుపవాహ కృత నిటకైర్చి చుండి
ఇదె యవియని గురుతిడదరి, పాడ్యమిన్
స్వచ్ఛ చంద్రుని రేఖసాటి వెలిగె
పొగగ్రమ్ము పెను నిప్పు సిగవోలెఁ దనరాది
ప్రాతఃపచ్చని మేలివలువె దాల్చి
తామర పుష్పంబు లేమి లేక బురదె
మీగులు సరసివలె నగలు లేక

పివ. అశోకము = కంకేళి చెట్టు, పున్నాగము = సురపొన్న, చంపకము =
సంపెంగ, సప్తవర్ణ = ఏడాకల అరటి, ఉద్ధాలకము = కొండగోగు.

బహుళ చింతచే లజ్జచే వాడి సడలి
పనట నంగారక హస్త రోహిణిని బోలి
మొగమునను నశ్రువులందార మిగుల దీన
యగుచుఁ దిండి తినకె చిక్కు ననద తోచె.

301

వనటన్ ధ్యానము చాలెచ్చి దీన యగుచున్ బాధార్తిచేఁ గుందుచున్
తనచున్ వారిని ప్రజగ్గించకే యసుర కాంతాళిన్ నిరీక్షించుచున్
తన గుంపున్ విడి పోయి కుక్కలకు మధ్యంబడ్డ లేడింబలెన్
మనసే పోవ దిగాలుపడ్డ హృది మౌనంబూను చానన్ గనెన్.

302

శరదృతువున నీలపు వనచ్ఛాయ తోడ
నలరు భువివోలె జనఘంబు నంటు నొంటి
జడకలిగి సుఖార్థ యయి కష్టములె పడని
యబల దుఃఖ సంతృప్తయే ననద తోచె.

303

ఆతిమలినయౌ విశాలాక్షి నబలఁ గృశను
కాంచి హనుమంతుఁడు తగిన కారణముల
నామెయే సీతయై యుండు ననుచు నపుడు
నెంతో తర్కింప సాగెను హృదయమందు.

304

అపు డాదై త్యుఁడు కామరూపిణియె యబ్జాక్షిఁగైకొంచు నే
త్రపథిన్ దోచెనొ యట్లె యాయబల కండ్లన్ గట్ట నీయింతియో
యపుడున్, బూర్ణ సుధాంశు వక్త్రయయి రమ్యంబైన సద్వృత్తపీ
సపుఁ బాలిండ్లను నొప్పెఁ దొలె దముసున్ దత్సుత్రభు! స్వాగద్యుతిన్.

305

అనీల మృదుకేశి యాపక్వ బింబోష్టి
ఆసుమధ్యమ రతియట్లు తనరె

పూర్ణేందు ధుచివోలె భువనాల కిష్టయై
స్తుతతాపసి యటు కూర్చుండె భువిని.

అడుపామును బోలి హడలి బుస్సు మనుచు
నలమిన గనచింత వెలుగకుండె

పొగ గ్రమ్ము జ్వాలయై భువి భ్రాంతి స్మృతి యౌచు
సతీత సంపదవోలె క్షీతిని ఐడియె

అడగి నట్టిశర్దఁ జనిన యాశఁ బోలి
చెడిన బుద్ధివలె నవిఘ్న సిద్ధిఁబోలి
అడరు నవవాదుచే పోవు యశస్సుఁబోలి
రాము విడఁదీయఁ జిక్కిన రామఁ గనియె.

306

కన్నీరు నిండిన క్రొన్నీలి వంకర
కనురెప్ప కంటిచేఁ గను మృగాక్షిఁ

నవ్రసన్న ముఖాన నపు డప్పు నిటూర్చు
మలిన నమండనన్ మండనార్హఁ

గాల మేఘంబులు క్రమ్ము తారనుబోలి
శ్రుతిభిన్న విద్య యట్లున్న సతిని

సంస్కార హీనయై సరియర్థ మిడని వా
క్కును బోలిభూషలు కూడలేని

రాజపుత్రి సీతను విశాలాక్షి ననఘఁ
గాంచి తగినట్టి హేతువు లెంచి చూచి
ఈమె సీతయె యయియుండు గిది నిజంబు
యనుచు తర్కింప సాగెను హనుమ యవుడు

307

ఏయే యెడ సీత నగల
నేయే గతిఁ దాలెచ్చ నని వచించెనొ రాముం
డాయా భూషణ చెట్టుల
నాయా కొమ్మలను వ్రేల హనుమయుఁ గనియెన్.

308

చెవి కుండలములు చెవి దరి
నవువడెడి త్రివర్ణకములు హస్తములందున్
మివులగ గల మణి విదుమ
సువర్ణ కంకణములును రుచులు చెడి నలుపి.

310

పడి ఋష్య మూక గిరిపైఁ
బడినవి యీ నగలలోనఁ బరికింపగ న
క్కడఁ బడినవి యిక్కడఁ గనఁ
బడు చుండెను సంశయంబు పడరా దిచటన్.

311

బంగరు పై బట్టయుఁ గాం
చంగ దగినయది గిరిపయి జాణియు దొరకెన్
బంగరు భూషణములు నీ
యంగన పడవేయ దొరకె నవి ధ్వనిచేసెన్.

312

ఇది యెపుడో ధరియించిన
యది గావున మాసిపోయి యగుపించు నిటల్
ఇదివఱలో దొరకిన ప
య్యెద వలువ వలెనె యిది సిరులెనసిన యదియే.

313

ఆరాము ప్రియ మహిషి బం
గారపుమెయి రంగుగలది కట హృతయయ్యెన్
ఆ రాముని హృది నుండియొ
యేరీతి హరింపఁ బడద యెన్నఁడుఁగానీ.

314

కారుణ్యము చేతను న
క్రూరతఁ దావంబు చేతఁ గూరిమి చేతన్
ఆ రాముడీ పలుగతుల
నారామ జనకసుత కయి యారాట పడున్.

315

వనిత యనుచుఁ గారుణ్యము
తనసతి వశియించు నేనుచుఁ దాపము తన్నున్.
అనయంబు నాశ్రయించెను
నని యుక్తూరత, వ్రణయిని యని కూర్మి కణెన్.

315

అంగ ప్రత్యంగములన్
హంగును నాసౌష్ఠ్యవంబు సౌసతి కేటులుం
డుంగదొ యదె రాముని కుం
డుంగదః రాముని కటు సులోచన కుండున్.

316

ఈదేవి మానసమ్మా
యాదేవునియందు మఱియు నాదేవు మనం
బీదేవియందు స్థిరమగు
నాదాననె క్షణమె యైన ననఘుఁడు బ్రదుకున్.

318

ఈమెయె లేకుండఁగ నా
రాముఁడు జీవించె నన్తః గరమౌడుష్కరమే
రాముఁ డితఁడు కోకంబున
నీమెకయి ప్రణాశ మొంద కెసఁగఁడు కాదే.

318

కొనియాడఁ దగిన సీతను
కొనియాడఁదగిన గుణములఁ గూడిన రామున్
గొని యాడి మరల నిట్టులు
మనమునఁ జింతావరుఁ డయి మారుతి నిలచెన్.

319

అతఁ డొక శ్రుతి ధ్యానించిన
మతి గలవాఁ డటుల నయి మనలుచుఁ గన్నీ
రతిగఁ గనుల నడ్డ, జనక
సుతఁ గూర్చి హనుమ మహాజనుఁడు విలపించెన్.

320

గురు శిక్షితుఁ డగు లక్ష్మణు

దెఱిగియు మన్నించు; గురువగు నీరామునికిన్

వరమ ప్రేయ సీతయు వగ

తెఱవులఁ బడెఁ గాలము దురతిక్రమముగదా

221

సతి రాముని నిశ్చయమును

మతియుతుఁ డగు లక్ష్మణు స్థిరమతియు నెఱుంగున్

మతియుత జానకి కావున

* అతిగా క్షోభిలదు గంగ యటు వానలలో.

222

సమము కులము లక్షణములు

సమములు వృత్తంబు వయసు సౌశీల్యంబున్

సముఁ డైన రాముఁ డీమెకు

సముఁ డే యగును, నసితాక్షి సమ యాతనికిన్.

223

ఈవిశాలాక్షికై యావాలి హతుఁ డయ్యె

బలి, రావణసమ కబంధుఁ డడఁగె

ఈవిశాలాక్షికై యింద్రుచే శంబరుఁ

డట్లు భీమ విరాధుఁ డనిని జచ్చె

ఈవిశాలాక్షికై యెంతొకూరులు వేల

దైత్యుల్ హతులు జనస్థానమందు

ఈవిశాలాక్షికై ధృతతేజు రాముచే

త్రిశిర దూషణఖరుల్ నిహతు లైరి

ఈమె హేతుచే సుగ్రీవుఁ డెనసె సిరులు

ఈమె హేతుచే జలధి లంఘించినాఁడ

ఈమె హేతుచే నీలంక నేను గంటి

ఈమె హేతుచే నిట సంభవించె నిన్ని.

224

* వర్షాకాలములో హిమాలయము మంచుతో నిండియుండును. కాన బురదరాదు. కాన నీరు బురదగా నుండదుగాన క్షోభిలదని వర్ణించి పోల్చెను.

చతురంభోనిధి వేలా

వృతయగు సర్వమతియు నెల్ల జగము లీ

సతి సీతకొఱకు రాముం

డు తల్లక్రిందు డొనరిచి నను గడు నుచిత మనెదన్.

తై 9లోక్య రాజ్య మైనను

పోలద యీజనకరాజు పుత్తి 9కి నెపుడున్

తై 9లోక్య రాజ్య మఖిలము

తాళదు జానకి తనువు శతాంశకుఁ గానీ.

ఈమె ధర్మాత్ముఁడౌ నామహాత్ముఁడు మిధి

లేళ కూతురు పతి ధృఢ మనస్క

ఈమె నాగటి దున్ను నిష్ఠి భూమిని జీల్చు

కొని పుష్పొడిగ పూసికొనియె దుమ్ము

ఈమె యాజి మరల కెంతో వీర్యము చూపు

శ్రేష్ఠ దశరథుని జ్యేష్ఠ వధువు

ఈమె కృతజ్ఞుఁడౌ నా మహాత్ముఁడు రాము

ప్రియ ధర్మపత్ని యౌ దయిత సీత

ఈమె ప్రియు స్నేహమున సుఖా లెల్ల వదలి

వ్యధల లెక్క పెట్టక శూన్యపనికి వచ్చి

ప్రియుని గొల్వ మూల ఫలంబులే భుజింబి

భవనమునఁ బోలె నుండి యీ పొట్లు వడియె.

ఈమె నుస్మిత భాషిణి హేమగాత్ర

బాధలను పొందరాని బాధలోర్చె

రావణార్త శీలవతిని రాముఁడిపుడు

పడయఁ దగుఁ బిపాసార్తుఁడు వ్రపను బోలె.

భష్ట రాజ్యాండు రాజ్యంబు పొందియ వోలె
 నీమె మరలఁ బొంది రాముఁడలరు
 కామభోగములేగఁ గల బంధులను వీడి
 రాముఁ గోరుచు శరీరమును నిలుపు
 ఫల పుష్ప వృక్షాల ఖలరాక్షస స్త్రీలఁ
 గనక రామునినె యొక్కనినె తలఁచు
 భర్త నారికి భూష భర్త గానక యీమె
 భూషార్ణ భూషలఁ బొంద కవియు

ఈమె లేకుండ మెయిఁదాల్చి రాముఁడిపుడు
 దుష్కరము చేసె, వ్యధనుండి తొలఁగలేడు
 అసిత కేశాగ్రను శతవ్రతాభ నేత్ర
 వ్యధిత, భోగార్హఁగని నేను నలిసిపోతి.

329

ఏసతి యోర్పున క్షమవలె
 భాసిలి సామిత్రి రామపాలిత యయ్యెన్.
 ఆసతి నేఁడో వికృత వి
 లాసల రాక్షస వనితల రక్షణ మ్రగ్గున్.

330

మంచున మాడిన నళినిని
 మించి, యొప్పుడును వ్యసనములు మిగులగ జంపన్
 పంచన తన సహసరునిన్
 గాంచని చక్కవ వలె సతి కడగండ్లఁ బడెన్.

331

ఆ కుసుమ భారమున భువి
 సోకు నశోకములు సతికి శోకమె గూర్చెన్.
 తాక వసంతము, వేలుగ
 ప్రాకిన కిరణముల శశియు వ్యధనే గూర్చున్.

332

అని యిటు లాలోచించుచు

హనుమంతుడు సీత యీమె యని స్థిరమతితోఁ

గని యాశోక వనమున

ననితర దృష్టిఁ దరువువయి నటె కూర్చుండెన్.

233

వ. అంతటఁ దెల్లఁ దామరల రాశివోలె నిర్మలమైన చంద్రుడు హంస నల్లని జలమువలె-నీలాకాశమున నవ్వలి భాగమునకు వెళ్లుచు నిర్మలకాంతులు గల యాచంద్రుడె స్నేహమును నెఱుపువాడువలె వాయుజుండైన ఆ హనుమంతుని జల్లని కరములచే సేవించెను. అపుడా హనుమంతుడు శోకభారములచేఁ గ్రుంగిన యా పూర్ణచంద్ర తుల్యాననయగు సీతను బరువుచేఁ గ్రుంగిన నావను బోలె చూచెను. అట్లు మారుతి సీతను జూచుచునె దగ్గఱ గూర్చుండిన ఘోరాకారము గల పలువిధములైన పలువిధముగల రాక్షస స్త్రీలను జూచెను. అందు

234

ఒంటి కంటి దొకతె - ఒంటి చెవి దొకతె

తలఁగప్పు చెవులతో తనరు నొకతె

చెవులె లేని దొకతె, చెవుల మేకుల దోర్తి

ఎత్తైన ముక్కుది యెంతో తలది

పొడుగు సన్న మెడది విడిన వెండుకలది

అసలె వెండుక లేమి యెసగ నదియు

కంబళ్ళ కురులది అంబోష్టి చుబుకోష్టి

లంబ జానువులది లంబపక్తి

బిట్ట వేలాడు పాలిండ్లు పొట్ట గలది.

పొట్టిది వికార మరగుజ్జు పొడుగు గలది

గూనిది, కరాళ, ఘోర, వంగున్న తలది

పచ్చ కండ్లది వికృతాస్య వరలె నచట.

235

వ. మణియు నచట

వికృతవేషలు కొంద టొకరు పింగళ వర్ణ
లొకరు కోపిష్ఠ లొకరు నలుపు

కలహప్రియ లొకరు, కాలాయసపు శూల
కూట ముద్గరకుల్ కొంద అచట

పులి లేడి పందుల పోతు మేకల మొగాల్
సొట్ట మొగాల్ గల సుదతు లొకరు.

ఒంటె గుఱ్ఱము లేన్గువంటి కాళ్ళుల వార
లొంటి కేలొంటి కా లున్నవారు.

కోతి గాడిద గుఱ్ఱము గోవు నేన్గు
చెవుల వారు, ముక్కు లేక చెడ్డ ముక్కు
అడ్డ ముక్కు, నేనుఁగు ముక్కు నతిగ నుదుటి
పైకి నెగ నూర్చు ముక్కున్న వారు గలరు.

236

కాళ్ళు చేతులలోన ఁగాళ్ళలో శిఖిలోప్ప
అవు కాళ్ళు పెనుకా శ్చలరువారు.

పెద్దతలల్ మెడల్ పెద్ద పొట్టలు చండ్లు
పెనునోర్లు నాల్క పెన్ కనులవారు

హస్తి గోసూకరీ హయ ఖర మేషోష్ఠ్య
ముఖలు ఘోరాకార ముఖము వారు

ధూమ కేళులును నెత్తురులును మాంసంబు
వొంటిఁ జూసికొనుచు నున్నవారు

రక్త మాంసాలు భుజియించి గ్రాలువారు
కల్లు రక్తంబు త్రాగి మత్తిల్లువారు
రాక్షసస్త్రిలు చెట్ల మూలాన నొకెడఁ
జుట్టుకొన నొళ్ళు ఝల్లనఁ జూచె హనుమ.

237

అట నావృక్షముక్రింద జాలిగ, ననింద్యాకారయై హర్షమే
మటుమాచుంబయిపోవఁ బొల్పుటి కురుల్ మాలిన్యముంజెంద ముం
దటి పుణ్యంబు క్షయింప జాటిపడు నాతారన్ బలెన్ దీనయౌ
చటులాక్షిన్ జనకాత్మజన్ హనుమ ప్రీసంపన్నుఁ డంతన్ గనెన్. 338

పావనశీలయై పతిదర్శనమె లేమి
నగలు వీడి పతిగుణాలె దాలె
యూధమున్ విడి సింగ మొడిఁబడ్డ కరిణి య
ట్లాపుల విడి యయ్యె నసుర వశము
శరదంబు దావృత శశికళవలెఁ దీగ
లేని వీణియవోలె క్లేశ మొంది
పతియంకమున హయి వఱలిన జానకి
రాక్షసి కారలో మృగ్గు చుండి.

మింట గ్రహమధ్య రోహిణి వంటి దగుచు
ఆయశోక వనాన దైత్యాళి సుక్కి
విరులులేక శూన్య మగు తీవియనుబోలు.
నట్టి దీనయౌ జానకిన్ హనుమ కనియె. 339

దుమ్మంటి సీత-పంకమ్మునఁ బద్మిని
వలె మేని ద్యుతి వెల్లు; వెలుగ దార్తి
నలిగిన మలినపు వలువ దాల్చి స్వశీల
రక్షతోఁ జిఱులేడి లాగు చూచు
పతితేజున నదీన భావయయ్యును దీన
యయి భీత మృగ కన్య యటులు హడలు
వగల ప్రోగటు, లేచువగల కెరట మటు
కడునూర్చ విరిచెట్లు కమిలి పోవు

అట్టి సీత క్షమను విభక్తాంగి ననఘ
నగలె లేకయు భాసిలు నలివ నయనఁ
గని హనుమ పొంగి హర్షాశ్రు కణము లురల
దాము లక్షణు మ్రొక్కి వ్రతముల దాగె.

340

శూనుమంతుం డటు చెట్టుకొమ్మపయిఁ బ్రతాపాదనన్ దాగి యుం
డ నికన్ రాత్రియుఁ దెల్లవాణుచును నుండన్ వేదవేదాంగ నై
పుణి యేపారఁ గ్రతుల్ పొనర్చుచుఁ గరంబున్ బ్రహ్మరక్షస్సు లం
తను గావించెడి వేదహాషము లటన్ మాఝ్రోగుచుండెన్ గడున్. 341

అవలన్ శ్రోత్ర మనోహరంబు లగు వాద్యంబుల్ శుభ ద్యోతకం
బవుచున్ మ్రోయ మహాభుజుం డయిన దైత్యాధీశుఁ డారావణుం
డవి మేల్కొల్పఁగ లేచి యంబరము మాల్యంబుల్ వడిన్ జాతి లో
న విదేహాధిప పుత్రి నెంచుచు స్మరొన్నతుండ యయ్యెన్ దమిన్. 342

అతఁ డాకాముని వేగ మాపుకొనలే కవ్వేళ భూషా విభూ
షితుఁడై యుత్తమ దేహలక్ష్మితగఁ జొచ్చెన్ గేళి కైలాధ్యమన్
తతపుష్పాంచిత వృక్షగాజమును నానాపుష్ప భాస్వత్సరో
నుతమున్ రమ్యతర మృశోకవనమున్ నూత్నప్రభా చిత్రమున్. 343

కన సొంపొ వృక చిత్ర పంక్తుల మనోజ్ఞంబైన మార్గంబులన్
గనుచున్ భాసుర రత్న తోరణము లింకన్ దాటి నానా మృగ
ప్రణతంబై తగు నాయుశోకవనికిన్ భామాశతంబుల్ వడిన్
దను వెన్నంటఁగ దేవతాంగనలతోఁ దచ్చక్రుఁ డట్టుల్ చనెన్. 344

బంగారు దీపికల్ పట్టి రొక్కరు స్త్రీలు
వింజామరు లొకరు వీవనలును

పసిఁడి పాత్రల నీరువడిఁ దెచ్చి రొక్కరు
కత్తులావా స్తరణము తెత్తు రొకరు

కోవిద యొక్కతె కుడిచేత రత్న పుఁ
 దాంబూలపీఠిక దాల్చి నడచె
 కలహంసఁ బోలెడి వెలిగొడు గొక్కతె
 యొక్కతె బంగరు దండ మూని నడచె,

నిదురమత్తున సోలిన నేత్రముగళి
 వజ్రులు ప్రమదల్ మెఱపు ఘనుల్ బలె భజింతు
 చెల్లుచెదరు కురులు చెమ్మగిల్లి మొగము
 వెడలు గంధముగల స్త్రీలు విభుని గొల్తు.

345

వ. కొందఱు ప్రేయభార్య లై న మదిరాక్షులు-
 అందియలు తల్లక్రిందులు
 గం దాలిచి, మత్తుమిగులఁ గడునిద్దురచే
 అంగ సుమములు చెమట నలు
 గం, దైత్యపతి ననుసరింతు కామత గురుతన్.

346

ఆమదిరాక్షుల పతి యటు
 కామపరాధీనుఁ డగుచుఁ గడుమందుండై
 ఆమైథిలియం దెక్కుడు
 వ్యామోహంబునఁ గదలె మదాంచిత గతియై.

347

లలిత గాత్రల మొలనూళ్ళ గలగలలును
 అందియల చప్పు హనుమంతుఁ డాలకించి
 యసమకర్మ లచింత్య శౌర్యంబు గలుగు
 రావణుడు ద్వారసీమ చేరంగఁ గనియె.

348

వ. అంత గంధ తైలములచేఁ దడువఁబడిన యనేక దీపికలను ధరించి
 ముందుగ నడువ ఆ ప్రకాశములు తన్ను ప్రకాశింపఁజేయుఁగా గందర్ప మద
 ములతో మీటి వంకర యెఱ్ఱని కన్నులు గల యా రావణుడు ధనుస్సును

ధరింపని మన్మథుడువలెఁ బ్రకాశించుచు మదించిన యమృతపు నురుగువఁటి
స్వచ్ఛమైన వలువ అంగదములకుఁ దగిలి లీలఁగా వ్రేలుచుండ రాఁగా ఆ రావ
ణుని, పత్రపుష్ప సమూహములచేఁ గప్పఁబడిన హనుమంతుండు తేటిపొడఁ
జూచెను. అపుడా రావణుడు రూప యౌవన సంపన్నులును, సురూపలు నగు
శ్రేష్ఠస్త్రీలు చుట్టుకొన మృగ పక్షి ఘోషలతో నిండిన యా ప్రమదావనమును
జూచెను. ఆరావణుడు బలిసిన శరీరమున విచిత్రాభరణములను దాల్చి తాన
లచేఁ జుట్టబడిన చంద్రునివలె బ్రమదలచేఁ జుట్టుకొనఁబడి రాఁగాఁ జూచి
ఇతఁడే యామహాబాహువైన రావణుఁ డయి యుండు నని తలఁచి యాహనః
మంతుండు చెట్టుమీదనే కొంచెము జరిగి కూర్చుండి శ్రద్ధతో పత్రములు
చాటుగానుండి చూచుచుండెను. అపు డారావణుండు నల్లని కురులు శుభమైన
శ్రోణులు కలిసి దగ్గరగా స్తనములు గల యాయునితాపాంగి వైపుగ మఠలెను.

349

సరిగా నపుడె యనిందిత

వరవర్ణిని యగు జనకజ వరభూషణు భా

సుర రూపయౌవను దశాస్యు

నరసి తుపానున నరంటియుటుల వణంకెన్.

350

తొడలన్ చుట్టును గప్పి ముడ్చికొని, యెంతో బాహులన్ జన్నులన్

వడిగా హత్తుక కూరుచుండి, కనులన్ గన్నిరు గాఱంగ నే

డ్చెడి యాదీర్ఘ విశాలనేత్ర నసురస్త్రీల్ చుట్టుకూర్చుండి ము

ట్టెడి యవ్వేశఁ బయోధిఁ జిక్కు * తరి నట్లే రావణుం డారసెన్. 351

కటికనేలను నుండి కష్టవ్రతము పూని

కొట్ట నేలనుబడ్డ కొమ్మఁ బోలి

ముఠికియై చిత్రమై పొలుచు మేనున నగల్

వీడి, బురదఁ దమ్మి తూడుఁ బోలి

రాజ సింహుడు రఘురాముని వడి జేర
కోర్కెల గుఱ్ఱాలఁ గూడిపోయి
వీడ్చి యెండుచు నొంటి నెటా ధ్యాన దుఃఖా ర్తి
శోకపు టంతును జూడలేక

దొరలి, మంత్రబద్ధ భుజంగి నరణి న్రుక్కి
క్రుద్ధ ధూమకేతు గ్రస్త రోహిణి యయి
వృత్తశీల కులాచార విధితు లింటఁ
బుట్టి దుష్కులజ వలెను పొసఁగి తనరె.

352

వట్టిదొ నపవాదఁ బడిన కీరితి వోలె
సరగఁ ధిక్కృతయైన శ్రద్ధవోలె
క్షీణించి పోయిన శ్రీశు నర్చన వోలె
అతిగఁ బ్రతిహతయౌ నాశ వోలె
ధ్వస్తమై పోయిన ధనలబ్ధి వోలెను
వ్యర్థమై పోయిన యాజ్ఞ వోలె
ఉత్పాత కాలంపు టుజ్జ్వల దిశ వోలె
యపహరింపఁ బడిన యర్చ వోలె

క్షతనశిని వలె హతభట సైన్యమువలె
తమసుమ్రుంగు కాంతివలె దప్తనది వోలె
పాడు వేదిక వలె నాఱు వహ్నిశీఖను
బోలి, గ్రస్తేందు నిశవలె బొలిచె సీత.

353

తమ్ములాకులు తెంపి తణిమి వక్షుల నేన్లు
కరమున బీకిన కమలిని యయి
గండి కొట్టఁగ నెండి గాసిల్లు నది యయి
కృష్ణపక్ష నిశ యల్లసఁగుచుండి

సుకుమారి సుకులీన శుభరత్న గృహయోగ్య
యయి పీక నెండిన యబ్జిని యయి
యూధేశు విడి స్తంభమొక్కటఁ గట్ట ని
ట్టార్చుకరిణిఁ బోలి యుర్వి స్రుక్కి

జకజడయె వేసికొని యత్న మొకటిలేక
శరశృతుననొప్పు వనిచేత ధరణివోలె
నోమె యుపవాసకృశ యాచు వ్యధను భీతి
ధ్యానమున, స్వల్పమే తిని దైన్యానఁ గుముటు.

354

రావణుని కపమానము రామువల్ల
నగును గాకని కోరుచు న్నట్టులుండి
యేడ్చుచు ననింద్యయై రామునెడల వ్రతము
పూని యున్న జానకి దరిఁబోయె నసుర.

355

వెడలి యట, మంచి తెప్పలు, కడను నెఱుపు
మధ్యఁ దెలుపున్న కండ్లతో మహిత యయు్య
దీనయై హర్షమే లేని జనక సుతను
ప్రకట మధుర లోభోక్తి రావణుఁడు పలికె.

356

కరి నాసోరు! ననుంగనుంగొనుచు నంగా లేచకున్ గప్పుచున్
వెఱచే నిన్నిట దాచు కొందువు, ప్రియా! వేగన్ విశాలాక్షి నన్
మరియాదన్ గను సర్వగాత్ర గుణరమ్యాంగీ! త్రిలోకీ మనో
హరి! కామించియె నిన్నుఁ దీసికొని నాయాస్థానికిన్ వచ్చితిన్.

357

ఇటు మర్త్యుల్ వరకామ రూపు అసురుల్ వీక్షింపనే లేర యి
చ్చట నావల్లను నిట్లు నీకయిన త్రాసంబింకఁ జాలింపుమీ
యిటు అన్యప్రమదాశ్రిఁ బొందుట, బలా తక్యత్యాన భీరూ! హరిం
చుటయున్ దైత్ములకున్ స్వధర్మమే సదా సందేహమే లేదిటన్.

358

ఇకనా మేననా పూర్తిగా మదనుడున్ స్వేచ్ఛన్ బ్రవర్తించుఁగా
క కరంబేనా యకామవైన్ నినుతాకన్ సీతః సన్మూర్చి నీ
వా కడున్ భీతిల రాదు నమ్ము నను, నన్నో ప్రేమతోఁ జూడు నీ
విక తత్త్వంబుగ శోకలాలసవుకానే రాదుసూః ప్రేమసీః

359

ఒకటి ప్రేణి, ధరిత్రి శయ్య ముటికై యుండెన్ దుకూలం బెదో
యొకటి ధ్యాన మకాలమందునుగరం బుగ్రోపవాసంబు లెం
దిక నీకివ్వియ యు క్తమౌను, నను నీవె పొంది మోదింపు పల్
రకమౌ మాలలఁ జందనాగురులఁ దూర్వార్ గీతనృత్యంబులన్.

360

ప్రమదారత్నమ వీవ, యుండకిటు, సర్వాంగంబులన్ భూష లుం
చుము పల్పానము లాసనాలు శయనాల్ శోభిల్ల సేవించి హ
ర్షము నీవొందుము, నన్నుఁ జేరి యిట లేలాయైతి విట్లుండ న
ర్హము కా, దీ నవయౌవనంబును చనున్ రాదింక ప్రోతస్సటుల్.

361

విను స ప్పించియు విశ్వకర్మ యిక దేనిన్ జేయుటే మానె నం
చును నెంతున్ శుభదర్శనాః! యుపమ యిచ్చో నీకెటన్ లేదుసూ
నిను సద్యావన రూపశాలినిని నిందే పొంది సాక్షా త్తజుం
డును గొల్చున్ గద యన్ముడే డయిన నిన్నున్ గొల్వకే దాటునే.

362

ఎది యెది నీయంగము చూ

చెద నటనట నాదుదృష్టి చెదరక నిలుచున్

సుదతీ! సుధాంశు వదనా!

యిదె నాసతి వగు; శ్రమ విడు మీక సుశోభి:

363

ఇట కయ్యొయెడనుండి తేబడిన యాయేణాక్షులం దెల్లరన్
జటులాక్షి! యిక నీవ శ్రేష్ఠపు సమ స్తక్షేమముల్ పొంది యి
చ్చట నీవొందుమి నాదు నగ్రమహిషీ స్థానంబు, లోకాల నుం
డిట నేఁ దెచ్చిన రత్నముల్ పకలమౌ నీరాజ్య, మేన్ నీవియే.

364

ఎదుటన్ నిల్చియు నన్నెదిర్చెడి ఘనుం డెవ్వండు లేఁ డీభువిన్
ఇదిగో చూడు రణోర్వి నాకుఁ బ్రతిగా నేవీర్యమున్ లేద, యుం
డదు, పల్కార్లు సురాసురుల్ ధ్వజము లెల్లన్ గూల నిర్వీర్యులై
యెదురై యుద్ధములందు నిల్వకయె యెందే డాగి యున్నారగా. 365

కమకన్ యోచన చేసి స్వేచ్ఛగ నలంకారంబు గావించుకో
నును కాంతుల్ తులకించు భూషణము లెన్నో నీదు నెమ్మాముపై
ననువౌ రీతి నలంకరించు కొను నెయ్యం బార నేఁగాంచి మె
త్తును భోగంబులఁ బొందు త్రాగు తిను నాతో భీరు క్రిడింపుమీ. 366

భువియో ద్రవ్యమొ దాన మిచ్చుకొను, నీవున్ స్వేచ్ఛ నాతోడ నిం
క విహారంబులు చేయు, నమ్ము నను, నాజ్ఞాపింపు నీకిష్టమై
న విధానన్ మదనుగ్రహంబుననె యానందించి నీకై న బాం
ధవులన్ దన్పుము, చూడు నాయశము భద్రా! చూడు మచ్ఛిప్రభల్. 367

తనువున నారబట్టలను దాల్చిన రామునితోడఁ గూడియే
మొనరుతు, వెల్లశ్రీలు చన నోడి వనాలకుఁ బోయి వట్టినే
లనుబడి దొర్లుచున్ వ్రతములంబడి ప్రాణముతోడ రాముఁడుం
డునొ చనిపోయెనో యని వడిన్ సుభగా! మది శంక గల్గెడిన్. 368

మునుముందేగు బలాకలన్ నలుపులై పొల్పారు మేఘాలు మిం
టను గ్రమ్మన్ గనరాని వెన్నెలటు గండ్లన్ గానఁగా రాని యీ
నిను వై దేహిరొ! రాముఁ డెప్పటికిఁగానీ చూచు నంచున్ మనం
బున నేమాత్రపు టాశతో నయిన నోహఁబోడి! నీవుంటివే. 369

సురపతి చేతుల నుండియె
హిరణ్యకశిపుఁడు స్వకీర్తి నెటులాగె, నటుల్
నరుడగు రాముఁడు నా
కరములనుండి నిను లాగఁ గలడే యెటులన్.

○ సుదత్తి! సుస్మిత! సునయన!
పదపడి గరుడుండు పాముబలె నామననున్
అదటున నీవో భీరూః
కదలింపఁగఁ జేసి లాగఁ గలిగితె విట్టుల్.

371

— నలిగిన పట్టు దుకూలము
గలిగి యలంకారములును గలుగక యిట్టుల్
మలిన పయిన-నిను గని నా
పొలతులయందో సుఖంబు పొందను జుమ్మి.

372

— అంతఃపురమున నుండుచు
స్వంతఃపురగుణంబు లేని సుదతులు మిగులన్
ఎంతగ్గన్లుండిరో యాయా
యింతుల కందఱకు నీవ యీశ్వరి వగుమి.

373

— నల్లనగు కురులదానా!
అల్ల త్రిలోకంబులందు నధికలె యగు నా
ల్లాబవదన లచ్చర
లెల్లరు లక్ష్మినటు నినుభజింతురు సుమ్మి.

374

— ఎవి యాకుబేరు దరి ను
న్నవో యారత్నమ్ములును ధనమ్ములు మఱి యా
భువనములు హయిగ్రాఁ గొని
కలిసియు నాతో సుఖంపు గడు సుశ్రోణి.

375

— బలమునఁ దపసున విక్రమ
ముల ధనమునఁ దేజసునను పొలుపగు కీర్తిన్
అల రాముండు నాతో భూ
తలమున సరి కాఁడు దేవి తగు నటుగనుమి.

376

ఇటు పయి హాయి త్రాగు విహరింపు రమింపుము సర్వభోగముల్
ఇటఁ దలమున్నఁగా ననుభవింపు, ధనప్రకరంబు ధాత్రి మి
క్కుటముగ నిత్తు నాపయిని కూరిమి చూపు యథాసుఖంబు ము
చ్చటఁగఁ జరింపు నిన్ గలిసి సర్వహితుల్ సుఖియింతు గావుతన్.

276

విరిసిన తరు జాలములన్
మురుపగు భ్రమరములు ముసురు పుష్పవనాలన్
సరసాంబుధి తటజములన్
జరింపు హాయిగ నను గొని సరసాంగములన్.

278

అటు రౌద్రుం డగు రావణాసురుని వాక్యం బెల్ల నాలించి ముం
దట దీనంబుగ నార్త దీన యయి సంతాపాన బిట్టేడ్చి యు
త్కట దుఃఖాన వణకుచున్ దయితునే ధ్యానించుచున్ మెల్ల నం
తట శుభ్ర స్మిత సీత వలె తృణము న్నడకంబుగా నుంచెయున్.

379

మఱి నన్నుండి మదిన్ మరల్చి స్వజనంబందే మనస్సుంచు మె
త్తఱి బాపాత్ముఁడు సిద్ధినట్లు నను పొందం గోర యుక్తంబుగా
దురువంశోద్భవ నేఁ బతివ్రత; నిటుల్ న్యూనంపుఁ గార్యంబు నె
త్తఱి జేయందగ దంచు రావణు రవంతన్ జూడకె యిట్ల నెన్.

380

పరుభార్యన్ సతి నై న నేను నెటులన్ తృద్భార్యగానుండు టె
త్తఱి నన్యాయమె, సాధువంధ సరిగాఁ దర్కించి సాధువ్రతం
బెఱుకం గల్గి చరింపు స్వీయసతి నట్లే యన్యలౌ దారలన్
అరయంగా దగు నంచు నెంచి నిజభార్యన్ గూడి మోదింపుమి.

381

తన భార్యలయెడ సంత
ష్టిని గనకున్న చపలు నవశేంద్రియచిత్తున్
అనయము శతుఁ డగు వానిని
గని పరసతులు నిరసింతు క్షాతలిలోనన్.

382

ఇటు సుజనులు లేరో, యు
న్నటువంటి సుజనులఁబట్టి నడవవో నీవున్
అటు గనుక ననాచారత
నిటు విపరీతంపు బుద్ధి యిప్పుడెటుఁ బుట్టెన్.

383

చతురులు వక్కాణించిన
హితమును మిథ్యగ గ్రహించి యాయఖిలంజౌ
దితిజుల నాశము కొఱకై
హితోపదేశంబు వినక యిటు లై తివిగా.

384

సుకృతాత్ముఁడు గాకయు నీ
తికి భిన్నముగ నడుచు నృపతిని నిను గొనియా
సకల సమృద్ధపురంబులు
సకలం బగురాష్ట్రములును సరగ వశించున్.

385

ఇటులే రత్నపు రాసులఁ
బటువగు నీలంక నిన్నుఁ బడసియు నీ యు
త్కట మగు నపరాధముచే
చటుకున నీవొకడగాక సర్వం బడంగున్.

386

దూరపు దృష్టియు లేక ను
తారాతి : స్వయంకృతాపరాధములచే
భారుణిఁ జెడు నిను పాపిని
వారసి భూతంబు లెల్ల నానందవడున్.

387

నీచే వంచితు లగు ప్రజ
నీచుని పాపిని నిను గని నిజముగ విపుడే
మా చేసిన పుణ్యముచే
నీచుఁడు రౌద్రుఁ డడఁగె నని నెమ్మది మెత్తుర్.

388

ధనమున నై శ్వర్యమున వ
యినను నను ప్రలోభపెట్టి యెటులను స్వవశం
బొనరిచి కొనలే, వారా
మునికి నభిన్నును తరణికి భువి బ్రభ వోలెన్.

388

భువనేశుని సత్కృత బా
హువు తలగడగా ధరించు యోగ్యును నేనో
భువి నెవ్వఁడో యన్యుని బా
హువు తలగడగా ధరించు చొప్పుదు సుమ్మి.

389

నే నాసముద్ర వలయిత
భూనాథుని ధర్మసతిని భువిలో యోగ్యున్
జ్ఞాని విదితాత్ముఁడు వ్రత
స్నానము చేయు ఘను విద్య చాడ్చున నసురా !

391

మంచిది రావణ ! యిటు దుః
ఖించెడి నను రాముతోడ నికఁ గలుపుమి, బం
ధించిన యేనుగు వధువును
గాంచియు గజవరునితోడఁ గలిపిన యట్టుల్.

392

నిలుచుండఁ జోటు గోరు నె
డలఁ గానీ, ఘోరవధ యెడల వ్యధ యున్న
ట్టులయినఁగానీ యీనర
లలాముఁ డగు రాము మైత్రి ప్రార్థింపఁదగున్.

393

వరధర్మజ్ఞుఁడు రాముఁడు
శరణాగత వత్సలుఁ డని జగమె యెఱుంగున్
ధరలో బ్రదుకం దలచినఁ
ద్వారగా నారాముమైత్రి వాంఛింపు మీఁకన్.

394

శరణాగతవత్సలుఁ జె

చ్చెఱుఁ గని యనుగ్రహింపఁ జేసికొను మిఁకన్

కరము వ్రచుతుండ వయి వడిగా

సరిగియు నను నప్పగింపు మర్తవు విధితో.

395

నను రఘురాముని కర్పిం

చిన యెడ నీకు శుభంబు చేకూరును న

ల్లొనరింపవ, రావణ! కను

గొను మిదె నీచావు దెచ్చికొందువు సుమ్మి.

396

వర్జించు వ్రజి వ్రజము

వర్జించును యముఁడు గాల పాశము గూడన్

వర్జింప మనుచు గోరిన

వర్జింపఁడు రాముఁ డలిగి త్వద్విధు నెపుడున్

397

అమరేంద్ర ప్రవిముక్త వ్రజ రవమో యన్నట్టు లారాము చా

పము ఘోషంబుల విందు వింకను సువర్వల్ గల్గియున్ మండు స

ర్పము లట్టుల్ వడి రామలక్ష్మణుల పేరన్ మీఱు బాణంబు లు

గ్రములై నీదు శరీర మందుఁ బడినం గానీ కనుల్ విప్పుదే.

398

వెస నీలంకను గ్రమ్ముచున్ దనుజులున్ వేధించుచున్ జంపు వా

డి శరంబుల్ పయిఁజోటెలేనటుల మింటిన్ గప్ప నీక్రూర రా

క్షస సర్పంబుల రాముఁడున్ గరుడి మ్రింగన్ వచ్చు, నాభర్త త్వ

ద్వశమందున్న ననున్ త్రివిక్రముఁడు దైత్యశ్రీ నట్లు లాగుంజుమీ,

కుహనాకారుల దైత్యులన్ బతి వడిన్ గూల్చున్ జనస్థానమో

నిహత స్థానము కాగ దుర్పలుండవై నీవట్టు లాశున్యమౌ

మహనీయాశ్రమమందు దూతి యెటకో మావారుపోవన్ వడిన్

గుహనావేషము పూనినా వధమ! సిగ్గున్ వీడి స్త్రీచార్యమున్.

400

పులిగంధం బది సోక గ్రుక్క నిలవం బో దట్లసామిత్రి రా
ములగాలేనియు సోకు మాత్ర నిలువంబో వట్టి యాభాతలన్
గలనన్ గెల్చు టసంభవంబ యిక నొక్కండే కరంబున్న వృ
క్షు లయంబున్ బొసరించు నిందు భుజముల్ వోలెన్ శుక్రున్
గూర్చునిన్. 401

ధయమున లక్ష్మణుతోనా
దయతుడు-ధవి జలమటు-భవ దసువులు తీయున్
మయ వరుణ కుబేరుల నా
శ్రయించినను తరుచిడుగటు-రాముడు విడునే. 402

అటులన్ విదేహసుత కడుఁ
గటువుగ బరుషోక్తులాడఁ గని రావణునితో
యిటు ప్రేయదర్శన జానకి
నిటు లప్రియవాక్యముల వచించెను మిగులన్. 403

ఎటు లెట్టుల బ్రతిమాలు నొ
యటు లటు స్త్రీలకును వశ్యుడగుఁ బురుషుడు తా
నెటులెటు ప్రేయముల పలుకునొ
యటులటు లవమాన మొందు నాయుంతులచే. 404

నీపయిఁ గల కామమె నా
కోపము నిపు డాపివై చెఁ గోమలి యిట్టున్
ఆపఁడె సారథి మార్గము
నే పాయుచుఁ ధప్పు చారి నేగు హయాలన్. 405

మనుజులలోఁ గామం బెపు
డును ప్రతికూల మగు; నెవనిలోవల నెపుడున్
మనుజుడు బద్ధుం డగునా
మనుజు నెడల స్నేహము దయ మతిమతి పెరుగున్. 406

ఇందుకె నిన్ను వరానన
యిందు వధింపను; నిను వధియింపం దగినన్
యిం దవమానింపఁ దగిన
నెందో వృధగ వనిఁ జను నరునెడ రత వైనన్.

407

ఎటువంటి పరుష వాక్కుల
నిటు తెన్నో యెన్నో నీవ యిప్పుడు నన్నున్
ఇటులంటివి యాయన్నిటి
కిట నిను దారుణముగ వధియించుటె సరియౌ.

408

అని రాక్షస పతి రావణుఁ
డని కోపావేగత మరల ననె జానకితో
కను వరవర్జిని! నీకవ
ధిని పెట్టితి రెండునెలలు తిన్నగ వినుమీ.

409

ఈలోపున వాపొన్నునఁ
గాలిడు లేద యిరునెలలు గడవ నను ని
న్నేలెడి మగనిగఁ గొనవా
కూలిచి నాచలిది కొఱకు కోయుదు రసురుల్.

410

ఇటు దైత్యేశుఁడు సీతను
గటువుగ బెదరింప దేవ గంధర్వ సుతల్
కటకటఁ బడి వికృతం బగు
నటు కనులుంచుచు విలపించి రప్పుడు మిగులన్.

411

కొందఱు పెదవులు విరచుచు
కొందఱు కనుసన్న చేసి కొనరుచుఁ గనుచున్
కొందఱు మోములులిడి భీ
తం దగ నోదార్చి రసుర తర్జిత సీతన్.

412

అటు వార లారడింపగ

పటు పాతివ్రత్య శక్తి బలగర్వముచే

స్ఫుట మయి యాత్మహిత కరో

త్కట వాక్కులఁ బల్కె సీత ఖల రావణుతో.

413

నిజముగ నీశుభంబు గమనించెడి వాఁ డెవఁడైన లేడు పో

సుజను లసహ్యగించుకొను శోభన హీనపు టిట్టి దుష్ట క

ర్మఁ జలువ నడ్డగింపఁడు సురాధిపు పత్ని శచిన్ బలెన్ భువిన్

కుజనుడ వీవుగా కెవఁడు గోరు నెడంద మహత్ము పత్నినన్

414

అమితౌజుం డగు రాము ఖార్య నను నిట్లాడంగ రానట్టి పా

పములన్ పల్కుదు వింక నెందరిగనన్ ద్వన్నోక్షమౌనే ఖలా

ధమ! రాముండౌ మదేభ మీవాశశమే తాదృద్వి ధేక్ష్యాకు సిం

హము నా దూతెదు; సిగ్గులేదె యిటు చాటొదేల తద్వృష్టికిన్.

415

నను వీక్షించెడి కృష్ణ పింగళ సుతీక్ష్ణంబై వికారంబులౌ

కనులేలన్ క్షితిరాలవో, దశరథక్షాధిశు జ్యేష్ఠ స్నుషన్

అనఘాత్ముండగు రాముపత్నినగు నన్నాడంగ రానట్టి వా

క్కును వాక్రచెచ్చెడి నీదు నాల్కతెగి యీక్షితిన్ వడిన్ గూలదే.

416

రఘురాముం డిక న్నాన్ధాయాచుమిఁ దపోభ్రంశంబు నొనంచు ని

న్నఘ కర్మోగ్రుని వేగ భస్మముగఁ జేయం జాలు సామర్థ్య ము

న్న ఘనన్ నేనిటు భస్మచేయను జుమీనన్ ధీయుతుండైన రా

మ ఘనోద్ధాముని నుండియే యపహరింపం జాలవో రావణా!

417

వధకే నిన్నిటు బ్రహ్మ కూర్చె, నిటు స్వల్పంబేని సందేహ మొ

ప్పదు, వీరుండవు వాకుబేరునికి భవ్యభ్రాతవై యుండియున్

బ్రథి తోత్కృష్ట బలాధికుండ వయినన్, రామున్ మిషల్ పెట్టి యా

విధిఁ దప్పించియె దారచౌర్య ఘన దోర్వీర్యంబు చూపించితే.

418

అని సీత చెప్పు మాటలు
 విని రాక్షస చక్రవర్తి వెసఁ గ్రూరంబౌ
 కనులన్ త్రిప్పుచు నప్పుడు
 జనకజ వైపు గడుఁ దీవ్రచక్షులఁ బరపెన్.

419

ప. అప్పుడా రావణుఁ డింకను.

నీలాభనిభుఁడు విశాల భుజాగ్రుండు
 జిహ్వా జిహ్వోగ్రుండు సంహబలుఁడు
 మహితాక్షుఁడు చలాగ్రమకుట దీర్ఘుఁడు చిత్ర
 మాల్య వేషుఁ డరుణాంబర ధరుండు
 మహిత మేచక సూత్ర మధ్య బాగుండయి
 యహిరాజ వృత మందరాద్రీ బోలు
 స్వర్ణాంగ దాంచిత బాహుద్వయముచేత
 ఘనమందరాద్రీ శృంగముల మీఱు

తరుణ రవిబోలు కుండల ద్వయము దాల్చి
 యరుణ సుమ పల్లవాశోక తరువుఁ బోలు
 కల్ప వృక్షాభుఁడు వసంత క్రమ తనుఁడు
 ఒప్పు గనియు శ్మశాన చైత్యోగ్రుఁ డయ్యె.

420

ప. అట్లు రావణుఁడు సీతమాటల కుగ్రుండయి కోపమున నెఱ్ఱవాడివ
 నేత్రముతో నెగాదిగఁ జూచుచు మహాసర్పమువోలె బుసకొట్టుచు నిట్లనియెను.
 వినయము లేని యర్థహీన మైన దానిని వట్టుకొని వ్రేలాడుదానా! సూర్యుఁడు
 తన యోజస్సుచే సంధ్యనుబలె నిన్నిపుడే నాశమొనర్తును అని పలికి శత్రు
 రావణుం డైన రావణుండు మోరదర్శన లగు రాక్షసస్త్రీలతో.

421

ఒంటి నేత్రముదాని నొంటి కర్ణము దాని
తలఁ గప్పుచెవులతోఁ దనరుదాని
చెవులె యుండని దాని చెవుల మేకుల దాని
ఎత్తైన తల ముక్కు నెసగుదాని
పొడుగైన మెడ దాని విడిస కురులదాని
అసలె కురులు లేక యెసఁగుదాని
కంబళ్ళ కురులున్న లంబోష్ఠిఁ జుబుకోష్ఠి
లంబజానులదాని లంబపక్తి

బిట్ట వ్రేలాడుపాలిండ్లు పొట్టవారి
పొట్టిదానిని మరుగుజ్జు పొడుగు వారి
గూనిదానిఁ గరాళ వంగున్నదాని
పచ్చ కంటిదాని వికృతవక్త్ర నింక.

422

కాళ్ళు చేతులలోనఁ గాళ్ళలో శిఖలొప్పు
ఆవు కాళ్ళు పెనుకా శ్చలరువారి
పెద్దతలల్ మెడల్ పెద్దపొట్టలు చండ్లు
పెను నోర్లు నాల్కపెన్ కనుల వారి
హస్తి గో సూకరీ హయ ఖర మేషోష్ఠ్య
ముఖుల ఘోరాకార ముఖమువారి
ధూమకేశలను నెత్తురులునుమాంసంబు
నొంటిఁ బూసి కొనుచు నున్నవారి

చూచి రావణుఁ డిట్లనె సుదతులార!
సీత యెట్లు నావశమును చెందు నొక్కొ
యట్టులే మీర లందఱు గట్టిగాను
కలసి శీఘ్రంబుగ నొనర్పవలయుఁ జుండి.

423

వ. మఱియు సామ దాన భేద దండములచేఁగాని దండసామాదులచేతఁ
గాని యెట్లోయట్లు సీతను వంచుఁడు అని వారి కాదేశించి రాక్షసేంద్రుఁడు
కామమన్యువులచే నిండినవాఁడై మఱిమఱి సీతను భయపెట్టెను. ఇంతలో
శీఘ్రముగ ధాన్యమాలిని అనురాక్షసి రావణుని చివరిభార్య వచ్చి దశగ్రీవుని
గొఁగిలించుకొని ఇట్లు పలికెను. 424

నాతోఁ గూడ మహారాజా:

యీతఱిఁ గ్రీడలను దేలు మిటుపాడయి దై
న్యాతుర యయి మానుషి యగు
సీతను బొంది యిఁక నేమి చేయుదు వోరి. 425

నిజముగ బ్రహ్మయు దీనికి

త్రిజగత్పతి : నీదు బాహు లీలార్జితమా

త్రిజగ ద్దుర్లభ సుఖముల

భుజియింపఁగ నుదుట వ్రాసి పోవం డయ్యె. 426

కామింపకున్న దానిని

కామించిన వానియెడలఁ గడుఁ దాపంబౌ

కామించిన దాని నెఱిఁగి

కామించినచో ప్రియంబు కడు వర్ధిల్లున్. 427

అని రాక్షసి వాక్రుచ్చుచు

తను నెత్తుకొనుచును బోవఁ దర్వాతఁ గరం

బనయము నవ్వుచు మబ్బటు

దనరెడు రావణుఁడు మరలెఁ దనగృహమునకున్. 428

వ. అట్లు మరలి మేదిని తన యడుగులచే దద్దరిల్లఁ జేయుచు మండు సూర్యునివంటి తన భవనమును జొచ్చుటకై బయలుదేలి వాని ననుసరించి దేవ గంధర్వ కన్యలును, నాగ కన్యలును తన్నుఁ జుట్టుకొని రాఁగా ధర్మపరు రాలును నిలువలేక పఱుకుచున్న జానకిని ఇట్లు బెదరించిన వాఁడై మదన మోహితుఁడై భాసిల్లుచు తన భవనమును జొచ్చెను. 420

ప్రబలి వైరి రావణుఁడైన రావణుండు
సీతను గుఱించి రాక్షసి వ్రాతమునకు
త్వరగ నిటు లాజ్ఞ యిడి యంతిపురికిఁ బోవ
రాక్షసస్త్రీలు సతిఁ జుట్టి క్రూరముగ ననిరి. 421

* “ఆపులస్త్వ మనుమండు మహాత్ముఁ డైన
రావణుని భార్యగ నగుగౌరవము గొనవు”
అనుచు రాక్షసస్త్రీ లన వినుచు నలిగి
నేక జట యను రాక్షసి యిట్లు అనియె. 422

అసలా బ్రహ్మలలోన నాల్గవ పులస్త్య బ్రహ్మ, యా బ్రహ్మ మా
నసపుత్రుం, డిఁక విశ్రవంతుఁ డను మాన్యాత్ముండు తత్పుత్రుఁడౌ;
నసమ ప్రాభవుఁడైన వీనిసుతుఁడౌ నస్మత్పుత్రుఁ డా రావణున్
అసితాక్షీ ! పతిగా గ్రహింపుమి, మదీయ ప్రార్థనం జేయవే. 423

అని యారాక్షసి పల్కినన్ హరి జటాఖ్యం బొల్చు నోరాక్షసాం
గన కోపంబునఁ బిల్లికండ్లఁ గని వక్కాణించె “రమ్యాంగి ! యె
వ్వనిచే ముప్పది ముగ్గురైన యమరుల్ పాట్లాంది పర్వెత్తి, రే
తని వీక్షించి సురేంద్రుఁడున్ బలిచె నాదై త్యేశు మన్నింపవే. 424

* మరీచి అత్రి అంగీరసుండు పులస్త్యుండు పులహుండు క్రతువు అని
ప్రజాపతులు బ్రహ్మలు ఆరుగురు. అందు పులస్త్యుండు నాలుగవవాఁడు.

అని మర్లని బలాధ్యుఁ డఖిలమంతిపురంబు
వదలి నిన్ గను నని ప్రఘుస యనియె

అధమ ! గంధర్వ నాగాదుల నోడించు
నారావణు భజింపు మనియె వికట

ఎవని భీతి- వెలుగఁ డిను, డనిలము వీచ
దొ- వాని గొను మని దుర్ముఖి యనె

ఎవని భీతిని జేట్లు పువుల రాల్చునొ మబ్బు
గిరి గురియునొ వాని నరయు మనియె

అట్టి రాక్షసరాజన్య ననుఁగు భార్య
వగుట కేల యోర్వపు భామ !' యనువు గాఁగ
చెప్పితిమి గ్రహింపుము లేక చెప్పినట్లు
చేయవేని నుండవు క్షితి ననిరి యొకరు.

434

తరువాత వికృత వదనము
వటలెడి రాక్షస వనితలు పరుషపు హృదితో
పరుషముగ సీతఁ గూరిచి
పరుషోక్తులు పలికి రిట్లు బహురీతులుగా.

435

అఖిల భూత మనోజ్ఞమై మహార్హ శయన
మెసగు మేడల నుండవేల సీత !

మనిషివై మనిషిని మన్నింతు వేటికే
మనసు మర్లించవా మనుట సున్న

త్తైలోక్య భర్తతోఁ దగ విహరింపుము
భ్రష్ట రాజ్య మనుష్యు వదలవేల

దై త్యేశు రావణుఁ దనియించి సుఖియించు
మర్ద సిద్ధుఁడు గాని వ్యర్థ విడుము

అనుచు రాక్షస కాంతలు నై క గతుల
అతిగ పరుష వాక్యము లాడ నాలకించి
కమల దళ నిభేక్షణ సీత కనుల వెంట
నశ్రువులు కార నీరితి ననియె నపుడు.

4:6

ఇటులన్ లోక వినింద్యమౌ నుడులు మీరీ యందఱున్ గల్పి చె
ప్పుట న్యాయంబొకొ యిట్టి మీదు వచనంబుల్ పాపవాక్యాలుగా
నిట నాయీమదిఁ దోచు, రాక్షసున కింకే మర్త్యయున్ భార్యయై
యిటు కారా దిఁక మీనుడుల్ వినను భక్షింపుండి నన్ స్వేచ్ఛగాన్. 4:7

దీనుఁ డగుఁగాక రాజ్య వి
హీనుండగుఁ గాక నాకు హితుఁ డాపతియే
భాను సువర్చల వోలెను
నేనాతనినే గొలిచెద నిజముగ నెపుడున్.

4:8

శచి సురేంద్రునిబోలె శశి రోహిణినిబోలె
క్షితి నరుంధతియు వసిష్ఠుఁబోలె
కపిలు శ్రీమతియట్లగన్తు లోపాముద్ర
యట్టులను సుకన్య చ్యవనుఁబోలె
సగరుఁ గేశినిబోలె సావిత్రి సత్యవం
తునిబలె దమయంతి స్వనలుఁబోలె
మదయంతి సౌదాసు మాడ్కి, వరేక్షాకు
రాముని నేను నర్చన లొనర్తు

అనెడి సీత వాక్యము విని యసుర సతులు
క్రోధ మూర్ఛితలై దైత్య నాథు నాజ్ఞ
పరుష వాక్యంబు లాడుచు పొరిని పొరిని
బాధపెట్టగ సాగిరి వదల కపుడు.

4:9

హనుమంతుం డటు శింశుపాతరువుపై నావేళఁ గూర్చుండి యా
దనుజస్త్రీ లను వాక్కులన్ వినుచుఁ జెంతన్ బోక నిర్వాక్యుడై
కనుచుండంగ వడంకు సీతఁ గని యల్కన్ రాక్షసస్త్రీలు చు
ట్టును పే ముట్టుచువేలు నోష్టముల బిట్టున్ నాకుచున్ క్రుద్ధులై . 440

పడి గొడ్డళ్ళను నెత్తుచున్ దనుజ సర్వాధీశు నీసీత పొం
డెడి యాభాగ్యము లేనిమష్ట” యనుచున్ దీప్రంబుగాఁ దర్జనల్
గఱుఁ గావించఁగ సీత యశ్రుకణముల్ గారంగ నాశింశుపన్
వడిఁ జేరన్ మలినాంబరన్ జనకజన్ బహ్వర్త నీక్షించుచున్ . 441

దనుజ స్త్రీల్ బెదిరింపఁ గన్గొనుచు నెత్తె పొట్టతో భీమ ద
ర్శనయాచున్ వినతాఖ్యరాక్షసి కరాళకారయై యిట్లనెన్
“జనకక్షాపతిపుత్రి! సీత! యిటులన్ మాభర్త స్నేహంబు వ
ల్లనె యిందాఁకను నుంటి మిట్లతిగ నుండన్ భద్ర! ధిక్కారమా. 442

తెలిసెన్ మెచ్చితిఁ జాలు మానవుల పాతివ్రత్య ధర్మంబు, మై
ధిలి! పథ్యంబగు నాదు మాట విను, దై ద్యేశున్ భవ ద్భర్తగా
తలపోయం దగు దిట్టి విక్రము వరత్యాగ స్వరూపున్ మహా
జ్వలరూపున్ ప్రియరూపు దక్షిణ మదిన్ శక్రున్ బలెన్ బొందుమీ. 443

నరునిన్ దీనుని రాము వీడి యిఁకనైనన్ రావణుం గంజివా
వర దివ్యంబగు సంగరాగముల దివ్యంబైన భూషాశి భా
సురలై యిప్పటినుండి వహ్నికిని నిచ్చోస్వాహవోలెన్ సురే
శ్వరు నింద్రదాణివలెన్, జగత్తులకికన్ సర్వేశ్వరై యుందుగా. 444

కృపణుం డాయువు మూడి యున్న రఘురామేశున్ బతిం బొంది యే
మి ప్రమోదంబును పొందె, దింక నయినన్ మేలైన నావాక్కు క
ర్ణములన్ బెట్టవ యేని యీనిముషమే రక్షస్సతుల్ సర్వలున్
ప్రమదం బొందుచు, రాక్షసుల్ గన నినున్ భక్షింతు సుమ్మిప్పుడే. 445

అనఁ బాలిండ్లును నూగులాడ వికటాఖ్యం బొల్చు నో రాక్షసాం
గనఁ గోపించియు ముష్టితో నులుముచున్ గ్రౌర్యంబుతో నిట్లనెన్
“నినుజాలిన్ మృదుతా స్వభావుఁ డగుచున్-నీవన్న వాక్యంబులన్
గనకే మాపతి సైచ మామ హిత వాక్యా లిప్పు డాలింపవా. 24

ALANO. 5199

పరు లెవ్వారును దాటలేని జలధిన్ బారంబు చేర్చెన్ మహాగ్రమ్ముచు
శ్చరమో రావణు గొప్ప యంతిపురిఁ జేర్చన్ జేరి మాచే నిరం
తరమున్ రక్షిత వై న నిన్ సురవిభుండైనన్ సరే ప్రోవ లే
డరయన్ మైదిలి! మాహితో క్తి విను మిహార్యంగ నేమోఁ గదే. 44

295-5922

ముదమున్ బ్రీతిని పొందు, వీడుము కరంబున్ నిత్యదై న్యం బికన్
సుదతీ సీత! విహారముల్ నలుపు రక్షోనాధుతో హాయిగా
ఇదె యాయౌవన మస్థిరంబు త్వరగా నేగుంగదా యింతలో
నదనన్ యౌవన మేగకుండఁగనె సౌఖ్యంబొందఁ గ్రీడింపుమీ. 448

15200

ఇఁక నుద్యానములన్ బురోపవనులన్ స్వేచ్ఛన్ నిశాటేకుతో
సుక మొందన్ విహరింపు వేలప్రమదల్ శోభావతుల్ వచ్చిని
నికటంబున్ భజియింతు రావణు విభున్ నీకూర్చు సదృర్తఁ జే
సికొనన్ గూడదె, లేద నీహృదయమున్ జేజీల్చి భక్షించెదన్. 449

మఱి చండోదరి యన్నరాక్షసి వడిం బల్లెంపుఁ గేల్ దిప్పుచున్
హరిణాక్షిన్ భయకంపిత స్తనిని గ్రౌర్యం బొప్పుఁగాఁ బల్కె” ని
న్నరయన్ నోరిది యూరు, గుండెలను నల్లల్లన్ గడున్ జీల్చి నీ
మురువొ తిత్తుల గుచ్చమాంసములఁ బ్రేపుల్ హాయి భక్షింపఁగా. 450

తరువాతన్ ప్రథుసాఖ్య రాక్షసియుఁ జెంతన్ జేరి వాక్రుచ్చె జా
తు రిదేలే యిఁక నీస్పృశంసఁ దునియల్ తూర్ణంబ గావింపకే
యురకే యుందురు, మీమతుల్ చెడెన యాయుత్కృష్ట మర్త్యాంగనన్
మరణం బొందె నటంచు రాజునకు నమ్మం జెప్పి భక్షింపరే”. 451

వడిగాఁ బర్విత యాయజాముఖి యనెన్ బ్రాప్తించు భాగ్యంబుతో
 వివకే యాఖిల మాంసముల్ సమముగా వేపంచి భక్షింపుఁ డి
 యొడఁ జేచి లింక నేల నాకసలితేమీ పేచి యన్నాటయే
 పడ దింకన్ వడిఁ బోయి కల్లు సంజడదీయున్ బర్వెత్తి తేరేమిటే. 452

అవలన్ శూర్పణాఖ్య రాక్షసీయు నిట్లాడెన్ వినుండి మీరు, యు
 క్తవిధానన్ సరిగా నజాముఖియె వక్కాణించె సేవా సిటుల్
 ఎవరే నందురె తెండు కల్లు త్వరగా నీబాధలో పోవు మా
 * నవి మాంసంబులలో నికుంభిలకు బోనాల్ పోసె నర్థింతమే. 452

అని కడుఁ గ్రూరలు దైత్యాం
 గన లిత్తఁజి బెదరింపఁ గడు భయ పడుచున్
 జనకజ సురకాంతోపమ
 మనమున దైర్యంబు వీడి మరిమరి యెడ్చెన్. 454

అని దైత్యాంగన లిట్టులన్ హడలఁ జేయన్ త్రస్తయై యామన
 స్మిని వై దేహియై బాష్పగద్గదికతోఁ జింతించి యీరీతిగా
 ననియెన్, మానుషి దైత్యభార్య యగుటెనన్ సరే కాదు, న
 న్నును మీయిష్టము వచ్చినట్లు తినుఁ డేనో మీదు మాటల్ వినన్. 455

అటు లాజానకి రాక్షసాంగనల మధ్యన్ బడ్డదై వారు ను
 ద్భటుఁడౌ క్రూరుఁడు రావణుండును గడున్ దర్జింప భీతిల్లి యం
 తట సౌఖ్యంబె చనన్ పణుంకుచును మందన్ వీడి తోడేళ్ళ చెం
 గటకున్ వచ్చియుఁ బడ్డ యేణివలె నంగాల్ ముడ్చుకొంచున్ బడెన్. 456

* నికుంభిల=లంకకు పడమరగా నున్న భద్రకాళి దగ్గర వట పృక్షము.

అటఁ బుష్పించిన యాయశోక తరుశాఖాగ్రంబు నాలంబనం
బటు గేలం గొని భగ్గు చిత్త యయి దుఃఖార్తిన్ బతిన్ గూర్చి య
ట్టిటు లాత్మన్ దలపోయుచున్ వెడఁద పాలిండ్లన్ గరంబ్రతు లం
తటఁ దడపన్ వ్యధ కంతమున్ గనక సంతాపంబు చెందెం గడున్. 4

పెనుగాలిం బడు లేయనంటివలెఁ బెంపేదంగఁ గంపించుచున్
దనుజస్త్రీలకు భీతి చెంది యట వక్త్రం బెంతా పై వర్ణమున్
గనఁ గంపించెడి సీత పల్కెపుల దీర్ఘంబైన యవ్వేణి కం
పినియై ప్రాకెడి సర్పముంబలెను గన్పించెన్ గనుందోయికిన్. 458

తావమున నుస్సని వ్యధచేఁ జైతన్య మేగ
అకట రామ! హా లక్ష్మణ! యకట! యత్త
అకట కౌసల్య! హా సుమిత్రా! యటంచు
వేగ కన్నీరు పడ విలపించె మిగుల. 459

స్త్రీలకును పురుషులకు నకాలమందు
మృత్యువది దుర్లభ మని వచింతు బుధులు
క్రూర రాక్షస వనితలు దారుణముగ
బాధయిడ రాముడును లేక బ్రతికియుంటి. 460

కృపణ నల్ప పుణ్య ననాధ నిట్లు జలధి
మధ్య వస్తుపూరిత నౌక మాడ్కినుంటి
పతిని జూడక రాక్షసీవశము పొంది
గట్టు నీటిచే వలెఁ జింతఁ గొట్టఁ బడితి. 461

కమల పత్రాక్ష సింహ విక్రాంత గమునుఁ
బతిఁ గృష్ణని బ్రయవాదిఁ గృతులె గాంతు
ఋత్మనిడు రాముఁ గనక యీప్రాణ మింక
విషము గ్రోలిన యటు పోయి వేగ కూలు. 462

గతపు జన్మలో నేనెట్టి కలుషకర్మ
చేసితిరో నేనిటుల్ పాట్లు చెందుటకును
ఇట్టి శోకము తోడ జీవింపఁ గోర
రాక్షసి గుప్త నేనెట్లు రాముఁ గాంతు,

463

భీ! యీ మానవ జన్మము
భీ! యీ పరతంత్రమైన జీవిత మెందున్
ఈచుది నా స్వేచ్ఛ మెయిన్
ఏ యెపుడును విడువరాక యెసఁగుచు నుండెన్.

464

అని యిట్టుల్ వ్యధతో నధోముఖముతో నాసీత శోకించి యు
న్మనయై పిచ్చి దటుల్ ప్రమత్తవలె సంభ్రాతాత్మ వోలెన్ గనుం
గొనుచున్ దొర్లెడి యాడుగుఱ్ఱము వలెన్ క్షోణీతలిన్ గూలి పె
న్మనటన్ దొర్లుచు దైర్యమేగ విలపింపన్ సాగె నత్యంతమున్.

465

రాముఁడు లేనపుడు కామరూపున దైత్యుఁ
డేడ్చునన్ బల్మిని నిట్లు తెచ్చె
దనుజ వశత నున్న ననుభయపెట్టఁగ
నిట ప్రసక్కు నేను జీవింపఁ గోర.

ఆమహారథుఁడైన రాముఁడె లేనపు
జీవార్థ, భూషలచేత నేమి
ఇట్లు దుఃఖించుచు నేడ్చుచు నున్న నా
యశ్మసార హృదయ మవిసి పోదు

అతఁడు లేకుండ క్షణమైన బ్రతుకునాదు
పాడు జీవితమును దాల్చి పాప నైతి
వార్ధిపర్యంత భూమికిఁ బ్రభువ యైన
ప్రియుఁడు లేని నాజీవాశ ప్రీతి యేల

466

చీల్చుడు తినుండు మేను త్యజించి వైతు
ప్రియుడు లేకుండఁ జిరము జీవింపలేను
అనురు నెడమపాదముతోడ నైనఁ దాక
గర్హ్య రావణుఁ గామింపఁ గలుగు టేమి.

467

ఖలతన్ గ్రూరత నన్నుఁ గోరు తనధిక్కారంబు స్వీయాన్వయం
బుల ధిక్కారము తెల్పికోడు, నిరతంబున్ నన్ను ఛేదింపనీ
బలిమిన్ జీలుపనీ ప్రదీప్తమగుపల్ వహ్నిం బడన్వేయనీ
ఖలు నారావణుఁ గోర; మానుడి యింకన్ గౌర్యంపుఁ బ్రజాపతన్. 468

ప్రథితుండున్ బుధుండున్ గృతజ్ఞుండు దయాప్రాథుండు సద్వృత్తుఁడీ
యదనన్ నాదగు భాగ్యహీనతను నాయుండున్ దయన్ జూపఁ డీ
వదు నల్వేవురు దైత్యులన్ త్రుటిని జంపండే, జనస్థానిలో
నిదె నన్నేలకుఁ జేరి ప్రోవఁడుగదో యేలా యుపేక్షించెనో. 469

బలహీనుం డగురావణాసురునిచే బల్మిన్ నిరుద్ధాత్మనై
• విలపింతున్, త్రుటిలో మదీయపతి విద్వేషిన్ ఖలున్ రావణున్
నిలువెల్లన్ గని చీల్చఁజాలును, నతండే యావిరాధున్ మహా
జ్వలు యుద్ధంబునఁ జంపివై చె నతఁడున్ వై శంఖ రాఁడెచికో. 470

అస లీవారిధి మధ్య లంక యెవరై నన్ జౌరన్ రానిదే
వెస నీరాముని బాణపంక్తులకు నేవీ యుద్ధురాలేవ, రా
క్షసుచేఁ దీసుకపోవఁబడ్డఁ బ్రియ నిష్ఠన్ భార్యనే చూడఁడే
మి, సరే పో యిట నేనె యన్నటుల నేమీ తెల్పికో లేదాకో. 471

ఒకవేళన్ గడుఁదెల్పియే యెదురుకోకుండన్ సహించెంగదో
ఇంక నేఁదీసుకపోఁబడెన్ దెలుపునాగృధ్రేశ్వరుండో యటన్
వికటాస్యుం డగు రావణాసురునిచే నిగ్గివుండే యయ్యె నెం
తొ కరోర బొనరించె నాకయి జటాయుం డట్టి వృద్ధుం డటన్. 472

ఇటు నేనున్నటు తెల్సినన్ గుపించున్ యాలోకమున్ వెంటనే
 పటు బాణాల సరాక్షసంబగ నొప్పించుక రాముండు మా
 నుట యత్యంత మసంభవంబః జలధిన్ శోకింపఁ జేయున్మహా
 తక్కుట లంకాపురిఁ గాల్చు దైత్య ముశమున్ తన్నామమున్మా పెడున్.
 473

తమవాతన్ హతనాథలై కుములు దైత్యస్త్రీల యిండ్లిండ్లలో
 నిరతం జేసిపు డేడ్చునట్టులుగనే నిత్యంబు నాస్త్రీలు నే
 ద్దుర యీసంగతి సత్యమౌ వెదకి యిందున్ లంక నాభ్రాతలున్
 త్వరగా వైరిని జూడ వాడు త్రుటితో వింశంబుతో చచ్చెడిన్. 474

ఇంక చితాధూమము లెల్లెడ వ్యాపింప
 గ్రద్ద లెగుర లంక కాడె యగును
 త్వరలోనె నాకోర్కె నెఱచేరు దుర్మార్గ
 మది మీది సర్వక్షయంబుఁ దెలుపు
 ఈలంకఁ గనిపించు నీయశుభంబులు
 లంకాప్రభలు పోవు టింకఁ జూపు
 రాక్షసాధముఁ డైన రావణుండును జావ
 భర్తృ హీనటు లంక పాడె యగును

ఎఱుపుఁ గ్రీగంటి రాముడు ధృతి ధరుండు
 రావణుని యింట నేనుంట ప్రకట పడగ
 వెలుగుపోవ నింటింట నేడ్పులును వినఁగ
 బాణముల చేత నొక లంక భస్మచేయు
 475

ఈ నృశంపాధముఁ డీ రావణుండు పెట్టి
 చెప్పిన గడువును చేరుదరికి
 పాపి దైత్యుల ధర్మ వంధ నకార్యంబు
 సలిపి మహాత్పాతములను గూర్తు

ఈ మాంస భోజను లింత ధర్మ మెఱుంగ
రిక నన్ను చల్లికై నెంచె నసుర

ప్రియరూపుఁడును రక్తదృష్టియౌ రాముఁడు
లేక చూడక యొనరింతు నేమి

ఎవ్వడై న నొక్కఁడు విషం బిచ్చు నేని
ప్రియుఁడె లేనప్పు యముని దర్శింతు నేను
ఏను బ్రతికి యున్నటు రాము డెఱుగడేమొ
తెలియుచో నన్ వెదుకకుండ నలరు నెటుల.

476

నిజముగ లక్ష్మణాగ్రజుఁడు నా శోకార్తి
ధర మేను విడి స్వర్గ మరిగె నేమొ

కమలాక్షు నా ప్రియుఁగను సిద్ధ గంధర్వ
దైవ మహర్షులు ధన్యతములు

పోని ధీమంతుఁడు పుణ్యాత్ముడు పరాత్ముఁ
డగు రామునికి నాదు ప్రాప్తియేల

కనిపింపఁ బ్రీతియౌ గననిచో జనుఁ బ్రీతి
కూల్చి దుష్టులు ప్రీతిఁ గూల్చి డతడు

నా కలుష మిటొనర్చెఁ బుణ్యంబె చనెనొ
రాముఁడే లేమి నేనిటుల్ బాధ పడుదు
అరి దమనుఁడు కష్ట మిడని చరితవాడు
అతడు లేని బ్రతుకుకంటె మృతియె వరము.

477

అటు గాకన్ వని వస్త్రముల్ విడిచి యేయాకుల్ ఫలాలో భుజిం
చుటయే దీక్షఁగఁ బూని కానలనె కన్చున్ నిల్చియున్నారొ పల్
కుటిలుండౌ దనుజేంద్రరావణునిచేఁ గూల్చిన్ బడన్ మ్రగ్గిరో
ఇటు కాఁగా మృతి పొందఁ గోరుదును నిం కిపాట్లకంటెన్ భువిన్. 478

ప్రియమో యప్రియమో యదేదో గనకే వీతానురాగాన సం
యములై కిల్బిషముల్ త్యజించెడి యమోఘాత్ముల్ సుధన్యుల్ గదా
ప్రియముంబట్టియు దుఃఖమున్ గనగ యప్రితిన్ వ్యధన్ గొప్ప భీ
తియుఁ గన్గోఁ రటువంటి యుత్తముల కెంతే మ్రొక్కుదున్ సర్వదా.

479

విదితాత్ముండు ప్రియార్హుండు
సదయుండు నౌ రాముచే విసర్జిత నౌచున్
మదయుతుండు పాపి రావణు
డదయుండు వానివశమందె ప్రాణము విడుతున్.

480

వ. ఇట్లు సీత దుఃఖార్తయై పలుకఁగా క్రోధముచే నొడలు తెలియని
రాక్షసస్త్రీలు కొందఱు సీత యన్న మాటలు తొందఱగా రావణాసురునికిఁ జెప్ప
పరుగెత్తుకొని వెళ్ళిరి. కొందఱు సీతదగ్గఱకు వెళ్ళి ఘోర దర్శనలై ఇదివఱకు
వలెనే చెప్పుచు మరల నిట్లనిరి. ఓసీతా! అనార్యురాలా పాపనిశ్చయురాలా!
ఇప్పుడే నీమాంసమును రాక్షసస్త్రీలు యధేచ్ఛగా భక్షించెదరు లే“అని. అపు
డా రాక్షసస్త్రీలు భయపెట్టుచుండఁగా పరుండియున్న త్రిజట అను వృద్ధరాక్షసి
మేల్కొని యిట్లనియె.

481

అంతగఁ దినవలయు నెడ న
మాంతముగ ననార్యలార! మఱి నను దినుఁడి
ఇంతి దశరథు ప్రియ సున్నవ
నింతటి జనకజను మాత్రమింకఁ దినకుండి.

482

తిలకించితి నొక ఘోరపుఁ
గల; యది గగురు పాటు కడుఁ గలిగించెన్
కల యది రాక్షస నాశము
వెలంది జానకి పతికిని విజయమె తెలుపున్.

483

అని యంతన్ త్రిజటాఖ్య కాంత యనఁగా నాలించి యారాక్షసాం
గన లల్కన్ గడునొ శ్చేటుంగకయె వక్కాణించి రీరితి భీ
తిని, ఓసీ! త్రిజటా! వచింపు, కల యాతీరెట్టిదో రాత్రిలోఁ
గని నావెయ్య, దనంగ నాత్రిజట వక్కాణించె నాస్వప్నమున్.

484

ఏన్లు దంతాల పల్లకి యెక్కి, నేల
హంసలును మోయ శుక్ల మాల్యాంబరములు
దాల్చి రాముఁడు సౌమిత్రి తాను నిటకు
వచ్చి నటు గాంచినాను స్వప్నంబునందు.

485

జానకి పీతాంబరము దాల్చి జలధి మధ్య
శ్వేతగిరిపై ని కూర్చుండి స్వీయ దయితు
రాముఁ గూడి భాస్కరునితోఁ బ్రభయ వోలె
వఱల స్వప్నంబునందును నరసి యుండి.

486

నాల్గు దంతా లుండి నగముఁ బోలిన యేన్లు
నెక్కి రాముఁడు భ్రాత యేగినట్లు
శుభ తేజసున వెల్లి శుక్ల మాల్యాంబరు
లయి సీతతోఁ గూడి యలరినట్లు
నగముపై గగనానఁ దగి భ ర్తృపట్టుకొ
నిన యేన్లుపె సీత తనరినట్లు
ప్రియు నొడినుండియు వెసఁ బై కి నెగిరియు
తరణి చంద్రుల సీత తాకినట్లు.

ఇంక సృప సుతుల్ సీతయు వేన్లునెక్కి
లంకపై ని విహారముల్ సలిపి నట్లు
ఎనిమి దెద్దుల రథముపై నిటకు రాముఁ
డింతి సీతతో వచ్చిన స్లంకఁ గంటి

487

పొడిచిన సూర్యువంటి వరపుష్పక ద్వి విమానమందు నా
పడఁతిని సీత లక్ష్మణుని భ్రాతను నాపురుషోత్తముండు నె
క్కుడు బలియైన విష్ణుసమ కోవిదు రాముని నందె గంటి, నా
తఁ డిట నజయు్యుఁ డాసుర బుధాళికఁ బాపికి స్వర్గముంబలెన్.

488

వ. మణియు నా స్వప్నము లోనే

కడునెఱ్ఱ వలువను గన్నేరు పువుదండఁ

గొని రావణుఁడు నూనెఁ గ్రోలినట్లు

పుష్పకమున నుండి భువిఁ బడి స్త్రీ లాగ

నలుపు బట్టను బోడి యలరి నట్లు

కరముల రథముపై నెఱుపు బట్టలు దాల్చి

యాడుచుఁ బిచ్చివాఁడై న యట్లు

గాడిదపై నెక్కి కడు దక్షిణమ్ము గా

తలక్రిందుగాఁ బడి తరలినట్లు

మణియు వేలేచి భయపడి కరము ప్రేలి

నగ్నఁడై ఘోర దుష్కంధ నరకకూప

మలములందును బడి ముగ్ధి మసలు నట్లు

రావణుఁడు గానఁబడియె ఘోరంబుగాను.

489

ఎఱుపై న వలువ దాలిచి

బురదను మెయిఁ బూసికొనుచుఁ బొలఁతుక యోర్తున్

కరమున నల్లని దయి దశ

శిరసుని మెడఁ గట్టి యీడ్చెఁ జెడ దక్షిణగన్.

490

వ. మణియు నట నిట్లే కుంభకర్ణుఁడు చేయఁబడెను. రావణుని సుత
అందఱు తైలము గ్రోలుచున్నట్లు గనఁబడిరి. మణియుఁ బందినెక్కి దశ
కంఠుండును, మొసలినెక్కి యింద్రజిత్తును, ఒంటెనెక్కి కుంభకర్ణుఁడు దక్షిణ

దిశకుఁ బోయినట్లును గనిపించిరి. ఒక విభీషణుఁడు మాత్రము శ్వేత ఛత్రము దాల్చి శుక్లమాల్య వస్త్ర గంధములు దాల్చి శంఖ దుందుభి నిర్ఘోషములతోను నృత్యగీతములతోను అలంకృతుఁడై మేఘమువలె నుఱుము పర్వతము వంటి నాలుగు దంతములు గల దివ్యగజము దగ్గఱ నలుగురు మంత్రులను గూడి విమానమును సమీపించెను. రక్త మాల్యములు రక్త వస్త్రములు ధరించి త్రాగుచు రాక్షసుల సంఘము గీత వాదిత ధ్వనులతోఁ గూడినట్లు గనఁబడె. అశ్వ గజ రథములతోఁ గూడిన యా లంక గోపురములు తోరణములు విఱుగ సముద్రములోఁ బడినట్లు గనఁబడినది. మఱియు నీలంక రావణునిచే దగ్ధ మైనట్లు స్వప్నమునఁ గనఁబడియె. రాక్షసస్త్రీలు బూడిదయై రూక్షముగానున్న యా లంకయుందు ధ్వనులు చేయుచు నవ్వుచు తైలము గ్రోలుచు నృత్య ములు చేయుచుండిరి. కుంభకర్ణుఁడు మొదలైన రాక్షసవరులు రక్త వస్త్రము గ్రహించి గోమయమగు హ్రదమునఁ బ్రవేశించిరి. తప్పుకొనుఁడు దాగు కొనుఁడు త్వరలో సీతను రాముఁడు పొందును. ఎక్కువ యమర్షము గల రాముఁడు సర్వరాక్షసులను జంపివేయును. ప్రియురాలై బహుమతయై వన వాసమునకు వచ్చిన భార్య భర్త్యింపఁబడినను మభ్యపెట్టఁబడినను రాముఁడు సహింపఁడు. కనుక క్రూరవాక్యములింక చాలింపుఁడు. సాంత్వ వాక్యములఁ పలుకుఁడు. కనుక ఇదే వైదేహిని ప్రార్థింతము. ఇదే నాకు ఇష్టమగుచున్నది. దుఃఖించిన యామెను గూర్చి యీ విధమైన స్వప్నము కనుపట్టుచున్నది. ఇట్టి దుఃఖములు పొందిన యామె యింక అత్యంతమైన శ్రేయమును పొందును. మీరీమెను బెదరించినను ప్రార్థింపుడు. ఇందుకై వివక్ష యేల, రాముని వలన రాక్షసులకు మహాభయము సంప్రపాప్తించినది. నమస్కరించినచో ఈమె ప్రసన్నురాలగును. ఈ మహా భయమునుండి ఈ సీత రక్షింపగలదు. ఈ విశా లాక్షిలో ఏమాత్రము వికారము కనుపట్టదు. నీడవలె మాత్రము కొంచెము దుఃఖము ప్రాప్తించినది. దుఃఖములు పొందదగని యామె విమానమును పొందినదిగాన ఈమెకు అర్థసిద్ధి కలిగినట్లు రాక్షసేశ్వరునికి వినాశము రాము

నికి జయము కలిగినదని తలచుచున్నాను. ఇదిగో ఈ శుభనిమిత్తముగూడ గనిపించుచున్నది. పద్మపత్రమువలె పొడుగైన ఈమె కన్ను అదరుచున్నది. పక్షులుగూ ఈమె యెడమబాహువు హఠాత్తుగా అదరుచున్నది ఆడ యేనుగు కొండము వంటి యీమె తొడయు అదరి రాముడింక వచ్చునని నూచించుచున్నది. కాఖలందున్న పక్షియును సొంత్యముగాఁ బలుకు సంతోషించినదై జడమును స్వాగతము మాటిమాటికి పలుకుచున్నదివలెనున్నది. 491

—: సీత తన జీవితమును త్యజింపదలచుట :—

ఆము దైత్యేశు కటూక్తులన్ దలఁచి సింహగ్రస్తయౌ నాడ యే
గ్గము భీతిల్లుచు నప్రియార్త యయి దైత్యస్త్రీల మధ్యన్ మహా
త్కట బాధం గని- కానలోన విజనస్థానంబులోఁ బడ్డ యా ముద్దరా
లము లాజానకి దుఃఖ మాపుకొనలే కచ్చోట నేడ్చెన్ గడున్. 492

మనకో యెన్నఁ డకాలమృత్యు వది సంప్రాప్తించ దంచున్ జనం
బను వాక్యంబులు నక్షరాల నిజమే, యట్లవ్వి కాకుండినం
దనుజేశోక్తులచేతఁ దర్జితమ నైనన్ బుణ్యహీనన్ మృతిన్
గన తేలన్ మనుషున్, మదియ హృది శృంగంబట్లు దుర్భేద్యమే. 493

మఱి నాకిప్పుడౌ యాత్మహత్య సలువం బ్రాప్తించ దేదోషమి
త్తటి నేనప్రియదర్శనుండయిన యా దైత్యేశుకున్ వధ్యనే,
మఱి నేనీతని కెంతమాత్రమయినం భావంబు నీఁ జాల, నా
వరమంతంబు ద్విజుండ నద్విజుని కివ్వంజాల నట్టుల్ భువిన్. 494

లోక నాథుండగు సతండు రాక యున్న
రాక్షసేశుఁ డనార్యుండు ప్రకట నిశిత
శస్త్రముల నాదు నంగముల్ శకలములుగ
చేయు మంగలి గర్భస్థ జీవి నట్లు.

495

చిరమునుండి దుఃఖంబుచేఁ జిక్కి యున్న
నాకు రెండు మాసము లింకనడుపు గలదు
రాత్రి చివరను రాజాపరాధుఁ డగుచు
తొరగ బద్ధుఁడై వధ్యుఁడౌ దొంగనట్లు.

496

అకట! రామ! హాఅక్షణ! హాసుమిత్ర!
అకట! దేవి! రామజనని! హామదంబ
ఇప్పుడే మందభాగ్య నిదె నశింపనుంటి
పలు తుపానులొఁ బడ్డ యాపడవవోలె.

497

లేడి రూపును జంతు వాన్మృపుని సుతుల
వేగముగఁ దీసికొని పోయి వెతలఁ బెట్టె
నా నిమిత్తాన నృపసుతుల్ నాశ మైరి
పిడుగు పాటుచేతను సింహ వృషభము లటు.

498

ఆర్యపుత్తుఁ రాము నలరామానుజన్ము
విడిచి యెడబాటు పడునటు వేగ నిపుడు
హరిణ రూపు దాల్చిన కాల మట్లు నన్ను
నల్ప భాగ్యను లోభాబ్ధియుండు ముంచె.

499

అకట! రామ! సత్యవ్రత! హా! సుబాహు!
అకట! పూర్ణ చంద్ర! మనోహరాస్య! వీర!
అకట జీవ లోకప్రియ! హా హితాత్మ!
అసురులకు వధ్యుడై యుంట యరయ వైతి.

500

కుటిలంబౌ కనుతెప్ప వెండ్రుక లొగిన్ గుండ్రంబుగాఁ జుట్ట ని
ట్టటులింతై నెటుపొచు మధ్య నలుపై యంచాల కండ్లొప్ప కూ
కటు లింపారు సుకేశి-డా-కను- సుర క్తం బౌచు మత్స్యహతిన్
చటులంబౌ కమలంబువోలె మిగులన్ స్పందించె నొక్కుమ్మడిన్. 509

వివ :- డాకను=ఎడమకన్ను

నునుపై బల్నియు గుండ్రమై తిరిగి, యెంతో గొప్ప కస్తూరి చం
దన కాలాగురు మోగ్యమై చిరము తన్నుర్యోత్తముండై న నా
ధుని యాలింగన భాగ్యముం గనియు నెందున్ శ్రేష్ఠ సౌభాగ్యమౌ
జనక క్షౌపతి పుత్త్రి వామభుజమున్ స్పందించె నత్యంతమున్. 510

దరిగాఁ గల్పియె యున్న పెందొడల సౌందర్యంబు ప్రోవై రగన్
కరిరా జోత్తమ హస్త మట్లు రుచిరాకారంబుతో నొప్పి భా
సురమై బల్నిన యామె డా తొడయు సచ్చో మెల్లఁ గంపించి ముం
దర రాముండును నున్నవానినిగ నత్యంతంబు సూచించెడిన్. 511

మురుపై ముమ్మొస దేటు పల్వరుసతోఁ బొల్పొలుచున్ మీటి నుం
దరి పద్మాక్షి సుగాత్రి చెట్టుదరి నంతన్ నిల్చియుండంగఁ గ్ర
మ్మట నే స్వర్ణసమాన వర్ణయయి దుమ్మై సుంతపొడౌచు న
త్తటి గానంబడి యామె చేలము రవంతన్ జాతె నప్పట్టుసన్. 512

ఇటు లాయా సునిమిత్తముల్ తెలుపఁగన్ వీక్షించి యాసుభ్రు వ
చ్చట నెండన్ జలి వాడి, వాన చడ గింజంబోలె భాసిల్లుచున్
గుటెలంబౌ కురులున్ సపక్షములు కన్నుల్ కన్నొమల్ మోవి ము
చ్చటఁ గూర్చున్ గ్రహ ముక్త చంద్రుఁ డటు దంష్ట్రాచ్చంపుమోమున్
దగెన్. 513

ఇంక వ్యధ పోవ, జడతయు నేగ, మదిని
బాధ శమియింప, ముదమున బలము పెఱుగ
శుక్లపక్షాన నుదయించు సోము చేత
రాత్రివలె నామె స్వచ్ఛవక్త్రమున నలరె,

లోక నాథుండగు నతండు రాక యున్న
రాక్షసేశుఁ డనార్యుండు ప్రకట నిశిత
శస్త్రముల నాదు నంగముల్ శకలములుగ
జేయు మంగలి గర్భస్థ జీవి నట్లు.

495

చిరమునుండి దుఃఖంబుచేఁ జిక్కి యున్న
నాకు రెండు మాసము లింకనడుపు గలదు
రాత్రి చివరను రాజాపరాధుఁ డగుచు
తొరగ బద్ధుఁడై వధ్యుఁడౌ దొంగనట్లు.

496

అకట! రామ! హాఅక్షణ! హాసుమిత్ర!
అకట! దేవి! రామజనని! హామదంబ
ఇప్పుడే మందభాగ్య నిదె నశింపనుంటి
వలు తుపానులోఁ బడ్డ యాపడవవోలె.

497

లేడి రూపును జంతు వాన్మపుని సుతుల
వేగముగఁ దీసికొని పోయి వెతలఁ బెట్టి
నా నిమిత్తాన నృపసుతుల్ నాశ మైరి
పిడుగు పాటుచేతను సింహ వృషభము లటు.

498

ఆర్యపుత్రుఁ రాము నలరామానుజన్ము
విడిచి యెడబాటు పడునటు వేగ నిపుడు
హరిణ రూపు దాల్చిన కాల మట్లు నన్ను
నల్ప భాగ్యను లోభాబ్ధిచుండు ముంచె.

499

అకట! రామ! సత్యవ్రత! హా! సుబాహు!
అకట! పూర్ణ చంద్ర! మనోహరాస్య! వీర!
అకట జీవ లోకప్రియ! హా హితాత్మ!
అసురులకు వధ్యుడై యుంట యురయ వైతి.

500

పతి నే కొల్చుదు పాట్లు సైతు ధరపైఁ బన్నుందు ధర్మంబె నా
వ్రతమౌ నింక బ్రతివ్రతాత్వ మొకటి లక్ష్యంబు సర్వం బివ
న్ని తఱిన్ వ్యర్థములయ్యె మానుషులలోనే యీ కృతఘ్నాత్ములం
దును జేయఁబడి సర్వయత్నము లికన్ తూర్ణంబు పొడై నటుల్ 501

ధృతి నేజేసిన ధర్మమయ్యె వృథ పాతివ్రత్య ధర్మంబు నీ
గతి వ్యర్థంబుగ పోయె నిన్ గనకయే కార్యంబునేఁగఁటి నిన్ బొందు సం
గతి యాశల్ చనె వీర నీ జనకు నాజ్ఞల్ చేసి యిల్ చేరి పూ
రిత దీక్షన్ మదిరాక్షులన్ గలిసియున్ గ్రీడింతా నిర్భీతితో. 502

మఱి నేనో నినుగోరి నాశసమునకుం భావంబు బంధించి యి
న్నెఱి వ్యర్థంబ తవస్సు చేసి విడుతున్ నిర్భాగ్య నై జీవముల్
త్వరగా శస్త్రము చేతనో విషము చేతంగాని ప్రాణంబు క్ర
చ్చుట వర్జింతునుగాని యిందు విషమున్ శస్త్రంబు ప్రాప్తించవే. 503

అని యాదేవి యనేక రీతులుగ నత్యంతంబు యజ్ఞేడ్చి రా
ముని లో నెంచి వణంకుచున్ మిగుల మోమున్ వాడగా విచ్చు చె
ట్టును వే చేరి జడన్ బిగించి మెడ" నెట్లో చత్తు నంచెంచి కొ
మ్మను చేబట్టియు రాములక్ష्మణుఁ గులమ్మాలోచన్ జేయగా. 504

ఇంతలో ధైర్యమును గూర్చు నెన్నో గొప్ప
శుభ నిమిత్తముల్ గనుపట్టెఁ జోద్యముగను,
మిగుల సీతకు పరిదీన విగత మతికి
అపుడు నర్థికి లక్ష్మీ కటాక్ష మట్లు. 505

కుటిలంబౌ కనుతెప్ప వెండ్రుక లొగిన్ గుండ్రంబుగాఁ జుట్ట ని
ట్లటులింతై నెఱుపొచు మధ్య నలుపై యంచాల కండ్లొప్ప కూ
కటు లింపారు సుకేశి-డా-కను- సురక్తం బొచు మత్స్యహతిన్
చటులంబౌ కమలంబువోలె మిగులన్ స్పందించె నొక్కుమ్మడిన్. 509

వివ :- డాకను=ఎడమకన్ను

నునుపై బల్సెయు గుండ్రమై తిరిగి, యెంతో గొప్ప కస్తూరి చం
దన కాలాగురు యోగ్యమై చిరము తన్నర్యోత్తముండై న నా
ధుని యాలింగన భాగ్యముం గనియు నెందున్ శ్రేష్ఠ సౌభాగ్యమౌ
జనక క్షౌపతి పుత్త్రి వామభుజమున్ స్పందించె నత్యంతమున్. 510

దరిగాఁ గల్పియె యున్న పెందొడఁ సౌందర్యంబు ప్రొనై రగన్
కరిరా జోత్తమ హస్త మట్లు రుచిరాకారంబుతో నొప్పి బా
సురమై బల్సెన యామె డా తొడయు సచ్చో మెల్లఁ గంపించి ముం
దర రాముండును నున్న వానినిగ నత్యంతంబు సూచించెడిన్. 511

మురుపై ముమ్మొన దేఱు పల్వరుసతోఁ బొల్పొలుచున్ మీటి సుం
దరి పద్మాక్షి సుగాత్రి చెట్టుదరి నంతన్ నిల్చియుండంగఁ గ్ర
మ్మట నే స్వర్ణసమాన వర్ణయుయి దుమ్మై సుంతపాడొచు న
త్తటి గానంబడి యామె చేలము రవంతన్ జాతె నప్పట్టునన్. 512

ఇటు లాయా సునిమిత్తముల్ తెలుపఁగన్ వీక్షించి యాసుభ్రు వ
చ్చట నెండన్ జలి వాడి, వాన చడ గింజంబోలె భాసిల్లుచున్
గుటెలంబౌ కురులున్ సపక్షములు కన్నుల్ కనొమ్మల్ మోవి ము
చ్చటఁ గూర్చన్ గ్రహ ముక్త చంద్రుఁ డటు దంష్ట్రాచ్ఛంపుమోమున్
దగెన్. 513

ఇంక వ్యధ పోవ, జడతయు నేగ, మదిని
బాధ శమియింప, ముదమున బలము పెఱుగ
శుక్లపక్షాన నుదయించు సోము చేత
రాత్రివలె నామె స్వచ్ఛవక్త్రమున నలరె,

—: హనుమంతుఁడు సీత నూరడింపఁ దలచుట :—

దృతితో నాహనుమంతు డందు దనుజస్త్రి లాడు క్రూరోక్తు లా
గతి నాలించుచు; సీత యాత్రిజట వక్కాణించు సత్యోక్తు లా
దృతిలోఁ దెల్పియున్ దేవియా జనకజన్ హృత్పీఠిలో నందన
స్థితయా దేవతగాఁ దలంచుచుమదిన్ జింతించె నీరీతిగన్.

512

ఏసతికోస మిందనుక నిప్పుడు వానరసేన లెన్నియో
నాసిలి సర్వదిక్కులను గల్గొని కల్గొని బాధ లొందెనో
ఆసతి మాయదృష్టమున నారయఁగాఁ బడె చారదృష్టితో
వేసరి శత్రుశక్తి గని వింటిని గంటిని గూఢమౌ గతిన్,

513

అరసితి దైత్య విశేషము
నరసితి లంకాపురమును నరసితి దైత్య
శ్వరుడై తగు నీరావణు
వరప్రభావ గరిమంబు బహువిధములుగన్.

514

సర్వాధిక సత్త్వమున్ దయయు నెంతె నొప్పు నాయప్రమే
య కళా భాసురుడై న రాముని ప్రియున్ బ్రాణేశు సందర్శనా
నికి నాత్రంబును జెందు సాధ్వి నెపుడెందే నిట్టి దుఃఖంపు టా
ర్తి కనుంగోక వ్యధాంతమే గనని యింతి స్నూరడించం దగున్.

515

ఇఁక నేనీమెను నూరడింపకయె పోతేన్ గొప్ప తప్పొను, జా
నకియున్ రక్షణ గాంచకే తనదు ప్రాణంబుల్ విసర్జించు, జా
నకి నీక్షింపఁగ నాత్రముం గనెడి చంద్రదాస్యున్ మహాబాహు నే
నిఁక నోదార్చుట న్యాయమౌను గద యిట్లే పోవన్యాయంబొకో.

516

దనుజస్త్రీలును జూచుచుండ నొట సీతన్ గాంచి భాషింప వీ
లునుగా దేమి యొనర్పఁగావలెనో యెట్లో తోచ దిందెట్టు లై
నను చిక్కె యగు, నూరడింపకయొ చన్నానో యిఁకి వేగు జా
మున నీజానకి ప్రాణముల్ బిడుచునేమో యేమి గావించెదన్.

515

ఒక వేశన్ నను 'సీత యేమనె' నటం చీరాముఁడే పట్కుచో
నింక నేనో శుభమధ్యతోఁ బలుకకే యేమందు నాగాముతో
నింక పోనీ యిదె సీత చెప్పినది యేమీ లేక నేవెళ్ళ నెం
చుకు సందేశములేక వచ్చి తని యెంతో చూపులన్ గాల్చుఁడే.

516

మఱి యారామునికై కపిశ్వరుని బంపింతురా, సీతయో
మఠంబం బొందినచో బలాగమన సమ్మర్దంబు వ్యర్థం బగున్
తఱి నీక్షించియు రాక్షసాంగనలు లేనప్పైంచి సంతప్తయా
గరితన్ సీతను నూరడి చెదను సూక్ష్మాకారుఁ డై తింగదా.

517

ఇంకపైఁగా నిట వానరుండనుగదా నేనున్ విశేషించి: యిం
తకు నేసంస్కృత మర్త్యవాక్యములు సుంతన్ తూచి వాక్కుత్తు గా
దొకొ, యాసంస్కృత వాక్యముల్ ద్విజుబలెన్ తోడ్తో డుతన్ సీత న
న్నింక నారావణుఁగా దలంచు, నెటు లిట్లీ భాషమందుర్ కపుల్.

518

విధిగా సార్థక మైన మర్త్య వచనంబే పల్కుఁగానొ, నికే
విధి నోదార్చుఁగ వీలుగాదు బహుశా వేగన్ మదీయాకృతిన్
బ్రధితంబై న మదుక్తి సీత విని పూర్వంబే నిశాబోక్తి వి
న్నదియై భీతిభేఁ గాననింక భయమున్ గాంచున్ మదీయాక్తికిన్.

519

అషలన్ నన్ గని కామరూపి యగు నాదై త్యాధ్యక్షుఁడౌ రావణం
గ విశాలాక్షి యెఱింగి సీత యుజ్జ్వలంగా నప్పు డాయార్పులం
త వెసన్ గన్గాని రాక్షసీగణమొ నానాశస్త్రముల్ దాల్చి మృ
త్యువు లట్లారసి పట్టి చంపియుతనం బూసన్ ముఖాశక్తిగా.

520

తరుణాఖిల్ చిశుశాఖిలన్ మొదళులన్ తచ్చాడి పర్వెత్తు న
స్వరయన్ వచ్చి విరూప వక్త్రముల దై త్యస్త్రీలు తర్కించి పెన్భీతితో
త్వరగా రాక్షస వీరులన్ బిలుతురంతన్ ఘోరమౌ యుద్ధమౌ
చురుగున్ బిమ్మట వార్ధి దాటంగ నశక్తుండఁ గాకుండెదన్. 523

అటుగాదేని ననున్ గ్రహింతు త్వరగా, నట్టే న సందేశముల్
పటురీతిన్ వినిపించఁ దెల్పు నగునే పాపాత్ము లా దై త్యు లం
తట సీతన్ గడు బాధపెట్టెదరుగాదా రామసుగ్రీవ ను
స్ఫుట కార్యంబు చెడున్ మఱియు సకలంబున్ గూడ వ్యత్యస్తమౌ. 524

ననుదై త్యుల్ గ్రహియించినన్ దునిమినన్ రామోపయోగంబు నిఁ
క నెటుల్ వేరొనర్పింతు రేప్లవగు లింకన్ వార్ధి లంఘింతు శో
ధన గావింపఁగ నేనె చంపఁగల దై త్యశ్రేణులం గాని వా
ర్ధిని నాపిమ్మట దాటజాల నొకొ యీతీరై న నెల్లన్ జెడున్. 525

అనిలో నెవ్వరు గెల్తురో తెలుప శక్యంబే యిటన్ సంశయం
బునఁ గావించుట కష్ట మొంద, బుధుఁ డెప్పున్ సంశయం బున్న దా
నిని శంకల్ విడిచేయఁ డందువలనన్ నేనేమి మాటాడ కే
గినచో సీతయు ప్రాణముల్ విడుచు నింకిరూప యుక్తంబె యా. 526

క్రమతన్ జేయని దూతఁబట్టి నెఱవేఱున్ సిద్ధమై యున్న కా
ర్యము లెందున్ తగి దేశ కాలములు వీలై యుండమిం జేసి స
ర్వము సూర్యోదయవేశఁ జీకటు లటుల్ భ్రష్టంబు లై పోవుఁ గా
ర్య మకార్యంబుల మధ్య బుద్ధి స్థిరమే యయినన్ ప్రకాశింపదున్. 527

ఇట మేమే తెలివైన వార మని యెంతే మూర్ఖులై యెంచు చె
న్నటి దూతల్ వడిఁ గార్యముల్ చెఱుపుదుర్ నైపుణ్య మేపార ముం
దటఁ గావించిన కార్య మెట్లు చెడదో తత్కాల వైక్లబ్య మిం
దెఱు కాకుండునొ వార్ధి దాటుట వృధాయే కాదో యట్లెంచనా. 528

ఎటులన్ నావలు కాలకించు, వ్యధ నేమీ పొందదో యట్టులే
యిటఁ జేయందగు గష్టపెట్టని హితుం డిష్టాప్తఁడౌ రాము ని
చ్చటఁ గీర్తించుచు నాప్త నిష్ఠమృతియౌ సత్సాధి కుద్వేగ మిం
దెటు గల్గింపక యారఘూధ్వహుని శ్రావ్యేష్టోక్తులన్ విన్నెదన్.

509

ఇఁక నాజానకి నాదువాక్యముల నెంతే శ్రద్ధ నాలించుచో
సకలంబున్ వచియింతు నంచును మహాసద్భావుఁడౌ వానరుం
డకలంకం బయి మాధురీయుతము సత్యం బైన వాక్యాలు చె
ట్టుకు మధ్యంగల కొమ్మ చాటగుచు నిట్టుల్ వలెన్ నాసేతతో.

510

—: హనుమంతుఁడు రాముని సంగతి స్మరించుట :—

దశరథుండ ను నొక రాజు తనరుచుండె
అతఁడు రథగజ వాజి సంయుతుఁడు ఋజువు
పుణ్యశీలుఁడు తేజస్వి పూర్ణయశుఁడు
అతఁడు సమాష్ట రాజర్షి నుత గుణుండు.

511

అతఁడు బలమున సురవతి ప్రతిఘఁ డగుచు
సత్య విక్రమఁ డయి యహింసా రతుండు
నగుచు నిక్షాకుకుల ఘుఘ్యుఁ డగుచు నుండె
లక్ష్మి వర్ధనుఁ డాతండు లక్ష్మి యుతుఁడు.

512

రాజ లక్షణ యుక్తుఁడు ప్రథిత నృపుఁడు
చతురుదధి తట పరివృత క్షితిని ఖ్యాతుఁ
డధిక సంపన్నుఁడు సుఖి సౌఖ్యప్రదుండు,
అతని కొక ప్రేమ సుతుడుండె నధిక గుణుఁడు.

513

అప్పు డ్రేణుడు చంద్రని భాననుండు
అట్టి భానుష్కవరుడు రామాహ్వాయుండు
స్వీయ ధర్మమున్ ప్రజను రక్షించువాడు
జీవజగము ధర్మమును రక్షించువాడు.

534

సత్య సందుఁడు వృద్ధుఁడౌ జనకునాజ్ఞ
అత్నితోడఁ దమ్ముని తోడ వనికిఁబోయి
అతడటఁ గామరూపులౌ నసుర తతిని
ననములో వేటతఱిఁ జంపి వైచె మిగుల

535

ఇక జనస్థానవధము గావించి నట్టి
యతనిచే ఖరదూషణుల్ హతులె యైరి
అంతఁ గోపించి రావణుడతని సతిని
మాయలేడిచే వంచించి మఱి హరించె.

536

అప్పు డాయనింద్యను దేవి సీత సతఁడు
వెదకుచును సఖు సుగ్రీవు నదన బొందె
అవల వాలిఁ జంపి కపి రాజ్యంబు నెల్ల
నవ్పగించె సుగ్రీవునకు రాఘవుండు.

537

వీధవ సుగ్రీవు నాజ్ఞచే వేగ నపుడు
కామరూపులు వేలుగాఁ గపులు వెడలి
దేవి వెదకుచున్నా రెల్ల దిక్కులందు
వీను సంపాతి వాక్కు లాలించి వేగ

538

సూటు యోజనములు గల వారినిధిని
ఈ విశాలాక్షి కొఱకు అంఘించి యిపుడు
రాముచే సీత రూపువర్ణంబు లక్షి
వింటి రాముపత్నిని నిది కంటినిపుడు.

539

అని హనుమంతుఁ డిటులనఁగ
విని యుంగరములు తిరిగిన పెనుకురుల తుదల్
తనరు సుకేశి కురుల మిం
చిన మొగమెత్తి గనుగొనెను శింశుప తరువున్.

540

కపి మాట లాలకించియు
నపు డఖిల దిశల విదిశల నన్నియు పై పుల్
విపులము లగు కనులఁ బఱపి
స్వవతిం దలచుకొనుచుఁ గడుసంతస మందెన్.

541

అడ్డముగఁ బై కిఁ గ్రిందికి నచటఁ గనుచు
నామె భావింప రానట్టి యాత్మ గలుగు
వానరేశు నమాత్యుని పవనసూను
నుదయ మొందు సూర్యుబలె నానుదతి చూచె.

542

తెలుపొ పుట్టము చుట్టఁబెట్టి మెఱపుం దీవెల్ గణంబట్లు పిం
గకుండై విచ్చు నశోక పుష్పముల ప్రొగ వ్లాప్పి, మేల్ పైఁడి క
న్నులతో భాసిలి, కొమ్మలం దడఁగి యెంతో ప్రీతితోఁ బల్కు ను
జ్జ్వలు నప్రమున్ హనుమంతుఁ జూచి కడు నాశ్చర్యాన నెంచెన్ మదిన్.

543

అవురా ! యెంతటి భీమకూప మిది యెద్దైనన్ గవుల్ పొంద రా
దు విలోకింప నశక్యమౌ ననుచుఁ దూర్జంబ మూర్ఛిల్లి యం
దవలన్ లేచియు రామ రామ యనుచున్ హలక్షుణా ! యంచు నా
ర్త విలాపంబులు మెల్ల మెల్ల స్వరముల్ దీపింప నేడ్చెన్ గడున్.

544

పెడద వంకర మోముతోఁ గడుఁ దనర్చి
బుద్ధిమంతుల లోపల ముఖ్యుడైన
హనుమఁ గని సీత స్మృతిపోవఁ బ్రాణమడగి
వటులయి చిరంబునకు స్మృతి నంది తలచె.

545

కలలో నిట్టి వికారమైన కపి, పైగా శాస్త్ర దూష్యుండు ని
ట్టులఁ జూడఁబడి, రామచక్ష్మణుల కిట్టుల్ పూజ్యుడౌ తండ్రుకిన్
గలుగుంగావుత స్వస్తి యిద్ది కలయా! కాదేను నిద్రింపనే
యిలఁ జంద్రదానను రామునిన్ విడిన నాకెట్టుల్ వచ్చునానిదయున్.

546

ఇటు కామంబున రామరామ యని యెంతే బుద్ధి జింతించుచున్
అటులే వాక్కుల వారిఁ బల్కుచును నెష్టా రాము పంబు ము
చ్చటఁ గందున్ వినుదున్ స్మరార్త నయి నా సర్వంపు భావంబు లిం
తటివానిన్ గలలోన నెంతుఁ గనుదున్ తద్వాక్కు విందున్ సదా. 547

ఒక వేళను నిది నా కో
రిక యేమో, చింత చేతు స్మృతిఁ దర్కింతున్
ఇక కోర్కెకొ రూపేది, ప
లుకు నితడు స్ఫుటముగ, వ్యక్తరూపుడు గూడన్,

548

సురవతికి బృహస్పతికి నొ
నర్తును పందనము, నగ్ని సలినజులకు నేన్
పరభక్తి దండమిదె! వన
చరుఁ డితఁడు వచించిన యది సత్యంబవుతన్,

449

వ. అప్పు డా హనుమంతుఁ డా రాక్షస స్త్రీలు నిద్రకు వశులయియుం
డుటను గాంచి మెల్లన చెట్టునుండి దిగి విద్రుమము వంటి మొగముగలిగి ఆ
మహాతేజుడైన హనుమంతుడు వినమిత వేషుడయి దీనుడయి సీతకు నమస్క
రించి సమీపించి నుదుట నంజలి యొగ్గి మధుర వాక్కుతో నిట్లనియె. 550
(ఈ వచనము వ్యాఖ్యాతల భావము)

నలిగిన వలుపును నళిన దళాక్షి యనింద్య!
తరుశాఖ దాల్చిన దాన వెవరు
కనుదమ్ము లందుండి వనట నశ్రులు-చిమ్ము
నీరటు-గార్చెదు నీవ యెవరు

కశివీడి దివినుండి నిశిపడు రోహిణి

యుడువర వలెనున్న యువిద; యెవతె
పలుకనో భ్రాంతినో యనఘ వసిష్ఠుని
మతి స్రుక్కి విడు నరుంధతివ యేమి

శోభనా ! మరుత్కిన్న రాసుర సురాహి
యక్ష గంధర్వ వసు రుద్రులందు నెవతె
విహము నుండి పరము గన్న యెవరిఁ గూర్చి
వ్యధ పడెదు, పుత్ర పతి పితృ భ్రాత లెవరు.

51

* ఏడ్చుటవల్లను నిటుల నిట్టూర్చుటన్
క్షితి తాకుటను దేవతవపు కావు
రాజలక్షణములన్ రమ్యావయవములన్
మహిపు సుతపు రాజమహిషి వౌదు
ప్రథిత జనస్థాని రావణుఁడు హరించి
నట్టెనచో సీత వవుదు చెప్పు
నీదు దైన్యమ్మును నీదు సౌందర్యము
ప్రతివేషమును జూడ రాము సతివె

అని హనుమ పల్క రాము కిర్తనముఁ బట్టి
యలరి యనె సీత చెట్టుపై మెలఁగు కపికి
“రాజవరులలో ముఖ్యుఁడు ప్రౌఞ్ఞుఁడహిత
బలదమనుఁ డాదశరథు కోడలిని నేను.

552

* ఏడ్చుట, నిట్టూర్చుట, భూమిని తాకుట మొదలగు కొన్ని గుణములు
దేవతల కుండవు. అవి మనుష్యులకే కాన, ఈ కానిపించు స్త్రీ దేవత
తాదని భావము.

ప. మఱియు నేను మహాత్ముఁడును విదేహుఁడు నగు జనకుని కుమార్తెను. నా పేరు సీత. ధీమంతుఁడైన రాముని భార్యను. నేను పండ్రెండు సంవత్సరములు రాముని స్వగృహమందు మానుష భోగము అనుభవించుచు సర్వకామముల సమృద్ధి కలదాననై యుంటిని. పదు మూడవ యేట ఇక్ష్వాకు నందనుఁడైన రామునిని తండ్రి దశరథుండును ఉపాధ్యాయుఁడైన వసిష్ఠుఁడును అభిషేకము చేయఁ దలచిరి. అభిషేక సామగ్రులు ప్రోగు పఱచుచుండ కై కేయిదేవి భర్త కిట్ల నెను. రామునికే కనుక పట్టాభిషేకము చేసితివా నేను నీరు అన్నము ముట్టను. ఇట్లే జీవితమును ముగింతును. నీవు ప్రీతితో ఇదివర కేవాక్యము పలికితివో అది అబద్ధము కారాదు. రాముఁడు వనమునకు వెళ్ళ వలెను.” అని యామె యనఁగా ఆ రాజు సత్యసంధుఁడై తానిచ్చిన వరదానమును తలంచుకొని కై కేయి చెప్పిన క్రూరవాక్యమును విని మూర్ఛిల్లెను. సరే యింక నా ముసలిరాజు ధర్మమున నున్నవా డయి యశస్వి యగు తన జ్యేష్ఠకుమారుని నుండి యిచ్చెదనన్న రాజ్యమును తిరిగి యాచించెను. అంతః ప్రీమంతుఁడైన రాముఁడు రాజ్యాభిషేకము కంటెను మిగుల ప్రీయమైన ఆ వాక్యమును విని మనసులో మొదట నిశ్చయించుకొని వాక్కుచే దానిని పరిగ్రహించెను.

553

ఇచ్చును గాని మరెన్నఁడు

పుచ్చుకొనఁడు సత్యవిక్రముఁడు రాముండో

నిచ్చలు నప్రియ మింతయు

నెచ్చట జీవితమునకును నిక బలుకండున్.

554

పిలువైన యుత్తరీయం

బులు రాజ్యమును మదిలోనఁ బోవిడి తల్లి

గొలువఁగ నను బనిచెను, న

వ్వల నతని యెదుట నడచితి వనమున కపుడే.

555

అతఁడు లేని స్వర్గము నాకు ననభిమతము
అప్పులను హర్షపెట్టు మహానుభావుఁ
డయిన సౌమిత్రి వల్కలా లపుడె చాల్చి
యన్న ననుసరించియు వని కరుగుదెంచె.

556

మేము ప్రభువు నాజ్ఞను దలమీఁదఁ చాల్చి
వ్రతము పూని యిదివఱ కేగతిని మునుపు
గనని గంభీర మైనట్టి వనిని జొచ్చి
దండకారణ్యమున మండుతఱిని నపుడు.

557

అమిత తేజస్వి రాముని యతివ నన్ను
నాదురాత్ముఁడు రావణుం డపహరించె
రెండునెలలు మాత్రము నా కతండు గడుపు
నిచ్చె నిఁకపై ని నసువుల్ త్యజించి వై తు.

558

వ. కపిసంఘ నాయకుఁ డైన హనుమంతుఁడు దుఃఖ తిరస్కృత యగు
నా సీత వాక్యమును విని దుఃఖము పొంది యోదార్చుచు నిట్లనెను. “దేవీ !
ఓ వై దేహీ! నేను రాముని దూత నయి నీదగ్గఱకు వచ్చితిని. క్షేమముగానున్న
రాముఁడు నీదు క్షేమమును అడిగెను.

559

వేదములను బ్రహ్మస్త్రము
నేధీరుం డెఱుఁగు నట్టి కృతకృత్యుండున్
వేద విదగ్ర్యుఁడు రాముం
డా దాశరథి నిను క్షేమ మడిగెను దేవీ !

560

అతితేజ శ్శాలియు నీ
పతికిఁ బ్రియ మగు ననుచుఁడు బహుశోక సుదుః
ఖితుఁ డగు లక్ష్మణుఁడును నీ
కతిభక్తిని జేసె మిగుల నభివాదనముల్.

561

అనంగ జానకి యాపురుషాగ్రసరుల
క్షేమమును దెల్పికొని మిగుల హర్షించి పలికె
బ్రదుకుచో నూలు సంవత్సరముల కై నఁ
గను సుఖ మను సూక్తియు శుభం బనుచుఁదలఁతు”

562

వ. అపు డాసీత మాటలు విని యాహనుమంతుఁడు ఆసీతతోఁ గలిసికొన నామెకు చాలప్రీతి కలిగెను. ఇట్లు వారిద్దఱు ఒండొరులను విశ్వసించి సంభాషింపబొడగిరి. అంత హనుమంతుఁడు శోక దీన యగునామెను సమీపింపఁగా అతఁడు తన దగ్గరకు వచ్చిన కొలది యాసీత ఆహనుమంతుని రావణుడేమో యని యనుమానింప సాగి యిట్లనుకొనెను. ‘అహో! ఏమి ఇట్లు చెప్పి యెంత నెత్త పని చేసితిని. మారు వేషముతో రావణుఁడె యిట్లు వచ్చెను. అని యాయశోక వృక్షకాళును విడిచి శోకార్తయై నేలపై గూలఁబడఁగా మహాబాహు కై న హనుమంతుఁడు భయమోహితురా లగు సీతను జూచి నమస్కరించెను. ఆమెయు భయత్తఃస్థయై మరలఁ బైకిఁ జూడలేక నమస్కరించుచున్న హనుమంతుని జూచి నిట్టూర్చి మెల్లని సర్వముతో నిట్లని పలికెను.

563

మాను రూపు దాల్చి మాయావి యైనట్టి
రావణుండ వగుచు నీచిధాన
మరల దుఃఖ మీవు వఱలంగఁ జేసిన
నిదియు నీకు మేలు నిడదు సుమ్ము

564

స్వస్వరూపు వీడి సన్యాసివై జన
స్థానమందుఁ గన్న దశముఖుడవె
కామరూప! దైత్య! కడు నుపవాసాలఁ
జిక్కు దీనఁ జెఱపక్షేమమగునె

565

పోని యిది నేను శంకింపఁ బోల దిటుల
నిను గనఁగఁ పీతిగనె నామనసు లోన
రాము దూతవై వచ్చితేన్ క్షేమమవుత
కపివరా! యడుగుదు రాము కథను జెప్పు.

566

నాపియు డగు రాము గుణాలు చెప్పు
ఏటి గట్టున్ పఱఁద యుటు హృది హరింతు
సన్ను మరపించు కలయె టానందకరమొ;
రాముఁ డంపినట్టి కపి దర్శనము గలిగె.

567

స్వప్నమందె న రామలక్ష్మణులఁ గనిన
ఎరిత సుఖము జనించెనె యిపుడు నాకు
స్వప్నమును గూడ మిగుల మాత్సర్య మొంది
చూడనీ కున్నదే, యెందులోఁ జొత్తు నింక.

568

కల యిది యని యనుకొన నింక
కలలోఁ గపిఁ జూడ శుభము కలుగదు, శుభమో
కలిగెను, పోని మతి చెడె నని
* యిల వాత గతియ మదమొకొ మృగతృష్టికయా.

569

పోని యిది మతిచెడుటయా
కానేరదు, మోహ మేని కడు పిచ్చిగుణా
లైనఁ గలిగియుండును మతి
యీ నను నీవానరవరు నెఱిగియు యుంటిన్.

570

అని సీత బహువిధంబుల
ననుకొనుచు బలాబలముల స్వాంతము లోనన్
కని నిశ్చయించి రాక్షసు
ల నిజేచ్ఛారూపు లితడొ రావణుడె యనెన్.

571

అని తనుమధ్యమ జానకి
మనసున దలంచి కపితోడ మణిపలుకమి నా
హనుమంతుడె రిగి వినఁగా
ననుకూలము లగు వచనముల హర్షము గూర్చెన్.

572

రవివలె దేజస్వి సుధాం
శువువలె లోకముల ద్యుతుల శోభిల్లును వై
శ్రవణుడటు జగత్పతి, వి
ష్ణువువలె విక్రమయుతుడయి శూరతఁ జూపున్.

573

ఆతఁడు రూపవంతుడదనం దలుకన్ గనఁ బర్చి కొట్టువా
డాతఁడు సత్యమున్ మధుర మౌగతిఁ బల్కు బృహస్పతిం బలెన్
ఆతఁడు మూర్తి దాల్చిన సుమాయుధుడైన మహారథుండు నెం
దాతని యామహాత్ముని భుజాంతరమందునె నిల్చి లోకముల్.

574

ఎవ్వఁ డాశ్రమ పథి నుండి మృగపు వేష
మూని రాము దవ్వగ జనుల్ లేని వనికిఁ
దీసికొనిపోయి, నినునొంటిఁ దీసికొనుచు
వచ్చె వాఁడు దానిఫలంబు పడయఁ గనెడు.

575

వీరుడెవ్వఁడు రణమునఁ గ్రూరమైన
బాణములు వేగ మండెడి వహ్ను లట్లు
వడిఁ బ్రయోగించి వధియించు త్వరగ నట్టి
ఘనుడనుప వచ్చితిని దూతగానె యిటకు.

576

నీవియోగార్తి రాముండు నీదుకుశల
మడిగె నాసుమత్రానంద మతిగఁ బెంచు
లక్ష్మణుఁడు మహాబాహువు ప్రాంజలి యయి
నీదు క్షేమంబు ప్రశ్నించె నియతితోడ.

577

దేవి! రాము సఖుండు సుగ్రీవుఁ డెల్ల
కపుటరాజు నీక్షేమముఁ గరమ యడుగు
రామ సుగ్రీవ లక్ష్మణుల్ సతత మెంత్రు
రాక్షసీమధ్య భాగ్యాన బ్రదికి యుంటి.

578

త్వరలో రాముని లక్ష్మణు
వరకపి సుగ్రీవుని గను భాగ్యం బగు వా
నరుఁడను హనుమను, వార్ధిని
తరించి యీలంక నిపుడు త్వరగాఁ గంటిన్.

579

చేరి దుష్టుఁడౌ రావణుని శిరముపై ని
కాలిడుచు నిన్నుఁగనఁ బరాక్రమము మీఱ
వచ్చితిని, నీవని నటు రావణుఁడఁ గాను
శంకవీడి నాపయిని విశ్వాస ముంచు.

580

వ. అట్లులు ఆ జావళి వానరశ్రేష్ఠుఁడగు హనుమంతుని నుండి రాముని
వృత్తాంతము విని మధురోక్తితో సాంత్యముగాఁ బలికెను.

581

ఎటు లారామునితో సమాగమె మయ్యెన్ భ్రాత సౌమిత్రి నీ
నెటులన్ దెల్పితి వెల్లువానరులతో నీమానవుల్ గల్పిరా,
రెటు లుండున్ మఱి రామలక్ష్మణుల గుర్తింకన్ నీవు వాక్రచ్చెన
న్నిట దుఃఖంబు స్ఫురింపకుండుతను నిష్ఠే చెప్పు మోవానరా!

582

రాముని రూపమెట్టిదియో, రాముని యాంగిక సన్నివేశమున్
రాముని బాహువుల్ తొడలు లక్ష్మణునాకృతి యెట్టిదో కరం
బేమఱకే వచింపు మన నీ హనుమంతుఁడు వేగ సీతతో
రామునిగూర్చి వాస్తవములన్ వచియింపఁగ సాగె సంతటన్.

583

ఎఱుఁగుదు వై న నాదగు నదృష్టముచే వచియింపఁ గోరు దో
సరసిజనేత్ర! రాము విభు సంగతి లక్ష్మణు సన్నివేశ మే
నరసిన తీర్లు చెప్పెదను నవ్వి, విశాల దగ్ధంచలా! యికన్
సరిగను నాలకింపుమిది సత్యము చెప్పెదఁ దెల్పినంతలో.

584

* రాముండు విచ్చిన తామరజేకుల

వంటి చక్కని కండ్ల వఱలువాఁడు

రాముండు సర్వమౌ ప్రాణముల హృదిగూడ

నపహరించెడి యంద మమరువాఁడు

రాముండు స్త్రీల లెక్కెమి పురుషులనేన్

వ్యామోహ పఱచు రూపంబు వాఁడు

రాముండు ఋషి హృది రంజింపఁ బుట్టిన

యాత్మదాక్షిణ్యాన నలరువాఁడు

తేజమున సూర్యుఁబోలి దీప్తించువాఁడు

ఓర్పున భువికి సాటియై యుండువాఁడు

బుద్ధిలోన బృహస్పతిన్ బోలువాఁడు

కిర్తితో నిండ్రునై నను గెలుచువాఁడు.

585

* అన్నియంగముల కంటె గన్నులు జీవన వ్రదములు గనుక మొదట వర్ణింపబడెను.

రక్షించు జీవలోకము

రక్షించును స్వజనములను రక్షించుఁ బ్రజన్

రక్షించు నాల్గుజాతుల

రక్షించి స్వశీల ధర్మరక్షణ చేయున్.

586

కడు లోకపు హద్దులలో

నడచును, నడిపించు జనుల నయమగు రీతిన్

కడు నర్చిస్సులు గలిగియు

వడి నర్చింపఁబడుచుండుఁ బ్రజలందఱచే.

587

- * సతతము బ్రహ్మచారి యయి సాధుల మేలును విస్మరింపఁ డీ
మతి నిహమున్ బరంబు గని మానిత కర్మలు చేయుఁ బంపు స
ద్గతి మెయి విప్రులన్ గొలువ గట్టిగ నేర్పెను రాజవిద్యలన్
శ్రుతమును శీలమున్ గలిగి నుష్కగ చిక్షణహంఁడె నన్నిటన్.

588

అతఁడు యజుర్వేదమందు శిక్షితుఁ డయి

వేదవిదులచేత వినుతు లందె

వేదవేదాంగాల విశ్రుతుఁ డయి ధను

ర్వేదమందును నిష్ఠ విధిగ పొందె

విపులాంసుఁడయి మీఱు పృథుబాహువై యొప్పు

కంబుకంఠుఁడు సువక్త్రాబ్జుఁ డతఁడు

గూఢ జత్రు వరుణాక్షుఁడు స్నిగ్ధవర్ణుండు

దుందుభి స్వనుఁడు సుపంథుఁ డతఁడు

- * రాముఁడు మానవులనేగాక నరవానర ఋక్ష పక్షి మృగ హృదయముల
నాకర్షించినవాఁడు గాన ప్రాణులని చెప్పబడెను.

- * ఋతుకాలమందు భార్యనుగలియువాడు బ్రహ్మచారియని ధర్మశాస్త్రము

- సమముగాఁ బంచబడిన యంగముల వాడు
 శ్యామదేహుడు పృథువిక్రమాథ్యుఁ డతడు
 * ఉరము మణిబంధమును ముష్టిస్థిరత నుండు
 * భుజములను కన్బొమలు జానువులు పొడుగు.

583

సమముగా వెండ్లుకల్ జానువు లొడలును నొప్పు
 సత్తునాభియు పొట్ట హృదియు మీఱు
 కాలి నఖాల్ ప్రవేశు కనుల తుద లెఱుపు
 లయి కన్ను దోయికి నందమిచ్చు
 కాలి రేకులు కురుల్ గాత్రమెంతయొ నున్ను
 స్వరనాభి గతులును ప్రౌఢి నెఱుపు
 వళులు మూఁడును నొప్పు పొదరేఖ కుచచూ
 చుకములు లోతుగా చొప్పునెఱుపు

పిఱుఁదు నాభియు మెడ పిక్కలరయ లోతు
 తలపయిని మూడు సుడులును తనరుచుండు
 బొటనప్రవేలున జేకులు పొలుచు నాల్గు
 చేతుల నుదట గాళ్ళ నల్ గీతలుండు

ఎనిమిది యడుగుల యెత్తైన వాఁడును
 జానూరు జంఘా భుజాలు సమము
 కన్బొమల్ ముక్కులు కన్నులు వీనులు
 మోఁకాళ్ళు చనుమొనల్ మోవి సమము
 మణికట్టు లంగాలు మణియు మోచేతులు
 కరముల్ నడుములు కాళ్ళపిఱుఁదు లొకటె

-
- * త్రిస్థిరుడను మూలమునకిది వివరణము.
 - * త్రిప్రలంబుడను దానికిది వివరణము.

* నలు దంతములు మేలు, పులియేన్గు సింహము
వృషభాలవలె గతి యెసగువాడు

పెదవుల్ దవడలు ముక్కులు పెద్ద వగును
చండ్లు కండ్లు కాళ్ళు కురులు త్వక్కు పొల్చు
వ్రేళ్ళు తొడలు చేతులు పిక్కలెల్ల పొడవు
రామునికి నిట్లు మిక్కిలి రమ్యములగు

581

కనులు మొగము నోరును నాల్క చనులు పెదవు
లంఘులు దవడలు కాళ్ళు కే లజ్జ సమము
లంఘులు తలకుదురులు చెవుల్ హస్త హృదులు
తొమ్ము కంఠము కడుపు పిఱుదులు పెద్ద.

590

తేజమును యశస్సును శ్రీలును దిశల నడరు
కనులు దంతాలు తెలువగుఁ గడుపు చంక
తొమ్ము ముక్కు మూపు నుదురు గ్రమ్ముఁ బైకి
వ్రేళ్ళు కణుపులు కురులు గోళ్ళు చర్మ.

591

లింగమును మీసమును బుద్ధి దృష్టి సూక్ష్మ
మగుచు మీగుల రాముని కొప్పు నరసినాను
ఉదయ మధ్యాహ్న సాయాహ్న విదిత సమయ
ములను ధర్మార్థ కామాలఁ జౌలుచు వరుస.

592

* వివ :- త్రిభిర్వాప్తః ద్విశుక్లవాన్, షడున్మతః, నవతనుః త్రిభిర్వాప్నోతి
అను వీనికి త్రిసమః మొదలైన వానికి పైపద్యములు వివరణము మాను
మంతుడు సాము ద్రికము నెఱిగినవాడు గాన నిట్లు చెప్పెను.

సత్యమున ధర్మమునను నాసక్తి మొండు
 శ్రీయుతుఁడు సంగ్రహను గ్రహయతుండు
 దేశ కాల విభాగంబులఁ దెలియు వాఁడు
 అఖిల లోక ప్రసిద్ధుఁడయి చెలంగు.

: 93

పాని పినతల్లి కొడుకును భ్రాత యయిన
 లక్షణుండనురాగాన రామణీయ
 కమున గుణముల సర్వవిధముల చేత
 రాము నంతటి పాడై విరాజిలెడిని.

: 94

వ. ఆ సర శ్రేష్ఠలీర్థులు నారబట్టలు దాల్చి ధనుర్ధరులై నిన్నుఁ
 జూడఁగోరి మాతోఁగలిసి భూమి సంతయు వెదకుచు అన్నచే లేవఁ గొట్టఁ
 బడి భయార్తుడై కపిరాజై న సుగ్రీవుడు అనేక వృక్షములతో నిండిన మూకాద్ర
 పృష్ఠమును మేము సేవించుచుండు సమయమున అక్కడకు వచ్చిరి.

వారిని జూచి సుగ్రీవుఁడు భయపడి యాగిరి శిఖరము నుండి యింకొక
 చోటనకు వెళ్ళి మూర్ఛిల్లి నన్ను అ రాజ పుత్తుల దగ్గఱకుఁ బంపెను. అప్పుడు
 రూప లక్షణ సంపన్నులైన యా సరశ్రేష్ఠులను సుగ్రీవునిమాటచేనేను గృతాం
 జలినయి సమీపించి వారి యథార్థ స్థితిని తెలిసికొనగా ప్రీతులైరి. అంత
 వారిని నేను వీపుపై నెక్కించుకొని సుగ్రీవుని దగ్గఱకుఁ దీసికొని వెళ్ళగా వారం
 దఱు అన్యోన్య సల్లాపములు చేసికొన్న మీదట వారికి పరస్పరసూప్రీతిపుట్టెను.
 అప్పుడు ఆ కపీశ్వరుడు సరేశ్వరులను ఒకరినొకరు ఓదార్చుకొనిరి. అప్పుడు
 గొప్ప తేజస్సు గల వాలిచేఁ దిరస్కరింపబడి స్త్రీకై విచారించుసుగ్రీవుని ఊర
 డించి దుఃఖమున నార్తుడై యుండగా లక్షణుఁడు సుగ్రీవునితో రాముని లోక
 పృతాంతమును నివేదించెను. అది విని వాసరేంద్రుడగు సుగ్రీవుడు గ్రహ
 గ్రస్తుడైన సూర్యునివలె నిష్ప్రభుడయ్యెను. అంత రాక్షసుడు నిన్ను తీసి
 కొని పోవునపుడు మార్గములో నీవు పడవేసిన యాభరణములు రామునికి

తపాలు తీసికొని వచ్చి చూపిరి. వానిని నేను భద్రపఱచితిని. నీ వెక్కడికిఁ
దీసికొని పోబడితివో మాత్రము తెలియలైరి. అప్పుడు గలగలమనిద్వని చేయు
నా భూషణములను చైతన్యము పోవగా దేవప్రకాశుడయిన రాముడు చూచి
యొడిచుందుంచుకొని యనేక విధములుగా విలపించెను. 593

నీదు భూషణు చూచి యావేదన పడు
రామున కవి శోకాన్ని వర్ధకము లయ్యె
దుఃఖమున నామహాత్ముఁడు తూలిపడఁగ
నేనెటులెటులొ కడు నూరడించినాను. 594

వాని గని వల్మ జామహాబాహు వింక
సఖుఁడు సుగ్రీవునికిని లక్ష్మణునితోడ
నట్టి నీభూషణంబుల నపుడు చూపి
పరితపించె నిన్గన కన్నివర్వతమటు. 595

నీకొఱకయి నిదురలేమి శోక చింత
నామహాత్ముడౌ రాముని నన్ని గృహము
నగ్ను లట్టులు తపింప నతఁడు చింత
మిగులఁ దపియించి పోయెను మేనువాడ. 596

ధరణి కంపింప గొప్ప భూధరమువోలె
నిను గనకయెరాముఁడు కడు వణఁకిపోయె
ధిమ్యవనుల నదులను యురంబు లరసి
తిరుగుచును నిన్నుఁగనక సంతృప్తి గనఁడు. 597

స్వసుత బంధుయు క్తముగ రావణుని జంపి
నరవరుండు జానకి! నిన్నుఁ బడయఁ గలఁడు
రామ సుగ్రీవు లిరువురు రయము కలిసి
వారి వధ నిన్ వెదకుట యేర్పఱుచు కొనిరి. 598

అమల రాజ్యపుత్రి కిష్కింధ కరుగువెంచి
యాజి వారిఁ జంపి కపిరాజ్యంబు నందు
విభు సుగ్రీవుఁ గావించి వెలసినారు
ఇట్లు వారి స్నేహము వృద్ధి నెనసె దేవి:

601

నేను హనుమంతుఁ డను వాడ నేను దూత
నగుచు వచ్చితి సుగ్రీవుఁ డఖిలరాజ్య
మెఱసి, సర్వదిక్కులయందు నెల్ల నిన్ను
వెదుకఁ బంపెను శీఘ్రమె వినుము దేవి:

602

అమహాజనుఁ డగువానరాధిపతియు
గిరుల వంటి వానరుల నీకొఱకు పంప
వారు నేనును సుగ్రీవు వాక్కుచేత
భూమి యంత వెదకితిమి పూర్తిగాను.

603

వాలి సుతుఁ డంగదుఁడు లక్ష్మీవంతుఁ డేము
బయలుదేటి వింధ్యాద్రిని భ్రష్టుల మయి
బిలమున భ్రమించి యార్తిని వ్యధను నుండ
చాల రాత్రులు గడచె నాలీల నెట్లా.

604

వనుల దుగ్గాల సెలయేళ్ళ ప్రాంతములను
వెదకి నిన్గనక యసువుల్ వీడఁ బోవఁ
గవులఁ శూచి యంగదుఁడు శోకాబ్ధి మునిఁగి
మిగులఁ బరిదేవనము చేసె బొగిలి దేవి:

605

వ. దేవీ! నీవా కనిపించలేదు. తండ్రి యగు వాలివధ యయ్యెను.
నిన్నుఁ జూడక పోవుటచే మేము ప్రాయోపపేషముచేయఁ దలఁచితిమి. జటా
యువు మరణించెను. అప్పుడు స్వామి యాజ్ఞ నెఱవేర్చక నిరాశులమైమూర్చిల్లి
యుండ కార్యసిద్ధికో యన్నట్లు వీర్యవంతుఁడు గొప్పవాఁడును గృధ్రరాజు

జటాయువు సోదరుడు నగు సంపాతి యనుగృధరాజుమావిచారముతో వచ్చిన జటాయువు వధ వృత్తాంతము విని కోపముతో నిట్లనెను. నాచిన్నతమ్ముడు ఎవ్వనిచే నెక్కడఁ జంపఁబడెను. ఓ వానరోత్తములారా! ఈసంగతి నాకుఁ దెలుపఁగోరుచున్నాను. అనఁగా అంగదుడు జనస్థానములో నిన్ను అపహరించు నపుడు నీయవహరణములో నిన్ను రక్షింప వచ్చిన జటాయువును భీమాకారుడైన రాక్షసుడు చంపినట్లు చెప్పగా నాసంగతి వినియురుణాత్మజుడైన యాసంపాతి విని దుఃఖించి యపుడు రావణుని గృహములో నీవున్నట్లు చెప్పఁగా అంగదుడు మొదలైన వారందఱును మేము బయలుదేటి వింధ్య పర్వతమునుండె సముద్రము నుత్తరపు చివరి తీరమునకు వచ్చితిమి. అపుడు అంగదుడు మొదలైన వానరులు నిన్నుఁ జూడవలయునను నుత్సాహముతో హృష్టులై సముద్రపు గట్టు దగ్గరికి వచ్చి సముద్రము దాటు దెట్లని చింతిల్ల వానరసైన్యమును జూచి అపుడునేను తీవ్రమైన నూఱుయోజనముల దూరపు సముద్రము దాటి వచ్చితిని. రాక్షసులతో నిండిన లంకను రాత్రి ప్రవేశించి రావణునిచే శోకదీనవగు నిన్నుఁ జూచితిని. ఓయనింద్యురాలా! జరిగినసంగతి యంతయు సరిగా నీకుఁ జెప్పితిని నేను దాశరథి దూతను నాతో మాట్లాడుము నేను రాముని కార్యము నకై నీకొఱకు వచ్చితిని. నేను పవనాత్మజుడను సుగ్రీవుని మంత్రిగా నన్ను దెలిసి నుము. సర్వ శస్త్రధరులలో శ్రేష్ఠుడగు నీకాకుత్స్థుడు క్షేమముగా నున్నాడు అన్నను ఆరాధించుచును సులక్షణుడగు లక్ష్మణుడు గూడ నుండెను. వీరుడైన నీభర్త హితము జేయఁ గోరిన వాడను సుగ్రీవ వచనముబట్టి నేనొక్కడనె నీదుమార్గమును నెదుకఁ గోరి కామరూపినై యసహాయుడనై వేగ దక్షిణ దిక్కుగా వచ్చితిని. నీవు నశించి పోతి వేమో యని దుఃఖించు చున్న వానరసైన్యముల సంతాపమును మాయ దృష్ట పశమున నిన్నుఁ జూచినట్లు చెప్పి పోగొట్టెదను మాయదృష్టమున సముద్రమును దాటుట వ్యర్థము కాలేదు. నేనే నిన్నుఁ జూచితి ననుకీర్తి నాకు దక్కినది మిత్ర బాంధవ సహితముగా రాక్షసాధిపుడైనరావణుని జంపి మహా

వీరుఁ డగు రాముఁడు త్వరతో నిన్ను పొందఁ గలఁడు ఓ వై దేహీ! మాల్యవంతమును నొకయుత్తమ పర్వతము గలదు. అక్కడనుండి వానరుఁ డగు కేసరి గోకర్ణపర్వతమునకు వెళ్ళెను. అక్కడ దేవర్షులు ప్రార్థింపఁ బుణ్యమైన సముద్ర తీర్థమున శంఖసాద నాసురుని పఠించెను. అట్టి కేసరి క్షేత్రమునఁ బుట్టిన కుమారుఁడను. హనుమంతుఁడనుపేరు నాకర్మవల్లఁ గలిగినది. అనఘురాలా! నివిశ్వాసమునకై నిభర్త గుణములను జెప్పితిని అని హనుమంతుఁడు పచింప శోక కర్శిత యిగు నాసీత పై హేతువులచే విశ్వాస పెట్టఁబడి తగిన యానవాళ్ళచే నన్ను రాముదాతగా తెలిసికొని సంతోషమును పొంది నంకర జెప్పలు గల నీతములనుండి యానందా వులు రాల రక్తశుక్లాయతమైన కన్నులుగల యావిశాలాక్షి మొగము రాహు ముక్త మైన తారాపతి బింబము వలెఁ బ్రకాశించెను. అంత సీత హనుమంతుని జూచి రావణునిగాఁ గాకవానరునిగా నమ్మ హనుమంతుఁడు మరల నాప్రియదర్శనయగు సీతతో నిట్లనియెను. మైథిలి! ఇది నీకంతయు చెప్పితిని ఊరడిల్లుము. నీకిప్పు డేమిచేయమందువు. ఎట్లునీ కిష్టము గలుగును నేనింక రాముని దగ్గఱకుఁబోవలయును. మహర్షి ప్రేరణచే శంఖసాదనుఁడను రాక్షసుని కేసరిచంపిన విదప నేను వాయువువల్ల బుట్టిన వాఁడను వాయువుతో సమానమైన ప్రభావము గలవాఁడను అని చెప్పిమఱియు.

606

మరల నామహాతేజుఁడు మారుతసుతుఁ
డైన హనుమ సీతయు నమ్ము నట్లు పలికె
ఓమహాభాగ! సద్భుద్ధియౌ రాముఁ డంప
వచ్చి నట్టి దూతను నేను వానరుండ.

607

ఇదిగో రాముని పేర నంకితమయౌ నీయుంగరం బీవు నీ
యదనన్ జూడు, మహాత్ముఁడైన భవదీయ ప్రాణనాథుండు నె
మ్మడి నీసమ్మికకై యొసంగెను, శుభమ్మౌగాక నీదుఃఖ మి
య్యదె నేడింతట తగ్గు నూరడిలుమీ యంచున్ బ్లవంగుం డనన్. 608

సతి యా జానకి భర్త యుంగరము హస్తాగ్రానఁ గైకొంచు స
మ్మతి నీక్షించుచు భర్తయే తనకు సంప్రాప్తించి నట్లెంతో హ
ర్షితయై తెప్పెఱుపై వెడందఱుగు నేత్రేంద్రీవరా లొప్పి స
న్నుతమౌ మోమున రాహు నుండి విడు చంద్రుండట్టులన్ రాజిలెన్. 609

నె అజ్ఞావతి ముద్దరాలు పతి సందేశంబుచే హృష్టయై
పరితోషంబున మెచ్చి వానరుని నీభంగిన్ బ్రశంసించె వా
సరవర్యా! యిటు రాక్షసాలయ మసన్యాజస్సుచే నొంటి ధి
క్కరణంబుం బొనరింతు శక్తుడవు ప్రజ్ఞన్ మీఱు వీరుండవున్. 610

మకరాలన్ దగి నూఱు యోజనములై పర్తిల్లు సంద్రంబిటుల్
ప్రకటంబౌ బహు విక్రమంబుననె గోష్పాదం బటుల్ దాటు ని
న్నిక సామాన్యఁగనెంచ రావణుని యందే మాత్రమున్ భీతియున్
ఒక యింతేని యసంభ్రమంబు గనకె యున్నావహౌ వానరా! 611

విది తాత్ముండగు రాముడంపెఁ గనుకన్ స్వేచ్ఛాప్తినాతోడఁ జె
ప్పందగున్, జెప్పుము దుర్నివారుఁ డగు నాప్రాణేశుడౌ రాముడి
యదనన్ శోధన చేయకుండ బలవీర్యంబుల్ పరికింపకుం
డఁ దగన్ బంపడు వేని నాదరికి నెన్నండున్ విశేషించియున్. 612

ప్రతిభావంతుఁడు సత్యసంగరుడు ధర్మాత్ముండు రాముండు న
ప్రతిమౌజుండగు లక్ష్మణుండు సుమిత్రానంద సందాయి యీ
క్షితి క్షేమంబుగదా యదృష్ట వశతన్ క్షేమంబు గానున్నచో
సతఁడే మంబుధి మేఖలోర్విని యుగాంతాగ్నిం బలెన్ గాల్చుడో. 613

అటు పోనీ విబుధాళిఁ గెల్వగల సామర్థ్యంబ యున్నప్పుడే
నిటు నాబాధకు నంతుగల్గదు గదా యీరాముఁడి వేళ ను
త్కట దుఃఖంబును పొంది యుండఁడుగదా కార్యంబు లేవై న నిం
తట గావించునె పురుషోత్తముండటన్ దాపంబు పొందండుగా. 614

ఎపుడున్ దైన్యము పొందకుండునుగదే యెన్నండు కార్యాలలో
విపుల భ్రాంతిని బొంది మోహమున నిర్విర్యుండు కాలేదుగా
ఎపుడైనన్ బురుషుల్ పొనర్చుపనులేవేన్ చేయునేరాట్పుతుం
డెపుడేన్ మిత్రుల సామదానములతో హృత్పీతిఁ గావించునే.

616

తన శత్రులను సామదాన భేదోపాయ

ముల విజిగీషువై గెలుచు నొక్కొ

మిత్రులఁ గూడియు మిత్రులఁ బొందునె

మిత్రుల మేల్ చేసి మైత్రి గొనునె,

దై వ ప్రసాదంబులఁ దఱచుగాఁ గోరునే

పురుషకారము దై వములను గొనునె

రాముండు నాయుండుఁ బ్రేమ హినుఁడు గాఁడు

గద; విడిపించునె వ్యధలనుండి

ఒగి సుఖార్హుండు వ్యధకనర్హుండతండు

గొప్ప దుఃఖము పొందుచుఁ గూలఁడు గద

శరముఁ గొసల్యయు సుమిత్ర భరతుల కుశ

లాదికముఁ గూర్చి వినుచున్న యతఁడె నేడు.

616

మానార్థ రాముండు నానిమిత్తంబున

కుమిలి దుఃఖాలచేఁ గూలఁడు గద

కార్యంత రాసక్తి గల్గెనా యేమి, న.

న్నెప్పటి కే నుద్ధరింపఁగలఁడె

భ్రాతృ వత్సలుఁ డైన భరతుఁ డక్షౌహిణి

సేనఁ బంపునె నాదు క్షేమ మెంచి

కపిరాజు సుగ్రీవుఁ డిపుడు పంపునె దంత

నఖ శస్త్ర కపి సేన నన్నుఁ బ్రోవ

వీర సౌమిత్రి యసురుల వ్రీల్చు నొక్కొ
మండు రౌద్రశస్త్రములచే భండనమున
రయమునన్ బంధుయుతముగ రావణుండు
చంపఁబడుచుండ నేను గాంచంగఁ గలనె.

617

కొమరుం బంగరుతో సమం బయిన రంగుల్ గల్గి పద్మంపు గం
ధములన్ జిమ్మెడి రాము నాసనము దీనంబై యిష్ట నేలేమి నీ
రము లేకెండను వాడు పద్మమటులన్ రమ్యంబుకాకుండ ఈ
ష్కమె యైయుండమఁగా శీఘ్రముగ వక్కాటింపుమీ మారుతీ.

618

జనకాజ్ఞన్ నెఱవేర్చు ధర్మమున రాజ్యంబున్ వినర్జించి బా
ధ నెవండొందఁడొ కాననుండి భయమున్ దర్శింపఁ దెచ్చుండు కా
లిసడన్ వచ్చిన నాకునై వగవఁ డీదృగ్ధీరుఁ డివ్వేక నె
మ్మనమందున్ గడు ధైర్యమున్ గొనుచు నాత్మస్థైర్యమున్ గాంచునే.

619

ఎవఁ డెల్లప్పుడు మాతఁగాని పితఁగానీ ప్రేమ నాకంటె నె
క్కువగాఁ జూడఁడొ యట్టి నాప్రియుని బాగున్ గాంచుచున్నంతనే
భువి జీవంబులు దాల్తు దూత! యనుచున్ బుష్టార్థమౌ మాధుర్య మా
ర్దవ వాక్యాలని యాగె దూత మధులాపంబు లాలింపఁగన్.

620

అపుడు భీమవిక్రముఁ డగు హనుమ తలను
అంజలి ఘటించి సీతతో ననియె నిట్లు
నశిననేత్ర! నీ విచటనున్నట్లు రాము!
* డెఱుఁగమిఁ గొనిరాఁడు శచిని నిండ్రుఁ డట్లు.

621

* ఇంద్రుడు అనుష్ఠాదుని చేతులలోఁ బడిన శచిని కొంతకాలము తెలియక
యుండి తెలిసిన పిదప తనదగ్గఱకు తీసుకొని వచ్చెనని కథయు
గ్రహింపవలెను.

పిదప నావల్ల విని రాముఁ డదను చూచి
ఋక్ష కపి సేనతో వచ్చు నిటకు దేఁ!
క్షోభ యిడరాని జలనిధిం గూడఁ గట్టి
చొచ్చి లంకను రాక్షస కూస్యఁ జేయు.

625

ఇంతకును దేవ రాక్షసుల్ మృత్యు వేని
మధ్యగా వచ్చుచో వారి మఱియుఁ జంపు
నిన్నుఁ గనని శోకమ్మున నిండి పోయి
కనఁడు శాంతి సింహగృహిత గజమువోలె,

626

మలయు వింధ్య దర్దుర మేరు మందరముల
తోడె, మూలఫలంబులతోడె టేవి!
మురువు కన్నులు బింబోష్ఠమును సుకుండ
లాల్గల ప్రియు మోముదితేందులాగు గనెడు.

627

నాకప్పష్టానఁ గూర్చున్న నాక విభుని
లాగు ప్రప్రసవణగిరిస్థు రాముఁ గనెడు
* ఇతఁడు మాంసమున్ దినఁ, డానఁ డెట్టి మధువు
వన్య ఫలములె తినుఁ బొద్దు వ్రాలు తఱినె.

628

త్వన్మయాంతరాత్మముతోడఁ దనరి యీగ
దోమ పురువు పాముల నై నఁ ద్రదోలఁ డెపుడు
నిపుడు ధ్యానియై దుఃఖాన నెంతో కుమిలి
మది నవశుఁడయి తలఁపఁడు మదిని నెదియు.

629

* మాంస మనఁగా రుచికరము సంస్కరించిన మాంసమని గ్రహించవలెను.

పండి కూడ నిద్రింపఁడు వరనరుండు

జనకజ్ఞా : యని మధురోక్తు లనుచు లేచు

• ఫలమొ పూవా సుందరమైన వస్తు వేదా

గాంచి హాపియా : యని నిస్ తలంచి యార్చు.

627

నిరత మోదేవి : నినుగూర్చి పరితపించి

సీత : యనుచును నిన్నె యోచించుచుండి

వ్రతముపూని మహాత్ముఁడు రాజ సుతుఁడు

నిన్నె గనఁ గడుయత్నముల్ నేర్పి జేయు.

628

రామునకుఁ దనపైఁ గల ప్రేమఁ దలంచి

శోకమును వీడె, రాముని శోకమునకు

అతిగ శోకము గని శరదృతువు రాఁగ

మేఘ శేషిందు నిశవాలె మీఠె సీత.

629

పూర్ణ చంద్రదాస్య సీత యప్పుడు కపింద్రు

వాక్కు లాలించి ధర్మార్థ ఫణితిఁ బలికె

హనుమ : ప్రియుఁ డనన్యమనస్కుఁ డనఁగ నమృత,

మార్తితో నుండె నన విషం బడరెఁ జమ్ము.

630

కర మైశ్వర్యమునందు దారుణమహాకష్టాన త్రాటన్ బలెన్

పురుషున్ దై వము కట్టి లాగు, విధియో భూతాశిచే నెల్లెడన్

మరలింపం గలవాఁడు కాఁ డికను వేమారుల్ వ్యధల్ పొందనుం

దురు నన్నున్ బ్రియు రాము లక్ష్మణుని నిందున్ జూడుమీ మారుతి.

631

పడవయు ముగ్ధిపోవఁగని వార్ధిని నీది వగర్చువాఁ డటల్
కడు పెను దుఃఖ వారిధిని రాఘవుఁ డెప్పుడు దాటునో గదా
వడిఁ జెడు దైత్యులన్ దునిమి, పట్టియు రావణు నెప్పు చంపునో
తడవక లంకఁ గూలిచియు దర్శన మెప్పుడు, నాకు నిచ్చునో. 632

ఎంతటిలోన వత్సరము నియ్యది వేగమ నిండిపోవదో
యంతటిదాఁక నేమనుదు నంతటిలోననె వార్ధి దాటు మం
చెంతయుఁ జెప్పుమీ పదవ దియ్యది మాసమ, యింక రెన్నెలల్
చెంతనె యుండె నందనుక నీఖల రావణుఁ డిచ్చెఁ గాలమున్. 633

నను నారాముని కిచ్చివేయు మనుచున్ దమ్ముండయౌ నా విభీ
షణుఁ డత్యంతము స్రమతన్ దెలుపుచున్ సంప్రార్థనం జేసె, నై
నను పాపాత్ముఁడు రావణుం డది చెవిన్ దాల్చుండు, రా
వణుఁడో కాలము రాఁగ యుద్ధముననే వాంఛించుఁగా మృత్యువున్. 634

అనల యటంచుఁ బిల్వఁబడు నట్టి విభీషణు పుత్రి తల్లి పం
చినఁ జనుదెంచి నాకిదియె చెప్పెను, తప్పక నాప్రియుండు న
న్నును గొను నంతరాత్మ యిదె నొక్కి పచించును నద్ది శుద్ధ, మిం
దును గుణముల్ తనర్చుఁ గడు దూత : కపిశ్వర : యాలకింపుమీ. 635

పరమోత్సాహము పొరుషంబు గడు సత్త్వం బాన్మశంస్యంబు దు
ష్కరమౌ విక్రమమున్ ప్రభావము కృతజ్ఞత్వంబు శ్రీరాము నం
దరయన్ మీఱు, నతండు తమ్ముని సహాయం బేమిలేకుండ నొ
క్కరుఁ డయ్యున్ బదునాల్గువేవు రనురగ్రామంబు చరిపెం జుమీ. 636

ఎవఁడేన్ వాని నెదుర్కొనం గలుగునే యేకష్టముల్ గాని రా
ఘవుఁ గంపింపఁగ జేయలేవు- శచి నాకాధీశునిం బోలె రా
ఘవు మాహాత్మ్యము నేనెఱుంగుదు శర గ్రామాంశులన్ రాముడన్
రవి యెండింపఁగ జేయు దైత్యులను నీళ్ళన్ శీఘ్రమే మారుతీ : 637

వ. అని యిట్లు రాముని గానని శోకముచే స్రుక్కియున్న జానకి పలు కగా నపుడు కన్నీళ్ళు విడచు సీతతో హనుమంతుఁ డిట్లనియె. ఓ యనిందు య రా లా ! నీ పతి రాముఁడు నామాట వినినీవనిన తోడనే వానర ఋక్ష గణసంకుల మగు మహాసేనను దీసికొని శీఘ్రమే యిటకు వచ్చును. పోనీ యింత యెందుకు- ఓ వరాననా ! యిప్పుడే నిన్నీ దుఃఖమునుండి విడిపింతును. నా వీపుపై నెక్కుము. నిన్ను నిముషములో సముద్రమును దాటింతును. నిన్నే గాదుగదా రావణుతోపాటు ఈ లంకాపట్నమునుగూడ మోయు శక్తి గలదు. శక్రునికి హవ్యమును అగ్ని అర్పించు నటు మైథిలి! ప్రసవణగిరియం దున్న రామునికి నిన్నప్పగింతును. వైదేహీ! దైత్యవధయందు ప్రయత్నము చూపు విష్ణునివలె నాకపృష్ఠమందుఁ గూర్చున్న యింద్రునివలె నీదర్శనముకై యుత్సహించి యాశ్రమమందున్న రాముని లక్ష్మణుని ఇప్పుడే చూడఁగలవు. దేవీ ! నావీపు నెక్కుము సంకోచింపకుము. శశాంకునితో రోహిణివలె రాము నితో యోగము పొందగోరుము. చంద్రునితో మహర్చిగల సూర్యునితోను కబుర్లు చెప్పుకొనుచున్న దానవు వలె నా వీపెక్కి ఆకాశ సముద్రములను దాటుము. నే నిటనుండి వెళ్ళుచున్నప్పుడు లంకావాసు లెవ్వరును అనుసరింప లేరు. ఎట్లు నేనిక్కడకు వచ్చితి నో యట్లే ఆకాశమునందెగిరి నిన్ను నెత్తుకొని వెళ్ళెదను చూడుము. అని హనుమంతుఁ డనఁగా ఆ యద్భుత వాక్యములు విని హర్ష విస్మయములతో శరీరమంతయు నిండిపోవగా హనుమంతునితో నిట్లనెను.

638

హనుమా యింతటి దూర మెత్తుకొని మ్రోయంగల్గుదే నన్ను నీ వును నీలాగని నీదు క్రోతిగుణముల్ బోనిచ్చు కొన్నావు కా విన వంశోద్భవుఁడై న భర్త దరి నన్నెట్లీవు గై కొంచు పో వను శక్తుండవు స్వల్పదేహుఁడవు నాభారం బెటుల్ మ్రోయుదో. 639

మానిని సీత వాక్కు హనుమంతుఁడు క్రన్నన నాలకించి య ద్దాని నవామానముగఁదాఁ దలపోయుచు నీలనేత్ర నా దైన ప్రభావ సత్త్వముల నారయ నేరదు గాన నిప్పుడే నానిజ రూప మెల్లను గనంబడఁ జేసెద నంచు నెంచుచున్.

640

తరువందుండియుఁ గ్రిందికిన్ దుమికి సీతాదేవికిన్ నమ్మికన్
వఱలం జేయఁగ మేనుపెంచుచు నుడిప్తాగ్ని ప్రభన్ మేరు మం
దర తుల్యుం డయి తామ్రవక్త్రుడయి పల్దంష్ట్రానఖాలన్ భయం
కరుడై జానకి స్వీయరూపము గనంగా నిల్చియున్ వాకొనెన్. [41

వనముల్ పర్వతముల్ మహాభవనముల్ ప్రాకారముల్ సాధతో
రణముల్ గల్గిన లంకతోడఁ ద్రుటిలో రక్షఃపతిం గూడఁ గై
కొని పోవంగలశక్తియున్ గలదు నాకున్ జానకిః చూడు రా
ముని సామిత్రి నశోకుఁ జేయు నిలుమీ పోనాడి పంకోచమున్. [42

అప్పు డాభీమరూపుని హనుమఁ జూచి
నశిన దళ విశాలాక్షి జానకి వచించె
ఓమహాకపి! నీసత్త్వ మురుబలంబు
ననిలు ననలు శక్తి గతు లట్లద్భుతములు. [43

ఇటుల సామాన్యుఁ డెవఁ డిపు డీయమేయ
సాగరము దాటి యిచటకు రాగలండు
నీవిటకు వచ్చుటకు ననుం దీసికొనుచు
నరుగుటకుఁ గల నీశక్తి నెఱుఁగు దేను. [44

కాని యీమహాత్ముని కగు కార్యసిద్ధి
తప్పక తెలియఁదగు నయుక్తంబు నేను
ననఁను! నీతోడ వచ్చుట; అనిల జనము
మించు నీవడి నను మూర్ఛ ముంచ వచ్చు. [45

జలధి పైపై ని మింటిపైఁ జనెడి నేను
త్వజ్జవమున కులికి వార్ధిఁ బడఁగ వచ్చు
నీదు పిపునుండి తిమి నక్రాదు లున్న
జలధిఁబడి జలజంతు భక్ష్య మ్మయవుదు. [46

అరిదమన! నేను నీతోడ నరుగుదేఱి
నిన్ను రక్షించుకొనుచు నన్ను రక్ష
చేయుటది కష్ట మిటు రక్షచేయునపుడు
నీవుగూడ సంశయములో నొకను బడెదు.

347

నన్ను దీసికొనుచుఁ బోవు నిన్నుఁ జూచి
భీమ విక్రములొ దైత్యబృంద మింక
దుష్టుడగు రావణునిచేతఁ దొరగ నాజ్ఞ
యీయఁగఁబడి యనుసరించి యేగుదెంతు.

348

శూల ముగ్ధరములు దాల్చి శూరు లై న
రాక్షసులు చుట్టుముట్టుఁగ రయమ నీవు
రక్షణము పొందఁ దగు నీకు రక్షలేక
నాపలన బ్రాణసంశయ మావహించు.

349

ఆయుధములతో రాక్షసు లాకసమున
నిన్నుఁ బట్టి నిరాయుధు నేర్మిఁ బట్టి
నన్ను గూడ రక్షింప లేకున్న నీవు
నెట్లు రాముని దరి కప్పుడేగఁ గలవు.

350

క్రూరు లై న రాక్షసులతో ఘోరరణము
నీవు చేయుచు నుండఁగ నిలువ లేక
భయపడియొ నీమప్యృష్టముపైని నుండి
వార్ధిఁ బడిపోవుదు నంత వానరాగ్ర్య!

351

భీమబలు లై న రాక్షసుల్ పెక్కుమంది
యెట్టులైన నాజి నిను జయింపఁగలరు
పోని పోరుచు సంగరోన్ముఖుడ వగుచు
నీవు నుండఁ బడిననన్ హరింతు వారు.

352

నను హరించుటో నానాశనంబొ యగును
ఆజిని జయావజయములు నస్థిరములె
అసురులును భయపెట్ట నేనయినఁ బడుదు
వపుడు నీవయత్నము లెల్ల వ్యర్థమగును॥

653

ఒక్కవేళ నీవసురుల నుక్కడింపఁ
గలవె యనుకొంద మప్పుడు కపివరేణ్యః
నీవలన రాక్షసులు కూలి పోవనింక
మేటి రామునికి ర్తికిలోటు కలుగు॥

654

పోని నన్నుఁ దీసికొనుచుఁ బోయి దైత్యు
లెచ్చటనొ గూఢముగఁ దాచు నెడలఁ గవ్వల
రామలక్ష్మణుల్ నీవార్త లేమి గనరొ
యపుడు నాకై యొనర్చిన దగును వృధయె॥

655

అరయ నీతోడనె మహాత్ముఁ డైన రాము
డేగుదెంచుటలోఁ గల దెంతో మంచి
రామునికి భ్రాతలకు నీరాజకులము
నకును నాయందె తమదు ప్రాణంబు నిలుపు॥

656

వారు నాకయి నాశను వదలుకొనుచు
శోక సంతాపమునఁ గడు స్రుక్కి పోయి
అఖిల కపి ఋక్షతతులతో వపుడు వారు
తమదు ప్రాణంబులును వీడెదరు గదయ్య॥

657

భర్తవయిని నత్యంతము భక్తి యుంటి
రాముకంటె పవ్యనరు గాత్రమును తాక
బల్మి రావణు గాత్ర సంస్పర్శ కలిగె
స్మృతి చప నవాధ నే మొనరింపఁగలము॥

658

రాముఁడే గనుక పరివారంబుతోడ
రావణుని జంపి యిటనుండి రయమ నన్నుఁ
దీసికొనిపోయినయెడలఁ దెలియు మిదియె
రామునికి తగిన పనియై రాణకెక్కు.

659

అనఘుండై బహు విక్రమంబమర నిత్యంబున్ విజృంభించు రా
ముని శౌర్యంబును వింటిఁ జూచితిని దేవుల్ దైత్య గంధర్వు లే
రును నీ ధాత్రుని సంగరంబున నెదుర్కోలేర యింద్రదాభు నా
తని విల్చానిని అక్షుణున్ బవనుచేతన్ మండు నగ్నింబలెన్.

660

మద దిగ్వారణ మట్లు మీటి శరసంపాతోగ్రుండై యా యుగాం
త దివానాథుని బోలి నేత్రములఁ గానన్ శక్యమే కాని యా
విదితాత్మున్ సహియించు వేడు, హనుమా వీరాగ్ర్య! మావారి నీ
యదనన్ వేగమ చేర్చి యార్త నగునాకాశ్లావముం గూర్చుమీ

661

అని వై దేహి వచింప వాక్య నిపుణుండౌ వాసర వ్యాఘ్రుఁడా
త్మను హర్షించి వచించె దేవి! శుభచిత్తా! స్త్రీ స్వభావాన కె
చ్చిన సాధ్వీవినయానకున్ దగిన వాసిన్ జెప్పి, తీ నాదు వీ
పున స్త్రీనై శతయోజనా లుదధిపైఁ బో శక్యమే గాదవున్.

662

క్షమలో రాముని కంటె నన్యపురుష స్పర్శంబు గావింప న
ర్హము గాదంటివి నీవు చెప్పిన ద్వితీయంబై న యీహేతు వెం
త మహోదాత్తమొ యా మహాత్ము సతి కత్యంతమున్ దగ్గ ద
ర్హమయౌ నిష్ఠి వచస్సు నిన్ విడిచి వేరై నన్ వచింత్రే భువిన్,

663

ఎది గావించితి వేది పల్కితివా నీ యీ మాటలన్ సర్వమున్
మొదలం బెట్టియు సంతమొందు వఱకున్ బూర్ణంబుగా రాముక
ట్టెదుటన్ జెప్పెద, నెన్నో హేతువులచే నీ రాము ప్రీతిన్ బొన
ర్పఁదగున్, స్నేహమునన్ బ్రసన్నమగు భావం బొప్ప నిట్లాడితిన్. 864

చొఱగా రానిది లంక, సంద్ర మిది యెచ్చొనైన లంఘింపఁగాఁ
దరమే! నాదు సమర్థతం గని సమస్తం బిద్ది వాక్రుచ్చితిన్
త్వరగా నీప్రియ రాముతో నిపుడె చేర్పన్ గోరుదుం గాన నీ
గురుమైత్రిన్ వరభక్తిఁజెప్పి తిటు, కన్గొ మ్మన్యమే కా దిలన్. 165

అటు నాతో నరుదేఱ నిష్టపడకున్నట్టైన నేదేని నొ
క్కటి యా రాముని కానవారిడినచోఁ గన్గొంచు నా.రాముడున్
త్తుడి దానిన్ గురుతించు నంచు హనుమంతుఁడున్ పచింపంగ న
చ్చట నాదేవసుతాభ సీత యనె జాచ్చార్ద్రంపు వాక్యంబులన్. 166

ఇదె శ్రేష్ఠం బగు నానవా లనుచు నాయుష్టప్రియుంగూర్చి చె
ప్పఁదగుం జమ్మిటు చిత్రకూట శిఖరి వ్రస్థాన నీశాన్యపుం
బదమందున్ మును పాశ్రమాంతికమునన్ మందాకినీ తీరమం
దుదకంబుల్ ఫలమూలముల్ గల యరణ్యోపాంత దేశంబునన్. 167

పలు పుష్పాల సువాసనల్ చిలుకు నాప్రాంతంబులన్ రమ్య భూ
ముల హాయిన్ విహరించి చెమ్మట జలంబుల్ గ్రమ్మ నీ యంకమం
దలఁతన్ మెల్లనఁ గూరుచుండ నట మాంసాసక్తిచే కాకి య
వ్వల నేతెంచియు ముక్కుతోఁ బొడవఁగా వారించితిన్ బెడ్డతో. 168

అపు డాకాకియు నిట్టటుల్ చనుచునే యందెందో దాగుండి మాం
సపుఁగోర్కెన్ విడకున్న వేచి యటు హెచ్చొ నల్కి నామేఖలన్
అపుడే యూడఁగ దీసి పై విసర నున్నట్లుండి నా చీర జా
తి పడం జూచుచు నీవు నవ్వితివిఁకన్ వ్రీడన్ గడుం జెందితిన్. 169

హృది మాంసంబు తినం దలంచుచునె యెంతేఁ గాకిపైకిన్ బదే
పదె యేతెంచుచు గీఱ నిన్ దరిసి నేత్రాంతిల్లి త్రాంతిల్లి నె
మ్మదిఁ గూర్చుండిన నీయొడిన్ జొఱఁగ నమ్మై మండు నన్ జూచి న
మ్ముదమున్ బొందుచు నన్ను సొంతవ వచవంబుల్ పల్కి యోదార్చితే
670

దుడుకొ కాకియుఁ గోప పెట్టఁగఁ గడున్ దోగాడు కన్నీట మో
మడరన్ మెల్లఁగఁ గండ్లు తుడుచుకొని నాథా : నేను నీచేఁ గనం
బడితిన్, జమ్మని సోలి రాము నొడిలోఁ బన్నుంటి నాతండు నా
యొడిలోఁ బండెఁ గ్రమంబుతోడ నిటులెంతో సేపు మేముండఁగన్. 671

నిదురం జెందియు రాము నంకముననుండిన్ లేచియున్నట్టి నా
యెదుటన్ జట్టునఁ గాకి వచ్చి స్తనమధ్యే భాగమందున్ బదే
పదె వ్రాలంగను మాటిమాటి కెగిరెన్ బల్ముక్కుచే గీత నా
యదనన్ రక్తపు బిందులన్ దడిసెఁ జమ్మా రాము గాత్రం బటన్. 672

చనకే బల్మిని గాకి బాధయిడఁ- స్వేచ్ఛన్ హాయి నిద్రించు రా
ముని లేవన్ బృథు బాహు లేచి సతి తొమ్మున్ గాయమున్ జెందుటన్
గని పామట్టులు బుస్సకొట్టి యనె నల్కన్ నాగనాసోరు : నీ
స్తనమధ్యం బెవఁ డిట్లు చీల్చి యిటఁ బంచాస్యహితో నాడెడిన్. 673

వేడి నెత్తుటఁ దడిసిన వాడి గోళ్ళ
నెదురుగా వచ్చు కాకి నీక్షించె పైకి;
అదియొ శత్రుని సుతుఁ డౌజయింతుఁ డంద్రు
అవనికిన్ వచ్చె గతిలోన ననిలసముఁడు. 674

అప్పు డామహాబాహువు, నలుకఁ దిరుగు
కనులఁ గను నాసుమతి- మండు మనసుతోడ
దర్భచాపనుండియు నొక్క దర్భ తీసి
దాని బ్రహ్మస్త్రమునఁ గూర్చి పై ని వేసె. 675

అప్పు డాదర్భ కాలాగ్ని యట్లు వెలిఁగి
వేగ నాచెడుకాకిని వెంట నంట
నదియు నానాగతులతోడ నాకసమున
తిరిగి యన్ని లోకాలకు నరిగెనంత. 676

తండ్రిగాని ఋషులు దేవతలును గాని
శరణిడ మిత్రలోకంబులు తిరిగి మరల
రాము శరణొందెః శరణొంద భూమిఁ బడిన
వధ్యు వధియింపక యెదుటన్ వానిఁ బ్రోచె.

677

అటుల శ్రావిషణ్ణుని గాచి యనియె రాముఁ
డిట్టి బ్రహ్మస్త్రము వృధగ నేగదొపుడు
కనుక దేనిఁ గొట్టుదుఁ జెప్పు శునఁగఁ జూచి
“కొట్టు కుడికంటి” నని చెప్పె గూళ కి.

678

అపుడు రాముడు కుడికంటి నరసికొట్టి
నంత కుడి కంటి నిడికాకి ప్రాణరక్ష
పొంది రాముని దశరథు మొక్కి మిగుల
వీరు రాము వీడ్కొని తనవేళ్ళ కరిగె.

679

నా నిమిత్త మీవటు కాకిపైని వేసి
నావు బ్రహ్మస్త్ర మేలకు నను వారింజి
నట్టి వానిపై క్షమ చూపినావు నాధ
వతిని నే ననాధగ నైతి నరయు దయను.

680

ఆ నృశంస్యము వరధర్మ మనుచు నీవె
చెప్ప వింటిని మఱి నీవు గొప్ప వీరు
డవు మహాత్మా హృదవని బలాధిక్కుడ వని
యెఱుఁగుదు నపారశ క్తి వి ధృతియుతుడవు.

681

వార్ధి గాంభీర్యమున, క్షోభపడని వాడు
వార్ధితుడి దాక గల భూమి భర్త యింద్ర
సముడు నస్త్ర విద్యురుడును సత్యవంతుఁ
డతి బలుడు, రాక్షసుల వేయడస్త్రమేల

682

నాగు అసుర మరుతులు గంధర్వు లేని
సమరమున రాము వేగము సైపలేరు
వీరుఁ డతనికి నాయందె ప్రేమ యున్న
ఘనశరంబుల దైత్యుల వణఁచఁ డేల.

౬౬౩

శత్రు దమనుఁడు ఘనబలశాలి యైన
యనఘ లక్ష్మణుడే నన్న యాజ్ఞచేత
ఏ నిమిత్తాన నన్ను రక్షించు కొఱకు
రాక యున్నాడు చెప్పుమీ ప్రథిత వీర!

౬౬౪

అగ్ని వాయుసములు పురుషాగ్ర సరులు
పూన సురలే నెదుర్కొన రానివారె
ఏల నన్ను పేక్షింతు నే నేదో చెడుగు
చేసి యుందు శక్తులయి రక్షింపకుంట.

౬౬౫

జాలిగా నిట్లు కన్నీరుజాత సీత
పలుక విని చెప్పెఁ దేజస్వి పవన సుతుఁడు
దేవి! రాముఁడు నీవ్యధార్తిని నివెల్ల
వీడి నిన్నెంచు సత్యము తోడె సుమ్ము.

రాము దుఃఖము కని యేడ్చు లక్ష్మణుండు,
ఇంక నీ మూర్తమున దుఃఖమేగఁ గనెడు
పూరుష వ్యాఘ్రములు క్షితీశ పుత్రుల్లిద్ద
ఱింక వినుగాంచి మదిఁ బొంగిలంకఁగాల్తు.

౬౬౬

వ. ఓ! దేవీ! యదృష్టవశమున నిన్నిట్లు కమగొంటివి. శోకించుట
జిది సమయముకాదు వినుము.

౬౬౭

పోరిలో సబాంధవముగఁ గ్రూరు రావ
 తాసురుని జంపి నినుగొని యరుగుఁ బురికి
 రయముగ విపులాక్షి! రామ లక్ష్మణులకు
 తెలుపు సుగ్రీవ కపుల కేదేని వార్త.

689

అని హనుమంతుఁడు పల్కగ
 విని సురసుత పంటి సీత వెతతో ననియెన్
 విను కౌసల్యయు నే భువ
 న నాధుఁ గనె నతని మ్రొక్కు నాకయి తలతో.

690

విరుల దండలు సర్వ వివిధ రత్నంబులు
 ప్రియులౌ వరస్త్రిల విడిచివై చి
 సువిశాల వసుమతిన్ శోభిల్లు దుర్లభై
 శ్వర్యమున్ కాలితో వడిగఁ దన్ని
 తల్లిని తండ్రిని తగురీతి మన్నించి
 వారి ప్రాసాదంబు వడసి మిగుల
 అన్నపై భక్తిచే ననుప మంబై నట్టి
 సౌఖ్యంబు భోగంబు సరగ వీడి

ఆ సుమిత్రా సుపుత్రుఁడు నన్న వెంట
 వెడలి వనిని నన్న నొగి సేవించుచుండె
 భున భుజుఁడు మసస్వి రామునిఁ బిత వలె
 నన్నుఁ దల్లివోలెను జూచి యెన్ని కొలుచు.

691

వ. మణియు రావణుం డిట్లు నన్నెత్తికొనిపోయి నట్లు ఆ వీరుఁ డైన
 లక్ష్మణుం డెఱుంగఁడు. ఎఱిగె నేని ఊరకొనునా ! అతఁడు పెద్దలను సేవించు
 వాఁడు, లక్ష్మీ వంతుఁడు, మిత భాషి, సమర్థుఁడు. ఆ రాజపుత్రుఁడు ప్రియు

డగుటయేగాక శ్రేష్ఠుడగుడ. అతడు నామామకు సాటియైన వాడు. పైగా అతడు డంటె నాకు చాల ప్రിയము. రాముని భ్రాత యగు నా లక్ష్మణుడు ఏ భార మప్పగించినను దానిని సులువుగా వీర్యవంతుడై వహించువాడు. అన్న యగురాముని జూచి రాఘవుం డగు లక్ష్మణుడు తండ్రి నైన తలచు కోడు. మృదువు, నిత్యము శుచియైనవాడు, దక్షుడు, ముఖ్యముగా ఆ లక్ష్మణుడు రామునికిఁ బ్రിയుడు. నీవు నాకు బదులుగా నామాటనుబట్టి కుశలము అడుగఁదగు. ఈ కార్యభారమందు ఎట్లు దుఃఖక్షమము కలుగునో అట్లు చేయ దగు. వానర శ్రేష్ఠా! ఇందు నీవేప్రమాణము. నీవు ఒసంగిన యుత్సాహము బట్టి రాముడు చేయును ఇదిముఖ్యముగా నా నాధునితోఁ జెప్పుము. నేనొక మాసమువఱకు ప్రాణముల నిల్పియుంచు కొనెదను. ఆపై ని జీవింపను. సత్యముతో శపథము చేసి చెప్పుచున్నాను. పాపాత్ముం డగు రావణునిచే మోసగించి నిరోధింపబడిన నన్ను నీవు పాతాళమునుండి కొరికిని బలె రక్షింపఁ గలవు” అని సీత పలికి తన బట్ట కొంగున ముడిచియున్న దివ్యమైన చూడామణి నొకదాని నిచ్చి “దీనిని రాముని కిమ్ము” అని హనుమంతున కిచ్చెను. అంత నాహనుమంతుడు ఆ వెలలేని మణిరత్నమును గైకొని అపుడు సూక్ష్మరూపమున నున్నవాడు గాన ఆ మణికి ఆధారముగా కేశసరళియందు ప్రేలు దూర్చి తొడుగుకొనెను. అప్పు డతని భుజము స్థూలముగా లేదు. అతని భుజము దానిని గ్రహింప శక్తి గలది కాలేదు. కావున అభివాదనము చేసి ప్రక్కగా నిలుచుండెను. అంత సీతను జూచుట వలనఁ గలిగినవంతో సంతోషముతో శరీరమున అక్కడ నిలిచియున్నను రామునిని హృదయముతో తలపోసెను. సీత ప్రభావముసలన గొప్ప మణిని గ్రహించి ధరించి యతడు పెను తుఘానుచేఁ గదల్చబడిన గిరివలె నుండి సుఖించిన మనస్సుతోఁ దిరుగ రాముని దరికిఁ బ్రయాణ మయ్యెను.

662

మణి నొసఁగి సీత యనె హనుమంతుతోడ
సరిగ నానవా లిది రాముఁ డెఱుఁగు జుమ్మి
మణి నరసి రాముఁడు ముగుర స్మరణ చేయు
వన్ను నాతల్లి దశరథ మనుజవతిని.

663

అట్టి నీవింక నుత్సాహ మలరఁ జూపి
ఈమహాకార్యమునఁ జేయు మెంచి వయిని
నీవె యీమహాకార్యాన నెల్ల మాకుఁ
దగు ప్రమాణము పూని మాతాప ముడుపు.

694

ఈవె తలఁచి చేయఁగ దుఃఖ మెల్ల నణఁగు
ననుచు సీత చెప్ప హనుమ యట్లే యనుచు
భీమ విక్రముఁ డయి సీత కామహాత్ముఁ
డగు హనుమ మ్రొక్కి బై న్దేఱ నాత్మఁ దలఁచె.

695

బయలు దేతిన హనుమ : తు వానరాగ్ర్య
నరసి బాష్పగద్గద వాక్కుతో ననియె సీత
హనుమ ! కుశలంబు రాము లక్ష్మణుని నడుగు
కీశ సుగ్రీవ వృద్ధుల క్షేమ మడుగు.

696

ఎటు మహాబాహు వగురాముఁ డీవ్యధాబ్ధి
నుండి నన్ను దాటించు నట్లొగిఁ బొనర్చు
యశము గల రాముఁడును నన్ను ప్రాణసహిత
నగుచు నుండ సంభావించు నట్లు చేయు.

697

నీవు చెప్పిన యుత్సాహ నిపుణ వాక్కు
లాలకించి నన్ గొన మించు రాము శక్తి
ఏను చెప్పిన సందేశ మెల్ల వినియె
వీరుఁడు పరాక్రమము నెఱవేర్పఁ గలఁడు.

698

జనకజ యనిన వాక్కుల శ్రద్ధతోడ
విని శిరస్సున నంజలి యునిచి హనుమ
యనియెఁ గపి ఋక్ష వరులతో నతిగ త్వరగ
వచ్చి యనిఁ జంపి యరుల, నీవ్యధను బాపు.

699

నరుల సురల నసురుల నెవ్వరును రాముఁ
డేయు బాణవేగము నెదురింపలేరు
నీకొఱకు సూర్యు నింద్రుని భీము యముని
నేని రాముఁ డాజిని నెదురింపఁ గలుగు.

700

అబ్ధి పర్యంత వసుమతి నాతఁ డేలు
జనకజా ! నీనిమిత్తమై జయము కలుగు
అనెడి హనుమంతు సూక్తిని నాలకించి
సీత యది గౌరవించి వచింపఁ బూని.

701

అపుడు బైల్దేరు హనుమంతు నరసి యరసి
భర్త స్నేహన సౌహార్ద ఫణితిఁ బలికె
వీర ! యిట నుండఁ దలఁతేని విశ్రమింపు
మొక్క దిన మొంటి, రేయి యిందుండి పొమ్ము.

702

అల్ప భాగ్యనౌ నాకు నీయంతికమున
ఈమహా శోకము త్రుటి శాంతించెఁ జమ్ము
తిరుగ వచ్చుటకై నీవె యరుగ హనుమ !
నాకు ప్రాణసంశయ మగుం దప్పకుండ.

703

నిను గనమి నాకు శోకమున్ బెరిగి కాల్చు
మొదటి వ్యధకంటె నీవ్యధ యొదవి పెరుగు
నీకు సాయమౌ కపిఋక్ష నియతిఁ గూర్చి
నాయెదుటనె యీసందేహమే యొసంగు.

704

ఆప్లవగ ఋక్ష యోధు లాయనుజు లింక;
దాటరాని యీజలధిని దాటఁ గలరె
భూతములలోన నీవు వాత మింక
గరుడి యాముగ్గురే వార్ధిఁ గడువఁ గలరు.

705

కనుక నిట్టి దుష్కరమైన కార్యమందు
నేమి చేతా చెప్పుము జాణవీవె యిందు
అరిదమన ! నీవ చాలుదు వన్ని పనుల
నీఫలోదయమునఁ గీర్తి నీకె దక్కు.

706

సర్వబలముతో రావణుఁ జంపి నన్ను
తీసికొని రాముఁ డేగుచో దీన నాకు
యశము గలుగు; బాణములతో నణఁచి లంక
నన్నుఁ గొనిపోవ సదృశమౌ నాదు పతికి.

707

అహవమ్మున శూరుఁడౌ నామహాత్ము
విక్రమంబున కనురూప విధిని నీవు
సలుపఁ దగు నని సనిమిత్త సార్థకమగు
సీత వాక్కు విని హనుమ చెప్పె నిటుల.

708

“దేవి ! కపి ఋక్ష సేన కధీశ్వరుండు
వానరపతి సుగ్రీవుఁడు నీనిమిత్త
మయి బలయుతుఁడై స్థిరబుద్ధి నసుర గణము
కూల్చి- వచ్చుఁ గపిసహస్ర కోట్లతోడ.

709

విక్రమము సత్వమును మహావేగ మున్న
కపులు బలులు సుగ్రీవు నాజ్ఞను పొనర్చ
నందె సిద్ధమై యున్నారు క్రిందఁ బయిని
నడ్డమున నేగ నవ్వారి కడ్డె లేదు.

710

అమిత తేజులౌ వారు కర్మములు చేయ
నలసి పోరు, మహోత్సాహు లౌచు వారు
సాగరము దాఁకఁ గల భువిన్ జాల సార్లు
అనిల మార్గమునన్ ప్రదక్షిణమ చనిరి.

711

నాకంటె గొప్పవారును
నాకిడో వారు నగు వనొకసు అన్నా
రాకడ, సుగ్రీవు దరిని
నాకంటె నికృష్టుఁడో కనంబడఁ డెపుడున్.

712

నేనో యిటు వచ్చితి నా
వానర వీరుల గుఱించి వాకొనఁ గలనే
హినులు గానట్టిజనం
బేనాఁడును పంపఁబడర యితరులె గానీ.

713

కనుకన్ వగయిఁకఁ జాలును
వనట మనసునుండి తీసి వైపుము దేవీ!
క్షణకాలములో లంకకుఁ
జను దెంతురు గంతువైచి సర్వకపింద్రుల్.

714

ఇక వీరుల్ మన రామలక్ష్మణులు తామెతెంచి యీలంకకున్
వికటాస్త్రంబుల నాక్రమించి ధృతితో వేగంబ యారావణున్
సకలామాత్య సజంధు మిత్రగణునిన్ నాశంబు గావించి జా
నకి! నిన్నున్ గొని యాయయోధ్యపురికిన్ వై శంబ కొంపొదురే. 715

కనుకన్ శాంతి వహింపు భద్ర మగుతన్ కాలంబు వీక్షింపు వ
హ్నినిబోలెన్ జ్వలియించు రాము త్వరలో నీక్షింతు సామాత్యబం
ధుని నారావణుఁ జంపి రాఘవునితోఁ దోతెంతు వీవట్టిరో
హిణి శీతాంశునితో జలెన్ త్వరగ దేవీ! దాటె దా ర్త్యంబుధిన్. 716

అని వై దేహిని నూరడించియుఁ గరం బావాయు సూనుండు ని
ట్లని పల్కెన్ మఱి, శత్రుహంతకుని ధీరాత్మున్ ప్రేయున్ రాము, ల
క్ష్మణు విల్కానిని. వ్యాఘ్రు సింహబల విక్రాంతాత్ములన్ తీవ్రదం
త నఖాస్త్రోగ్రుల వానరేంద్రుల నికన్ దర్శింతు వీలంకలో. 717

గిరిమేఘంబులబోని వానర వరుల్ క్రేళ్ళుబ్బి లంఘించి య
 త్తడి లంకా మలయాద్రి సానుల మహాధ్వానంబులం జేయఁ గ్ర
 చ్చట నాలింతువులే! కఠోర మదనాస్త్రా లవ్విమర్మంబులన్
 కరమున్ వేదన పెట్టు సింహధృత నాగం బయ్యె రాముండికన్. 718

వ్యధ పొంద కింక దేవీ:
 హృదిఁ గల్గిక పోవుఁగాక యేవ్యధ నీకున్
 ముదమున శచితో నిండ్రు ప
 గిది, నాధవతి ఎవుడు విఁక క్షితినాధునిచే. 719

రామునికంటె విశిష్టుఁడు
 సామిత్రి సముండు గాని క్షమలేరు నుమీ
 రాముండు లక్ష్మణుఁ డనలమ
 హమారుతసములు నీకు నాశ్రయ భూతుల్. 720

చిర మీరాక్షస దారుణ
 ధరణిని నుండ విఁక సీత ! త్వత్త్రియు రాకన్
 అరయుదువు లెమ్ము నేఁ గ్ర
 చ్చటఁ జని చెప్పెడి సమయమె నైపుమి యింకన్. 721

ప. మహాత్ముఁ డైన యామారుతి మాటలు విని దేవ కుమారివంటి సీత
 యాత్మహిత మైన వాక్యము నిట్లనియె. ఓవానర! ప్రియమాడు నిన్నుఁ జూచి
 ఎందు సస్యమున్న భువి వర్షమును పొందివలె సంతోషించుచున్నాను. శోక
 మునఁ గృశించి యున్న నాయువయువములతో సకామ నై నేనెట్లు లాపురుష
 వ్యాఘ్రముని దర్శింతునో యట్లు చేయుము. వానరవరా ! నేనిచ్చిన యాన
 వాలును, విసరి కాకియేకనేత్రమును బోఁగొట్టిన యాదర్భపోచను గూర్చిన
 సంగతిని చెప్పుము మణియు అతనితో నిట్లనుము. ఒక మారు నామోముపై
 తిలకము చెరిగి పోఁగా మజ్జిశిలతో నాగండ పార్శ్వమున నీవు దిదిన తిలక

మును గుర్తు తెచ్చుకొనుము. నీవు మహేంద్ర వరుణోపముడవై యుండి
 కూడ రాక్షసుల మధ్య, దొంగిలింపఁ బడి యున్న నన్ను నుపేక్షింతు వేల.
 ఇదిగో ఈచూడామణిని బాగుగా దాచి యుంచితిని. దీనిని చూచుచు నిన్నుఁ
 జూచినట్లు చూచి సంతోషించు చుంటిని. ఇదిగో ఈశ్రీకర మైన మణి నీకుఁ
 బంపితిని. ఇంక నేను శోకార్తి జీవింపఁ జాలను. ఘోరాకార లైన యీ రాక్షస
 స్త్రీల సైవరాని హృదయము భేదించు దుఃఖవాక్యములు నీకొఱకై సైచు
 చున్నాను. శత్రుసూదన! ఇంక నొక నెలమాత్రమే జీవితము ధరించి
 యుందును. ఇంక మాసము దాటిన పిదప నీవు లేకుండ నేను జీవింపను. ఈ
 రాక్షసరాజు దారుణ మైన వాఁడు. నాచుందలి యాతని దృష్టి సుఖకరమైనది
 కాదు. ఆలసించు చున్నచో నేను క్షణముకూడ జీవింపను అనెను. అప్పుడు. 722

జాలిగా నిట్లు కన్నీరు జాఱ సీత
 పలుక విని చెప్పెఁ దేజస్వి పవనసుతుఁడు
 దేవి! రాముఁడు నీవ్యథార్తిని నివెల్ల
 వీడి నిన్నెంచు సత్యము తోడె సుమ్ము

723

రాము దుఃఖము కని యేడ్చు లక్ష్మణుండు
 ఇంక నీమూర్తమున దుఃఖ మేగఁ గనెదు
 పూరుష వ్యాఘ్రములు క్షితీశ పుత్తుఁ లిద్ద
 టింక నిను గాంచి మదిఁ బొంగి లంకఁగాల్తుఁ.

724

వ. ఓదేవీ! యదృష్ట వశమున నిన్నెట్లో కనుగొంటిని శోకించుట కిది
 సమయము గాదు వినుము రాముడు.

725

పోరిలో సబాంధవముగఁ గ్రూరు రావ
 ణాసురుని జంపి నినుగొని యరుగుఁ బురికి
 రయముగా విపులాక్షీ! రామలక్ష్మణులకు
 ఇంక మరి యొక యానవా లిమ్ము మఱియు.

726

వ. అని హనుమంతుఁడనఁగా “ఉత్తమమైన యానపా తిదివఱకే యిచ్చితినిగదా ఈశిరోభూషణము చూచి హనుమా! రాముఁడు శ్రద్ధతో నమ్మును. అని యనఁగా సదే యని దేవికి నమస్కరించి బయలుదేఱ నెంచి యుత్సాహముతో తనశరీరమును పెంచఁగా అట్లు పెరుగు దేహముగల హనుమంతుని జూచి గద్గదస్వరముతో సీత యిట్లనియె. హనుమా సింహము వంటి భ్రాతలు రామలక్ష్మణులను అమాత్యులతోఁ గూడిన సుగ్రీవుని సర్వపానరులను గూర్చి ఆరోగ్యమును ప్రశ్నించి ఈదుఃఖమునుండి దాదించు నట్లు రామునితో నచ్చఁ జెప్పుము. రాక్షసులు చేయు జెడరింపు పాక్యములను రాముని దగ్గఱకుఁ బోయి చెప్పుము కపివర! నీమార్గము శుభమగుఁగాక! అని సీతపలుకఁగా విని కృతార్థుఁడయి మనస్సున సంతోషించి ఇంకఁ జేయవలసినవని స్వల్పమే యవశేష ముండుటఁగని యుత్తర దిక్కుగాఁ బోవ మనస్సునఁ దలంచెను. 727

ఆమె యనిన ప్రశస్త వాక్యముల చేత
సర్చితుండయి హనుమంతు డచటి నుండి
వెడలి తలపోయ సాగె నీ విధముగాను
అల్ప కార్య మిక మిగిలె నతివఁ గంటి

728

సామ దాన భేదోపాయ సరణి విడచి
ఇక చతుర్థ భేదోపాయ మిటనె దగును
అసురులందు సామోపాయ మదియుఁ దగదు
యిక సంపన్నులకు దానమేమి చేయు.

729

శక్తి దర్పితు లెడ భేద సరణి పడదు
ఇకను విక్రమించి యు దండ మొకటె వీలు
విక్రమము వీడ నీవని వీలు కాదు
దారికిని వత్తు రసురులు వారిఁ జంప

730

ఎవడు నిర్దిష్ట కర్మ గావించి మఱియు
పూర్ణ కార్యాలకు విరుద్ధములను గాని
ఇతర బహుకార్యములను సాధించు వాడె
సర్వ కార్యాలు గావింపఁ జాలి యుండు

731

ఏంత స్వల్ప కార్యము సాధించుటకును
ఒక యుపాయమె కార్య సాధకముగాదు
ఎవ్వఁడై తే నుపాయాల నెన్నొ తెలియు
వాడె యర్థ సాధనలోన ప్రముఖుడగును.

732

ఇటనె నిశ్చయ మొనరించి యెదిరి తనదు
యుద్ధ బల తారతమ్యము లొగి యెఱింగి
వానరపతి పురమునకు బయలు దేటి
వెళ్ళు పతి యాజ్ఞ సరిగ గావించుటగును.

733

నాకు బల్మి దై త్యులతో రణంబు నెట్లు
సులభముగఁ గల్గునో కద చూడవలయు
అటులె యని రావణుఁడు నన్ను నాత్మబలము
సారయుత మని మన్నింపఁ జలుప వలయు.

734

ఆజిలో రావణు నెదిర్చి యతని బలము
వాని హృదిలోని భావము వానిమంత్ర
వర్గ సంగతి, యేవి యన్ని బాగుగాను
తెలిసికొని మఱిందుండి బైల్దేటి పోదు.

735

ఇదిగొ నందనవనిఁ బోలు నీవనంబు
ఈన్యశంసుని దెంతయో యింపు నింపు
కనులకున్ విందు గూర్చుచుఁ దనరుచుండె
వివిధ తరులతా యుతమౌచు వెలయు చుండె.

736

ఎండు నడవిన్ దావాగ్ని యట్లే వనంబు
ధ్వంస మొనరింతు దీన రావణుఁడు నల్లు
అంత ద్విప రథ హయ సేన నతఁడు పంప
నగు త్రిశూల గదాది మహాస్త్ర రణము.

737

చండ విక్రములగు దైత్యసమితితోడ
రణమున నసహ్య విక్రమ మొనరఁజేసి
రావణుని బలమెల్ల నగ్రముగఁ గూల్చి
హాయిగాఁ జొత్తు సుగ్రీవు నాటయంబుః

738

అని తలఁచి మారుతియుఁ గ్రోధమున మండి
తొడల వేగానఁ జెట్టులు పడఁగఁ గూల్చె
మత్త విహగ యుతంబు ద్రుమలత లొప్పు
నుపవనమును విఱుగ గొట్టి యుక్కు చూసె.

739

విఱుగఁ గొట్టిన చెట్లు భిన్నమౌ సరసుల
క్రిందఁ గూల్చిన కేళి గిరుల తోడ
వివిధ పక్షిరుతాల విడిసె యెఱుపుఁ జివుళ్ళ
దావాగ్ని హతతుల్య తరుల తోడ
కూల్చిన పొదరిండ్లఁ గూలు చిత్ర గృహాలఁ
గూలిన వ్యాళ మృగాలతోడ
విఱుగు తాతి గృహాల విహ్వ లాశోక త
రులతా ప్రతానంపు స్థలులతోడఁ

దనరి నిహత శోక లతా ప్రతాన మగుచు
దైత్య ప్రమదావనంబు ప్రమదావనంబు *
సలుపు కపి విజృంభణమున గళిత శోభ
మయి విఱిగి కూలి పొడయి యరయ బడియె.

740

* ప్రమదావనము = ప్రమద సీతను, అవనము = రక్షించునది.

అట్టులామహాత్ముడగు దైత్యార్థ వతికి
మది వ్యశీకము పల్ వ్యథలు గూర్ప
ఒంటిగాఁ బెక్కు బలవంతు లొప్పు బోర
* శ్రీలవెల్లి తోరణమునఁ జేరె హనుమ.

741

పక్షుల కూతల చేతన్
వృక్షములు పడనగు పెళపెళ యను ధ్వనులన్
రాక్షసులు అంకఁగను గొని
యాక్షణమున సంభ్రమమున నందిరి భయమున్.

742

మృగముల్ పక్షులు భీతిచే నఱచె నెంతే దుర్నిమిత్తంబులం
దగపించెన్, నిశయేగ భీమ వికృతాస్యల్ రాక్షస స్త్రీలు పా
డగు రమ్యవనంబు చూడ వారి భయదంబౌ రూపముం జూచి యిం
క, గభీరాత్ముడు వాయుపుత్రుడు మహాకాయంబుతో నంతటన్. 743

పెరుగం జొచ్చుచు రాక్షసాంగనలకున్ భీతి ప్రదుండయ్యె పెన్
గిరి బోల్ రూపముతోఁ గనంబడిన యా కిశాగ్యుని నీక్షించి య
త్తఱి నాకాంతలు సీత కిట్లనిరి యీతండెవ్వం డెవ్వని కిం
కరుఁ డిందేటికి వచ్చె నేగతుల వక్కాణించె నీతోడుతన్

744

అత డే సంగతి మాటలాడెనొ పిశాలాక్షి! యికం జెప్పు, నీ
మతి భీతిల్లకు మిప్పుడో సుభగ! శ్యామాపాంగి! యంచాడగన్
సతి సర్వాంగ మనోజ్ఞ సీతయనె “రూక్షాకారులౌ దైత్యు” లే
గతిఁ దాముందురౌ నాకెటుల్ తెలియు నీ జ్ఞానంబు నా కెట్లగున్ 745

ఎవడో వీడెది చేయునో యదియు మీకే జ్ఞాతమౌఁ గాదొకో
భువిఁ దానెట్లు చరించుఁ దత్పదము లేవో యవ్వి పామే యెఱుఁ
గ వలెన్ సంశయ మేమి లేద యితనిన్ గన్గొంచు భీతిల్లితిన్
ఎవఁడో యీతడు కామరూపి యెటు యిట్లేతెంచె దై త్యుండగున్ 746

వ. అని సీత చెప్పఁగా విని రాక్షస స్త్రీలు ఇటునటు పరువులెత్తిరి.
కొందరిటనేయుండి మఱి కొందరిసంగతి రావణునికి నివేదించనేగి భీకరుడైన
హనుమంతుని గూర్చి రావణునితో నిట్లు చెప్పసాగిరి. 747

అధిప! మన యశోకవన మధ్యమున కిప్పుడు
భీమతను వున్న యొక కపి వేగ వచ్చి
జనకసుతతోడ మాటాడి శౌర్య మమిత
మొప్పు నుండె నెం తడిగినస్ జెప్ప దామె. 748

అతండు విబుధ నాథుని
దూతయొ యావై శ్రవణుని దూతయొ మరియా
సీతాన్వేషణకై యట
దూతను రాముండె పంప త్రుటి వచ్చెనొకో. 749

అతఁ డద్భుత రూపుం డయి
సతత మృగ విహగ యుత మయి చారుతరంబై
మతి కింపగు నీయువవన
మతి బలుఁ డయి పాడు చేసి యట విహరించెన్. 750

అతఁ డచట పాడు చేయని
క్షితి యేదియు లేదు సీత చెంతది తక్కున్
క్షితిసుత రక్షకొ శ్రమన్
ఇతనికి శ్రమ యెట్లు కోరి యమకొని చేపెవ్ 751

మురువు చివురుల శింశుపా తరువు నై తె
సీత యాశ్రయించెను దానిఁ జెఱువఁ డతఁడు
ఎవఁడు సీతతో మాటాడె నెవఁడు పనికిఁ
జెడుగు చేసె పానికి క్రూరశిక్ష యిడుము.

752

బ్రదుకువై నాస వదలిన వాఁడు తక్కి
వేఁడు నిమదిఁ గొను సీత తోడఁ బల్కు
ననెడి వారిమాట విని రావణుఁడు కోప
చొలి తాక్షుడై హుతవహ్నివోలె మండె.

753

ప్రజ్వలించిన యతని నేత్రములనుండి
వేడి నీటి బిందువులు తోడ్తోడఁ బడియె
మండు చుండిన దీపాలనుండి మిగుల
జ్వాల గల నూనె చుక్కలు పడిన యట్లు.

754

తనకు నీడయి కింకరు లనెడి పేర
వెలయు నెనుబది వేవురు వేగవంతు
లయిన శూరుల హనుమంతు నంతు చూడ
నపుడ తేజస్వి రావణుం డంపె వేగ.

755

వారి కూటముద్గరములు పొణులందుఁ
దాల్చి ఘోరాకృతిని ఘోరదంష్ట్ర లొప్ప
ఘనబలులు మహోదరు లయి కదనమునకు
వెడలి రట హనుమంతుని వేగఁ బట్టె.

756

అట బహిర్ద్వారమం దున్న హనుమపై కి
అగ్ని నెదురించు మిడతలో యనఁగ వేగ
వెడలి కాంచన పట్టాలు వివిధ గదలు
పరిఘలు రవిసన్నిభ బాణవం క్తి దాల్చి.

757

ప్రాస ముద్గర తోమర పట్టసములు
 శూల శక్తులు ధరియించి శూరు లగుచు
 హనుమ యెదుటకు వచ్చియు నందె నిలిచి
 వానిఁ జాట్టు ముట్టి యతనిపై ని పడిరి.

758

అంత తేజస్వి శ్రీమంతుఁ డద్రుసమూఁడు
 నయిన హనుమంతుఁడును తోక నవనిఁ గొట్టి
 గర్జనము చేసి క్రూరమౌ కాయ మొప్ప
 బాహు చఱవ, లంకయొ మ్రోగొ బక్షులెగిరె.

759

వ. అట్లు లంకలోఁగల్గోలము పుట్టించి హనుమంతుడిట్లు ఘోషించెను.

జై జై రఘురామునికిన్
 జై జై యాలక్ష్మణునకు శౌర్యాధ్యునకున్
 జై జై వానరబలతే
 జోజవునకు రాము గుప్త సుగ్రీవునకున్.

760

క్షౌశం బెవరికిఁ గూర్చని
 కోసల భువియేలు రామ కువలయపతికిన్
 దాసుఁడ హనుమంతుఁడను
 నేశత్రుబలాంతకుఁడను నే వాయుజుఁడన్.

761

సేవేగంబువ రాళ్ళను
 నీ వృక్షములను విసరి వ్రహరించుచు నుండవ్
 రావణులవంటి వారలు
 వేపు రయిన వన్నిపు డెదురింపంగలరే.

762

లంకాపురి మర్దించితి
శంకయె లేకుండ నిచట జనకజఁ గంటిన్
కొంకక నే దై త్యులు గన
నింకఁ గృతార్థుండ నగుచు నేగెద నిపుడే.

763

హనుమంతుని గర్జనచే
దనుజ గణంబులును భీతి తప్తు లె యవుచున్
హనుమంతుని నట సంధ్యా
ఘన మేఘముఁబోలె నపుడు కాంచిరి మిగులన్.

764

ప్రభు శాసనము
క భయము విడి రాక్షసులును కపివర్యునికిన్
అఖిముఖముగఁ జని వడి వివి
ధ భయంకర శస్త్రములను దాలిచి పడఁగన్.

765

త్వరగా మారుతి యంతఁ గోటకు జహిర్ద్వారస్థమౌ లోహపుం
బరిఘన్ గైకొని రాక్షస ప్రజములన్ బాదన్ విజృంభించి గ్రు
మ్మరుచున్ బెన్భుజగంబు దాల్చిన గరుత్మంతుండౌ నా మీతీయ
త్తటి దై త్యావళిఁ జంపి యాజికి జహిర్ద్వారంబె చేతెన్ మఱిన్.

766

అంతఁ జావఁగా మిగిలిన యసురు లేగి
కింకరులు చంపఁ బడినట్లు జంకుతోడ
రావణుని కెఱిగింప నేత్రములు త్రిప్పి
యాతఁడు ప్రహస్తజ నజేయు నాజి కనిపె.

767

హనుమ యటు కింకరులఁ జంపి ధ్యానముండి
తలఁచె నిటు వనిఁ గూర్చితి నింక నిపుడు
చైత్య ప్రాసాదమును గూల్చఁ జను నటంచు
మేరు శృంగాభ చైత్యమున్ మీరి యెక్కి.

768

శైలమునుబోలు చైత్య ప్రాసాద మెక్కి
దానిఁ బడఁ గొట్టి పారియాత్రాదిఁ బోలి
లక్ష్మితో ప్రజ్వలించుచు భూరి గాత్రంబుతోడ
లంక మార్కోగ బాహువుల్ చఱచె నంత.

769

అట్టి చఱపులు విని కడు హడలి పక్షు
లెల్ల దిశలకు భీతిచే నెగిరిపోయె
చైత్య ప్రాసాదమును గాయు దైత్యభటులు
మోహితు లయి క్రిందనె పడిపోయి రపుడు.

770

జై జై యగు రామునికిన్
జై జై యాలక్ష్మణునికి శౌర్యాధ్యునకున్
జై జై వానరబలతే
జో జవునకు రామగుప్త సుగ్రీవునకున్.

771

క్రైశం బెవరికిఁ గూర్చని
కోసల భువి యేలు రామ కువలయవతికిన్
దాసుఁడ హనుమంతుండను
నే శత్రుబలాంతకుఁడను నే వాయుజుఁడన్.

772

నే వేగంబున తాళ్ళను
నీవృక్షముల విసరి ప్రహరించుచు నుండన్
రావణులవంటి వారలు
వేపు రయిన నన్నిపు డెదిరింపంగలరే,

773

లంకాపురి మద్దించితి
శంకయె లేకుండ నిచట జనకజఁ గంటిన్
కొంకక నే దైత్యులు గన
నింకఁ గృతార్థుండ నగుచు నేగెద నిపుడే.

774

అని యపుడు సౌధమందున్న హనుమ యపుడు
చైత్యమందున్న వారితో సరగఁ బలికి
భీమ గర్జన గావించి వేగమిగుల
నచట రాక్షసులకును భయంబు గూర్చె.

774

ధ్యాన మయ్యది విని చైత్యపాలకులును
నూలుగురు వివిధాస్త్రాల మీఱి గదల
ప్రసాసముల గండ్రగొడ్డళ్ళ వాడి యసుల
విసరుచున్ వానరశేషు వెంటఁ బడిరి.

775

వెడలి కాంచన పట్టాలు వివిధగదలు
ప్రసాస ముద్గర తోమర పట్టసములు
శూలశక్తులు ధరియించి శూరు లగుచు
వాని చుట్టు ముట్టియుఁ గొట్టి పై నిపడిరి.

776

వడిగ గంగాజలపుఁ బెద్ద సుడియొ యనఁగ
నెల్ల నైత్యులు కపి నాకమించి తనరి
రపుడు మారుతి యల్లి భీమాకృతి యయి
త్వరగఁ బాసాదపుం బైఁడి స్తంభ మూడ్చి.

777

నూలు ధారలు గల దాని మీఱి త్రిప్ప
దహన మడరి ప్రాసాదంబు తగులఁ బెట్టె
అట్లు ప్రాసాద మది దగ్ధమగుటఁ జూచి
హనుమ వజ్రాన హరి యట్లు దునిమి వారి.

778

అవల నంతరిక్షముపై ని హనుమ నిలిచి
అనియె సుగ్రీవు వశమున నమిత బలులు
నన్నుఁబోలు మహాత్ము లై నట్టి కపులు
కలరు వారలు భువినెల్లఁ గనఁగఁ జనిరి.

779

కొందఱు దశగజ శక్తులు
కొందఱు శతగజబలములు గూడిన వీరుల్
కొందఱు సహస్ర గజబలు
లెందఱో యమిత బలులు నికనేఱుల బలులున్

773

ఇటువంటి దంత నఖముల
పటు శస్త్రధరులు శతములు పదివేల్ లక్షల్
ఇటులే కోటలు పదికో
ట్టిటకున్ సుగ్రీవుఁ డంపి యిఁక మిముఁ జంపున్.

774

ఇటు లిక్ష్వాకు ప్రభుతో
పటు వయిస మహాత్ముతోడ వైరము గొనుటన్
ఇటు లంకాపురి యుండునె
యిటు మీరును రావణుఁడును నిట నుండెదరే.

775

ప. అంతట రాక్షసేంద్రునిచేఁ బంపఁబడిన మహాదంష్ట్రుఁ డయిన
ప్రహస్తసుతుఁడు జంబువూలి ధనుస్సును పూని రక్తమాల్యములు రక్తాంబర
ములు పూవుమాల ధరించి రుచిరములగు కుండలములు మెఱయ కనుగ్రుడ్లు
త్రిప్పుచు సమరదుర్జయుఁడై చండ ప్రతాపముతో ఇంద్ర ధనుస్సువంటి ధను
స్సున రుచిరంబులగు సాయకము లెక్కుపెట్టి వజ్రాశనులతో సమంబగు
ఘోష చేయు నారి సారింతుచు వేగముగ బయలుదేఱెను.

776

చాప టంకార పృథుల ఘోషంబుచేత
నింగి దిశలును విదిశలు నిండిపోయె
ఖరరథముతోడ వచ్చు రాక్షసవరేణ్యుఁ
గని హనుమ వేగ హర్షించి గర్జచేసె.

777

తోరణపు వరాండాపై ని గూరుచున్న
హనుచుపై జంబుమాలి శరాశి గుప్పి
అర్థ చంద్రాస్త్రము మొగాన హస్తములను
పదిశరాలు కర్ణాస్త్రము వై చెఁ దలను.

778

విడిన తమ్మిపై రవి కరం బడరి నట్లు
బాణ హత కపివర తామ్ర వదన మొప్పె
రక్తమునఁ దోగు కపి మోము రాణ మీతె
గంధపుఁ గణాలు దివిఁ జల్లు కమల మట్లు.

779

బాణములచేతఁ గొట్టఁగాఁ బడిన హనుమ
ప్రక్కనున్న పెద్దదొ గొప్ప తాయి యొకటి
పీకి బలముగా వేయఁగా వేగ యసుర
పది శరంబుల నాతాయి పడఁగఁ గొట్టె.

780

అట్లు తాయియు పడఁజూచి హనుమ యపుడు
చండశక్తియై గొప్ప వృక్షంబు పీకి
గిరగిరమని త్రిప్పఁగ మహాసురుఁడు వడిగ
నాతరువుపై ని గని చాల యమ్ము లేసె.

781

నాలుగమ్ములఁ దరువు వానరు భుజంబు
శరము పై దింట నొక్కట నురము గొట్టె
తొమ్ము పదిటఁ గొట్టఁగఁ గపి క్రుద్ధుఁ డగుచు
తనువుపై : గాడిన శరాల గనక యపుడె.

782

తొంటి పరిఘనె గిరగిర మింటఁ ద్రిప్పి
మిగుల వడి గల కపి వేగముగనె చూచి
జంబుమాలి వెడద యురస్థలమునందు
విక్రమము మెఱయఁగఁ గొట్టివేసె సంత.

783

భువి ననుర తలగాని బాహువులు గాని
జానువులుగాని విలు గాని బాణములును
గాని రథము గాని హయాలు గాని ఏమి
కానిపింపక పోయెను కనుల కపుడు.

784

అటుల హనుమంతుచేత మహాబలుండు
జంబుమాలి చంపబడి భూషలును మేను
పిండి యయిపోయినట్లులు విని కరంబు
కింకరులు చావఁగని కోపగించి యంత.

785

రావణుఁడు మండి యెఱుపు నేత్రములు త్రిప్పి
యాప్రహస్త పుత్రుఁడు చచ్చినట్లు వినియు
మఱల వీర్యవిక్రము లౌ నమాత్యసుతుల
వానర వరుని నెదిరింప నాన తిచ్చె.

786

వ. పిదప రాక్షసేశ్వరునిచేఁ బ్రేరేపింపబడి అగ్నివలె మండు వర్చస్సు
గల ధనుర్విదులలో శ్రేష్ఠులగు నమాత్యపుత్తులు పై డి భూషలు దాల్చి అపుడు
మహాబల పరివారముతో నేను ముందు జయింతు నేను వెళ్ళి
జయింతు నని పందెములువేసికొని, హేమ జాలములతో నిర్మింపఁబడి ధ్వజ
ములు, పతాకలు ఎగురుచుండ మేఘములువలె ఘోషించు నిర్ఘోషములు
గలిగి గుఱ్ఱములు పూన్చిన మహారథము లెక్కి బయలు దేటిరి.

787

జాలువాపై డి చిత్రమౌ చాపములను
నలరి యమిత విక్రములై ప్రహర్షమొప్ప
నారి సొరించుచును వారు నడచినారు
మెఱుపుఁ దీగలుగల జలధరములట్లు.

788

కింకరులు చంపబడి నట్లు లింకవారి
తల్లులు విని సబంధులై తల్లడిలిరి
మఱి యమాత్య పుత్రులో పరస్పరము వందె
మొదవఁ దోరణస్థ కపింద్రు నెదురఁ జనిరి.

789

రథ నివాద గర్జనలు శరాలవృష్టిఁ
గూర్చుచును రాక్షసాబ్దముల్ కూడి యుటుక
బాణవర్షాలుఁ జుట్టఁగ వానరాగ్యుఁ
డంత వర్షాలు గప్పు మేఘాద్రి యయ్యె.

790

హనుమ మింట పల్టీల్ కొట్టి యస్త్రతతుల
రథజవంబును నెంతయు వృధయొనర్చె
మింట హనుమ విల్కొండ్రతో మెలగియొప్పె
మబ్బులను నిండ్రధనుసులన్ మారుత ము.

791

వ. ఆ హనుమంతుఁ డట్లు మింట విహరించుచు ఘోర నాదంబొనరించి
రాక్షససేనను భయపెట్టుచు రాక్షస వీరుల వయి మహావేగముతో విహరించుచు.

792

కొందఱ నఱచేఁ గొట్టెను
కొందరిని బాదములతోడఁ గొందఱఁ గోళ్ళన్
కొందఱను గుప్పిడులతో
కొందఱ వక్షానఁ గొట్టెఁ గొందఱఁ దొడలన్

793

భయముతో నాల్గు దిశలకు బఱచె బలము
కరులు రోదించె గుఱ్ఱాలు ధరను గూలె
దండములు ధ్వజములు చత్రములు విఱిగి
భువిని బడ రథముల తోడ భూమి నిండె.

794

కారు నెత్తురుచే నేర్లు పాఠె నపుడు
లంక వివిధ వికృతపు స్వరాల నిండె
హనుమ మంత్ర పుత్రుల నెల్ల హత మొనర్చి
రయమ యన్యులఁ జంపఁ దోరణము జేరె.

795

వ. అంత మహాత్ముఁ డైన హనుమంతునిచే మంత్ర సుతులు చంపబడి
నట్లు తెలిసికొని రావణుండు తనలోఁ గలిగిన వికారమును పైకిఁ గనఁబడనీక
బాగుగా నాలోచించి విరూపాక్షు యూపాషలను దుర్ధరుఁడు ప్రభుసుడు భాస
కర్ణుఁడు అను ఆయిదుగురు సేనానాయకులను వాయుసమానమైన వేగము
గలవారిని పంపుచు నిట్లు శాసించెను.

796

మీరు సేనాను అందఱు మేటిబలము
గై కొని రథాలలో వెళ్లి కపినిబట్టి
దేశ కాల విరోధముల్ తెలిసి దాటి
తీసికొని రండు యత్నించి తెండు వాని.

797

వాని కర్మలు చూడ నావానరుండు
వట్టి మామూలు కపి యని భావమునఁ గనకు
డది మహాబలియుగు భూత మగును దాని
మనకొఱకు నిండ్రుఁడో వేఁడో గనెఁ దపసున.

798

యక్ష నాగ గంధర్వ మహర్షి దేవు
అసురులు జితు అయిరి మీసహాయమునను
వా రవశ్యము మన కిట్టి బాధగూర్చి
యుండ్రు వాని బల్మినిబట్టి కొండ్రు గాక.

799

ధీర విక్రముఁ డగుకపిన్ మీరు నింద
చేయకుఁడు మున్ను పృథుశక్తి చెలగు నీల
వాలి సుగ్రీవ జాంభవ తృభృతి కపుల
ద్వివిధ ముఖ కపులను గంటి వినుఁడు మీరు.

800

వారిగతిగాని తేజస్సు బలముగాని
విక్రమముగాని రూప సంపత్తుగాని
మతియుగాని యుత్సాహసంపదయుఁగాని
యిట్టుల భయంకరంబుగా నెసఁగ దెపుడు.

801

ఇదియుఁ గపిరూపమైన నేదేని యొక్క
గొప్ప తత్త్వమై యుండఁ గన్గొనఁగవలయు
గొప్ప యత్నంబు గావించి కూడ దీని
నిగ్రహము చేయఁబూనికతో నెఱయవలయు.

802

ఘన శక్రామర దైత్య మర్త్య యుత లోకాల్ మూఁడు పైకెత్తి వ
చ్చినఁగానీ భువి మీదు కట్టెదుట నాజిన్ నిల్వఁగాలేవ యై
నను గెల్వం దలపోయు నీతివిదు లెన్నన్ తమ్ము రక్షించు కో
ననువౌ యత్నము చేయగాదగు, ననిత్యంబౌ జయం బెప్పుడున్. 803

అని యారావణుఁ డన్న యర్హవచనా లాలించి యోజస్వులై
ఘన వీర్యంబున వహ్ని తేజమున వేగంబొప్పి యెంతో మదిం
చిన మాతంగ రథాశ్వ పైన్యములతో శీఘ్రంబుగాఁ బోయి క
న్గొని రంతన్ జ్వలియించు సూర్యునటు లుగ్రున్ ద్వారసంఘున్ గపిన్

804

సుమహా సత్త్వు మహాబలాధ్యుని మహాశూరున్ మహోత్సాహు దీ
ర్ఘ మహాబాహు మహామతిన్ భువి మహాకాయున్ మహాత్మున్ మహా
క్రము నాతోరణమందు వారు గని సర్వంబౌ దిశల్ జొచ్చి భీ
మములౌ శస్త్రములన్ ధరించి ధృతితో మార్కొగ నయ్యాజిలో. 805

బలుఁడౌ దుర్ధరుఁ డంతఁ బీతముఖమై వాడైన లోహంపు ను
 త్పల వత్రాభములైన యైదుశరముల్ తద్వానరాగ్రేసరున్
 తలపై గొట్టఁగ బిట్టు కొట్టఁబడియున్ తద్వాయుపుత్రుండు ది
 క్కులు మాఝోయ ధ్వనించి పై కెగిరె దిక్కుంబింబలెన్ ధీరుఁడై . 806

ద్రుతవేగంబున దుర్ధరుండు తథ మారోహించి విల్లెక్కి పె
 ట్టి తట్టాలన్ శతబాణముల్ గురిసి దాడిం జేయ నావానరుం
 డతివేగాన శరాల నెల్ల శరదృత్వంతానమేఘంబు మా
 రుతమట్టుల్ గడు నడ్డగా నసురయో క్రోధించి కొట్టెన్ గపిన్ . 807

అటు లాదుర్ధరుచేతఁ గొట్టఁబడి యత్యంతంబు వర్ధిల్లుచున్
 పటు శౌర్యాన మహాశరీరుఁడయి పైపై కెంతయో దూర ము
 ట్టిట్టాలన్ మారుతి దూకి దుర్ధరురథం బిట్టే కడున్ విద్యుదు
 త్కటరాశిం బలెఁ బట్టి దూకి చదిపెన్ గంభీర పోషంబుతో . 808

వ. అంత గుఱ్ఱములు కూలిపోవ, రథపుఁ జక్రములు ఇరుసులు విఱిగి
 పడిపోవ నందుండి దుర్ధరుఁడు హతుఁడై క్రిందఁబడి పోయెను. అట్లు హతుఁ
 డైన దుర్ధరునిజూచి విరూపాక్ష యూపాక్షులు దుర్ధర్షులై రోషంబుతో పై కెగిరి
 హనుమంతుపైఁ బడిరి. అంత నాహనుమంతుఁడు వారితో పాటు స్వచ్ఛమగు
 నాకాశమున నెగిరి వారిచే ముగ్ధరములచేఁ గొట్టఁబడి. వారి వేగము నడ్డగించి
 గరుత్మంతునితో సాటివచ్చు విక్రమముతో భూమి పయిని వ్రాలి సాలవృక్షము
 నొకదానిఁ బెల్లగించి వారిద్దరను చావమోదెను. అంత వారు మువ్వురు వేగ
 వంతుఁ డగు వానరువలన చచ్చుటయుఁ జూచి వ్రఘసుండు మహా వేగముతో
 హనుమంతునిమీఁద కుఱికినెను. ఇంకొక ప్రక్క భాసకర్ణుఁడును క్రుద్ధుండయి
 యశస్వి యగు కపిశార్దూలుని శూలము గైకొని కొట్ట శిలాగ్రం బగు పట్టస
 ముతో వ్రఘసుండు పోరాడె అంత వారిరువురిచే గొట్టఁబడి రక్తముచేఁ దడిసి
 వెండ్రుకలతో కపికుంజరుఁ డగు హనుమంతుఁడు బాలసూర్యుని వంటి ప్రభతో

మీటి మృగంబులు పాములు చెట్లతోనిండిన యొక పర్వత శిఖరమును పెల్ల
గించి వారిని బడఁగొట్టె. ఇట్లు వారు అయిదుగురు సేనాపతులు మడియఁగా
మిగిలిన సైన్యమును వానరవరుఁడు పూర్తిగా నాశముచేసి గుఱ్ఱములతో గుఱ్ఱ
ములను గజములతో గజములను యోధులతో యోధులను రథములతో రథ
ములను కొట్టి సహస్రాక్షుండువలె రాక్షసులను చావమోదఁగా గూలిన యేనుగు
లతో పడిన గుఱ్ఱములతో విఱిగిన రథములతో హతులైన రాక్షసులతో భూమి
యంతయు మూర్ఛములు లేకయు చిందఱు వందఱు యుయిపోయెను. అంత
నావానరవరుండు సేనాపతులను బలవాహనములతోఁ జంపి ప్రజలు క్షయ
మొంద అవసరము చూచి చేరిన యముని వలె మరల తోరణమున వేచి
యుండెను.

819

అనుచరులతోడఁ దద్వాహ నాశితోడఁ

ఓ పడు సైన్యాపతు లై దుగురను జూచి
సమరమునకు సిద్ధపడి యుక్తాఖ్య సుతుఁడు
తన యెదుట కరుదేఱు రావణుఁడు చూచె.

819

ఇట్లు పితదృష్టి ప్రేరేప నిట్టిలేచి

విక్రమాన్వితుడై పైడి విల్లు పూని

ద్విజ వరులచేత మంత్రాల వ్రేల్చఁబడిన

పావకునివలె నక్ష తనయుఁడు పైకి నెగిరె.

810

బాలార్కువలె వెల్గి బంగరు జాలాలు

చెలఁగఁ దపసుల నార్జింపఁబడిన

ధ్వజముల మణు లొప్ప వరపతాకల మీటి

స్వమనోజవా ప్లాశ్వవరము లెసఁగ

అనుర సురల కజేయం జౌచు భూమిని

నంటక మింటిపై నరుగఁ జాలి

అర్కప్రభ గలిగి, యంబుల పొదులుండి

యెనిమిది కత్తులఁ దనఁది యున్న

సరిగ తగుచోట్ల శక్తి తోమరము లున్న

సజ్జమై వస్తువుల నిండి చంద్ర సూర్య

వర్చసుగల బంగరు మాల వలులు రథము

అమరసముఁ డక్షసుతుఁ డెక్కి యరిగె ననికె.

811

హయ మాతంగ మహారథ ధ్వనుల నైన్య శ్రేణిచేఁ గాననా

ద్రి యుతోర్విన్ దివి నింపుచున్ జనియు నందేపోర ధ్వారస్థుఁడై

న యుగాంతాన్నిని బోల్ కపింద్రు బహుమానాశ్చర్యముల్ మీఱనం

దె యదేదృష్టిని సంభ్రమావఁ గని దైత్యేశాత్ముజుం డంతటన్. 812

అరులపై నామహాత్ముడౌ హనుమ చూపి

యున్న శౌర్యమున తన బలంబూహ చేసి

నృపసుతుఁడు మహాబలుఁ డక్షుఁ డెదురు కొనుచు

హిమ ఋతు తుది సూర్యుం డట్లు హెచ్చి వెలిగి.

813

శ్రమ లేకుండనె శత్రుసేనల జయించం జాలి గర్వించి వి

క్రమున్ జూపెడి యీకపింద్రుఁ గని వేగన్ వాడియౌ మూడు బా

ణములన్ వేసి రణోర్వికిం బిలిచె స్వర్ణాభూమ ఁడక్షుండు క

ర్ణములన్ గుండములన్ చలింప గపిఁగూల్చిన్ బై పడెన్ శీఘ్రమే. 814

క్షితిపై వారల పోరు చూచి క్షితి యూగెన్ వెల్గఁడా సూర్యుఁడున్

గతి స్తంభించెను గాలి కబ్ధి కలగెన్ గర్జించె నాకాశ మ

ప్రతిమంబై యని దేవదానవుల కెల్లన్ గూర్చెఁ గంగారు నీ

గతి యుద్ధంబు మహాభయంబు జగతిన్ గర్జించె నుగ్రంబుగన్.

815

అట శరప్రయోగోపసంహారములను
లక్ష్య వేధము తెలిసిన రాజసుతుండు
సవిష సర్పాల బలె మూఁడు శరము లిట్టె
వానరు శిరస్సుపై వేగవైచి కొట్టె.

816

అవలన్ సుగ్రీవు వరస
చివుండగు హనుమయు నుదగ్ర చిత్రాయుధముల్
వివిధతఁ గల యక్షుఁ బొగడి
జనమునఁ మెయిఁ బెంచి యుద్ధ సమ్ముఖు డయ్యెన్.

817

శరములచేఁ గొట్టఁబడిన
శిరసున నుండి పడు నెత్తుచేఁ దడిసియు నే
తిరిగెడి కన్నులతోఁ గపి-
కరముల నుదయించిన రవికరణిం దోచెన్.

818

ధరకు నడుమ గల మందర
గిరి యందున్న రవివోలె గినుకను గని వా
నరుఁ డఖిలాశ్వయుతముగను
ఖరమగు నయనాగ్నిఁ జూచె గడు నక్షసుతున్.

819

ధను సను నిండ్ర ధనుస్సును
ఘన శరవృష్టి, గల దై త్యఘన మేఘంబో
ఘనముగ గిరికపిపై బాణము
లను గురిసెను, గిరిపయిన్ వరాబ్దము వోలెన్

820

అవలన్ వానరుఁడున్ ప్రచండ బలుఁడై యత్యంత తేజో బలా
న విరాజిల్లెడి యక్ష పుత్తుగని యానందాన గర్జించి చా
ల విజృంభించి పయోద మట్లు పడ బాల్యత్వాన గర్వించి క్రో
ధ వశుండై తృణ గూఢవాసిని ద్విపేంద్రం బట్టు లక్షుం డటన్. / 821

వెస నాదంబొనరించి పై బడి యమోఘంబై న బాణాల వృ
ష్టిని వేగన్ గురిపింప నూరు భుజ నిక్షేపాల మోరాకృతిన్
గొని పైపై కెగురన్ గపిన్ గనుచు రక్షోనాథ పుత్రుండుపై
కొని శౌర్యాన మహారథుం డయి శీలల్ కుర్పించు మేఘంబటుల్. 822

శరవృష్టిన్ గురిపింప దాని నుడిగింపన్ విక్రమంబార వా
నర శార్దూలుడు వాయుమార్గమునఁ జండౌజస్సుతో మీఱి సం
చరణమ్ముల్ పొవరీంచి బాణముల సంచారంపు మధ్యన్ సము
ద్ధర హతంబటు సంచరించెను మిగులన్ దోడ్డో మనోవేగతన్. 823

అటు వింటిన్ గొని బాణ వర్షముల సర్వాకాశమున్ గప్పి యు
ద్భటుడై యట్లి మహాత్ముఁ డంతక్షసుతు స్వీయ వక్షంబు వ్రీ
ల్చుట యీక్షించియు వాని గౌరవపుఁ జూపున్ నిల్చియుంజూపి పి
మ్మట నామారుతి యట్లు లోఁ దలఁచెఁ గర్మ ప్రాభవ జ్ఞానియై. 824

ఇతఁడో ప్రౌఢుని బోలె బాల రవియట్లే గొప్ప తేజస్సుతో
క్షీతి సర్వావహ కర్మశోభి యయి మించెన్ వీని మాపంగ నా
మతి వాంఛింపద, ఈ మహాత్ముఁడు బలంబందెంతో వీరుండు సు
స్థితుఁ డాజిని ముని యక్ష నాగసుతుఁడౌ ధీరుండు కర్మోన్మతిన్. 825

ఇతఁ డుత్సాహ వివృద్ధ చిత్తుడయిన న్నెంతో యెదుర్కోఁ గలం
డతి వీర్యాత్ములు దేవ దైత్యుల బలం బైనన్ వడంకించు నే
నితనిన్ మార్కొనకున్న నీఘనుఁడు నన్నే యొర్చి వర్దిల్లు నీ
కతనన్ వీనిని మాప యుక్తమ యుపేక్ష్యం బొనె దీప్తాగ్ని యున్. 826

అని యా యక్ష కుమారు శ్శార్య మెదలో నాలోచనం జేసియున్
దన కర్తవ్యము నిశ్చయించుకొని యీతం డక్ష పుత్రుం వధిం
ప నెదన్ బూని తలవ్రహారముల నష్టాశ్వాలఁ గూల్చున్ రథం
బున గూలెన్ దివి చక్రముల్ నొగలు మున్నుందే భూమింకూలగన్. 827

ఇక నాభిన్న రథంబు వీడి ధను, వెంటే వాడియౌ ఖడ్గమున్
 స్వకరాలంగొని మింటిపై కెగిరి తీవ్రంబౌ తపశ్శక్తి చే
 స్వక దేహంబును వీడి మౌని దివి కేగం బూనినట్లక్షుఁడో
 ప్రకట స్థైర్యముతో రణంబు నొనరింపన్ బూనె నా క్రోతితో. 828

హనుమంతుండటు వేగ నభ్రమున నిట్లట్లుల్ విజృంభించు వీ
 రుని నా యక్షకుమారుఁ బాదములతో శీఘ్రాదగ్ర వేగంబునన్
 గొని సర్పంబును పక్షిరాజులు దివిన్ గ్రూరంబుగా వేల సా
 రైననున్ గిరునఁ ద్రిప్పుచున్ ధరణిపై నే కూలవై చెన్ తటిన్. 829

ప. అట్లు లా హనుమంతుఁ డక్షకుమారుని నేలపైఁ గూలవేయ నతడు
 ఎముకలు, కండ్లు, కీళ్ళు విరిగి తెగిపోవ బంధసము లూడిపోయి భువిఁబడి
 మృతుండు కాగా నంత నా వానరుడు వానిని నేలపై పీడించి క్రుమ్మి యా
 రావణునికి మహాభయంబు కూర్చి జ్యోతిశ్చక్ర చరులగు మహర్షులగు యక్ష
 పన్నగులును యక్షపన్నగులతో గూడిన భూతములును ఇంద్రునితోడి యమరు
 లును భృశముగా ఆశ్చర్యముతో వీక్షింప నింద్రుని సుతుని వంటివాడును
 రక్తమువంటికన్నులుగల యక్షకుమారుని జంపి మరలప్రజాక్షయమును చేసిన
 పిదప గాలుడువలె బహిర్ద్వారమునుచేరి హనుమ మరల యుద్ధమునకు సన్నద్ధు
 డయి యుండె నంత 830

ఇక నా మహాత్ముండగు దై త్యేశుడపుడు
 వానరునిచే సుతుడు హతుడయిన వార్త
 యెరిగి మనసు సమాధాన పఱచుకొనుచు
 నింద్ర తుల్య నింద్రజిని బిల్పించి యనియె. 831

నీవు సురాసుర జేతవు

నీవో శస్త్రాస్త్ర విదుల విపుణుండవు నిన్

జేవులు నింద్రు డెఱుంగుదు

రీవు పితామహుని గొలిచి యొనసితి వస్త్రాత్.

832

నీ విక్రమమున కెదురుగ

జేవేంద్రుడు సుర లనురులు ధృతినిలవగ లే

రీవు వ్యధపెట్టని జనుం

దే వాడును లేడు సుమ్మి యీ జగములన్.

833

రక్షితుండవు స్వబలముచే

రక్షితుండవు తపనుచేతఁ బ్రవిదిత మతివిన్

సాక్షాత్కరించు కొంటివి

యక్షచుముగ దేశకాల యాధార్థ్యములన్.

834

నీవానరింప లేని వని నేఁ గనలేద మహారణోర్వులన్

నీవు వివేకపూర్ణముగ నేర్చి యెఱుంగని దేది లేదిలన్

నీవిపు లాస్త్ర నైపుణియు నీదు భుజాబలశక్తి యుక్తులన్

నీ విజయాలు గన్దానని నేర్పరి లేడిట నీత్రిలోక్తిలో.

835

నా కనురూప మైనదె

నీకుఁ గల తపోబలాస్త్ర నిపుణత, బలమున్

నీకుఁ గలశక్తి గన నిఁక

నాకుఁ గల మనశ్శ్రమం బణంగెను వనికై.

836

కింకరులు జంబుమాలియు నింక మంత్రి

సుతులు వంచసేనానులు హతులే యైరి

గుఱ్ఱములు నేన్లులు రథాలు కూల్చబడియె

అనుజుఁ డక్ష కుమారుడున్ హతుఁడె యయ్యె.

837

వారికడ నీకు నాకును వఱలు శక్తి
కానిపింప, దాకపియందుఁ గలుగు బలము
విక్రమము, నీదు శక్తియు సక్రమముగ
నీవు కని మఱి శౌర్య మిపుడ నెఱపు.

1838

శత్రువులఁ జంపు నీవట్టి శత్రువునకు
కపికి దరినుండి నెటు శత్రు గర్వమణఁగు
నట్లే నీబలమును జూచి, యన్యు బలము
నెంచి యస్త్రవిద్యర! యాచరింపవలయు.

1839

సేనలే గణములుగ నశించుచుండె
ఆవిపుల సారమగు వ్రజ మనువుగాదు
వీనిగతికి వాయుగతియు వీలు గాదు
ఇతఁడౌ యగ్నికల్పఁడు, చంప వెవియు వీని.

1840

ఇటుల ఆయర్థమును చక్కనెంచి చూచి
నీదు కర్మ సామ్యముబట్టి నెఱపి శ్రద్ధ
నీధనువు దివ్యవీర్యమున్ నిలిపి మదిని
నడువు మక్షత కర్మను వడిగఁ బూను.

1841

ఇటుల నిన్నాజి కంపుట యేమి తగదు
నృపునికిని రాజనీతికో యిదియొ తగును
అస్త్ర శస్త్రయుద్ధముల నేర్పవసరంబు
మీఱి పోరవలె జయంబు కోరవలయు.

1842

అనఁగఁ బితృవాక్కు విని సురవినుత బలుఁడు
ధృతిని పోరఁబూని వ్రదక్షిణించెఁ బితకు
అంత నిష్ఠగణార్చితుఁ డగుచు రెచ్చి
యింద్రజిత్తు సోత్పాహాన నేగె ననికి.

1843

శ్రీమంతుండు సరోజనేత్రుఁ డనురజ్యేష్ఠాత్మజుం డింద్రజి
త్తామాడ్కిన్ జలరాశి పర్వములయం దట్టుల్ విజృంభించి, తే
జోమంతుం డయి పక్షిరా జటులు- దంష్ట్రోగ్రంపు నల్వ్యాశముల్ *
వే, మోయన్ రథమెక్కి విక్రమముతో వెళ్ళెన్ గపిన్ మార్కొనన్. 844

విలుకాండ్రన్ ఘనుడైన శస్త్రవిదుఁడున్ పెక్కస్త్రవిజ్ఞాన వే
త్తలలో జ్యేష్ఠుఁడ యింద్రజిత్తు రథియై తత్కాలమే వానరున్
పెలుచన్ మార్కొన నేగి నంత రథపున్ వేగంబు తద్దోషమున్
విలుజ్యాఘోషము నాలకించి కపియో వేహింగి పోయెన్ గడున్. 845

ఘనచాపంబు గ్రహించి తీవ్రశిత దీర్ఘంబైన బాణములన్
గొని యుత్సాహముతోఁ గపివ్రముఖు రక్షోనాథ పుత్రుం డెదు
ర్కొన దిక్కుల్ కలుషంబు లయ్యె చుగవక్షుల్ బిట్టుగా నార్చె నం
దును నేతెంచిన నాగ యక్ష ఋషి సిద్ధుల్ చేసి రుద్దోషముల్. 846

అరదం బెక్కియు వచ్చు నింద్రజిని వీరాగ్రేసరుం డైన వా
నరుఁ డంతన్ గని ఘోరగర్జన మటన్ గావించి మ్రొవెంచెఁ బల్
వరవ్రజం బటు లింద్రజి త్తుఱుమఁ చావం బెత్తి సారించి యు
ద్ధురులౌ వీరులు నింద్రజిత్తు హనుమంతుండున్ విజృంభించుచున్. 847

అట దీవ్రంబుగ బద్ధవై రు లయి ఘోరాయోధనంబున్ పొన
ర్చుటకై పైకొన పండు నింద్రజియె విల్పారించి బాణాలఁ జి
మ్ముటయున్ మారుతి మించిపై కెగిరి వమ్ముంజేయ నాయింద్రజి
త్తుటకాయించి సువర్ణ పుంఖములు శల్యాస్త్రాలు వేసెన్ వడిన్. 848

రథ ఘోషంబు మృదంగ భేరి పటహారావంబు లాకృష్యమా
ణ ధనుర్ఘోషము నాచకించి కపియున్ స్వైరంబ వేగన్ వియ
త్పథి సంచారము చేయు చింద్రజి శరాపాతాంత రాలందు ల
క్ష్య ధురీణత్వము వమ్ము చేసెను మహాచాతుర్య మేపారంగన్.

849

శరపాతంబుల కగ్రమందుఁ గరముల్ సారించి పైపైకి ను
ద్ధురతన్ మారుతి లాఘవంబ యెగిరెన్ దూర్ణంబుగా నిట్లు ది
క్కరులి ట్లిద్దరు సారభూత హృదు లాకర్షించుచున్ బోరుచున్
మరి వారొండొరు చూచువారల మదిం బ్రభాంతి వ్యగ్రతల్ గూర్చిలన్.

850

హనుమంతుని యంతర మా
దనుజుఁ డెఱుంగండ యట్టి దనుజాంతరమున్
హనుమంతుఁ డెఱుంగఁ డొకడొ
క్కని బుధసము లిట్లు గెల్వగా లేరై రెందున్.

851

గుఱియైన హనుమంతుడు దొరకకుండె
ఆ యమోఘ బాణంబులు వ్యర్థ మయ్యె
చేయునదిలేక యింద్రజి చింత మునిఁగి
ఆ మహాత్ముఁడు లక్ష్య సిద్ధాత్ముఁ డయ్యు.

852

ఇతఁ డవధ్యుఁడు పట్టుట యెట్లు లింక
అని తలఁచి యింద్రజిత్తు తత్త్వార్థ చింత
చేసి యతనిపై బ్రహ్మాస్త్రమేసి యపుడు
అతని బట్టె మిక్కిలి తేజస్వి యగుచు నపుడు.

853

అంత బ్రహ్మాస్త్రమున బద్ధుఁ డగుచు హనుమ
చేష్ట దక్కి యాపిమ్మట క్షితిని బడియె
పిదప బ్రహ్మ ప్రభావాన విగత వేగు
డయితి నని యెంచె బ్రహ్మ వరాదికమును.

854

అప్పుడు బ్రహ్మ దేవ తగల యట్టి మంత్ర
ముననె బ్రహ్మాస్త్ర బంధ విముక్తి పొంది
నాకు శక్తిలే దని యెంచి బంధంబు పొందె
బ్రహ్మ యాజ్ఞ మన్నింపగా వలయు నంచు.

855

అస్త్ర వీర్యము మదిలోన హనుమ తలఁచి
* బ్రహ్మ యిచ్చిన యాయనుగ్రహము నెంచి
అస్త్ర బంధ విముక్తి ని నాత్మఁ జూచి
బ్రహ్మ యిడిన యాజ్ఞప్రకారము లొంగె.

856

బ్రహ్మ దేవేంద్రుఁ డనిలుండు రక్ష చేయు
నేను నస్త్రాన బద్ధుఁడ నై నఁ గాని
నాకు భీతి గలుగదు దానవులు నన్ను
పట్ట నాకె మేలగు రావణుని గాంతు.

857

రావణునితోడ సంవాద లాభ మగును
కనుక దై త్యులు నను పట్టుకొనుట మంచె
అనుచు నిశ్చయించి పరవీరాంతకుఁడును
సరిగఁ గని చేయువాఁ డయియుఱక యుండె.

858

అల్పిని గ్రహించి యసురుల్ పట్టుకొనియు
రెచ్చి యాయా పనుల జెదిరించి నంత
ఏమి బదులును తాను గావింప కుండి
యెఱచె నంతట హనుమంతు డట్టి తఱిని.

859

* బ్రహ్మాస్త్రము హనుమంతునికి హాని ఏమియు చేయదని బ్రహ్మవరము.

వైరి దమను డయ్యును జేషఁ బాసి యున్న
హనుమ నీక్షించి దైత్యులు జనప నార
త్రాళ్ళతోడఁ జెట్టుల నార త్రాళ్ళ తోడఁ
గట్టి బంధించినారు వేగంబ యపుడె.

360

రాక్షసేంద్రుఁడు నను జూడఁ బ్రయతనంబు
చేయవలె నని నిశ్చిత చిత్తుఁ డగుచు
పరుల బంధనమును బల్మి వైరి వీరు
లడఁచి నిగ్రహించుట కిష్టపడియె నపుడు.

361

ఎపు డయితెఁ గపి త్రాళ్ళ బంధింపఁబడెనొ
అపుడె బ్రహ్మాస్త్రముననుండి త్యక్తుఁ డయ్యె
అస్త్ర బంధము నితరమైన బంధ
మనుమతింపదు కావున నదియె పోయె.

362

వ. వానరుండు నారత్రాళ్ళతోఁ గట్టఁబడినట్లు తెలిసికొని ఇట్లు ఇంద్ర
జిత్తు ఆలోచించి “యింక ఈవానరుఁడు బ్రహ్మాస్త్రమునుండి విముక్తుఁ డయ్యె
ఇతరమగు తాళ్ళతోఁ గట్టఁబడిన వానికి ఈబ్రహ్మాస్త్రముపనిచేయదు. యాహా !
నేను చేసిన యామహాకర్మ యంతయు వ్యర్థమైనదే. ఇట్లు త్రాళ్ళతోఁ గట్టి
నచో మంత్రములు పనిచేయ వని యెఱుగరు. ఈమహాస్త్రమును వ్యర్థమును
జేసిరి. పోనీ మఱల ప్రయోగింత మన్నచో ఒకసారివేసిన యస్త్రమును మరల
ప్రయోగించినచో పని చేయదు గదా. ఇంక మనస్థితి సంశయములో పడినది
అని చింతలో మునిగెను. మఱి యాహనుమంతుఁడు తాను రాక్షసులచే లాగఁ
బడుచు త్రాళ్ళతోఁ బీడితుఁడై అస్త్రము నుండి విముక్తుఁ డయిన ట్లెఱుంగడు.
క్రూరు లగు రాక్షసులు గుప్పిళ్ళతోఁ బొడువఁబడుచు రాక్షసేశ్వరుని సమీపము
నకు హనుమంతుఁడు ఈడ్చుకొని పోఁబడె. ఇంద్రజిత్తు మాత్రము బ్రహ్మాస్త్ర

ముచే ముక్తుఁడై నారతాశ్శతోఁ గట్టఁబడిన మహాబలుఁ డైన వానర వీరుని స్వగుణములతోఁ గూడి యున్న రాజునకుఁ జూపె. మఱి యా రాక్షసులు బంధింపబడిన యేనుంగునుబోలె కపివీరుని రాక్షసేశ్వరునికి నివేదించిరి. వీఁ డెవఁడో, ఎవ్వరి వాఁడో, ఇక్కడ పనియేమో, ఇక్కడ నున్న యాశ్రయ మేమో : అని రాక్షసవీరులు చెప్పుకొనఁ దొడంగిరి. వీనిని కొట్టుఁడు దగులఁ బెట్టుఁడు లేనిచో భక్షింపుడు అని మఱి కొందఱు రాక్షసులు క్రుద్ధులై పలికిరి. అంత మహాత్ముఁడైన యా హనుమంతుఁ డా మార్గమును దాటి రాక్షసరాజు పాదమూలమున నున్న పరిచారక వృద్ధులను మహారత్నములచే విభూషింపఁ బడిన గృహమును చూచెను. మహాతేజుఁడైన రావణుఁడును వికృతాకారు లైన రాక్షసులచే నీడ్చుకొని తీసికొని రాఁబడుచున్న కపి సత్తముని జూచి తేజో బలములతోఁ గూడిన రాక్షసరాజును తపించు భాస్కరుని బోలెవానరుఁడు చూచెను అంత నారావణుండు కపిని జూచి రోషముచే నెఱ్ఱుని కన్నులను ద్రిప్పుచు కుల శీలంబుల వృద్ధులైన మంత్రిముఖ్యులతో ఆ వానరునిగూర్చి తెలిసికొనుఁ డని యాజ్ఞాపింప వారును యధాక్రమముగ వచ్చిన కార్యప్రయోజనమును దాని మూలకారణమును గూర్చి ప్రశ్నింపఁగా వానరరాజు దరినుండి దూతయై వచ్చితిని నివేదించె.

663

అటులు తన్ను రప్పించు కృత్యంపుఁ దెలివి
నచ్చెరువు వడి భీమ శౌర్యంబు గలుగు
హనుమ రోషాన నెఱుపైన కనుల నొప్పి
రాక్షసేశ్వరు పైకి నేత్రములఁ బఱపె.

84

వెలుగు పసిండి వెలగల్గి ముత్యాలు
సరులు వ్రేలు కిరీట మొరుగఁదాల్చి

వజ్రాలు పొదిగిన స్వర్ణంపు నెలగల
మనసె చేయు మఱి భూషణము లూని

వెల గలిగిన వట్టు వలువలు దాలిచి
 రక్త చందనముల రకము లలఁది
 తెఱచిన కనదగు నెఱుపై న నెఱగొల్పు
 మెఱయు తీక్షణుఁ బండ్ల వరలు చుండి

దరిని వ్రేలు మోవుల పదితలలతోడ
 వర భుజంగాఢ్య శృంగ మందరముఁ బోలి
 దశముఖుఁడు హరకంఠుడు శశిముఖుఁడు
 కాటుకల ప్రోగు, సబలాక ఘనుని బోలె.

865

అయిదు తలల పాములువోలె నమరి బాహు
 పురులు దాల్చిన బలిసిన భుజము లొప్ప
 మణులు పొదిగిన చిత్రాస్తరణము గలుగు
 నుత్తమ మగు స్ఫటిక పీఠి నుండె నపుఁడు.

866

కడు నలంకరించు కొనిన కాంత లతని
 వాలమును వ్యంజము గొనిలీలఁ గొల్పుఁ
 దుర్ధరుఁడు ప్రహస్తుఁడు మహాపార్శ్వుడును ని
 కుంభుఁడనెడి నల్వరు మంచి కుశలు లచట.

867

బల మధాందులై నాలుగు వార్ధులట్టు
 లలరి మంత్రతత్త్వజ్ఞులై యమల బుద్ధి
 గలిగి సురలచే నింద్రు నట్లులను హనుమ
 మేరుగిరి గాఱు మబ్బట్లు మీరఁ జూచె.

868

అతఁడు భీమశక్తి గల దైత్యాశిచేత
 బాధ పెట్టబడుచుఁ గూడ బరమ మైన
 యచ్చెరువు పొంది, భాసిల్లు నసుర పతిని
 గని యతని తేజసున మోహ మొనసి తలఁచె.

869

ఏమి యసురపతి రూపం
 బేమి యతని దైర్యగరిమ యేమి సత్త్వం
 బేమి యతని తనుకాంతియు
 నేమి యఖిల లక్షణాఢ్య వృత్తియు నౌరా.

870

ఇతని దరి నధర్మమొ బల
 యుతంబుగా నుండదేని సురుతర శక్త
 న్విత సురలోకము గూడను
 నితఁడు ప్రోవ గలవాడె యిది నిశ్చయమే.

871

ఇతఁ డొనరించు భువన కు
 త్సితోగ్ర కర్మములచేత దితిజ : తిదశా
 న్విత లోకములన్నియు
 సతతంబు భయంబు చెంది సంతాపిండున్.

872

అతి తేజసు గల దానవ
 పతి ప్రభావంబు చూచి వానరుఁ డెంచెన్
 యితడే గనక అలిగిన జ
 గతి నేకార్థవముఁ జేయఁగల డని మదిలో.

873

ఎదుట నున్న పింగాక్షు మోమెత్తి చూచి
 ప్రకట పృథుభాహువును లోక రావణుండు
 నయిన రావణుఁడు క్రుధావ శాత్ముఁడగుచు
 హనుమఁ దేజస్వి నతి శంక నరసి తలచె.

874

మును కైలాసము నేఁ బెకల్చినపుడే పూజ్యుండు నన్నున్ శపిం
 చెనొ యానంది కపింద్రు రూపమున వచ్చెంబో యిటుల్ వేగ లే
 కను బాణాసురుఁ డిందు వచ్చెనొ కనంగా నొ నటించున్ బ్రహ్
 ముని రోషారుణనేత్రుఁడై పలికె నబ్బో నర్థకాలోచితిన్.

875

అడు, గెందుండి ఖలుం డితడు నీప్రాంతాన కేతెంచె ని
క్కడికిన్ రాగతమేమి యీవనము భగ్గుం బేల కావించె ని
క్కడి దైత్యాంగనలన్ భయంపడు నటుల్ గావించె నేహేతుచే
గడు దర్శింపగ రాని నాపురికి రాఁగా నేల, పోరేటికిన్. 876

అడుగుమి యీదురాత్ము” నని యాదనుజేంద్రుఁ డనన్ ప్రహస్తుడ
వృషణియెఁ “గ్రోతి : యూరడిలు పొందుము భద్రము భీతి వీడు యిం
ద్రుఁడె నిను రావణావనికిఁ ద్రోసెనెయేన నిజంబు చెప్పు మి
య్యెడ భయ మొందకివు నిను నిప్పుడె ముక్తుని జేతుమో కపి : 877

అటుకాదేని కుబేరుఁడో వరుణుఁడో యాకాలుఁడో నిన్ను ని
చ్చటకున్ దూతగ బంపఁ నీపురికి స్వేచ్ఛన్ వచ్చితే లేక ని
న్నిటు సర్వంబు జయింపఁ గోరు హరియే నేడంపెనా పైకి ని
విటులన్ వానరరూప మొందితివి గానీ వాన రౌజ స్పెడి. 878

నిజము వచింపు మోరి కపి : నిన్నిక ముక్తుని జేతు మిప్పుడే
నిజము వచింప కున్న యెడ నీవిదె ప్రాణముతోడ నుండ, వి
ట్లు జవముతో దశాస్యు పురిలో నిటు చొచ్చితి కేటి కోరి వే
నిజము వచింపునుం చనఁగ నేర్చున మారుతి చెప్పె నిట్టులన్. 879

ఏను యమునికి వరుణుని కింద్రునికిని
దూతఁగాను కుబేర మిత్రుఁడనుగాను
విష్ణువేనిఁ బంపఁగ లేదు వినుము గ్రోతి
జాతి వాఁడనె, వచ్చితిఁ గ్రోతి నగుచు. 880

రాజదర్శన మది దుర్లభము గాన
వేగ రావణుఁ గన వనిన్ విజిఁచినాను
రాక్షసులు పోరు చేయుచు రాఁగ నేను
నాతనువు గావఁ జేసితి న్రణము నిపుడు. 881

అస్త్రప్రహారచేత సురాసురులును
 ట్టదు నను జేయఁ లేరిది బ్రహ్మవరము
 రాజు గనంగ లొంగితిని నస్త్రమున కిట్లు
 తాక్షసులు కొట్టఁ గంటి నస్త్రముల ముక్తి.

888

ఒక్క రాజకార్యం బది యుంటవలెన
 నీ సమీపమునకు వచ్చి నిలిచి యుండి
 తాగగ తేజస్వి గల రామదూత నగుచు
 వచ్చితిని వ్రభు : నాహిత వాక్కు వినుము.

889

వ: అనీ చెప్పి మణియు సత్త్వవంతుఁ డయిన వానర సత్త్వముఁడు
 మహాసత్త్వుఁడైన దశకంఠుని జూచి యర్థవంతము నవ్యగ్రము నగు వాక్య
 మిట్లు పలికెను. నేను సుగ్రీవుని సందేశముచే నిట్లు నీ భవనమునకు వచ్చితిని.
 వానరేశ్వరుడు రాక్షసేంద్రుఁడవును భ్రాతృసమానుఁడ వగు నిన్ను కుశల
 మడిగె. భ్రాతృ సమానుఁడు మహాత్ముఁడు నగు సుగ్రీవుని ధర్మార్థ సహిత
 మైన యిహలోక పరలోక యుక్త మయిన వాక్యమును వినుము. రథ వారణ
 వాయు బలంబులు గల దశరథుం డను రాజు గలఁడు. అతఁడు లోకమునకు
 తండ్రివంటి బంధువు. సురేశ్వరునితో సమం బయిన ద్యుతి గలవాఁడు. అతనికి
 జ్యేష్ఠపుత్రుఁడును మహాబాహువు వ్రభువు ప్రియకరుఁడు నగు పుత్రుఁడు
 కలఁడు. తండ్రి యాజ్ఞచే బయలుదేలి ధర్మమార్గము నాశ్రయించి సోదరుఁ
 డైన లక్ష్మణునితోను భార్య సీతతోను మహా తేజుఁడైన యా రాముఁడును
 ఆమహారాజుకొడుకు దండకావనము ప్రవేశించెను. మహాత్ముఁడైన విదేహరాజు
 జనకుని కుమార్తె సతిని అనువర్తించిన సీత వనమున నష్టమయ్యె. అనుజుని
 తోఁగూడ ఆరాజపుత్రుఁడు ఆ దేవిని వెదకుచు ఋష్యమూక గిరికి వచ్చి సుగ్రీ
 వునితోఁ గలిసికొనెను. అతఁడు సీతను వెదకింతునని ప్రతిజ్ఞ చేసె. సుగ్రీవునికిఁ
 గూడ రామునిచే వానర రాజ్యము నివేదింపఁ బడినది. పిదప రాముఁడు
 యుద్ధమున రాజపుత్రుఁడు వాలిని జంపి వానర ఋక్షుల రాజ్య మందఁ

సుగ్రీవుని స్థాపించెను. నీవు ఇదివఱకె ఎరిగి యున్న వానరశ్రేష్ఠుఁ డైన వాని యుద్ధములో రామునిచేత ఒకబాణముచేతనె చంపఁబడెను. సత్యసంగరుఁ డగు సుగ్రీవుఁడు సీతను వెదకుటకు శ్రద్ధ గలవాఁ డయి సర్వ దిక్కులకు వానరులను పంపెను. ఆ వానరులు వేలు లక్షలు సర్వదిక్కుల క్రిందికి పైకి పంపఁబడిరి. ఆవానరులలో కొందఱు గరుత్మంతుని వంటివారు. కొందఱు వాయు సమానులు. వారు నేలను అంటని గతి గలవారు. మహాబలులు, శీఘ్ర గతి గలవారు. వాయువు కన్న కొడుకైన హనుమంతు డనుపేరు గల నేను సీతకై నూఱు యోజనములు పొడవుగల సముద్రమును అంఘించి యామెను చూడఁగోరి యిక్కడకు వచ్చి తిరుగుచు నీ గృహమున జానకిని చూచితిని. 184

ఇంక నీవో-

భువి ధర్మార్థములెల్లఁ గంటివి తపంబున్ చాలఁగాఁ జేసినాఁ
డ, వత్తిప్రాజ్ఞుఁడ వన్య భార్యను నిటుల్ బంధింప న్యాయుంబె ధ
ర్మ విరుద్ధం బయి బహ్వాపాయ మగు మూలచ్ఛేది కృత్యంబు లి
య్యవి నిన్నోలిన బుద్ధిమంతు లిటు చేయుంబోరు సుమ్మెప్పుడున్. 885

రాముకోపముఁ బట్టి లక్ష్యణుండేయు శ

రము లోర్చు దేవాసురాళి నెవఁడు

రామునికి నపకారముచేసి సుఖపడు

వాఁడు గలఁడె త్రిభువనములందు

ధర్మార్థ సహితమై త్రైకాలిక హితమౌ

నామాటను పిని జానకిని విడుము

కంటి సీతాదేవిఁ గని దుర్లభం బైన

యది కంటి, రాముఁడె యవలఁ జేయు

శోకమునఁ గుందు జానకిన్ జూచినాఁడ
తన్ని యెవరో తెలియ, వైదు తలలపాము,
దితిజ దేవు లామెను గోడి బ్రతుకఁగలరె.
బహువిష యుతాన్నము తిని బ్రతుకు నెవఁడు.

886

ధృతిఘోరంపు మహాతపోవ్యధలచే ధీర్ఘాయు వై శ్వర్య మొం
దితి వద్దానిని పాడుచేసి కొననానే యుగ్రమౌ చాల గొ
ప్ప తపశ్చర్యల దేవదానవుఁడున్ వధ్యుండవే గావ యీ
గతి సుగ్రీవుఁడు కోడు దేవుఁ డహియున్ గంధర్వుఁడున్ దై త్యుఁడున్.

887

కనుకన్ ప్రాణము లెట్లు గాచుకొన శక్యంబొను, ధర్మంబుచే
ఘనమై వచ్చు సుఖంబ ధర్మఫలమౌ కష్టంబులే నొక్క వే
శనెగా; వింక ఫలంబొ ధర్మమునె గూడన్తోనె వెంటాడు నా
ఘన ధర్మంబో యధర్మనాశనమువే గావించుఁ జుమ్మెప్పుడున్.

888

ఇంతవఱకు పుణ్య మనుభవించినావు
ఇంక పాప ఫల మనుభవింపఁ గలవు
క్షితి ననుర వధ సుగ్రీవ మైత్రి
వారి వధఁ దెల్పి స్వహితంబుఁ బట్టి నడువు.

889

రథ గజ హయ యుక్తయై యైన లంకనెల్ల
నిపుడె పూర్తిగ క్షయ మొనరింపఁగలను
క్రాని యారాసునికి నీకార్య మేమి
నిశ్చయము నిష్టమును గాదు నేర్కిఁ జూడ.

890

జనకజను హరించిన శత్రుఁ జంపెద నని
రాముఁడు కపి ఋక్షుల ముందు ప్రవతినచేసె
రామునికి హని చేసి సుత్రాముఁ డేని
క్షేమ మొందఁడు త్యాగృథున్ జెప్ప వేల.

891

ఏసతిని సీతగఁ గనితి
వేసతి నీవశమునందు నిపు డుండెనొకో
ఆసతియొ సర్వలంకా
నాశిని యగు కాళనిశయె నయముగఁ గనుమీ.

892

కనుకన్ సీతా విగ్రహ
ముననుండిన కాలపాశమును నిటు నీయం
తనె మెడలోఁ దగులుచు కొని
తనరెడు నీవె నినుగూర్చి తలఁచుకొనఁదగున్.

893

ఇదె కోటల బురుజులు రా
ట్టదవులు పురి రాము కోప బాధిత మగుచున్
పదపడి సీతాతేజసు
న దగ్ధ మగుచుండ నిఁక గనంబడుఁ గనుమీ.

894

హితులను సఖులను జ్ఞాతుల
సుతులను మంత్రుల సుఖముల నోదరులను నీ
సతులను లంకాపురమును
హతముం బొనరువక యుండు మనురాధీశా.

895

అసురేశ! సత్య మగునా
యసలు పలుకు నాలకింపు నందు విశేషిం
చి సత్యరణుడగు రాముని
సిసలగు దాసుండఁ గపిని శ్రేష్ఠు దూతన్.

896

స్థావర జంగమ యుతభూ
తావళి గలిగిన జగంబు లన్నిటిఁ ద్రుటిలో
వేచిధుల సంహరించియు
నీవేశనె రాముఁడు సృజియింపఁగఁ జాలున్.

897

సుర గంధర్వ పతత్రి యక్ష నర రక్షో నాగ దేవేంద్ర కి
 స్నర విద్యాధర సిద్ధ సంఘములలోనన్, సర్వభూతాలలో
 ధరలో నెల్లెడ. సర్వకాలములలోఁ దద్రాము శ్రీవిష్ణువుతో
 సరెయౌ విక్రమ మున్న వాని నెదురం జాలం డెవం డేనియున్. 898

నృపతి సింహుఁడు సర్వ లోకేశ్వరుండు
 వైన రామునికిని విప్రియంబు చేసి
 యీవు బ్రదుకుట దుర్లభ, మి స పరాతి
 లోక నాయకు నెదురఁ జాలుదురె యెవరు. 899

స్వయమ పుట్టు చతురాస్య బ్రహ్మ గాని
 మండు ముక్కంటి శ్రీపురాంతకుండు గాని
 ఎల్ల సురలకు విఘ్నండు దేవేంద్రుఁ డైన
 ఎవ రయిన రామవధ్యు రక్షింపలేరు. 900

అట్లు సుష్టుగఁ గపి చెప్ప నాలకించి
 అప్రతిముఁ డప్రతిమ మప్రియాలు వినుచు
 నలుకఁ గన్నులు త్రిప్పుచు హనుమ నపుడు
 చంప మని యాజ్ఞ యిడె చావు మూడ. 901

అట దౌత్యంబు వ హించు క్రోతివధ దుష్టాత్ముండయౌ రావణుం
 డట శాసింప విభీషణుండు విని తా నంగీకృతిన్ జూప కు
 త్కట కోపంబున నున్న రాక్షసవిభున్ తచ్చాసనంబున్ మదిన్
 పటు కార్యంబును గూర్చి చూచి యెదలో భావించి లోనెంచుచున్. 902

వై రి జేతయు వాక్యవిశారదుఁడును
 నగు విభీషణుఁ డన్నఁ బూజార్హు నరసి
 హృది స్వక ర్తవ్యమును నిశ్చయించి కొనుచు
 నెంతో హితము సాముముగ వచించె నపుడు. 903

క్షమియింపు. రోషము త్యజిం
పుము, దైత్యాధిప! ప్రసాదము గని, నావా
క్యము విను ముచితానుచిత ని
జము లెఱిగిన సాధు నృపులు చంపరు దూతన్.

౧౦4

ఇది నృప ధర్మ విరుద్ధం
బిది లోకాచారమునకు నేహ్యము కూడన్
మదిలోపల నీవానరు
వధ నిను బోలిన ఘనునకు పాడియె వీరా!

౧౦5

నీవో ధర్మజ్ఞుండవు
నీవెందును రాజధర్మ నిపుణుండవు గదా
నీవు కృతజ్ఞుండవును ప
రావర విమండ వెఱుగుమవు ప్రాణుల ప్రకృతిన్.

౧౦6

నినుబోల్ ప్రాజ్ఞులె క్రోధం
బునకున్ వశు లయిన యెడల భువిలో నింకన్
ఘన శాస్త్ర పాండితి గరిమ
కును ఫలమేది కేవల మది కూడ శ్రమంబే.

౧౦7

కావున ననుగ్రహింపుమి
యో వై రిఘ్ను! దనుజేంద్ర! ఓదుర్వారా!
ఏ విధి యుక్తయుక్తము
లీ విటఁ గని దూత దండ మిడఁగావలయున్.

౧౦8

అని విభీషణుండు వచింప నాలకించి
రాక్ష సేశ్వరుఁ డైన యారావణుండు
చాల రోషంబుతో గూడి స్వాంత మందు
నిట్లు ప్రత్యుత్తరంబును నిడియె నంత!

౧౦9

పాపాత్ముని వధలోనే
 పాపము నుండఁగఁ బోదు వరవీరభూః
 పాపాత్ముఁ డైన వానరు
 నీవట్టునఁ జంపి వై తు నిట్లే యనఁగన్.

910

పూర్ణ దోష మయి యధర్మమూల మగుచు
 నార్యులును మెచ్చని వలుకు నాలకించి
 బుద్ధిమంతుల లోహ ముఖ్యుఁ డైన
 యావిభీషణుఁ డనెఁ బరమార్థసూక్తి.

911

రాక్షసేశ్వర! లంకాధిరాజ! నీవు
 కనికరింపు ధర్మార్థ యుక్తంబు యైన
 నావలుకు విను, మెప్పుడే, నేప్రదేశ
 మందు, నేదూతయు వవధ్యుఁ డంద్రు బుధులు.

912

ఈరిపు, వనంశయంబుగ వృద్ధి చెందె
 ఇతఁ డమితమైన యప్రియమే యొనర్చె
 అయిన దూత యవధ్యుఁడే యనుచు నుజను
 లంద్రు, దూత శిక్షలో చాల నవనిఁ గలవు.

913

విఠచుటో యవయవముల, తల
 గొఱుగుటో కొరడాలచేత కొట్టుటో వాతల్
 తరితర పెట్టుటో దూతల
 కిరవగు శిక్ష లనుదురు, వధించుటో విషమే.

914

మతి ధర్మార్థంబుల నే
 ర్చితి పుచితానుచితముల నెరింగివ నినుబోల్
 భృతి యతు లెట్టులు కోప వ
 శత గాంతురు, నిగ్రహింతు సాత్త్వికు లలుకవ్.

915

ధర్మశాస్త్రాన లోక వృత్త ముల యందు
శాస్త్రమున జ్ఞానధారణ సమితులందు
నీకు సాటిగ నెవరును నిలువలేరు
నీవు నరసు రాసురలన్ శ్రేష్ఠుడవును

916

ఈ కపిని వధించుటలో
నాకెట్టి గుణంబయినఁ గనంబడ దిపుడున్
ఆ కపి నెవ్వరు పంపిరొ
యా కపిరాజు పయి వేయుమీ దండంబున్.

917

ఇతఁడు సాధు వసాధువా యితరుచేత
నంపబడెఁ బరులకయి యస్వతంత్రు
డయి పలుకుచుండెఁ గావున నస్వతంత్రు
డగుట దూత నెప్పుడు చంప దగదు సుమ్ము.

918

ఇతడు చంపబడిన మింటనేగి తిరిగి
ఎవఁ డుదధిదాటి రిపును రావించు నితడు
అపుడు రిపువధ యెట్లగు నందు చేత
వీని వధియింపఁదగదు విద్వేషి దమన.

919

కనుక సురలు నింద్రుని నెదుర్కొనఁగఁ దగును
ఈతడు చావ రణ ప్రేయఃయెవడు దూత
యగును, నితని జంపఁగ దూరమందె యున్న
దుర్వినీతరాట్సుతుల నే దూత దెచ్చు

920

విక్రమోత్సాహ గర్విత విబుధ దైత్య
సేనలకుఁ గూడనెప్పుడు నిర్జింప రాని
యీవు యుద్ధావకాశంబు నెల్ల వమ్ము
పలుపదగదు సూచిత్త హర్ష ప్రదాయి.

921

హితులు శూరులు శ్రద్ధతో నెసగువారు
గుణులును కులీనులు మనస్వి కోవిదులును
శస్త్రధరులు కోట్ల కొలంది యస్త్రధరులు
కలరు నీదరి సిద్ధముగా సతంబు.

922

వారిలోఁ గొందఱును నీవు పనుపు మిపుడె
వారు వెడలి రాజసుతులఁ బట్టి తెత్తు
మూఢులగు వారిపైని సమోఘమైన
తమ ప్రభావము చూపింపఁ దరలఁ బంపు.

923

ఇటు లపుడు విభీషణుఁడు వచింప వినియు
రాక్షస ఐతి రావణుఁడు సురారి బలుఁడు
బుద్ధిఁగని దేశమును గాలమును నెఱిఁగి
బ్రాతతో నీవిధంబుగఁ బలికె నపుడు.

924

బాగుగాఁ జెప్పితివి దూతవధయొ నింద్య
మింక వధకంటె వేఱె గావింపవలయు
కపులకో తోక ప్రేయము యోగ్యంపు భూష
కనుక దానిఁ గాల్చియె గెంటి యనువుఁ డితనిః

925

అంగవికలతన్ జిక్కి దైన్యంబు గనిన
కపిని జ్ఞాతి మిత్రాత్తులు గాంచుచుండ
తోక యంటించి ప్రతివీధి తొరగ పురిని
త్రిప్పుదురుగాక యని యాన తిచ్చెఁ బ్రభువు.

926

వ. అంతట రాక్షసులు తమ ప్రభువు శాసనము విని కోపముచేఁ జిక్కిన
వారై చిఱిగిన గుడ్డపీలికలను ఆ హనుమంతుని తోకకుఁ జుట్టిరి. అపు డాతోక
ఎండు కట్టెను పొంది యగ్నువలె గుడ్డలు చుట్టినకొలది నూరక పెరుగ సాగినది.

అంత వారు ఆ తోకమీద నూనె పోసి దానిపై నిప్పుపైచిరి. అప్పుడు హనుమంతుడు మండిన తోకతో ఆ రాక్షసులను బడఁగొట్టి రోషముతో నిండి లేత సూర్యునివలెఁ బ్రకాశించుచుండె. పిదప మండుచున్న తోక గల యా వానరుని చూచుటకు సంతోషముతో స్త్రీలు బాలురు వృద్ధులు ప్రోగులయి చూడదొడగిరి. ఆ హనుమంతుడు మరల కలసి వచ్చిన క్రూరరాక్షసులచే బంధింపఁబడి యా కాలమునకుఁ దగునట్లు ఇట్లు తలఁచెను.

927

అసురుల్ నన్నిట కట్టి పైచినను నావంతైన నన్నావలే
రస లీత్రాశ్శను తెంపివైచి మఱి దై త్యాశిన్ వధింపంగలన్
దశకంఠాజ్ఞను వీరు రాముని హితార్థంబై విజృంభించు న
న్ను సరే కట్టిరి దీనిచేఁ గలుగ దెందున్ హాని నాకింతయున్.

928

ఇట నేనందఱ కాజిఁ జాలుమను గాని రాము ప్రీత్యర్థమై
యిటు లీ రాక్షసు లేమి చేసినను నేనెల్లన్ మదిన్ సైతు నిం
కిట అంకన్ మరలన్ జరింపవలె రేయిన్ నేను వీక్షింప లే
దిట దుర్గంబున నెట్టిరీతి గలదో యెట్టుల్ రచింపం బడెన్.

929

పవ లీలంక యవశ్యమే కనఁదగున్, బంధించి నాతోక నె
క్కువగాఁ గాల్చిన గాల్చుగాక వ్యధ చేకూర్తేని చేకూర్చుగా
క వెసన్ జూచెద లంక నాకు శ్రమమే కన్నట్ట దంచున్, గరం
బవలోకించి రహస్య మానసముతో నల్లాడు నా మారుతిన్.

930

దివిజుల్ హర్షముతోడఁ బట్టుకొని యెంతే శంఖ భేరి స్వనం
బఱిగా మ్రోయఁగఁ జప్పటుల్ చఱచి సింహధ్వనముల్ చేయుచున్
ప్రతివీధిన్ బురి ఘోష పెట్టుచును త్రిప్పన్ వాయుజం డంతటన్
మతి సౌఖ్యానఁ జరించుచున్ గనియె నమ్మై సర్వలంకాపురిన్.

931

వలుమేడల్ నలువీధులున్ సదన సంభాధాలు శృంగాట కం
బులు పల్ సందులు గొందులున్ పురవనంబుల్ మబ్బుబోల్ సౌధపం
క్తులు వాతాత్మజుఁ డంతఁ జూచుచు పడిం దోతేర నవ్వేళ దై
త్యులు గన్గొం డిది గూఢ చారి యని యెంతో పెట్టి రుద్ధోషముల్. 932

అటు లావంతను జూడఁ గొతుకముతో నాబాలగోపాలమున్
అటకున్ వచ్చియుఁ దోక కాలు హనుమన్ హర్షంబుతోఁ జూడ నం
తట వేగంబ విరూప నేత్ర లగు దైత్యస్త్రీలు నాదేవి క
చ్చట నాయప్రియవార్త చెప్పి రిటులన్ క్షౌపుత్రి చింతిల్లఁగన్. 933

ప. ఓ సీతా ! నీవెవ్వనితో సంభాషించితివో యా యెఱ్ఱని ముఖము గల
క్రోధికి తోక యంటించి యిదిగో వీధివీధులఁ దిప్పఁబడుచున్నాడు” అని. అపు
డాసీత ఆవాక్కు విని చిత్తము నెత్తుకొని పోయినట్లయి శోకముచే తపించుచు
నా యగ్ని హోత్రుని ధ్యానించి నా హనుమంతునికి మంగళము గావింపఁగోరి
నియమము పూని యగ్నిని సేవించి యిట్లు ప్రార్థించెను. 934

నేను పతిని శ్రద్ధపూని కొల్చెద నేని
యెంతో తపమును గావించు నేని
నేను పతివ్రతనై నిల్చెదనేని
నాపైఁ బ్రియుడు జాలి చూపునేని
వినుత శీలఁ బ్రియేష్ట నని కపి కనునేని
మద్భాగ్య శేషంబు మసలె నేని
సత్యసంగరుఁడౌచు సరగ దుఃఖ జలధిన్
సుగ్రీవుఁడిఁక దాటఁ జూచు నేని

అగ్నిదేవ! హనుమకు శైత్యంబు గూర్చు
మనుచు సీత ప్రార్థన చేయ నగ్ని హనుమ
కొక్షణమశుభమునకై ప్రదక్షిణముగ
మండె హనుమ తండ్రియు దేవి మనవి వివియె. 935

అంత శ్రీమంతుఁ డై నట్టి యంగదుండు
ఎల్ల సురలతోఁ గూడిన యింద్రుఁ డట్లు
సకల వానరులతో సంతసమునఁ
గొలువఁ బడుచుఁ గూర్చుండెను గుతుక మొప్పు.

1014

అపుడు కీర్తిమంతుఁడై యైన యనిలజుండు
అంగదముల సోకు యశస్వి యంగదుండు
ఉల్ల మలరంగఁ గూర్చుండ నున్నతమగు
నాగిరివరంబు శ్రీలతో నలరి వెలిగె.

1015

అతిగఁ బ్రీతితో ముద మొందు హనుమఁ గాంచి
పరమగు ప్రీతి గల జాంబవంతుఁ డడిగె
“దేవి నెట్లు చూచితి వెటు దేవి యుండె
దేవియెడ నెటుండెను క్రూరరావణుండు.

1016

సరిగ నిది యెల్లఁ జెప్పుము వరకపీండ్ర
సరిగ గ్రహించి కార్యనిశ్చయము చేతు
మెట్టి యర్థ మటుఁ జని కావింపవలెనొ
యేది కావలెనొ యది యీవ తెలుపు.

1017

వాయు పుత్రుఁ డటుల జాంబవంతుని చేత
తగ నియుక్తుఁడై యొడలెల్ల గగురుపాటు
కలుగ దేవి సీతకు సంత తలను వంచి
ప్రణతి చేసి యీరితిగ వాక్కు పలికె.

1018

మీర లందరు కనుచుండ మింటిపై కి
అతిగ నెగిరితి ఆ మహేంద్రాది నుండి
వారినిధి దక్షిణతటంబు త్వరగ నేను
తగిన శ్రద్ధతో నప్పుడె చాటగోరి.

1019

వింటిఁ జనుచుండ ఘోరమౌ విఘ్న నెందఱె
కడు మనసు లాగు కనకశృంగంబు కంటి
అది పథమును నడ్డిన విఘ్నమట్లు తోచె
దారి దరిఁజేరి భేదింపఁ దలచినాను

1020

రవిని బోలిన యాశిఖరమును నేను
తోకచే గొట్టివేయగా దొరగఁ జీలె
నాదు పూనిక గని మహానగము పలికె
మదికి ముదమిడ నుతః యని మధురవాక్కు.

1021

నే ననిల సఖుడఁ బిసతండ్రిగ నెఱుంగు
నన్ను మైనాకు డండ్రు సంద్రమున నుందు
నాయనః నును తెక్కలుండె నగములకును
ఇవ్వి భువినెల్ల బాధించి స్వేచ్ఛఁ దిరుగు

1022

ఈ గిరుల సంగతి విని దేవేంద్రు డపుడు
వీని తెక్కలు గొట్టి వజ్రాన నలిగి
యట మహాత్ముడో నీతండ్రి యనిలు డింక
నన్ను విడిపించి వైచె సంద్రమున వత్సః

1023

రామునికి సాయమే నొనర్పంగవలయు
రాముడు నరధార్మికుఁ డింద్రసమబలుండు
అని మహాత్ముడో మైనాకుఁ డనిన నుడులు
విని యుతనికిఁ గార్యము దెల్పి వెడలినాను.

1024

ఆ మహాత్ముడో మైనాకుఁ డనుమతించి
మానుష శరీరమున వేగ మాయ మగుచు
ైల రూపము తోడిను సంద్రమందు
కలియ నేవేగ కడమ మార్గమునఁ జనితి.

1025

అవల నాగమాత సురస నరయ నామె
జలధి మధ్యను నా తోడఁ బలికె నిట్లు
అమరులో నాకు నిన్ను భక్ష్యముగఁ జూపి
రందుచే తిందు నిను, నేటి కరయఁబడితి.

1026

అని సురస పల్క ప్రాంజలి నగుచు మొగము
వెలవెలగఁ బోవ నీరీతిఁ బలికినాను
దాశరథియు శ్రీరాముఁడొ దండ కలకు
ప్రభాత సౌమిత్రి సతి సీతరాగ వచ్చె.

1027

ఆ దురాత్ముడో రావణు డతని భార్య
నపహరింపఁగ రాముని యాజ్ఞవలన
అమె దరికి దూతగఁ బోదు రామునకును
నిప్పుడే స్వదేశమున సాయమీవు కమ్ము.

1028

పోని సీతను, నెవ్వరినై నఁగాని
కష్టపెట్టని రాముని గాంచి నీదు
వదనముం జొత్తు సత్యము ప్రతిన యిదియె
సలువు చుంటి ననుచుఁ బల్కఁ బలికె సరస.

1029

ఎవ్వఁడును నన్ను దాటి పోఁ డిదియె వరము
అని సురస పల్కఁ గపి పదియామడలును
ఇంకఁ గొంత దాటెద నని యెంతో పెరుగ
దీనికిఁ దగినట్టులు నోరు తెఱచె నామె.

1030

అట్లు తెఱచివ వదనంబు నరసి నేను
అప్పుడు బొటన వ్రేలంత చిన్నగుచు నామె
నోటఁ బడి పేగ వెడల నానోటినుండి
అప్పు డాదేవి తనరూప మంది యనియె.

1031

వానర శ్రేష్ఠ! సౌమ్య! నీపనియుఁ దీఱ
హాయిగాఁ బోయియు మహాత్ముడైన రాము
తొరగ సీత నోదార్పు, తోడ్తోడఁ బొమ్ము
ఓవృధుభుజః నీయెదఁ బ్రీతి నొందినాను.

1032

వ. అంత.

మేలు మేలని సర్వభూతాలు మెచ్చ
గరుడునివలె విశాల మౌగగన సీమ
నెగిరితిని, నాదు నీడ గ్రహింపబడియె
నైన నేనది యెఱుఁగ నావంతగూడ.

1033

ప్రథిత వేగుఁడ నగు నేను పదియు దిశలు
చూచి నాగతి యుట్టిన చొప్పు తెలియ
అవుడు నాగమనము మింట సడ్డ నేల
యనుచు రూప మేది గనక యతనిఁ గంటి.

1034

అపుడు క్రిందిభాగంబున నరయ సచట
జలమున భయంకరియగు రాక్షసిని గాంచి
యపుడు సగి భీమరాక్షసి స్థిరంబైన భ్రాంతి
లేని యప్రియ వాక్కు లీరితిఁ బలికె.

1035

ఓమహాకాయ! యిటు పోవ నుంటి వెటకు
ఆకలి గొను నాకిప్పుడు భక్ష్యంబు వలయు
చిరమునుండి తిండియె లేక వజరుచున్న
నాశరీరమునకుఁ దృప్తి నయతఁ గూర్పుఁ.

1036

అనఁగ సరె యని యామె వాక్కును దలంచి
యామె నోరుపట్టని యట్టు అతితఁ బెరుగ
ఆమె నను మ్రింగ నోరును నతిగఁ బెంచె
నావికృతి సరిగ దెలియన్ జాల దామె.

1037

వ. అపుడు “రాక్షసి సింహిక వేగముగా హనుమంతునిచే జంపబడిన దని సిద్ధచారణులు చెప్పుకొనుమండ వింటిని. అంత అమెను జంపి మరల నాతోందర పనిని తలచుకొని పర్వతములతో నందమైన చాలదూరమును దాటి లంకాపట్టణ మున్న సముద్రదక్షిణ తీరమును చూచితిని. అపుడు సూర్యు డస్తమించువేళ భీమవిక్రము లైన రాక్షసులకుఁ గనఁబడకుండ రాక్షసుల పట్టణము ప్రవేశించి అక్కడ కల్పాంత మేఘమువంటి యొక స్త్రీ యుట్టహాసముచేయుచు నన్నుఁ జంపఁ గోరి రాఁగా మండుచున్న యగ్ని శిఖరవంటి వెండ్రుకలు గలిగి భీమ మయిన యామెను ముష్టి ప్రహరంబుచేత పీడింప భీతురా లయి అమె యిట్లనె. ఓవానరా! నేను లంకాపురదేవతను నీవిక్రముచే జయించఁ బడితిని కనుక నీవింక సర్వరాక్షసులను జయించఁగలవు” అని. అపుడక్కడ సీతకై రాత్రి యంతయు పెదకుచు రావణుని యంతఃపురములోఁ గూర్చి ఆసుమధ్యమను చూడ నైతిని. అక్కడ రావణుని యింట సీతను జూడక శోక సముద్రమునఁబడి పారమొందక విచారించుదుండ దూరమున బంగారపుఁ బ్రాకారముతోఁ గూడిన గృహోపవనమును చూచితిని. అపుడాప్రాకారము దాటి అశోకవన మధ్య నున్న యొక గొప్ప శింశుపావృక్షము నెక్కి బంగారు కదళీ వనమును గాంచితిని. అందుండి యొక స్త్రీని చూచితిని. 1018

నడి జవ్వనము మీఱు నశిన దళాక్షిని

ఉపవాసములఁ జిక్కియున్నదాని

ధూళిఁ బాడగు జుట్టుచేల మొక్కటె గల్గి

బాధచే దీనయా భర్తృ హితను

పలలంబు తిను నాడుపులులందు మృగివోలె

రాక్షస స్త్రీమధ్యఁ గ్రాలుదాని

ఏకపేణిని దాల్చి యిలఁబండి హేమమునఁ

గమల్చినిలె వాడు కనుల దాని

భర్తనే తలపోయుచు పగచుదాని
దనుజ కాంతలు భయపెట్ట వణకు దాని
రావణున్ ద్రోది మదిఁ జావఁ బోవుదాని
హరిణ శాబాక్షి నెటొ సీత నరసినాడ.

1039

అట్టి రామపత్నిని యశం బలరుదాని
నరసి శింశుపాతరు వందె యణఁగియుంటి
అపుడు గలగలమని గభీరాదిక మగు
సగలధ్వని వింటి రావణు నగడునుండి.

1140

పిదప నేను మిక్కిలిగ నుద్వేగమొంది
సరిగ నాస్వరూపము నుపపంహరించి
వెంటనే యట శింశుపాస్పృక్షమందు
నాకసంబున పక్షి యట్లణఁగియుంటి.

1141

మనబలుఁడు రావణుఁడును రావణుని సతులు
సీత యున్న చోటికిని వచ్చిరి రయంబ
అప్పు డాసీత రావణు నరసి తొడలు
ముడిచి చనులు బాహులఁ గప్పి వడఁకిపోయె.

1142

అటుల ముడ్చి కూర్చుండి యట్టిటులుగనుచు
నుంత మాత్రము రక్షణ చూడఁకుండి
ఎంతో దీనురా లగుచుఁ గంపించి పోవు
వ్యధిత సీతను గాంచి రావణుఁడు పలికె.

1043

నేను తలక్రిందుఁ బడితి మన్నించు నన్ను
రెచ్చి దర్పాన నమ నీవు మెచ్చవేని
ఇదిగో రెండునెలల గడు విచ్చుచుంటి
చాని పయి సీతః నీనెత్తు త్రాగఁ గలముః

1144

అని దుష్టాత్ముఁడు రావణుం డనంగఁ గ్రోధావిష్టయై సీత యి
ట్లనె నర్హంబుగ; రాక్షసాధమ! యపారోజస్వియౌ రాము భా
ర్యను, నిక్షాకు కులేశుఁడౌ దశరథజ్యానాదు జ్యేష్ఠస్నుషన్
నను నీవిట్లనరాని మాట అన నీనాల్కేటికిన్ రాలదో.

1045

పతి లేనప్పుడు, నామహాత్ము నయరాధ్వం బీవు తక్కించి ఆ
గతి, పాపా! నను నీవు దొంగిలితివేనా యిట్టి నీవీర్యమున్
ధృతి యేసానివి, రాముసాటియును నా, నీ రాము దాస్యంబు న
ల్పి తరింపంగ నశాస్త్ర! యోగ్యుఁడవు నెట్లీన్గావు యోచింపుమీ. 1046

స. రఘు రాముండు సత్యవాది సమరమును జ్ఞాపించు వాఁడు యజ్ఞ
యుఁడు అని సీత పరుషంబుగా మాటాడ దశకంకుడు చిత్తాన్నివలె గోపమున
మండి క్రూరమగు కండ్లు త్రిప్పి కుడి గుప్పిడి యెత్తి మైథిలిని జంపరాఁగా
నక్కడి స్త్రీలు హాహాకారము చేసిరి. అంత స్త్రీల మధ్యనుండి ఎగిరి పడి వచ్చి
యామగత్ముని భార్యనుగు మందోదరి మదనపీడితుఁడైన మరనితో మధుర
వాక్కు లాడి మహావ్రత క్రమా! నీకు సీతతో పనేమి దేవగంధర్వకన్యలతోను
రాక్షసకన్యలతోను విహరింపుము సీతతోపనేమి అని చెప్పివారించి తనభవనము
నకు, దీసికొని వెళ్ళఁగా అంత వికృతముఖము గల స్త్రీలు క్రూర దారుణ
వాక్యములతో సీతను బెడరించిరి. అపుడు సీత వారిమాటలు వారిగర్జితములు
తృణమువలె లెక్కచేయక పోవుటచే నిరర్థకములయ్యె అపుడు వారిగర్జితములు
చేష్టలు వ్యర్థము కాఁగా ఆ మాంస భక్షణలగు రాక్షసస్త్రీలు సీత పట్టుదలను
రావణునికి నివేదించిరి. ఇంక వారుచేయునదిలేక జెదిరింపులుమాని ఆమెచుట్టు
బడి నిరాశలై నిద్రావశమై పడిరి. అట్లు వారు నిద్రావశలు కాఁగా భర్త హిత
రతురా లగు సీత దీక్షముగా విలపించి దుఃఖించెను. అపుడు వారిమధ్యనుండి
త్రిజట అనునామె లేచి యిట్లనెను.

1047

* మందోదరి మండిమైన చిన్నయుదరముగలది. మొదట ధాన్యమాలిని
తీసికొనిపోయినట్లున్నది. చిన్నయుదరము గల ధాన్యమాలికి విశేషజ
గ్రహంపవలెను.

అంతగఁ దినవలయు నెడ న
మాంతముగ వనార్యలార ! మఱి నను దినుఁడి
ఇంతి దశరథుఁడప్రియస్నుష
నింతటి జనకజను మాత్ర మీక దినకుండ్డి.

1043

తిలకించితి నొక ఘోరపుఁ
గల యది గగురుపాటు కడుఁ గల్గించెన్
కల యది రాక్షస నాశము
వెలంది జానకి పతికిని విజయమె తెలుపున్.

1044

వ. ఈమెయే రామునినుండి రాక్షసగణమును రక్షింపఁగలదు. ఇప్పుడు
మనము సీతను ప్రార్థింతము అని. నాకదియే తోచుచున్నది.

1045

వ్యధిత యయిన యెవ్వతెఁ గూర్చి స్వప్న మరసి
తామె పలువ్యధల్ చన పొందె నమిత సుఖము
అట్టి సీత మ్రొక్కఁ బ్రసన్నురాలె యగును
నాన గల యామె యలరి మీకొమ శరణు.

1050

అట్టి సీత దారుణదశ వరసి విక్ర
మించి యెంచ నామవసు నిర్వృతిని పొందె
సీతతో మాటలాడు బెట్లని తలంచి
మొదలు పెట్టితి నిక్షాకు పూర్వచరిత.

1051

రాజ ఋషి గఢార్చితమైన ప్రధిత వాక్కు
దేవి విని యుశువులు కండ్ల దృష్టి నాప
పలికె నెవ్వఁడ విట కెట్లు వచ్చినావు
కపివరా ! రాముతో నెట్లు కలిగెఁ బ్రీతి.

1052

అనుచు నన సీత నేనిటులంటి నపుడు
దేవి : నీవతికి సహాయుడై వెలుంగు
భీమబలుడు సుగ్రీవుడు విక్రమాధ్యుఁ
డతని భృత్యుడ హనుమంతుఁ డనెడివాడ.

1053

ఎవరిఁ గష్టపెట్టని కర్మ నెసఁగు నీదు
భర్త రాముఁ డంపఁగ నిట్లు వచ్చినాడ
ఇదిగో నీయుంగరము శ్రీల నెసఁగు దశర
థాత్మజుడు నీకిడియె నిట్టి యానవాలు.

10 4

కనుక దేవి : నీయాజ్ఞ గైకొని యెది యొన
రింతు, రాములక్ష్మణు దరి కేను నిన్ను
తీసికొని పోదునా నేడె తెలుపు మనఁగ
నను గొనుత రాఘవుండు రావణునిజంపి.

1055

అని యాసీత వచింప దేవికిని సాష్టాంగ ప్రణామంబు నొ
య్యనఁ గావించి ముదంబు రామునికి నీయంజాలు నేయానవా
లును గానీ యిడు" మంచుఁ గోరగనె వాక్రుచ్చెన్ వడిన్ సీత "నీ
నిని గై కొ మ్మిది యుత్తమంబు, పతి దీనిన్ జూచి నిన్ మెచ్చెడున్.

1056

అని యాశ్చర్యకరంబ యామణిని నాకర్పించి యుద్వేగమున్
గని సందేశము దెల్పు నేనిక నమస్కారంబుఁ జుట్టున్ ప్రద
క్షిణమున్ జేయఁగ నామె నిశ్చయముగాఁ జెప్పెన్ మరుత్సాత : రా
మునికిన్ జెప్పి కపింద్రుతో ననుజుఁగిన్ మున్నుందె పంపించుమీ, 1057

అట్లుగా దేనియు నివ్వి రెండునెలలే యొనింక నాజీవితం
బిట నేదిక్కునులేక చావఁగఁ గనండింకన్ ననున్ రాముఁ డం
చిటులన్ జాలిగ సీత చెప్ప విని నేనెంతో మదిన్ మండి పి
మ్మట నిర్దానికి నుత్తరంబుగ నికఁ బాటించితిన్ గార్హమున్.

10.8

తనువున్ శైలమువోలెఁ బెంచి కడు యుద్ధంబున్ మదిన్ గోరి యా
వనమున్ భగ్గుము చేయసాగిన నటన్ భ్రాంతిల్లి వక్షుల్ మృగా
లును పాఱన్ వికృతాస్య రాక్షససతుల్ ముందున్ ననుంజూచి వెం
టనె యారావణుఁడేరి చెప్పి రిటులన్ రక్షోజనాధ్యక్షుతో.

1059

స. “రాజా ! దుష్టకుమైన నీవనమును దురాత్ముఁడైన వానరుఁడు
నీవీర్యము నిమహబల మెట్టిదో తెలియక విజగ గొట్టె. రాజేంద్ర ! అ
ప్రియము గావించిన యాదుర్బుద్ధి వానరుఁడు నశింప వానిని వధింప త్వరగా
నాజ్ఞాపింపుము” అని. అపుడు రాక్షసేంద్రుఁడు ఆ వలు కాలకించి మిక్కిలి
దుర్జయులైన హితులైన కింకరు లనువారిని పంపెను. అపుడు అట్లు వచ్చిన
కూలముగ్గర పాఱులైన యెనుబది వేలమందిని ఆవనప్రదేశములోనే పరిఘతోఁ
జావ మోడితీని. పిదపఁ జావఁగా మిగిలిన వారు పోయి సైన్య మంతయు
నిహతమైనట్లు చెప్పిరి. అంత నాకు బుద్ధిపుట్టి చైత్య ప్రాసాదము నాక్రమించి
యక్కడి నూర్గురు రాక్షసులను జంపి స్తంభముతోనే లంకకు అలంకార భూత
మైన యాచైత్య ప్రాసాదమును ధ్వంస మొనర్చి రావణుఁ డాదేశించిన రణ
కోవిదుఁడైన ప్రహస్తసుతుని జంబుమాలిని ఘోర రూపులును భయానకులు
నైన బహురాక్షసులతో పాటు అతి ఘోర మగు పరిఘతో నలిపివై చితిని.

అది విని రాక్షసేశ్వరుఁడు మహాబలు లైన మంత్రి పుత్రులను వదాతి
బలము పంపె. అపుడు నేను వారిని చూచి యందఱును పరిఘతో యమునిం
తీకిఁ బంపితిని. అది విని రావణుఁడు యుద్ధమున లఘువిక్రములును శూరు
లును నగు సేనావతులను పంపఁగా వారినందఱును సైన్యములతోఁ జంపివై చి
తిని. అంత దశగ్రీవుఁడు మహాబలుఁ డైన యక్షకుమారుని అనేక రాక్షసులతోఁ
గూడఁబంపెను. పిదప రణపండితుఁడును మండోదరి పుత్రుఁడు నగు నక్షకుమా
రుఁడు చర్మాసియై ఆకాశమున కెగురగా పాదములు పట్టుకొని నూరుసార్లు
త్రిప్పి పిండి చేసివై చితి. అంత అక్షకుమారుఁడువచ్చి భగ్గుఁ డగుట విని
దశాననుఁడు రెండవ వాఁడుగా వచ్చిన కుమారుఁ డైన యుద్ధదుర్ముఁ డైన
యింద్రజిత్తును కోపించి పంపెను. నేను వాని బలము నంతను, ఆ రాక్షస

శ్రేష్ఠుని నష్టాజస్సు గలుగునట్లుచేసి ఎక్కువ యానంద మొందితిని. ఆ మహా బలుఁడును మహాబాహువు నగు ఇంద్రజిత్తు నందలి నమ్మకముతో మదోత్కటులైన శూరులను సాయ మిచ్చి రావణుఁడు పంపె. నేను సైవరాని వాఁడ ననియు తన బలము మర్దింపబడిన దనియుఁ దెలిసికొని మిగుల వేగము గలవాఁ డయి బ్రహ్మాస్త్రముతో నన్ను బంధించె. పిదప రాక్షసులు నన్ను త్రాళ్ళతోఁ గట్టి రావణుని సమీపమునకుఁ దీసికొని వెళ్ళిరి.

అంత నేను దురాత్ముఁడగు రావణునితో సంభాషించితిని. అంక లోనికి వచ్చుటను గురించి రాక్షసుల వధను గుఱించి నన్ను అడుగ నేను ఇవంతయు సీత కొఱకే యని యంటిని. ఓపిభూ! సీతను జూడఁ గోరి నిభవనము ప్రవేశించితిని. మారుతుని కన్న కొడుకగు వానరుడను. నాపేరు హనుమంతుఁడు నేనురాముని దూత నని తెలిసికొనుము. సుగ్రీవునిమంత్రిని రాముని వాత్యము నకై నీదరికి వచ్చితిని. మహాతేజుఁడైన సుగ్రీవుఁడు నిన్ను క్షేమమడిగెను ధర్మార్మకామ సహితమైన హితమును వధ్యమునైనవాక్కు పలికెను. విశాల ద్రుమములు గల ఋశ్య మూక పర్వతమున నేను వసించుచుండఁగా రణ పిత్రాంతుఁడైన రాముఁడు వచ్చి స్నేహితుఁడయ్యెను. నాభావ్యను రాక్షసుఁడు అపహరించెను. మాకు అన్నివిధముల నీవు సాయము చేయవలయు నని యాతఁడనియె. వాలిని జంపుటలో మాకు సాయము చేయదగుదువు. ఇందుకై శపథము చేయు మని యంటిని. అపు డతఁడు వాలిచే నపహరింపఁబడిన రాజ్యము గల సుగ్రీవునితో ఆ మహావ్రథువైన రాముఁడు అక్షునితో పాటు అగ్ని సాక్షికముగా స్నేహము చేసికొనెను. అతఁడు పిదప ఒకే బాణముచే యుద్ధములో వాలిని జంపి వైచి ఆసుగ్రీవుని వానరులకు రాజుగా చేసెను. అతనికి సర్వవిధముల సాయము చేయవలసి యున్నది. కనుక ధర్మమును బట్టి అతఁడు మీ సమీపమునకుఁ బంపెను. వీరులైన వానరులు నీబలమును త్రొక్కివైచు లోపలనే నీవు సీతను దీసికొని వచ్చి రాముని క్షేప్తగింపుము. పిలువఁబడి దేవతల దగ్గఱకు గూడ పోవు వానరుల ప్రభావమును ఇదివఱ కెవరును ఎఱుఁగరు” అని వానరాధిపతి నిన్ను గూర్చి పలికినది నేను నీకుఁజెప్పితిని. అపు డతఁడు కంటితోఁ దగులఁ బెట్టు వాఁడువలె నన్ను చూచెను. రాక్షసులకు దురాత్ముఁడు నగు రావణుడు నాప్రభావము నెఱుఁగక నన్ను జంప

నాజ్ఞాపించెను. అపుడు మహామతియైన యతని సోదరుడు విభీషణుడు ఆ రాక్షసరాజు నిట్లు నాకై ప్రార్థించెను. రాక్షసశార్థుల! ఇట్లు చేయరాదు. ఈ నిశ్చయము మానుము. రాజ శాస్త్ర విరుద్ధ మగు మార్గమును నీవు సేవించు చున్నావు. దూతవధను ఎక్కడ రాజశాస్త్రములందుఁ జూడము. హిత వాది యైన దూతవలన యదార్థ విషయము తెలిసికొనఁ దగును. అతుల విక్రమాః దూత మహారాధము చేసినను వానిని వికారుఁగా జేయుటయేగాని పథయొక్క డను శాస్త్రప్రకారము చేయరాదు అని విభీషణుఁ డిట్లు చెప్పగా” వీనితోకను అంటింపుడు అని రావణుడు రాక్షసుల కాజ్ఞాపించెను పిదప వాని మాటను విని రాక్షసులు జనపనార బట్టలను చిరిగిన నూలువస్త్రములను నాతోకకుఁ జుట్టిరి పిదప సిద్ధ సన్నాహాలై చండ విక్రములగు రాక్షసులు పలుపాశములచే రాక్షసులు కట్టిన నన్ను కట్టలతోడను పిడికిళ్ళతోను గొట్టుచు నాతోకకు నిప్పుఅంటించిరి. పిదప శూరులైన ఆరాక్షసులు కట్టఁబడి యగ్ని ముట్టించిన నన్ను రాజ మార్గమునకు తీసికొని వచ్చి వారు నగర ద్వారము దగ్గఱ ఘోషించిరి. అపుడు నేను నా బృహద్రూపమును సంక్షేపించి ఆ బంధమును విడిపించుకొని మరల సాప్రకృతియందుండి ఇనుప పరిఘనుతీసికొని ఆ రాక్షసులను పిండిచేసి వైచితిని. పిదప వేగముగా ఆనగర ద్వారమునకెగిరి, మండు చున్న తోకతో కంగారుపడక చూరులు వరాండాలుగల ఆపట్టనమును యుగాంతాగ్ని ప్రజలను వలె దగులఁబెట్టితిని. జానకి స్ఫుటముగాఁ దగులఁబడి యుండును. లంకలో దగ్ధము కాని ప్రదేశ మేదియు లేదు. పుర మంతయు భస్మమై పోయినది. లంకను తగులఁ బెట్టుచుండ సీత దగ్ధమై యుండును సంకయము లేదు నేనీ రాముని కార్యమంతయు వ్యర్థము చేసి వైచితిని. అని తలప ఇంతలో “జానకి తగులఁబడలేదు. అని ఆశ్చర్యోదంతము గల శుభాక్షరములు గలుగు భాషిత మును చారణుల నుండి వింటిని. పిదప ఆయద్భుత వాక్కును వినఁగా నాకిట్లు బుద్ధి పుట్టినది. నిజానికి దగ్ధకాలేదని యాశుభనిమిత్తముల వల్లఁ దెలిసికొంటిని. తోక కాలుచున్నప్పుడై తే నిప్పు నన్నుఁ గాల్చుటలేదు. హృదయము సంతోష ముతో నున్నది. గాలులు పరిమళము వెదజల్లు చున్నట్లు కనిపించు చున్న ప్రయోజనములు గల నిమిత్తములచేతను, సిద్ధార్థములైన ఋషివాక్యముల చేతను హృష్టచిత్తుడ నైతిని మరల సీతను జూచి మరల నామెచే మరల

సెలవు పొంది యరిష్టాద్రినెక్కి మిమ్ముఁ జూచుకోరికతో ప్రతి ప్రయాణమును సాగించితిని. పిదప గాలి చంద్రుఁడు సూర్యుఁడు సిద్ధులు గంధర్వులు మొదలగు వారిచే సేవింపఁ జడిన మార్గమును పట్టి యిట్లే మిమ్ములఁ జూచితిని. రాముని ప్రభావము చేతను మీతేజస్సుచేతను సుగ్రీవుని కార్యమునకై నేనంతను పూర్తిచేసితిని. నేను కూడ సరిగా నిది యంతయుఁ జేసితిని ఇంకఁ జేయువలసిన మిగిలిన పని యంతయు మీరే జేయుదురు గాక” అని. 1056

ఇటు సర్వంబు వచించి వాయుతనయుం డింకన్ విశేషించి చెప్పుట కీరీతి నుపక్రమించె; సఫలంబుల్ రాము యత్నంబు నచ్చటి సుగ్రీవుని సంశ్రమంబు జనకక్ష్మా దీశు సత్పుత్రి యుత్కట సచ్చీలముఁ జూచి నాదుమనసున్ దద్వశ్యమయ్యెం గదా. 1057

అతిగా వర్ధిలి సర్వదైత్య విభుఁడౌ నారావణుండున్ తపః ప్రతతిన్ లోకములన్ ధరించు, నలుకన్ భస్మంబుగాఁ గూడఁ జేసి తపింపఁ గలఁడిందుచే జనకజన్ జేదాకియున్ దత్త పో ప్రతతిన్ తత్తనువున్ నశింపకయె యీరాగుండె నీరావీకిన్. 1058

ఎది యాజానకి క్రోధతప్తమయి యిట్టే తాకి గావించునో యది యగ్నిచ్చట కూడఁ జేయఁ గలదే యా జాంబవన్ముఖ్య భద్రద సర్వప్లవ గోత్తమానుమతితో వర్తిల్లి మీకెల్లఁ వెల్పి దగన్ జానకితో నృపాత్మజుల దర్శింపంగ న్యాయంబగున్ 1059

అంకా పట్టణ మెల్ల రాక్షసుల శీఘ్రంబిట్టె కాలంగ నిశ్శంకన్ రావణు శూరు నొంటి నయియున్ జంపంగ శక్తుండనే ఇంకన్ నేర్చిన వీరులున్ బలియురై యేపారు మీవంటి శౌర్యాంకో గ్రాత్మ జయైషులన్ గలియనేలా నేడు చెప్పన్ వలెన్ 1060

భట సేనా సహితంబుగా స్వతనయ బ్రాతాత్మ యుక్తంబుగా
నిట నా రావణుఁ జంపఁ జాలుదును, నిట్లే బ్రాహ్మ మైంద్రంబు ను
త్కట వాయువ్యము వారుణంబు నిక రోద్రంబాదులౌ శక్ర జి
త్పటు శస్త్రంబులు మర్పిరిక్ష మయినన్ తచ్చస్త్రముల్ గూల్చెదన్ 1065

అసురాశిన్ బడఁ జంపువాడ భవదీయాదేశముం బట్టి నా
యసమంబైన వరాక్రమం బతని వౌ ప్రాణంబులన్ దీయు, నే
నస లట్లేసిన తాలవర్ష మతులంబై దేవులంగూడ జం
పు సరే దైత్యులఁ జంపు నంచు నిక నిష్ఠున్ జెప్పగా నేటికిన్. 1066

తల్లిగట్టును నంద్రంబు దాటుగాక
భువిని మందరగిరి యూగి పోవుఁ గాక
జాంబవంతుని సంగరక్షా తలాన
శత్రు సైన్యము కడలింపఁ జాల దింక 1067

సర్వ రాక్షస తతిఁ బూర్వు లేరుండిరో
వారిఁ జంపును నొక్క వాలిసుతుఁడె

* పనస నీలోరులవడి మందరమె చీలు
దితిజుల సంగతి తెలుప నేల

యక్ష గంధర్వ దేవాసురోరగ పక్షి
తతి మైందు ద్వివిదుని దాకఁ గలదె

అశ్వపుత్తులు వానరాగ్ర్యుల కాజిలో
ప్రతియోధనొకనిని చూపంగఁ గలరె

ఆ పితామహా వరమున నధిక దర్ప
మొంది యమృతాశు లగు వీరులుత్తమ కపు
లశ్వీనులు గౌరవమునకు నఖిల లోక
తాత యెవరుఁ జంపక యుంట దాన మిచ్చె.

1068

వరగర్వంబున మత్తమౌచుఁ బ్రబలంబౌ సేన భంజించియున్
సుర పీయూషము గ్రోలు నీ కపివరుల్ చూడంగఁ గోపించి కుం
జర వాజి ప్రతతుల్ రథాలుగల యీ సర్వాగ్ర్య లంకాపురిన్
త్వరగా నాశనమున్ బొనర్చెదరు సర్వానీక మట్లుండుతన్.

1069

నేనే కూల్చితి లంక నెల్ల దగులన్ బెట్టించి తీతోకతో
నానామంబును రాజవీధుల వినన్ బల్మార్లు ఘోషించితిన్
జై నిత్యంబగు రామలక్ష్మణులకున్ జైరామ సంరక్షితుం
డౌ నావానరరాజు కేను హనుమన్నారాముకున్ చాసుడన్.

1070

అని ఘోషించితి, నా యశోకవనిలో నా దుష్టుఁడౌ క్రూర రా
వణు లంకాపురి శింశుపాతరు నధోభాగాన నైన్యంబుతో
జనకక్షాపతి పుత్తి రాక్షస సతుల్ సంరక్షకై కాయుచుం
డ నితాంతార్తిని జిక్కిపోయియును కన్నజ్ఞం జుడి యెంతయున్.

1071

ఒకటే వల్పును గట్టి ఘాతీయుఁ గరంబౌశ్శంక మాయున్ గడున్
వికలాంగంబుల దీనయై పతి హితంబే కోరుచున్ సీత యా
వికృతాస్యంబుల రాక్షసాంగన లటుల్ భీ గూర్పగా నేలపై
నోకటే వేణిని తమ్మితివ హిమ మందున్నట్లు యిండెను గదా!

1072

ఖలుఁడౌ రావణు నేవగించుకొని వేగన్ జావ లోనెంచు వి
హ్వలితై కాక్షికి నెట్లొ నమ్మకము నుత్పాదించి భాషించి య
వ్వల సర్వార్థముఁ జూప, రాఘవునిం బ్రాపించు సుగ్రీవ ని
శ్చలమైత్రిన్ విని సీత మానసములో సంతృప్తి ప్రీతిన్ గనెన్.

1073

సతి శీలంబు వరంబు, భర్తయెడ శ్రేష్ఠం బొచు నెంతో సుభ
క్తి తగున్ గాని కృతాపరాధుని దశగ్రీవున్ వధింపంగఁ బో
దతఁడో యెంతో మహాత్ముఁ డిందుకు నిమిత్తం బొను రాముండు తా
నతనిం జంపుటకంచు లోదలఁపగా నొ నింక నిప్పట్టునన్. 1074

ప్రకృతిచేతనె యామె తన్వంగి యిపుడొ
రామువిరహానఁ జిక్కి శల్యంబ యయ్యె
పొడ్యమిని పఠించెడి స్వభావంబ గలుగు
ఛాత్రు విద్య యట్టులు చిక్కి సన్నగిల్లె. 1075

ఆ మహాభాగ జనకుని యాత్మజాత
అతిగ శోకపరాయణ యౌచుఁ గుములు
ఇప్పు డింకెమి చేయ నెంతో మీరు
అది సమ స్తము మీరె చేయంగవలయు. 1076

హనుమంతుఁడు చెప్పిన వా
క్కును విని యంగదుఁడు వాలికొమరుం డనియెన్
కనుఁగొనియు దేవి లేకయె
యనఘుఁడు రాము దరికేగ ననుచితయె యగున్. 1077

కనుఁగొండిమి సీతను, గై
కొని రాలే దనుచు వీరకోవిదు అగు మీ
రనుట యెంతయు తగదని
సనుకొందును వాసరాగ్ర్యులారా ! యెందున్. 1078

ఘనముగ దాటుటలో నై
నను విక్రమముననుగాని నరసుర రక్షో
గణముల నెవఁడును మీ
కును సాదియెలే దనియనుకొందును జుండి. 1079

వ. అంత తోక నంటి కొనియున్న నిప్పును వీచెడి గాలియు దేవికి స్వాస్థ్యము గలిగించుచు మంచుగాలి దేవికి స్వాస్థ్యము గలిగించుచు మంచు గాలివలెఁ జల్లఁగ వీచె. అట్లు తోక దహించుచున్నను ఈ అగ్నియేల నన్ను గాల్చుకున్నది. మంట యైతే కనిపించుచున్నది కాని బాధ కలిగించుట లేదు. తోక చివర శిఖరము పడినట్లున్నది పోనీయిది యంతయు రాముని ప్రభావము వల్ల సముద్రములో మైనాక పర్వతము వచ్చినట్లు అగ్నిమాత్రము శాంతియేల కూర్చుండు. లేక సీత దయవల్లగాని రాముని తేజస్సుచేఁగాని నాతండ్రికిఁ గల స్నేహముచేతఁగూడ అగ్ని నన్ను కాల్చదయ్యెనేమో అనిచింతించి, ఆకపి కుంజరు డిట్లు తలచి వేగముగా శైల శృంగము వలె ఎత్తయిన రాక్షస సంచారము లేని పురద్వారము మీది కెగిరి శైల సంకాశుడగు నాతడు మరల పొట్టి వాడయి త్రాళ్ళను విడివడి పర్వత సన్నిభుడగు నతడు ముక్తుడయి తోరణ మందున్న నల్లని యినుముతోఁ గూల్చిన పరిఘను చూచి దానిని గైకొని యుక్కడి రక్షకులను జంపి మరల లంకను జూచుచు తోకపైగల నిప్పు మండుచుండ కిరణములతో నిండిన సూర్యుడు వోలె నతఁడు ప్రకాశించె. అంత

938

లంకఁ గని కపి తన మనోరథము తీసి
నెదను నుత్సాహమును పొంగ నింకఁజేయ
మిగిలినవని యేమంచునెంచి మిగుల నేది
చేసి దైత్యుల బాధింతు శీఘ్రముగనె.

939

అని చింతించుచు “నీవనిన్ విజచి ప్రాంతీయ సైన్యంబు లె
ల్లను నష్టం బొనరించితిప్పు డింక దుర్గ భ్వంసమున్ జేయ నుం
డెను దుర్గంబు నడంచఁ ఖూర్తియయినట్లే నాదు యత్నంబు లె
ల్లను నీమీదట, వాలవహ్నిని గృహాలన్ తృప్తి పొందించనో.

940

అని తోకం గల నిప్పుతో మెఱపుతోనల్లాడు మేఘం బటుల్
 ఘన సౌధాగ్రములందు నాహనుమ లంకన్ సంచరించెన్ గృహం
 బున నుండిన్ గృహమెల్లఁ బూవుల వనంబుల్ చూచి ప్రాసాదముల్
 గని సంచారముచేసె నావయిని వేగన్ దూకె నిర్భీతితో. (39)

వ. అట్లు దూకుచు హనుమంతుండు వాయు సమానబలుండై ప్రహస్తుని భవనంబున నిప్పు అంటించి యటనుండి యెగిరి మహాపార్శ్వని భవనంబున కాలానలశిఖవంటి నిప్పురగల్గి వజ్రదంష్ట్రుని గృహంబుపై కెగిరి మహాతేజుఁడై శుకుని యింటికిని, ధీమంతుడగు సారణుని యింటికిని నిప్పుపెట్టె. ఇంద్రజిత్తు సౌధము దహింపజేసి జంబుమాలి సుమాలి భవనంబులఁ దగులబెట్టి రశ్మికేతు, సూర్యశత్రు హస్వకర్ణుల గృహంబులను, దంష్ట్రుని రోమశుని గృహంబులను అంటించి యుద్ధోన్మత్తుఁడు, మత్తుఁడునగు ధ్వజగ్రీవుని వేశ్మమును ఘోరుఁడైన విద్యుజ్జిహ్వాని హస్తిముఖుని కరాళుని పిశాచమువంటి శోణితాక్షుని కుంభకర్ణుని మకరాక్షుల భవనంబులను నిప్పుపెట్టి యజ్ఞశత్రు బ్రహ్మశత్రుల భవనములను నరాంతక కుంభ నికుంభుల భవనములను అంటించి విభీషణుని గృహమునుమాత్రము తప్పించి యన్నింటిని క్రమముగా దాటుచు నంటించె. ఇంక మహాసమృద్ధిగల భవనముల నంటించుచు రాక్షసేంద్రుఁడైన రావణుని భవనంబుచేరి నానారత్న విభూషితమై మేరు మందరముఁ బోలి సర్వమంగళ శోభితమైన ప్రాసాదమున నిప్పుపెట్టి ప్రళయకాల మేఘంబువోలె విజృంభించి గర్జించెను. 940

గాలి తోడు కాఁగఁ గాలాగ్నివలె నిప్పు
 మండి లంకలోని యిండు లన్ని
 కాలిపోవునంతఁ గాంచన జాలముల్
 ముత్తైమణుల యిండ్లు బుగ్గి యయ్యె.

మేడలు విజిగియు ధరిత్రి మీదఁ గూలె
పుణ్య మడఁగసిద్ధ భవనమ్ములును మింటి
నుండి ధరఁ గూలిన త్లంతనులికిపాటు
రాక్షసుల యార్చు గండ్ర గోళంబు చేసె.

342

మనదు ప్రాణాలు తీయ నీ మాడ్కి నిట్టి
దయమె లేని కపినిప్పు దాపురించె
నయ్యె యని యేడ్చుచును చంకయందు శిశువు
లేడ్వ విడుజుట్టుతోఁ గాలు నిండ వేడలి.

343

మింట మెఱుపులట్టులు స్త్రీలుమెఱయుచుండ
స్వర్ణ విద్రుమ వై డూర్య వజ్ర రజత
లలిత ముక్తాది యుక్త హర్మ్యములనుండి
జాణిపడుధాతువులఁజూచె సరగ హనుమ.

444

ఎండుగడ్డిఁ గట్టెల నిప్పు తృప్తిపడడు
ఎన్నో యిండ్లు గాల్చియుఁ గపి తృప్తిపడడు
శవము లెల్లెడఁ గప్పినన్ క్షమయ్యె కాస్త
తృప్తిపొందక పడి యుండె నెల్లయెడల.

445

ఒకచో మోదుగు పువు లటు
లొకచో బూరుగు పువు లటు లురు కుంకుమరా
శికరణి వహ్ని శిఖలు పలు
రకములుగ వెలిఁగి మెఱసె రాక్షసు లిండన్.

346

పడిగ మహాత్ముఁడు హనుమం
తుఁడు లంకాపురి దహింపఁదోచెను నపుడే
కడు కోపమ్ముతో శం
భుఁడు తగులం బెట్టు నాత్రిపురముం బోలెన్.

347

అవల లంకాపురపుఁ బర్వతాగ్రమందు
బయలు దేజిన యాభీమ బలపు వహ్ని
చేగముగ భవనంబుల విడువఁ బడియు
జ్వాల వలయంబును జూపి చాలవెలిగె.

948

ప్రళయ కాలాగ్నివలె వహ్ని మండి
గాలితోపాటు మిగుల నాకాశ మంటి
పొగలు లేక రశ్ములతోడ ముఖ్యముగను
గేహములఁ గాల్చి దైత్యాంగ ఘృతము మాడ్చె.

949

కోట్ల సూర్యుల వెలుగు లాగున నెసంగి
ప్రకటతేజము గల యగ్ని లంక నెల్ల
చుట్టు ముట్టి పిడుగువంటి గట్టి ధ్వనులు
సలిపి బ్రహ్మాండము వ్రీల్చి చక్కి నలరె.

950

అందు మింటనుండి మహాగ్ని యధిక మగుచు
పెరిగి రూక్షార్చి మోదుగు విరులఁ బోలి
నిప్పు లాతెడితటిఁ గ్రమ్ము నిండు పొగల
నల్ల కల్వలవలె ముప్పు లెల్లఁ దనరె.

851

ఇతఁడు వజ్ర మూనిన త్రిదశేశ్వరుండొ
యముఁడొ సాక్షాత్తు పరుణుఁడొ యనిలుఁ డొక్కొ
రుద్రుఁడొ యగ్ని యొక్కొ యర్కుఁడొ ధనదుఁడొ
ఇందు వోయగుఁ గపిమాత్ర మేమి కాఁడు,

952

అఖిలమునకుఁ బితామహుఁ డయి, నమస్త
మగుచు నల్మోగముల బహ్మ యలుకె యిట్లు
రాక్షసులఁ గూల్చుఁగా వానర స్వరూప
మొంది యరుదెంచెనో యన నొప్పుచుండె.

953

లేక వైష్ణవతేజ మీరితి పెరిగి
వ్యక్తమును గాక యొక్కటె యనంత మయ్యు
రాక్షస వినాశమున కయి రయమ యిపుడె
తనదు మాయతో వచ్చియుండెనొకొ యిటకు.

954

అనుచు నశ్వ రథాశి వృక్షాశితోడ
పక్షి తతితోడ దగ్ధమై పఱలు లంక
వెంటనే చూచి రాక్షసు వీరు లెల్ల
కపియొనర్చిన కృత్యంబు గనుచు ననిరి.

955

అకట! నా మన! హపుత్త! యకట! కాంత!
అకట! హమిత్త! యకట! భోగాధ్య పుణ్య
జీవితంబ! యనుచు నిట్లు చింతఁ గుమిలి
దైత్యు లేడ్చి చేసిరట శబ్దాలు మిగుల.

956

వ. అట్లు వహ్నిజ్వాలలు వ్యాపించి వీరులనుజంపి భటులను మరలింప
లంకయంతయు శాపంబుచే నుపహత యైనది వలెఁ గాఁగా, నట్టి లంకను
స్వయంభువు కోపముచే నుపహతయైన భూమినివలె హనుమంతుఁడు చూచి
పిదప రత్నములచే నిండిన వనమును విజిచి యుద్ధమున మహారాక్షసులఁ
జంపి గృహరత్నములతోఁ గూడిన లంకను దగులబెట్టి త్రికూట పర్వతశృంగా
గ్రగమున మండుచున్న తోకయందలి జ్వాలలతోఁ గిరణ మాలలు గల సూర్యుని
వలెఁ బ్రకాశించుచు రాక్షసుల భవనంబులకు నిప్పుపెట్టి హనుమంతుఁడురాముని
మనసులోఁ దలపోసె అంత మారుత నమవేగుఁ డైన వానరశ్రేష్ఠుని హను
మంతుని దేవగణంబులు స్తుతించిరి. దగ్ధ యైన లంకను జూచి ఋషిసిద్ధ గంధ
ర్వులు పరమాశ్చర్యము పొందిరి. సకల భూతములు హనుమంతుని గాలా
గ్నినివలె దర్శించిరి. మునిపుంగవులు నాగ యక్ష గంధర్వ విద్యాధరులులోను
గాఁగల దేవతలు మహాభూతములు అతులం బైన ప్రీతిని పొంది.

957

వ. అంత హనుమంతుఁ డీదియుఁ జూచితోనఁ దలపోసి తనతోక
యందున్న యగ్నిని సముద్రజలంబులతో నార్పి వైచి యట్లు మండుచు
ధ్వంసమైన లంకలో భయముతో పరిగిడు దైత్యులఁ గనుఁగొని లోన భయ
మును ఏవగింపును పొంది యిట్లు తలఁచె. 958

అవురా! లంకనుగాల్చి యెట్టివని న్నాకె నేను గావించితిన్
మివులన్ మండెడి నీప్పుపై ని నుదకంబే పోసి చల్లార్చు న
తైవడిన్ మండెడి క్రోధమున్ మనసులోనే యాపి యుండ్రట్టి సా
ధువులే ధన్యులై నట్టి వారలై మహాత్ముల్ సువిత్తి వీక్షించినన్. 959

వీకోపి పాపము సలువఁ
డీకోపి గురుల నయిన వధింపక యుండున్
వీకోపి పరుష వాక్కులు
వాకొనుచును సాధు నింద సలువక యుండున్. 960

ఎది యనఁదగు నెది యనరా
దిది కుపితాత్ముఁ డెఱుఁగడ యెన్నఁడుఁ గానీ
మది నలుగువానికి సలువఁ
గఁదగనిది పలుకఁ దగనిది కలదే యెందున్ 961

కలిగిన కోపము నెవ్వఁడు
సులువుగఁ గూసమును పాము చొప్పున విడుచున్
ఇలలోన మానవుఁడే
పలుకం బడుఁ బురుషుఁ డనుచు ప్రాజ్ఞుల చేతన్. 962

కుమతి నయి సిగ్గువిడి పా
పముచేసెడి వారిలోనఁ బ్రముఖుఁడ నగుచున్
చిమలాంగి సీత క్షేమము
స్వమతిఁ గన లంకఁ గాల్చి చంపితి స్వామిన్. 963

ఈలంకఁ గాల్చి వప్పుడు
యేల యనఘురాలు సీతయిటఁ గాలదు నే
నీలా గాలోచింపక
కూలిచితిని స్వామివనిని కూళనె యగుచున్.

964

ఎందుకయి యింత యత్నము
పొందుగఁ జేసితి నొ యది సమూలము పోయెన్.
ఇందును లంకను గాల్చుచు
పంద నగుచు సీతఁ గూడ వడిఁ గాల్చితినే.

965

ఇంక సలువంగ వలసిన యు
ది కొంచెమే మిగిలి యుండఁ దిన్నక యదిచే
యక క్రోధ వశుడ నయి స
ర్వకార్యము సమూలముగను పాడొనరిచితిన్.

966

జనకజ యవశ్యముగ న
గ్నిని బడి నష్టయయియుండు నిజముగ నెదియై
నను లంకలోన నిటు కా
లనిదే యుండదు సమస్త లంకయుఁ గాలెన్.

967

నాతెలివి తక్కు వగు పని
చేతను నీకార్య మెల్లఁ జెడి పోయినచో
ఈతరిఁ బ్రాణత్యాగము
చేతయె తగు నిట ననుచు రుచించును నాకున్.

968

నేనిప్పు డగ్నిఁ బడుదున
యీనీళ్ళ బడుదున లేక యిచ్చోటి సము
ద్రాసను జంతుల కయి నా
మేనిని నర్పింతునొక్కొ మేలుగ నిపుడే.

969

216 హనుమంతుడు సీతకాలేనేమోయని భింకించుట - రామా యోగసుధ

జని సర్వము భష్టము చే
సిన నేనెటు కపి విభుదరిఁ జేరియు వన్నున్
గనుపింపఁ జేతు నరవరు
లను గనువాడ నిటువంటి భష్టుడ నగుచున్.

970

నే నిపుడు రోష దోషము
చే నభిలంబిది జడతను జేసితి నిటులన్
ఈ నిఖిల జగములఁ గడి
క్షాసము చాపల్య గుణము భ్యాతము లేగా.

971

చీ యీ రాజస భోవం
వీ యెడను నిరంకుశంబ యిటుల నెసంగెన్
ఈయెడ శక్తుడ నయున్మను
ఈయవనిజఁ గాలిచిత్తేని నసురుల యలుకన్.

972

సీత నశియింప నశియింతు క్షితిప సుతులు
క్షితిప సుతులు నశింప సుగ్రీవుడడఁగు
వడిఁగి యది భ్రాతృవత్సల భరతుడడఁగు
చింక శత్రుఘ్నుడను గాని యెట్లు బ్రతుకు

973

వర ధర్మంబువ నలరెడు
వర మేక్షాకుల కులంబు పొడయి పోవన్
కరము వృధా వీడితులై
భర జనమెల్ల మిగులఁ దావము చెందున్.

974

కనుకన్ నిర్భాగ్యుడనై
మనమగు ధర్మార్థములును గడు లోపింపన్
మనసున రోషపు దోషం
యివఁ గూడి జగల్లయమునకు మూలము యాదున్

975

అమిత తేజస్వి ధర్మాత్ముడైన యతని
భార్యను స్వశీల రక్షితన్ వహ్ని తాక
లేదు, రాము మహిమ సీత శ్రేష్ఠ సుకృత
మొపుడుఁ గాల్చు వహ్ని-నను దహింప నీవు.

976

క్షితిని భరతాది సోదర త్రితయమునకు
ఎవతె దేవత యట్లు భావింపఁ బడియె
అట్టి రాముని ప్రేయభార్య యెట్లు లిశుడు
నాశ మొంది యుండును మదిన్ దలఁచి చూడ.

977

పోని యన్నిటిఁ గాల్చుచుఁ బూర్తిగాను
అవ్యయుఁడు ప్రభు వై నట్టి యగ్నిదేవుఁ
డెంత మాత్ర మీతోకన్ దహింప లేదె
యెట్లు లీపూజ్యురాలిన్ దహింపఁ గలుగు.

978

హనుమ యప్పుడె యాశ్చర్య మొంది మరల
ఆ హిరణ్య నాభాద్రిని నంబు మధ్య
ఆ ప్రదర్శనమును గూర్చి యాత్మలోన
చింత చేచుసాగెను నిట్లు సంతతంబు.

979

అధిక తపసుచే సత్యవాక్యంబుచేత
భర్తయం దనన్యప్రేమ వఱలి యుండి
ఈమె యగ్ని నై నను దహియింపఁ గలదె
యీమె నగ్ని మాత్రము దహియింప లేదు.

980

అనుచున్ దేవి పవిత్ర ధర్మమహిమన్ స్వాంతానఁ జింతించుచున్
హనుమంతుండు మహాత్మ చారణుల వాక్యా లిట్లు లాలించె నీ
హనుమంతుం డిటుదైత్య గేహముల నివృంఙించి యౌరార! యం
క నిటుల్ గాలించి యెంత దుష్కర మహాకార్యంబు గావించెఁగా

981

వనితల్ బాలురు పృథ్వులున్ వరువిడన్ పొటోందే లోతుల్ కరం
బును కోలాహలముల్ పొనర్ప గుహలన్ మోమెత్తి రోదివఁ దో
రణ ప్రాకారపు సీమలున్ గలుగు నీ అంకాపురం బెల్లఁ గా
తెను నా సీతయొ యేమి చెక్కుచెదరన్ లేదెంత యాశ్చర్యమో. 982

అని యా మారుతిచారణోక్తులను నిట్లానించి, కన్పించు శో
భనమౌ సత్కుసుమంబులున్ గని ఋషుల్ వాక్రుచ్చు వాక్యంబులన్
వినుచున్ సీతాకుశలం బెఱింగి సకలాభీష్టాలు తీరన్ మఱిన్
ని సీతన్ గని స్వప్రయాణమువ కిచ్చన్ విశ్వయించెన్ మఱిన్. 983

హనుమ శింతుపో తరు మూలమందు భద్ర
హః గను గూర్చున్న సీతకు మ్రొక్కి యనియె
నూ యదృష్ట వశమున క్షేమముగ నిన్ను
కన్నులారఁ గన్గొనుచు నుండినాద దేవి: 984

అని హనుమ యన బైల్దేలు హనుమ నపుడు
మఱి మఱి కని భర్త సేహ ముఱికి పాఱ
యాంజనేయుని తోడుత నంత సీత
యిట్టులనె శ్రద్ధ హనుమ యాలించుచుండ. 984

నీవాకండవె పూర్తిగ నిట్టి పనిని
సలుపఁగల వరిదమన! యీశ కి గరిమ
నీకు యశ మిడు శరములన్ వేసి అంకం
గూల్చి ననుగొవన్ దగును కాకుత్స్థునికిని 985

అది శూరుడౌచు మహాత్ముడై యొసంగు
సతని విక్రమంబున కర్హ మైన యట్లు
ఘనరుపన స్థయ్యుతము సయు క్తికంబు
నయిన సీతోక్తి నాలించి హనుమ యనియె. 986

తొరగఁ గపి ఋక్ష ముఖ్యులతోడ నింక
రాఘవుఁడు లంక మీదికి రాగలండు
అజి సర్వశత్రువుల క్షయంబు చేసి
యతఁడు నీ దుఃఖమును వేగ నణఁగఁ జేయు.

987

అని యా మౌరుతి, సీత యూరడిల నొయ్యంజెప్పి బైల్దేరి తా
ప్రణతుండై విభుదర్శనోత్సుకత శీఘ్రంజే యరిష్టాచలం
ఋను నెక్కెన్ మఱి తుంగ పద్మరుచులన్ బొల్పొ వనశ్రేణి వ
ల్లను నొప్పెన్ శృంగలంబి జలదాలన్ సోత్తరీయంబుల్.

988

ప. మరియు నాయరిష్ట పర్వతము

మేలి సూర్యకరాల మేల్కొను నదివోలె
కొంత ధాతుల కండ్లఁగను నదివలె

జలపూర మంద్రధ్వనులఁ జదువునటుల
సెలయేళ్ళ ధ్వనిఁ బాడి యలరు నటుల

ఉరు దేవదారుల నూర్ధ్వ బాహువువోలె
గిరి నిర్ఘరధ్వని నటచు నటుల

అలుగు పాముల బుసకొట్టు నదియవోలె
హిమ సుపూర్ణ గుహలను ధ్యానించు నటుల
మబ్బకాళ్ళ బోల్ చఱియల మసలు నటుల
మిన్నోరయు శృంగముల విజృంభించి పఱలె.

989

ఎత్తై చెదరి యున్న యెన్నో యెన్నో గుహల నొప్పి
సాల తాళాది వృక్షాలఁ దనరి

పువులున్న తీవెలఁ బొలిచి సింగారించి
మృగ పూర్ణమై ధాతు సృతులనలరి

సెలయేళ్ళఁ బలుకాళ్ళఁ జెలఁగి గంధర్వ ము
హర్షి యక్షోరగాధ్యంబు పగుచు
తరులతా నిబిడమై తగి వాఘ్రు సింహాల
స్వాదు మూల ఫలరసాచితమయి

యలరు నాయరిష్టాద్రిని హనుమ యెక్కి
రాముఁ గను వేడ్క ముదము శీఘ్రంబు చేచు
వేయు నడుగుల రమ్యమౌ వివిధ తటులఁ
జప్పు డొసరించి పొడియౌచు నొప్పుచుండె.

౧౧౦

వ. మారుతపుత్తుఁ డగు నాహనుమంతుఁడుఆపర్వతము నెక్కి శరీరము
పెంచి దక్షిణ దిక్కున గల అవణసముద్రము నుండి యుత్తర దిక్కున గల
యవతలి గట్టును పొందఁగోరి మీనోరగ సేవితం బయిన భీమసాగరమునుజూచి
మారుతమువలె దక్షిణ దిక్కున ఆకాశము చేరెను.

౧౧౧

హనుమ తొక్కిన కొండ ప్రాణ్యాశితో మ్రోసి
పడుదరుల చెట్లతో నట నడఁగె ధరకు
అతని యూరు జవాన నలరుఁ జెట్లు విఱిగి
వృజా హతిని బోలెఁ బడియెఁ గ్రింద
గుహల సింహాలు గగ్గోలు వడి యొనర్చు
సింహ నాదాలచేఁ జీలె నభము
జాతి వల్వలు వడన్ సకల భూషలు రాల
విద్యాధరీ తతి వింటి కెగిరి

పెద్దపాములు నాలుకల్ వెడల తలలు
బిట్ట వ్యధ చెంద వెంటనె చుట్టు కొనియె
సుక్ష గంధర్వ నాగ విద్యాధరులును
పడలి గిరి వడలి యెగిరి పడిరి మింట

౧౧౨

పది యామడ వెడలుపు, ము
 ప్పది యామడ పొడుగు, గల పర్వత మిటులన్
 చెదరి పడె ధరకు సమామయి
 పిదప హనుమ యలల జలధి వేగమె యెగిరెన్.

993

తెలికల్వ శశి కాగ జల కుక్కుట మెరలి
 హంసలు శ్రవణ తిష్యములు కాగ
 పచ్చిక నాచు నభ్రమువోలె తోచగ
 ఆపునర్వసువు ముత్యంబుకాగ
 ఘనమైన మొసలి యంగారకమే కాగ
 ఐరావతము ద్వీపమటుల వెలయ
 సారస లీలయొ స్వాతి నక్షత్రంబు
 వలెఁ బ్రకాశంబు సలుపు చుండ

అనిల కల్లోల చంద్రాంశు అమలజలము
 ఉరగ గంధర్వ యక్షు లబ్జోత్పలములు
 గాగ వటలు మ్యామాబ్ధిని గడచె హనుమ
 మేదినాక సముద్రమున్ దాటినట్లు.

994

నభమున్ మ్రింగుచు నున్నయట్లు శశిమేనన్ రాయుచున్నట్లు నూ
 *ర్య భ విభ్రాజిమహాంబరం బొరయులీలన్ మేఘముల్ శై లస
 న్నిభుఁడున్ లాగుచు నంత పాండుర హరిన్నీలారుణ స్వర్ణస
 న్నిభ మేలఁ బదేపదే శశి యటుల్ నిల్చున్ మఱిన్ మాయనౌ

995

హనుమంతుండు నభంబునన్ గరుడుఁ డట్లుంబోద పంక్తిన్ విదా
 రణ గావించుచు, మాటిమాటికిని విభ్రాజిల్లి కన్పిపింపకన్
 నినదంబుల్ కడుఁ జేసి, రాక్షసులఁ బూన్కిన్ జంపి స్వీయాహ్వాయం
 బును వినిపించి సునాభకాద్రీ గనె జ్యాముక్తాస్త్రమట్టుల్ వడిన్.

996

* భ=నక్షత్రము, సునాభకాద్రీ=మైనాకపర్వతము.

అటు మైనాకమునుండి కొంత దరిగా నొక డటం బోయి యు
 త్కట కై లంబు మహేంద్రమున్ దరించుచున్ గర్జించి నల్దిక్కు లం
 తట మార్మోయగ సింహనాదములఁ జెల్లెన్ నంబులం జేసి తా
 నట మిత్రేక్షణ లాలసుం డగుచు నల్లావించె తోకన్ గడున్. 997

గరుడుండేగడి మింటిపైఁ బదెవదే గర్జించి మాషింప నా
 నా యురుఘోషంబుల నాకసంబు రక్షించి మాగాడుచున్ వ్రీలు చు
 న్న రకంబై కనిపింప నుత్తర తటన్ నాక చి యున్నట్టి వా
 నరులెల్లన్ హనుమంతుఁ గన్గొనఁ గడున్ గుడ్డించి వీక్షించుచున్. 998

అనిలోద్భుట్టిత మేఘ గర్జితము లా గాఢాపవృత్తోరు వే
 గ నినాదంబున భీతచిత్తులయి యాకర్షించి న్నూర్తి ద
 ర్శన కాంక్షన్ హనుమంతుఁ జుట్టుకొని న్వప్లవంగుల్ కరం
 బును నొత్సుకృముతోడ నుండిరి కడున్ నొమెత్తి వార్తల్ వినన్. 999

హరిముఖ్యుం డగుజాంబవంతుఁ డపుడున్ హర్షించు చిత్తంబుతో
 హరులన్ బిల్చియు నిట్లనెన్ “హనుమ రాక్షస శిల్పఁగావించె క్ర
 చ్చఱ, సందేహము లేదు కార్యము నెఱవేర్చుంబోని యివ్వని కం
 త రవం బిట్టుల నుండఁబో దన మదిన్ హర్షించి రాత్మన్ గపుల్. 1000

వ. పిదప నావానర ప్రవరులు ఒక చెట్టుచివరనుండి యింకొక చివరకును
 ఒక శృంగము నుండి మరియొక శృంగము మీది కుఱుకుచు నుప్పొంగి హను
 మంతుని జూడఁగోరి సమీపించి చెట్ల చివర పుష్పించిన కొమ్మలను వసనంబు
 లనువలె నాడింపసాగిరి. అపుడు హనుమంతుఁడు కందరములో నణఁగి ప్రతి
 ధ్వనిచేయుఁ గాలివలె బలవంతుడైన మారుతి గర్జన చేసి మేఘమువలె దగ్గ
 ఱకు వచ్చుచున్న మారుతిని జూచి వానరు లందఱు ప్రాంజలులై చూచుచుండ

గిరివంటి యా హనుమంతుఁడు చెట్లతో నిండి యుండిన మహేంద్రగిరి శిఖ
రము మీఁది కుఱికి. సంతోషము పట్టఁజాలని యా మారుతి యాకాశము నుండి
తెక్కులు తెగిన పర్వతమువలె సెలయేళ్ళతో నిండిన యా పర్వతమున వ్రాలె.
అంత నావానరు లందఱు హనుమంతుని జుట్టు ముట్టి సంతోషముతో మూల
ఫలంబులును కానుకలుగాఁ దెచ్చి సమర్పింప నా హనుమంతుఁడు జాంబవం
తుఁడు మొదలగు పెద్దలకు వాలి కుమారుడైన యంగదునికి నమస్కరించె
నంత.

1003

అర్చ చేయఁదగు హనుమ నంగదుండు
జాంబవంతుఁడు కవులు నర్చనము చేయ
హనుమ యనెఁ 'జూచితిని సీత' ననుచు నతఁడు
నెంతో సంగ్రహముగ నివేదించి మించె.

1004

వాలి సుతు నంగదుని తనపాణిఁ బట్టి
యామహేంద్రాద్రి రమ్య వనాంతరమునఁ
గూరుచుండి కపివరుఁ గన్గొనుచు నపుడు
నీవిధంబుగ హనుమంతు డింకఁ బలికె.

1005

చూచితి నేను జానకి నశోకవనంబున, మోర రాక్షస
స్త్రీచయ మామెఁ బావన చరిత్రను గాచుచునుండె, రామునే
చూచెడి బెంగఁ బస్తుపడి స్రుక్కుచు నేకవేణియై
శౌచము లేక యుండెఁ గడుజాలిన నట్టులు కట్టు జుట్టుతో.

1006

అని యమృతోపమానము శుభార్థము నొనట లిట్లు వాయుజం
డన విని పొంగిపోయి కపులందును గొందఱు సింహనాదముల్
పొనరిచినారు కొందఱు బూర్తిగ గర్జనచేసినార, లి
ట్లనె మణికోదంటున్ గిరికిలల్ ప్రతిగర్జన చేసి రెంతయున్.

1007

కొందఱు కపికుంజరు లా
నందఱు పట్టంగ లేక నయముగ పొడగై
యందఱు ఐగు తమ తోకలు
హిందుగఁ బైకెత్తి నృత్యములు చేసి రటన్. 1008

కొందఱు పర్వతశృంగము
లందుండి యెగిరి కరినిభు హనుమంతుని దా
కందొడఁగి, రంత వానరు
లందఱు ముందఱు వచించె నంగదు డపుడే. 1009

బాగుగ విస్తీర్ణం బగు
సాగరమును దాటి తిరిగి చనుదెంచితివే
ఏగతి శక్తిని బలమున
వేగమునను నీకు సాటి వేరును గలరే. 1010

ఏమీ నీ వీర్యంబును
ఏమీ నీ స్వామిభక్తి యేమీ ధృతియున్
రాముని పత్ని యశస్విని
నీమెయి నదృష్టవశత వీక్షించితిగా. 1011

రాముం డదృష్ట వశంబున
నామైథిలి విరహబాధ త్యజియించు నటం
చామోదంబునఁ గపు లని
యాపయి టాశ్శపయి హనుమదాదుల దరిగన్. 1012

కూరుచుండి సముద్రమున్ గూడ దాటి
చనుటయును లంకఁ జొచ్చుట జనకసుతను
గనుట రావణు దర్శనంబును నెఱుంగ
ప్రాంజలు లయి యుండిరి యెంతో శ్రద్ధతోడ. 1013

హనుమంతునిచే వీరులు
ననిలో నిటుచంపఁబడఁగ నాసీతను గై
కొని వచ్చుటకంటె నికన్
పని యేదియు లేద యనుచు భావించు మదిన్.

1080

ఇటువంటి భావములె యు
న్నటువంటి కపివరుఁ జూచి యర్థయుతుండై
నటువంటి జాంబవంతుం
డిటువంటి సమర్థ వాక్య మిట్టుల పలికెన్.

1081

నృపపుత్రా ! నీవన్నటు
లిపు డీటుల నాచరింప నెంతయుఁ దగదే
ఇపు డారాముని యాశయ
ము ప్రకారము కార్యసిద్ధి మును గను మీవున్.

1082

అవల జాంబవంతుని వాక్కు లంగదాది
వీరవానరుల్ హనుమయు వెస గ్రహించి
ప్రీతితో మహేంద్రాద్రిని విడిచిపెట్టి
మిగుల నుత్సాహ మొప్పుఁగ నెగిరినారు.

1083

మేరు మందరములో మేలి యేగ్గులొ యన
మేలి కాయుజులొ మిన్ను గప్పి
ప్రపాణులు గొలువ నాత్మాధ్యు వేగజలాధ్యు
హనుమఁ జూపుల మోయు వట్లు తనరి
యశ మర్థ సిద్ధిని ననఘ రాముని కీయఁ
జేరి సంపదఁ గర్మసిద్ధిఁ బెరిగి
ప్రియమాడి యని చేసి వెసరాము నుపకృతి
పలుప మనుస్వలై నిలువఁ బూని

మిండి కెగ్గిరి దూకుచు గడ పెంటఁ దగిలి
వృక్ష వర నందన సమ మున్ను ననుము
మహితదధి ముఖ కక్కి క్షుణ్ణు ధువనంబు
దుర్గమముఁ జేరి యు మహోత్సుకులె యైరి.

1084

పదపన్ సుందరమౌ హానుదువనం బెల్లన్ నిరీక్షించుచున్
మధువ త్పింగళ వర్ణమై మధువులన్ మైబొంగి గ్రోలంగ నం
గదుఁ బ్రార్థించి యనుజ్ఞ పొందెయుఁ గొనంగా జాంబవముఖ్యుసో
న్మదులౌ వానరులెల్ల సంతసమెదన్ రాజిల్లఁ గ్రీడింతటన్.

1085

కొందఱు పాటపాడెదరు కొందఱు చేతులు మోడ్తు రింకిటుల్
కొందఱు నృత్య మాడెదరు కొందఱు హాసముచేతు రిట్టులే
కొందఱు గంతు లేయుదురు కొందఱు దూకెద రిట్టులట్టులన్
కొందఱు ప్రేలుచుండెదరు కొంచెము మై స్మృతిలేక యత్తఱిన్.

1086

ఒండొరుఁ గొందఱు తాలెచ్చెద
రొండొరుఁ గొందఱు వయఁబడి యూరకె విహరిం
త్రొండొరుఁ గొందఱు సణుఁగుదు
రొండొరుఁ గొందఱు సుఖింతు రుప్పొంగి యెదన్.

1087

తరునుండి తరు వుణికెదరు
గిరిశిఖరమునుండి ధరకుఁ గ్రేళ్ళులుకుదు రా
ధరనుండి వడి నెగురుదురు
తరువు చివరనుండి వేగ ధరఁ బడెద రహో.

1088

ఒక్కడు పాడు నింకొకరుఁ డుద్ధతి నవ్వుచు వానిఁ బైకొనున్
ఒక్కఁడు నవ్వు నింకొకరుఁ డూరక యేడ్చుచు వానిపైఁ బడున్
ఒక్కఁడు నేడ్చు నింకొకరుఁ డూరడిలం గడు ప్రేలుచుండు వే
టొక్కఁడు ప్రేలుచుండ నొకడొక్క వడిన్ ధ్వనిచేయు బిగ్గఱన్.

1089

అటులన్ తత్కపి సైన్య మెల్ల మధుపానా త్యంతి కోన్మత్తమై
ఇటులట్టుల్ పరువెత్తుచున్ మిగుల నొళ్లే మర్చి చేష్టింపఁగన్
అటు నున్నత్తుఁడు గాని వానరుఁ డెవండై సన్ గనన్ రాఁడు నిం
కట సంతృప్తుఁడు గాని వాడయిన నందం దేని కన్నట్టుఁడున్.

1090

అటు వనమంతయుఁ దినుచును
అట చెట్లన్నిటను పూలు నాకులు రాల్చున్
తటకునఁ గని కోవంబున
నట దధివక్త్రుఁ డనుకపి యదలిచెఁ గపులన్.

1091

రెచ్చి కపులు బెదిరింపఁగ
హెచ్చియు వనపాలకుండు నేపుననావన్
నిచ్చలు నుగ్రజంబున
నచ్చంచల కపులనుండి యావఁగఁ బూనెన్.

1092

కొందఱు బరుషము లాడెను
కొందఱు హర్షంబుతోడఁ గొట్టెను సక్తిన్
కొందఱుతోఁ బోరాడెను
కొందఱు బ్రతిమాలి మిగులఁ గొంకక కనుచున్.

1093

వారి దరిసి ముదమునను న
పారబలస్మున కపులును వారిఁచిన న
వ్వారలు మానక వెఱవిడి
నేరము లేకయును వాని నిలఁబెట్టి కడున్.

1094

గోళ్ళను గీరుచు కఱచుచుఁ
బళ్ళను నఱచేతఁ గాళ్ళ బాధించి కడున్
మళ్ళకకపిఁ గొట్టుచు కపులు
చెల్లాచెదరుగను నార్చి చెఱిచిరి వనమున్.

1095

* వ. పిదప నాకవులు చేసిన కృత్యమునకుఁ గోపించిన దధిముఖుని జూచి హనుమత్ప్రముఖులైన వానరులు వేగముగాఁ బరువిడిరి. అప్పుడు బాహువున వృక్షము దాల్చి వచ్చుచు మహాబలుఁడైన యార్యకుఁడు “వీఁడు నావాఁ డని తెలియుఁ” డని తలఁచి వేగముగా వానిని వసుధాతలమున ముద్దగాఁ గొట్టి వైచె. అంత -

1096

అవల తొడలు మోకాళ్ళు బాహువులు విజుగ
ముఖము నెత్తుటఁ దడిచుగఁ మూర్ఛవడియె
అంత నృపు మేనమామ సమాశ్వసించి
దండమున మత్త వానర తతిని నాపి.

1097

ఎటులొ కవులనుండి విముక్తి నెనసి యతఁడు
ఒంటిఁ దనభృత్యులను చేరి యొగి వచించె
మీర లిటనె యుండుఁడల సామిత్రి రాము
డధిప సుగ్రీవు డెట నుండె నటకె పోదు.

1098

అచట నంగదు దోషమ్ము నరయఁ దెలిపి
వత్తు, నంత రాజఁజును వానరాళి
ఈ మధువనంబు సుగ్రీవుని కిష్టవనము
పూర్వు లది దివ్యము సురలున్ పొందలేరు.

1099

చావు మూడిన మత్తులఁ జావమోది
యధిప సుగ్రీవుఁ డింక రెచ్చి హతి నొనర్చు
ఈ నృపాజ్ఞ సుల్లంఘించు వానరులును
వధ్యులే మన యలుక సాఫల్య మొందు.

1100

* ఈ 61వ సర్గములోని విషయమే 25వ శ్లోకము నుండి పునరుక్తమయ్యెను. కొన్ని శ్లోకములు పునరుక్తమయ్యెనని వ్యాఖ్యాత.

అని దధిముఖుండు పలికి మహాబలుఁడు
పడిగ వనపాలురను గూడి ప్రభువుఁజేరి
వాము లక్ష్మణు సుగ్రీవు రయమ చూచి
సమ తలంబగు ధరపై ని సరిగ నిలిచి

1101

దీన ముఖుఁడయి ప్రాంజలియై నయాన
నధివ సుగ్రీవు కాళ్ళపై నపుడె వ్రాల
అట్లు పడియున్న దధిముఖునరసి యపుడు
వ్యధిత చిత్తుడై సుగ్రీవుడనియె నిట్లు

1102

లెమ్ము లెమ్ము నాకాళ్ళ వ్రాలితివి యేల
అభయ మిచ్చితి నఖిలంబు నరయ దెలుపు
అనుచు సుగ్రీవుఁడటనమ్ము నట్లు పలుక
ప్రాజ్ఞుడౌ దధిముఖుడనె వ్యధను బాసి.

1103

ఋక్ష రజసుడుగాని వాలియును గాని
స్వేచ్ఛ విహరింప రిట విహరింతు కపులు
ఈ వనము కాయు వారెల్ల నెదురు కొనిన
వ్యధను లెక్కింపక మధులనెదరు తిందు.

1104

తినినయది తిని కడమ పాడును పొనర్తు
చొచ్చి యుడ్డిన గనుబొమల్ చూపు చుండ్రు
కరము సరంభ పడువీరు కపుల చేత
నెదరు కొనబడి యల్క వారింపఁ బడిరి.

1105

పిదప వీరుల్ కపులచే వ్యధల బడిరి.
కొండరట హస్తముల చేతఁ గొట్టబడిరి
కొండలును మఱి మోకాళ్ళతో కొట్టబడిరి
గొప్పవారు యధేచ్ఛ గన్గొనిరి దివము.

1106

ఈపు ప్రభువుగ నుండిన నిట్లు శూరు
లై సవారలు హతులైరి యధిపవర్య :
మధువనంబంతయును గడుం బాడు చేసి
సర్వ విధంబుల భగ్గుము పలిపి రంచు.

1107

విన్నవింపగ నిటు వర వీర హంత
ప్రాజ్ఞుడౌ లక్ష్మణుడు విని ప్లవనాథుఁ
డైన సుగ్రీవుతో నిట్లు అనియె రాజ!
ఎదురు కొనఁబడు వవపాలుఁ డెవఁడు వీఁడు.

1108

ఎందుఁ గూర్చి దుఃఖితుఁడై వచించుచుండె
అనిమహాత్ముడౌ లక్ష్మణుఁ డడిగి నంత
ఈవిధిని వాక్య విదుఁడు సుగ్రీవుఁ డనియె
ఇదిగో వినుము లక్ష్మణ! వీఁడు దధిముఖుండు.

1109

దక్షిణపు దిక్కు వెదకి యత్తతిని వచ్చి
యంగదాని వీరులు మధు వానినాఠు
వీరు కృతకృత్యులును గాక యారకముగ
సెన్నఁడును ప్రవర్తింపఁ బో రెంచిచూడ.

1110

వచ్చి వీరు మధువాని సర్వంబు గూడ
అనుభవించి భగ్గుము చేసి యలరినాఠు
వనము విజయించుచూడ నీవానరులును
స్వీయ కార్యము తీర్చక చేయు రిట్లు.

1111

కనబడియె దేవి తప్పక హనుమ కిపుడు
హనుమకంటె పన్యుఁ డామె నరయ లేడు
ఇట్టి కర్మసాధింపగ నెందు హనుమ
యొకఁడె తగిన పమర్థుఁ డన్యుండు కాఁడు.

1112

అట్టి కపివరుఁ డై న హనుమ యందె
కార్యసిద్ధి పట్టుదల విక్రమము బలము
శ్రుతము సర్వంబు స్థిరముగఁ జూడఁ బడియె
అతఁడె నిగ్రహను గ్రహచతురుఁ డెందు.

1113

పట్టి యెట నేతృతను జాంబవంతుఁ డుండు
ఎట మహాబలుం డంగదుఁ డెసఁగి యుండు
ఎట హనుమ యధిష్ఠాత్పత్వ మెనసి పలులు
దాని కింకొక గతియెందు కానఁబడదు.

1114

అంగదాదులు మధువన మంత విజిచి
అడ్డువారిని మోకాళ్ళ నదిమినారు
అందుచే దధిముఖుఁ డనునతఁడు వచ్చి
మధుర వాక్కున నిది తెల్పనిదిగొ వచ్చె.

1115

కనఁబడియె సీత సుభుజ! లక్ష్మణ! యెఱుంగు
అరుగుదెంచి కపులు మధు వానినారు
వినుతు లగువానరులు సీతఁ గనక యిట్లు
బ్రహ్మ యిచ్చిన దివ్యపనంబు పొడొనరై!

1116

అనఁగ ధర్మాత్ము డై న లక్ష్మణుఁడు రాముఁ
డపుడు చెవుల విందిడెడి వాక్యార్థ మెఱిఁగి
అధిక ముద మొంద దధిముఖు డాలకింప
నిట్లు సుగ్రీవు డనె నెంతో హృదిని మెచ్చి.

1117

పనపాల! నీదువాక్యము
విన ముదము గలిగె కపు లిటు విహితపుఁ గృత్యం
బును నెఱవేర్చక యిట్టుల్
పొనర్పరిది సైపు కపులు పొనరించు పనుల్.

1118

మృగపతులు పోలే దర్పితు
అగు హనుమత్ప్రముఖకపుట నారయఁ దలఁతున్
తగఁ గార్యము నెఱవేర్చు ప్ల
వగుటను గనఁదలఁతు రాఘవాదులతోడన్.

1119

అని సుగ్రీవుడు వల్కినన్ దధిముఖుం డానందముల బొంది వెం
టనె సుగ్రీవునికిన్ నృపాత్మజులకున్ దండంబు గావించి త
ద్వనమటం జొచ్చి మధూన్మదంబు చన మధ్వంబుల్ విసర్జించు చురి
డిన యాపానతులన్ గనుంగొనుచు నెంతే మ్రొక్కె నా యంగడున్.

1120

వ. సామ్యాః వీరు నిన్నుడ్డగించినందుకు రోషము చూపకుము. తెలియక
వనపాలకులో మిమ్ము నిషేధించిరి. నీవు యువరాజువు ఓమహాబలా! ఈ వన
మున కంతకు నీవు ప్రభువవు! మూర్ఖత్వము వల్ల ఇదివఱకు చేసిన రోషము
మన్నింపుము. నేను వెళ్ళి నీపినతండ్రికి మీరంద రిక్కడికి వచ్చినట్లు చెప్పితిని.
ఈకపీంద్రులతో నీవు వచ్చుట విని సంతోషించెను. వనము నెదుర్కొనుట విని
కూడ రోషము పొందలేదు. సీతండ్రియు వానరేశ్వరుడు నగు సుగ్రీవుడు
సంతోషించి మిమ్ముల నందఱను పంపు మని చెప్పె. అని దధిముఖుడు
చెప్పిన ప్రసన్న వాక్యము విని వాక్యవిశారదుడగు నంగదుడు ఆవానరు
లతో నిట్లనె. ఓవానరయాధపులారా! రాముఁ డీవృత్తాంతమును వినె నని
యూహించుచున్నాను. ఇంక కార్యము నెఱవేఱి నపు డిక్కడ నుండుట తగి
నది కాదు యథేచ్ఛగా మధువు గ్రోలి వనచారులు విశ్రాంతి పొందిరి. సుగ్రీవు
డున్న చోటికి పోవుటకు ఏమి మిగిలియున్నది. మీవానర యూధపులు చెప్పి
నట్లు చేయుట నాకు కర్తవ్యము. నేను మీకు స్వాధీనుడను నేను యువరా
జైనను నేనాజ్ఞాపింపనశక్తుడను. కృతకృత్యులైన మిమ్ము అనాదరించుట
యయుక్తము అని యంగదుఁ డనఁగా అట్టి యన్యాయమైన మాట వినిసంతు
ష్టాంతరంగులై వనాకసు లిట్లనిరి.

421

ప్రభువై యుండియు నెవ్వఁ డిట్లుపలుకున్ రాజా! మహారాజ్యమున్
విభవంబున్ గొని మత్తుఁడై సకలమున్ నేనే యటంచున్ నరుం
డభమున్ కోభన మెంచఁ డిట్టి వచనం బర్హంబు నీబోటికే
శుభమౌ నమ్రత భావి భద్ర హితముల్ సూచించు నెల్లప్పుడున్. 1122

అందఱము మేమిదిగో తయార గుచునుంటి
మేచట నవ్యయ సుగ్రీవుఁ డెసఁగె నటకె
పోవసిద్ధమై యుంటిమి నీవు చెప్ప
కొక్క యడుగై నఁ జన మిదొండె నిజము. 1123

అని కవులు చెప్ప నంగదుఁ డనియె నిట్లు
అయితె సరి మంచి దరిగెద మనుచు పలుక
అనినదే తడవుగ నింక నపుడు మింటి
కెగిరి యామహాబల కపు లేగిరంత! 1124

ఒగి నాయంగదుఁ బట్టి వానరులు యంత్రోతిక్షప్త కై లాలటుల్
విగతాకాశము చేసి యాకస, మటన్ వేగంబ పోవన్ దిశల్
వగులుంబోయన్ ఘోషముల్ సలుపుచున్ నాతోద్ధతిన్ భోవు మే
ఘగణం బోయనపైకి పైకెగిరి వేగం బోయి రావానరుల్. 1125

అంగదుఁడు రాఁగ సుగ్రీవుఁ డప్పు డెంతో
కుందు కమలాక్షు రాముని గూర్చి పలికె
“ఊరిడిల్లు భద్రమ్ము నీకొదవుఁ గాక
అరసుఁబడె సీత యిట సంశయంబు లేదు. 1126

మన సమయమును దాటి వారును జరింప
శక్య మేమాత్రమును గాదు సరిగఁ జూడ
అమహా బాహువు యువరా జంగదుండు
కృత్యమే చెడిపోవుచో నిటకె రాఁడు. 1127

తాను కృతకృత్యుఁడే గాని తఱిని నిట్టి
 పుస్త్రులు చేయక దీనుఁడె భ్రాంతుఁ డగును
 ముదము పొందని యెడల జూర్వులును గాచు
 తాత తండ్రుల వన మిట్లు తాఁజెఱుఁపఁడు.

1128

ఊరడిల్లు కౌన్యల్యాకుమార! రామ!
 అరయఁబడె సీత యిటు సంశయంబులేదు
 హనుమ కంటె నన్మునిచేత నరయఁబడదు
 హనుమ కంటె నన్ముండు చేయుండు దీని.

1129

అర్కు నందుఁ దేజము స్థిరంబై వ యట్లు
 కార్య సిద్ధియు బుద్ధియు వీర్యగరిమ
 పట్టుదలయును నావాయుపట్టి యందు
 స్థిరముగా నున్న పనియెంతుఁ జిత్తమందు.

1130

పట్టి యెట నేతృతను జాంబవంతుఁ డూను
 ఎట మహాబలుఁ డంగదుఁ డెసఁగి యుండు
 ఎట హనుమ యధిష్ఠాత్పత్వ మెనసి వఱలు
 చాని కింకొక గతియెందుఁ గానఁబడదు.

1131

అమిత విక్రమ ! యిపుడు శోకార్తి విడుము
 అనఁగ నింతలో నాకాశమందుఁ ద్వరగ
 సిద్ధివోలెఁ గిష్కింధకుఁ జేరుచున్న
 హనుమదాదుల కిలకిల ధ్వనియు వినియె.

1132

అప్పు డాధ్వని నుగ్రీవు డాలకించి
 ముదముతోఁ దోక సాచి యుప్పొంగి యుండ
 అంగదాది వానరవరు లధిక మోద
 మొంది రామ నుగ్రీవుల ముందు వ్రాల.

1133

ఆ మహాబాహు హనుమంతుఁ డడుగులఁబడి
దేవి క్షేమము కడు నివేదించి నంత
హనుమయెడఁ గపింద్రుఁడు నిశ్చితార్థుఁ డయ్యె
లక్ష్మణుఁడు ప్రీతి ప్రీతు గౌరవమ గనియె.

1134

వై రిదమనుండు రాఘవ వంశ రవియు
అతిగఁ బ్రీతిని హర్షంబు నంది యపుడు
ఎంతో బహుమానమున నాదరించి బుద్ధి
బుద్ధిమంతుని హనుమంతు శ్రద్ధఁ గనియె.

1135

ప్లవగు అటఁ జిత్రవనిని ప్రసవణ గిరిని
రాము సుబలు లక్ష్మణ శీర్షమున మ్రొక్కి
ఎదుట యువరాజు నుంచి కపీశు మ్రొక్కి
జనకసుత సంగతిని చెప్పసాగి రపుడు.

1136

అటుల రావణు నింటిలో నడ్డగింపు
రాక్షస స్త్రీల బెదిరింపు రాము ప్రేమ
రావణుడు రెండు మాసముల్ గడువు నిడుట
చేరి రాము నెదుట గపుల్ చెప్పినారు.

1137

జనకజయు క్షేమముగ నుంట వినియు రాముఁ
డిట్ల డిగె “సీత యెటనుండె నెట్లు సీత
నాయెడల నుండె నిదియెల్ల నాకు మీరు
సీతఁ గూర్చి సర్వము వచియింపుఁ డనఁగ.

1138

రాము మాటలు విని వారు రాము నెదుట
సీత వృత్తాంతము సరిగఁ జెప్పు హనుమఁ
దెలుపఁ బ్రేరేప సీత కాదిక్కు మ్రొక్కి
హనుమ చెప్పె సీతను గన్న యఖిలవార్త.

1139

“నేను నూతామడలు పొడుగై న జలధి
దాటి సీతఁ జూచెడి కోర్కెఁ దరలి వెదుక
దక్షిణపు సముద్రపు గట్టు దరిని నాకు
ఖలుఁడు రావణ పురి లంక కానఁబడియె.

1141

అచట దుష్టుడౌ రావణు వంతిపురిని
రామ ! నీమీద తనమనోరథము నిలిపి
జీవములఁ దాల్చి సీత నీక్షించినాను
చుట్టు రాక్షస స్త్రీలును ముట్టియుండ.

1141

నీమీది ప్రేమచే నిన్నె భావించుచు
నెటొ జీవముల నిల్పి యెడ్చుదాని
వికృతమౌ మోముల వెఱుగొల్పు రాక్షస
స్త్రీలు రక్షణ చేయు దీనురాలి
వ్యధల కేమాత్రము నర్హమే కాకయు
మిగుల బాధలు పొంది వగచుదాని.
ఏకవేణినె దాల్చి యిలఁబండి హిమమునఁ
గమలినివలె వాడి కమలుదాని.

నిన్నె తలపోసి దుఃఖించు చున్న దాని
దనుజ కాంతలు భయపెట్ట వణకు దాని
రావణున్ ద్రోచి మదిఁ జావఁ బోవు దాని
వెఱచు హరితాక్షిఁ గాకుత్స్థ ! వెదకి కంటి.

1142

నియత మగు సదాచారము నీచు భక్తి
కల మహాభాగ జానకి కానఁబడియె
యుగ్ర తపసు చేయు నృపర ! యుగిని నామె
చిత్ర కూట వాయస కథ చెప్పె గుర్తు.

1143

నీవీచటఁ జూచినది యెల్ల నిరుతి హనుమ !

పురుష శార్దూలుఁడైన రామునికిఁ జెప్పు

అనుచు ననె సీత" పూని దాచినది యిదియు

నిమ్ము సుగ్రీవుఁ డీమాట లెల్ల వినఁగ. 1144

ఇదె చూడఁమణి శ్రీకరంబ యిది యెంతో శ్రద్ధతో దాచితిన్

ఇదె నాగండపుఁ బ్రక్కఁగా మణి శిలన్నీ వుంచి తీచుక్క, య

య్యదనన్ నీవిడినట్టి చుక్క చనఁగా నద్దాని గుర్తుంచుకో

ఇది నీ చెమ్మటచేతనే చెరిగిపోయెంగాద యోరాఘవా ! 1145

నిను బోలెన్ గని కష్టములయం దెంతో ప్రమోదింతు నో

యనఘా ! దాశరథీ ! యొకే నెలయె యీప్రాణంబులన్ దాల్చియుం

దును నాపై నిఁక దాల్చిఁబ్రాణముల; దై త్యుల్ నన్ను లోగొంచునుం

టను నీవే యరుదెంచి శీఘ్రముగనే నన్బోవుమీ రాఘవా ! 1146

అని యాజానకి ధర్మచారిణి కృశంబై యున్న యంగాలతో

నని యారావణు లంక నంతిపురి బద్ధాత్మాంగియౌ నేణి వో

లెను సుత్పుల్లపుఁ గన్నులన్ గనుచు నీరితిన్ తగన్ జెప్ప నే

నును నంటిన్ దగు నట్లు సంద్రమున యందున్ సేతువుం గట్టుమీ. 1147

ఇటు లారాజకుమారు లూపడిల నీక్షించి యాయానవా

లటు శ్రీరామున కిచ్చి దేవి తనతో వన్నట్టి యావాక్కు ల

న్నిటి వినిపించియు వాయుపుత్తుడును నెంతే తాను సర్వంబు పి

మ్మట వాక్రుచ్చెను నానుభూర్విగను వేమాత్రంబు వర్జింపకె. 1148

హనుమంతుం డిటుచెప్పఁగన్ దశరథశ్శాధీశు పుత్తుండికన్

మణిఁ గేలంగొని గుండెపై నునుచుచున్ పొమిత్తితో పాటు నే

డ్చిన సంతన్ కనులందు నీరువెడలన్ జింతిల్లి సుగ్రీవుతో

వనె నీరితిగ పూర్వసంగతుల వాయున్ బోవ భావించుచున్. 1149

ఎటులన్ ధేనువు చూడఁ గన్గొనుచు నెంతే క్షీరముతో చేపునో
 యటులే యీమణిఁ జూచి నాయెదను స్నేహం బార నశ్రుల్పడున్
 అటు వై దేహికి నాదు మామ శరమం దాపెన్ ద్వి కాలానఁ గ
 ట్టుటచే రాజిలె, దీనిమున్ సురవిభుండున్ బ్రాజ్ఞమం దించెఁజూ. 1150

ఇది వీక్షింపగఁ దండ్రఁ జూచినటు, అట్లే మామ వై దేహునిన్.
 మది దర్శించిన యట్లగున్ ప్రియతలన్ మాణిక్య వర్యంబ యీ
 యది శోభిల్లును, దీని దర్శనముచే నాత్మేశ్వరిన్ సీత నా
 యెదుటన్ జక్కగఁ బొందినట్లు గననయ్యెన్ చేగ సాక్షాత్తుగా. 1151

డప్పిక గొన్నవానికి జలం బడినట్టులు వాక్క వారిచే
 నిప్పుడు నన్నుఁ దడ్చి మిథిలేళని పుత్తిక యేమి పల్కెనో
 చెప్పుము మాటి మాటికిని జెచ్చెఱ సౌమ్య! మణిగ్రహించి నే
 నివ్పటికేని సీతఁగన, నింతకు మించిన దుఃఖ మున్నదే. 1152

మాసము బ్రదుకుచో మఱి చిరంబె మనుటె
 అసితాక్షి విడి క్షణమైన బ్రదుక
 నాప్రియ కనఁబడ్డ నగరికిఁ గొనిపొమ్ము
 ప్రియవార్త గని క్షణంబేని నిలువ
 భీరుభీరువు నాదు ప్రియురాలు సుశ్రోణి
 యుగ్ర రాక్షస మధ్య నున్న దెటుల
 ఇరులేగ ఘనమధ్య శరదందు వటు దైత్య
 మధ్య నామె మొగంబు మనదు ద్యుతిని

సీత యేమనె మారుతి! చెప్పు సరిగ
 మందుచే రోగివలె నింక మనుదు నిపుడు
 మధుర మధుర భాషిణి నాదు మహిషి మద్వి
 హీనయౌ నావరారోహ యేమి పలికె. 1153

వ. అని మహాత్ముం డగురాముఁ డడుగ హనుమంతుఁ డప్పుడు సీత
చెప్పిన దంతయు రాముని కిట్లు నివేదించె. పురుషవరా! దేవి యగు జానకి
యిట్లు చిత్రకూటమున జరిగిన వృత్తాంతము జరిగినది జరిగినట్లు ఆనవాలుగా
నిట్లు చెప్పె. “నీతో పాటు జానకి సుఖముగా నిద్రించి నీకంటె ముందుగానే
లేచినది. అప్పుడు ఒకకాకి వెంటనే యెగిరి స్తనమధ్యమున ముక్కుతో గీతినది.
భరతాగ్రజ! నీవు దేవితొడపై ని పర్యాయముగా పరుండితిని. మరల నాకాకి
వచ్చి దేవిని బాధపెట్టి మరలమరల ఎక్కువగా గీఱఁగా ఆమె రొమ్మునఁగాఱు
రక్తము తడిసి నిన్ను లేపినది. నిత్యము వాయసముచే బాధింపఁ బడుచు దేవి
సుఖముగాఁ బరుండి నిన్ను లేపినది కూడ. ఓమహాబాహూ! స్తనమధ్య గీఱఁ
బడిన దేవిని జూచి పామువలె బుస్సనుచు నీవిట్లంటివి. భీరు! నీ స్తనమధ్య
మును నెవ్వరు గాయపఱచిరి. పంచ వక్త్రములు గలపాముతో నాటలాడు
వాఁడెవఁడు? అనుచు.

1154

వేడి నెత్తుటం దడిసిన వాడిగోళ్ళ
నెదురుగా వచ్చు కాకి నీక్షించినావు
అదియొ శక్రుని సుతుఁడౌ జయంతుఁ డంద్రు
అవనికిన్ వచ్చె గతిలోన ననిల సముండు.

1155

అప్పుడో మహాబాహూ! అలుకఁ దిరుగు
కనులగను నీవు కడుమండు మనసుతోడ
దర్భ చాపనుండియు నొక్క దర్భతీసి
వేగదాని బ్రహ్మస్త్రమునఁ గూర్చి వేసినావు.

1156

అప్పుడా దర్భ కాలాగ్ని యట్లు వెలిగి
వేగ నా చెడు కాకిని వెంట నంట
నదియు నానాగతుల తోడ నాకసమువ
తిరిగి యన్ని లోకాలకు నరిగె వంత

1157

తండ్రిగాని ఋషులుగాని దేవతలునుగాని
శరణిడని త్రిలోకములు తిరిగి మరల
నిన్ను శరణొందె శరణొంది క్రన్ననఁ బడ
వధ్యు వధియింపకయె దయన్ వాని బ్రోతు

1158

అటుల ఆ విషణ్ణుని గాచి యుంటివీవు
యిట్టి బ్రహ్మాస్త్రము వ్యధగ నేగ దిపుడు
కనుక దీని గొట్టుదుఁ జెప్పు మనగ జాచి
కొట్టు కుడికంటి నని జెప్పెఁ గూళకాకి

1159

అప్పుడు నీవును కుడికంటి నరసికొట్టి
నంత కుడికంటి నిడి కాకి ప్రాట రక్ష
పొంది నిన్నును రశరథు మ్రొక్కి మిగుల
వీర! నిన్ను వీడ్కొని తన వేశ్మ కరిగె.

1160

శస్త్ర విద్యురుఁడును శీల సత్యయుతుఁడు
అతి బలుడు రాక్షసుల నేయ డస్త్రమేల
నాగులసురమరుతులు గంధర్వు లేని
సమరమున నీదు వేగమున్ పైన లేరు.

1161

వీరుఁ డతనికి నీమీద పేనుయున్న
ఘన శరంబుల చై త్కుల నణచ డేల
అనఘ లక్ష్మణుండే నన్న యాజ్ఞచేత
వీ నిమిత్తా వచ్చి రక్షింపడిపుడు

1162

అగ్ని వాయుసములు పురుషాగ్ర సరులు
పూన సురలే నెదుర్కొనరాని వారె
వీలనన్ను పేక్షింతు నేనెదొ చెడుగు
చేసియుందు శక్తులయి రక్షింపకుంట.

1163

జాలిగా నిట్లు కన్నీరుజాఱ సీత
పలుక విని నేను అప్పుడే పలికినాను
దేవి! రాముడు నీ వ్యధార్తిని నివెల్ల
వీడి నిన్నెంచు సత్యము తోడె నుమ్ము.

1164

రాము దుఃఖము కని యేడ్చె లక్ష్మణుండు
నింక నీ ముహూర్తమున దుఃఖ మేగఁ గనెదు
పూరుష వ్యాఘ్రములు క్షితీశ పుత్రు లిద్ద
ఱింక నినుగాంచి మదిఁ బొంగి లంకఁ గాల్తు.

1165

పోరిలో సబాంధవముగఁ గ్రూరరావ
ణాసురుని జంపి నినుగొని యరుగుఁబురికి
అతడు నన్ను బ్రీతిని గూర్చు నానవాలు
ఇమ్ము వేగ ననింద్యః యుం చేను పలుక.

1166

వ. అప్పు డామె యన్ని దిక్కులు కనుఁగొని వేణిని విప్పి వస్త్రము
నుండి యా మణిని నొసంగె అంత నేను రఘూద్వహః! ఆ దివ్యమణిని తీసికొని
ఆమెకు నమస్కరించి బయలుదేఱఁ దొందర పడితిని.

1167

బయలుదేరి వర్ధిలుచుండి వఱలునన్ను
నరసి బాష్ప గద్గద వాక్కు ననియె నామె
కీశ సుగ్రీవ వృద్ధుల క్షేమ మడుగు
హనుమః కుశలంబు రామలక్ష్మణుల నడుగు.

1168

ఎటు మహాబాహు వగు రాముఁ డీవ్యధాబ్ధి
నుండి నన్ను దాటించు నట్లొగిఁ బొనర్చు
యశముగల రాముడును నన్ను ప్రాణసహిత
నగుచు నుండ సంభావించు నట్లు చేయు

1169

వ. ఓ వానరేంద్రా! నాకుఁగల యీ తీవ్ర శోక వేగమున రాక్షసుల
బెదరింపులు కూడ నీవు మరువక రామునికి దగ్గఱకుఁ బోయి చెప్పుము. నీ

298 హనుమంతుడు సీత ఆన్నమాటలు చెప్పుట - రామాయణసూత్ర

మార్గము మంగళకరమగు గాక! అని సీత యాద్యురాలు రాజసింహ! నీకు విషాదముతోఁ జెప్పె. ఇది యంతయు నీకుఁ జెప్పితిని. సీత పూర్తిగా కుశలముగా నున్నది. ఇంక నీవు నమ్ముము శ్రద్ధతో పనిచేయుము. అని పిదప మఱియు దేవి ససంభ్రమముగా ఓవానరవ్యాఘ్ర! నీసౌహార్దమువలన నీస్నేహమును బట్టి గౌరవించి నాతో నిట్లనెను. శీఘ్రముగా రాముండు రావణుని జంపి నన్నెట్లు పొంగిగలఁడో యీవిధముగా నీవు బహువిధములుగా దాశరథియగు రామునితోఁ జెప్పుము. అనియు మరలసీత.

1170

అప్పుడు బంధులుదేతెడి నన్ను సరసి యరసి
భర్త స్నేహన! సౌహార్ద ఫణితఁ బలికె
వీర! యిటనుండఁ దలఁతేని ప్రిశమింపు
మొక్క దినమొంటి, రేప యిందుండి పొమ్ము.

1172

అల్ప భాగ్యనౌ నాకు నీయంతికమున
ఈమహాశోకము త్రుటి శాంతించెఁ జుమ్ము
తిరుగ వచ్చుటకై నీవె యరుగ హమమ
నాకుఁ బ్రాణసంశయ ముగుం దప్పకుండ.

1172

నిను గనమి నాకు శోకమన్ బెరిగి కాల్చు
మొదటి వ్యధకంటె నీవ్యధ యొదవి పెరుగు
నీకు సొనుమౌ కపి ఋక్ష నియతిఁ గూర్చి
నాయెదుటనె యీసందేహమే యెసంగు.

1173

అ ప్లవగ ఋక్ష యోధు లాయనుజు లింక
దాటరాని యీజలధిని దాటఁ గలరె
భూతములలోన నీవు వాత మింక
గరుడి యీముగ్గురె వార్ధిఁ గడువఁ గలరు.

1174

కనుక దుష్కరమైన కార్యమందు
నేమి చేతొ చెప్పుము జాణ నీన యెందు
అరిదమన ! నీవ చాలుదు వన్నివనుల
నీఫలోదయమునఁ గీర్తి నీకె దక్కు.

1175

సర్వబలములతో రావణుఁ జంపి నన్నుఁ
దీసికొని రాముఁ డేగుచో దీన నాకు
యశము గలుగుః బాణములతో నణఁచి లంక
నన్నుఁ గొనిపోవ సదృశమౌ నామ పతికి.

1176

ఆహవమ్మున శూరుఁడౌ నామహాత్ము
విక్రమమున కనురూప విధిని నీవు
సలువఁ దగు" నని సనిమిత్త సార్థకముగ
సీత పలుక విని, హనుమ చెప్పె నిటుల.

1177

దేవి ! కపి ఋక్ష సేన కథిశ్వరుండు
వానరవతి సుగ్రీవుఁడు నీ నిమిత్త
మయి బలయుతుఁడై స్థిరబుద్ధి ననుర గణము
కూల్చి, వచ్చుఁ గపి సహస్ర కోట్ల తోడ.

1178

విక్రమము సత్త్వమును మనోవేగ మున్న
కపులు బలులు సుగ్రీవు నాజ్ఞను పొనర్ప
నందె సిద్ధమై యున్నారు క్రిందఁ బయిని
నడ్డముగ నేగ నవ్వారి కడలేదు.

1179

అమిత తేజులౌ వారు కర్మములు చేయ
నలసిపోరు, మహోత్సాహు లౌచు వారు
సాగరము దాఁకఁ గల భువిన్ జాలసార్లు
అనిల మాధమునన్ ప్రదక్షిణము చనిరి.

1180

నాకంటె గొప్పవారును
నాకంటె వారునగు ననౌకసు లున్నా
రాకడ సుగ్రీవు దరిని
నాకంటె నికృష్టుఁడౌ కనంబడఁ డెపుడున్.

1181

నేనో యిటు వచ్చితి నా
వానర వీరుల గుఱించి వాకొనఁ గలనే
హినులు గానట్టి జనం
బేనాఁడును పంపఁబడర యితరులె గానీ. 1182

కనుకన్ వగ యింకఁ జాలును
వనట మనసునుండి తీసి వై పుము దేవీ !
క్షణకాలములో లంకకుఁ
జనుదెంతురు గంతు వైచి సర్వకపింద్రుల్. 1183

కను నాపై నుదితార్క చంద్రులొ యనంగా నోమహాభాగ ! లీ
లనె యేతెంతురు, శక్రహంతకుని ధీరాత్మున్ బ్రియున్ రాము, ల
క్షణు విల్కానిని వ్యాఘ్రసింహబల విక్రంతాత్ములన్ తీవ్ర దం
త నభాస్త్రిగుల వానరేంద్రుల నింకన్ దర్శింతు వీలంకలో. 1184

గిరి మేఘంబుల బోని వానరవరుల్ క్రేళ్ళుబ్బి లంఘించి య
త్తఱి లంకా మలయాద్రి సానుల మహాధ్వానంబులం జేయఁ గ
చ్చఱ నాలింతు శుభాంగి ! నీవు వనవాసం బిద్ధియున్ దీర్చి యి
ద్దరలో నట్లభిషిక్తు రాముని నయోధ్యన్ వేగ నీక్షింతులే. 1185

నీదు శోకంబుచేతను నాదు ముందు
అట్లు దుఃఖించుచుండియు నపుడు సీత
దీనములు గాని శుభ మిష్టమైన నాదు
వాక్యముల నూరడిలి శాంతిఁ బడసె మదిని. 1186

ఇది

మహాకవి వాల్మీకి మహర్షి రచితమైన,
పితృ గురువర చర్ల నారాయణశాస్త్రి ప్రొత్త విద్యుఁడును
వెంకమాంబా పుత్రుడు నగు గణపతిచే
సరిగ దీర్చి దిద్దబడిన, రామాయణసుధ యందు
సుందరకాండ సమాప్తము.

— / ప్ర చు ర ణ ము లు / —

సాహిత్య సౌందర్య దర్శనము (సమగ్రాలంకార దర్శనము) రు॥ 35-00

గణపతిరామాయణసుధ - బాలకాండ 15-00

అయోధ్యకాండ 25-00

మిగతా కాండలు (ఒక్కొక్కటి) 15-00

రఘువంశలహరి (పద్యములు : కాళిదాసు) 10-00

కుమారస్వామి విజయము (పద్య గద్యములు) 4-00

బుద్ధభగవానుని చరిత్ర (పద్య గద్యములు) 4-00

బ్రహ్మమీమాంసాదర్శనము (వ్యాస మహర్షి) 10-00

న్యాయమీమాంసాదర్శనము (గౌతమ మహర్షి) 4-00

వైశేషికదర్శనము (కణాద మహర్షి) 4-00

సాంఖ్యమీమాంసాదర్శనము (కపిల మహర్షి) 6-00

స్థాంత తత్త్వదర్శనము (వ్యాస మహర్షి) 6-00

మహాభారత మీమాంస (1వ భాగము) 4-00

మధుర శాకుంతలము (నాటకము) 6-00

ఉత్తరరామ ప్రణయచరిత్ర (నాటకము) 5-00

ఉపనిషత్సుధ 1వ భాగము (మూల తాత్పర్య పద్యానువాదము) 5-00

(ఈశకేన కఠోపనిషత్తులు)

,, 2వ భాగము 5-00

(ముండ మాండూక్య తైత్తిరీయ ఐతరేయములు)

,, 3వ భాగము (ఛాందోగ్యము) 30-00

,, 4వ భాగము (బృహదారణ్యకము) 20-00

చ ర్ల గ ణ ప తి శా స్త్రీ,

33, కిర్లంపూడి లేఔటు,

వాల్తేరు-3.